

**Mendelova univerzita v Brně
Zahradnická fakulta
Ústav biotechniky zeleně**

POSTUPY A SPECIFIKA OBNOVY VILOVÉ ZAHRADY MEZIVÁLEČNÉHO OBDOBÍ

Disertační práce

**Školitel:
Doc. Ing. Pavel Šimek, Ph. D.**

**Řešitel:
Ing. Roman Zámečník**

Lednice 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci *Postupy a specifika obnovy vilové zahrady meziválečného období* vypracoval samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*

Jsem si vědom, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., i autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne

.....

podpis

Poděkování patří

doc. Ing. Pavlu Šimkovi, Ph.D., školiteli, všem pracovníků a kolegům doktorandům z Ústavu biotechniky zeleně ZF MENDELU za vytvoření optimálních pracovních podmínek. Ing. Zdeňkovi Novákovi za konzultace v oblasti přístupu k obnovám historických zahrad v národním a mezinárodním kontextu. Všem, kteří poskytli osobní archiválie uvedené v disertační práci a umožnili studovat soukromé zahrady.

OBSAH

- 1 ÚVOD – str. 6**
 - 1.1. Cíle disertační práce – str. 7**
 - 1.1 Časové a místní zaměření disertační práce – str. 7**
 - 2 PŘEHLED LITERATURY – str. 8**
 - 2.1 Definice základních pojmů – str. 8**
 - 2.2 Současný stav řešené problematiky – str. 13**
 - 2.3 Legislativní souvislosti a obnova historických zahrad – str. 16**
 - 2.3.1 Obnova historických zahrad v legislativním režimu – str. 16
 - 2.3.2 Obnova historických zahrad ve vazbě na mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví – str. 16
 - 2.4 Stručný historický úvod – str. 18**
 - 3 METODIKA – str. 20**
 - 3.1 Obecné metodické přístupy – str. 21**
 - 3.2 Vlastní postup řešení – str. 21**
 - 3.2.1 První etapa – analýza – str. 22
 - 3.2.2 Druhá etapa – interpretace – str. 22
 - 3.2.3 Třetí etapa – evaluace – str. 23
 - 4 VÝSLEDKY – str. 23**
 - 4.1 Teoretická část – str. 23**
 - 4.1.1 Vývoj vilového bydlení – letoviska, villegiatury – str. 23
 - 4.1.2 Zahradní města – str. 25
 - 4.1.3 Inspirační zdroje vilové zahradní architektury – str. 26
 - 4.1.4 Vývojové proudy vilové zahradní architektury – str. 30
 - 4.1.4.1 Rané období vývoje – str. 30
 - 4.1.4.2 Druhá fáze vývoje – str. 31
 - 4.1.4.3 Vilová zahrada 20. a 30. let 20. století – str. 31
 - 4.1.5 Skladebné prvky kompozice – str. 33
 - 4.1.5.1 Skladebné prvky technické – typologie a materiálové řešení – str. 33
 - 4.1.5.2 Skladebné prvky výtvarné – str. 45
 - 4.1.5.3 Ostatní skladebné prvky – str. 50
 - 4.1.5.4 Skladebné prvky vegetační – použití a sortiment – str. 50
 - 4.1.6 Interpretace tvorby vybraných zahradních architektů se zaměřením na vilovou zahradní architekturu – str. 78
 - 4.1.6.1 Josef Vaněk – interpretace tvorby – str. 78
 - 4.1.6.2 Josef Kumpán – interpretace tvorby – str. 90
 - 4.1.6.3 Josef Miniberger – interpretace tvorby – str. 100
 - 4.1.6.4 Otokar Fierlinger – interpretace tvorby – str. 108
 - 4.1.7 Srovnání tvorby interpretovaných zahradních architektů – str. 116
 - 4.1.8 Zmínka o dalších zahradních architektech meziválečného ČSR – str. 118
 - 4.1.9 Zmínka o některých projekčních a realizačních firmách v ČSR – str. 124
 - 4.1.10 Shrnutí – prvorepubliková zahrada – str. 125
 - 4.2 Praktická část – str. 129**
 - 4.2.1 Archivní průzkum vilových zahrad meziválečného ČSR – str. 129
 - 4.2.1.1 Pracovní postup – str. 129
 - 4.2.1.2 Dostupnost archivních pramenů – str. 130
 - 4.2.1.3 Formy archivních materiálů a jejich analýza – str. 132
 - 4.2.2 Terénní průzkum vilových zahrad meziválečného ČSR – str. 134
 - 4.2.2.1 Pracovní postup – str. 134
 - 4.2.2.2 Stav zachování vilových zahrad a jejich analýza – str. 136
 - 4.2.3 Metodické principy – str. 150
 - 4.2.3.1 Metodické principy pro obnovu vilových zahrad meziválečného období – str. 151
 - 5 DISKUSE – str. 173**
 - 5.1 Zahradní architektura meziválečného období – str. 173**
 - 5.2 Skladebné prvky kompozice a jejich typologie – str. 177**
 - 5.3 Tvorba prvorepublikových architektů – str. 178**
 - 5.4 Průzkum a hodnocení prvorepublikových zahrad – str. 179**
 - 5.5 Aktuální stav prvorepublikových zahrad, jejich obnova a údržba – str. 180**
 - 6 ZÁVĚR – str. 181**
 - 7 SOUHRN A SUMARY – str. 183**
 - 8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ – str. 184**
 - 8.1 Literární prameny – str. 184**
 - 8.2 Seznam publikovaných autorských prací – str. 192**
 - 8.3 Zdroje archivních pramenů – str. 194**
 - 8.4 Internetové zdroje – str. 195**
 - 9 SEZNAM A POPIS GRAFICKÝCH VYOBRAZENÍ A TABULEK – str. 196**
- PŘÍLOHY – seznam příloh**

1 ÚVOD

Zahradně-architektonická tvorba meziválečného Československa představuje jeden z důležitých článků vývoje zahradního umění českých zemí. Konjunkturální prvorepublikový vývoj ve všech oblastech lidské činnosti byl násilně přetrnut světovým konfliktem. Po únoru 1948 se stala vilová zahradně-architektonická tvorba, jako jeden z projevů buržoazních a kapitalistických tendencí, předmětem kritiky. Identifikaci jejich potencionálních hodnot nebyla proto věnována větší pozornost. Přestože se dílčí příklady ochrany tohoto segmentu zahradního umění objevovaly v rámci statutu nemovitých kulturních památek již v průběhu 2. poloviny 20. století, je systematický zájem o meziválečnou zahradní architekturu pozorován teprve v posledních letech. Zahradní architektura tohoto období se postupně dostává do povědomí široké veřejnosti. Nmalou měrou k tomu přispěly obnovné akce zahrad tvořících součást celku s nejznámějšími díly meziválečné vilové architektury. Odborníkům i laikům jsou známy zahrady u Müllerovy vily v Praze, vily manželů Benešových v Sezimově Ústí, vily Čerych v České Skalici či vily Tugendhat a Stiasni v Brně, které jsou prezentovány jako ukázkové exponáty tehdejší tvorby a života vyšších společenských vrstev. Přesto je možné povědomí o tehdejší zahradně-architektonické tvorbě považovat za nedostatečné. Kromě několika disertačních a diplomových prací obhájených na Zahradnické fakultě Mendelovy univerzity v Brně (ZF MENDELU) a dílčích článků v časopisech, není přehledně zpracována tvorba československých zahradních architektů působících na území ČSR, ani tehdejší tvorba obecně. Tento hendikep se, mimo jiné, snaží zvrátit ZF MENDELU řešením výzkumného projektu *Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během 1. Československé republiky* (kód DF13P01OVV003), financovaného z Programu aplikovaného výzkumu a

vývoje národní a kulturní identity z prostředků ministerstva kultury ČR. V přímé vazbě s tímto výzkumným projektem byla řešena tato DisP, která si klade za cíl interpretovat historický vývoj a aktuální stav vilových zahrad meziválečného ČSR. Nmalou měrou k dosažení vytyčených cílů přispěla také realizace projektu financovaného interní grantovou agenturou ZF MENDELU s názvem *Mapování a vyhodnocování archivního materiálu a dokumentace současného stavu vilových zahrad z období první republiky (č. 11/2014/591)*, který byl řešen autorem DisP.

Neznalost vývoje vilové zahrady, která je charakteristická mnoha kompozičními zvláštnostmi, majícími svůj původ v 19. století, vede často ke ztrátě autentické substance či k úplnému zániku historické kompozice. Proto je hlavním cílem disertační práce upozornit také na specifika jejich obnovy formulací metodických principů, které vycházejí z hloubkového poznání zahradně-architektonické tvorby meziválečného ČSR. Tuto tvorbu není možné vnímat pouze skrze její skladebné prvky kompozice, nýbrž v širších souvislostech historického vývoje ekonomických a společenských poměrů, rozvoje městských aglomerací a průmyslu, architektury a stavebnictví a celkové urbanizace území, včetně aktuálních uměleckých tendencí a tehdejšího vývoje názorového dění na zahradní architekturu u nás, v Evropě i ve světě.

Obnova či péče o historické zahrady, jak je definuje *Mezinárodní charta o historických zahradách*, je obecně velmi příznačný proces, čerpající z mnoha vědních oborů. Proto byl také proces sestavování disertační práce obohacen poznatky z různých sfér činností za současného aplikování rozličných metodických postupů (empirické metody, obecně teoretické metody). Cílem je předložit dílo zprostředkovávající komplexní vhled na

jednu z etap vývoje zahradní tvorby, včetně formulace aktuálního kulturně-spoločenského a zahradně-architektonického přístupu k ní.¹

1. 1 CÍLE DISERTAČNÍ PRÁCE

Cíle byly formulovány v souladu se zásadami pro vypracování DisP (zadání, září 2012). Jsou jimi:

- 1) Interpretace vývoje vilové zahradní architektury meziválečného Československa (ČSR),
- 2) analýza funkční a kompoziční formy vilových zahrad meziválečného ČSR s jejich určujícími typy vegetačních a technických prvků, včetně způsobů použití,
- 3) charakteristika tvorby vybraných zahradních architektů tvořících mezi světovými válkami 20. století na území ČSR se zaměřením na jejich tvorbu v oblasti privátních zahrad,
- 4) klasifikace výsledků archivního průzkumu zaměřeného na identifikaci zdrojů týkajících se vilových zahrad, tvorbu vybraných zahradních architektů tvořících na území ČSR a na interpretaci vilové zahrady meziválečného ČSR obecně,
- 5) klasifikace výsledků terénního průzkumu zaměřeného na dokumentaci vývoje vilové zahrady meziválečného ČSR, skladebných prvků kompozice, tvorbu zahradních architektů a na zhodnocení aktuálního stavu analyzovaných vilových zahrad,
- 6) formulace metodických principů pro obnovu zahrad meziválečného ČSR se zohledněním péče o ně.

¹ V DisP je průběžně odkazováno na autorské publikační výstupy rozšiřující jednotlivé oblasti zájmu.

1. 2 ČASOVÉ A MÍSTNÍ ZAMĚŘENÍ DISERTAČNÍ PRÁCE

Disertační práce cílí na konkrétní etapu vývoje zahradní architektury, kterou lze časově vymezit léty 1918 a 1938. Zaměřuje se na zahradně-architektonickou tvorbu meziválečného Československa, se specializací na vilovou zahradní architekturu. Charakteristika vývoje vilové zahradní architektury meziválečného ČSR si vyžádala nutnost částečně postihnout také vývoj tvorby před vznikem první republiky (1918) a také vývoj následný – druhá republika, období protektorátu, třetí republika s naznačením bezprostředního vývoje po únoru 1948.

Územně je DisP zaměřena na historické území první Československé republiky, která se rozkládala na území Čech, Moravy, Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi, a která je v současnosti vymezena hranicemi států Česka, Slovenska a částečně Ukrajiny.²

² Terénnímu průzkumu objektů vzniklých na území někdejší Podkarpatské Rusi nebyla věnována pozornost, přestože existují archivní doklady o projekční činnosti (českých) zahradních architektů také na tomto území.

2 PŘEHLED LITERATURY

2.1 DEFINICE ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Vila – volně stojící budova určená pro rodinné bydlení se zahradou využívající přednosti místa. Původně byla míněna jako místo krátkodobého pobytu (pro ozdravení těla i ducha).

Nejstarší stavby tohoto typu byly lokalizovány na území starověkého Egypta. Nebývalého rozvoje doznaly ve starověkém Římě, kde venkovské, příměstské, případně přímořské vily patřily ke společenskému statusu zámožných obyvatel (patricijů). Druhou velkou vlnu výstavby vil přineslo období italské renesance.³ Od 19. století se zámožní měšťané (buržoazie) začali vracet k bydlení, rekreaci a prezentaci tohoto typu. V dosahu významnějších aglomerací vznikaly soubory těchto staveb, svou architekturou odkazující na jejich vrcholné období.

Velká obliba vilového bydlení nastala v meziválečném Československu. Tehdy se již také vytratila jedna z jejich vlastností – místo pro krátkodobý pobyt – vily začaly sloužit k trvalému rodinnému bydlení. Označením vila byly běžně častovány všechny typy rodinného bydlení v domě se zahradou. Toto označení přetrvalo do současnosti.⁴

Villegiatura – venkovská vila nebo předměstská usedlost, spojená s malým hospodářstvím, určená zejména k letním pobytům.

Termín je používán také pro soubor několika obdobných staveb situovaných poblíž sebe. Funkce pouze letního sídla postupně vymizela a

³ Podrobně viz PALLADIO, A. Čtyři knihy o architektuře. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958. 467 s.

⁴ Podrobně o této problematice např. v CZUMALO, V. – KOUKALOVÁ, Š., ed. Letní rezidence Pražanů. Praha: NPÚ, ÚOP středních Čech v Praze, 2013. 445 s.

řada villegiatur začala být využívána také o víkendech a později celoročně. Významově obdobným termínem je vilová čtvrť.

Vilová čtvrť – soubor vilových staveb situovaný v příhodné lokalitě, zejména v dotyku městských aglomerací nebo v jejich širším okruhu.

Letovisko – lokalita využívající zejména vhodných přírodních podmínek pro individuální a společenskou rekreaci, charakteristická zvýšenou koncentrací budov (vily, domy, chaty, penziony, hotely), určených ke krátkodobému, převážně letnímu pobytu.

Zahradní město – typ plánovitě budované městské sídelní zástavby s nízkou a řídkou koncentrací rodinných domů se zahradami a s parkově upravenými veřejnými plochami. Zahradní město je charakteristické jednotou urbanistickou a architektonickou strukturou.

Nový pohled na vytvoření systému satelitních měst a systému zeleně v nich, podala teorie zahradního města formulovaná Ebenezérem Howardem na konci 19. století. Zahradní město podle jeho představy mělo vyřešit problém rostoucího počtu obyvatel a neutěšených podmínek velkoměsta konce 19. století.⁵

Vilová zahrada – zahrada užitková, okrasná nebo zahrada s oběma funkcemi obklopující vilu.

V meziválečném období bylo běžné pro zahradu obklopující samostatně stojící dům používat označení vilová zahrada. V prvorepublikovém zahradnickém tisku byla vilová zahrada definována jako místo, kde vidíme spojení vkusu stavební a zahradní architektury, zde spojují se v jeden celek

⁵ Podrobně viz HOWARD, E. Zahradní města budoucnosti. V Praze: Vesmír, 1924. 122 s.

myšlenky praktické, umělecké a užitečné. Zde uplatňuje se prostorové umění zahradnické. Vilová zahrada hledí se upravit tak, aby blíže domu bylo možné spatřiti části okrasné, květinové a růžové, v zakrytém místě pak je část užitková. Jenom důstojně odpovídající zahradní architektury jako: pergoly, loubí, besídky, růžové oblouky, květinové vásy, plastiky, vodotrysky a nástěnné studně a mnoho odpočívadel má býti umístěno na odpovídajících místech. Vilové zahrady potřebují náležité ošetřování, které mohou dáti jenom odborníci.⁶

Obnova – je obecný termín užívaný pro sofistikovaný proces, jehož cílem je uvést předmět obnovy do stavu, který byl definován před zahájením obnovy. Bez upřesnění z něj nelze usuzovat na charakter zásahu.

Obnova je definována v zákoně č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů jako *údržba, oprava, rekonstrukce, restaurování nebo jiná úprava kulturní památky nebo jejího prostředí*.

Podle tohoto zákona jde o univerzální pojem zahrnující celé spektrum přístupů k historickým objektům. Může být užíván pro údržbu, opravu, rekonstrukci, konzervaci, restaurování, ale i pro přestavbu či adaptaci. Univerzálnost významu zahrnuje i méně citlivé formy zásahů.⁷

Podle povahy objektu, který je předmětem obnovy, má proces svá specifika – u památek zahradního umění probíhá proces obnovy ve speciálním režimu stanoveném zákonem č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči pro Českou republiku a zákonem č. 49/2002 Z. z o ochrane pamiatkového fondu pro Slovenskou republiku a v souladu s mezinárodními dokumenty o ochraně kulturního dědictví – liší se podle povahy a zvolené metody obnovy.

⁶ ŠKROBÁNEK, F. Vilové zahrady. Československé zahradnické listy, XXII., 1925, 4, s. 315.

⁷ Dostupný z [www: http://psp.cz/docs/laws/listina.html](http://psp.cz/docs/laws/listina.html)www.npu.cz/pro-vlastniky/obecne-informace/

Památká – za kulturní památky podle § 2 odstavce 1 zákona č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči prohlašuje ministerstvo kultury České republiky nemovité a movité věci, popřípadě jejich soubory, (a) které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické, (b) které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem.

Pamiatkový úrad (Slovenské republiky) vyhlasuje podle § 15 odstavce 1 zákona č. 49/2002 Z. z o ochrane pamiatkového fondu za kultúrnu pamiatku hnutelnú vec alebo nehnuteľnú vec, ktorá má pamiatkovú hodnotu. Za kultúrnu pamiatku môže vyhlásiť aj súbor takých vecí. Podle § 2 odstavce 2 je pamiatková hodnota súhrn významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko-remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť věci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany.

Památká zahradního umění – zahrada, která je prohlášena kulturní památkou podle zákona č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči ve znění pozdějších předpisů nebo podle zákona č. 49/2002 Z. z o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov.

Památky zahradního umění jsou díla významná z hlediska dějin nebo umění (zahrady, parky aj.), utvářená záměrně jako architektonické a vegetační kompozice v souladu s estetickými názory, životním stylem, filozofickými postoji a zahradní kulturou své doby. Specifickým rysem památek zahradního umění je zastoupení přírodní složky v jejich kompozici, a to především rostlin, jež jsou zdrojem proměnlivosti zahrad či parků nejen v rámci střídání ročních období, ale v důsledku růstového vývoje i v dlouhodobém časovém horizontu. Druh zahrady či parku souvisí

ve většině případů s budovou či komplexem budov, s nimiž tvoří organický i funkční celek, a vývojovými, slohovými i společenskými podmínkami. Památky zahradního umění jsou obvykle chráněny jako nemovité kulturní památky. Za památku zahradního umění lze považovat rovněž zahrady, parky a další díla nepoživající památkové ochrany, která jsou pro daný region či místo významnými doklady historického a společenského vývoje, životního stylu a zahradní kultury minulosti a naplňují tak věcnou charakteristiku památky.⁸

Památkové metody obnovy:

Rekonstrukce – má dva definované významy. V prvním znamená obnovení (znovu-postavení, znovu-sestrojení) staršího nedochovaného stavu nebo jeho znázornění.⁹ Ve druhém významu označuje pojem rekonstrukce přestavbu (rekonstrukce kanalizace).¹⁰

Konzervace – metoda obnovy, jejímž cílem je provádět taková odborná ošetření, která mají prodloužit trvání dochované hmoty a informací, aniž by přitom došlo ke změně vzhledu.¹¹

Konzervace má mnoho společných znaků s periodickou péčí (průběžnou údržbou).

Restaurování – způsob obnovy zaměřený na snižování míry rozpadu díla, jehož smyslem je udržet co nejvíce hodnot a funkcí pokud možno

⁸ OLŠAN, J. – EHRlich, M. – KŘESADLOVÁ, L. – PAVLÁTOVÁ, M. – ŠNEJD, D. Metodika identifikace hodnot památek zahradního umění. Národní památkový ústav, 2015.

⁹ V odborné literatuře například bývá ilustrována zaniklá podoba hradu kresebnou rekonstrukcí.

¹⁰ NPÚ, o. c. v pozn. č. 7

¹¹ Ibidem

neporušených (intaktních), může při ní docházet i ke změně dochovaného vzhledu.

V současné době se pojem restaurování užívá pro vysoce kvalifikovaný způsob obnovy, který v sobě zahrnuje maximální důraz na zachování autenticity díla. Teoretickým východiskem současného pojetí restaurování je Benátská charta z roku 1964 (Mezinárodní charta o zachování a restaurování památek a sídel). Podle tohoto dokumentu je restaurování operací, která má podržet výjimečný charakter. Jejím cílem je zachovat a odhalovat estetické a historické hodnoty památky a zakládá se na respektování staré podstaty a autentických dokumentů. Platný zákon o státní památkové péči vztahuje pojem restaurování pouze na umělecká a uměleckořemeslná díla. Restaurování je však jedním z obecných prostředků památkové péče a v tomto obecném, širším (věcném) významu se používá i ve vztahu k jiným než uměleckým dílům.¹²

Restituce – je metoda obnovy navracející předmět obnovy do původní podoby odstraněním pozdějších úprav a stylových nánosů.

Reminiscence (historická evokace, kreace) – je metoda obnovy, při níž je dílo zahradní tvorby vybudované na místech zaniklé zahrady nebo na místě, kde zahrada nikdy neexistovala a je inspirováno tradičními formami historické zahrady.

Replika – volná napodobenina objektu, předmětu (památky) či jejich části, od originálu odlišná materiálem, tvarem, barvou a technologickým provedením.¹³

¹² Ibidem

¹³ Dostupné z: <http://www.slucz.cz/fpf/cz/>

Kopie – přesná napodobenina objektu, předmětu (památky) či jejich části, s originálem shodná v tvaru a barvě (vizuální kopie), materiálu (materiálová kopie) i technologickém zpracování (technologická kopie). Je nutné nezaměňovat s pojmem volná kopie, užívaném ve výtvarném umění pro volnou napodobeninu díla, odlišnou materiálem, měřítkem apod. V oboru památkové péče je kopie vždy přesnou napodobeninou.¹⁴

Autenticita – Pojem znám ze 14. stol. ze středověké latiny *authenticus* = pocházející od autora a z řečtiny *authentikos* (*authentēs*) kdo jedná samostatně. Tradičně z právních dokumentů (přinejmenším od 18. stol.), pojem autentický znamená, že obsah věci odpovídá skutečnosti a není fiktivní.¹⁵

Památky jako nositelé duchovního poselství minulosti představují v současném životě národů živé svědectví jejich staletých tradic. Lidé si stále více uvědomují jednotu všelidských hodnot, a proto považují památky za své společné dědictví. Uznávají svou společnou odpovědnost za jejich zachování a považují za svou povinnost předat je budoucím generacím v plné bohatosti jejich autenticity.¹⁶

Autenticita, takto chápaná a potvrzená Benátskou chartou, se jeví jako základní faktor hodnotové kvalifikace. Pochopení autenticity hraje zásadní roli ve všech vědeckých studiích o kulturním dědictví, v plánování konzervace a restaurování památek, i v procesu zapisování, který se používá pro Úmluvu o světovém dědictví a pro jiné seznamy kulturního dědictví.¹⁷

Historická zahrada – za historickou zahradu je pro účel disertační práce považována každá vilová zahrada založená v meziválečném období, a která je alespoň částečně zachována do současnosti a je možné ji identifikovat a inventarizovat.

Pojem historická zahrada je definován Mezinárodní chartou o historických zahradách (Florence 1982), jako *architektonická nebo vegetační kompozice, jež je z hlediska dějin nebo umění celospolečensky významná. Jako taková je považována za památku.*

Meziválečné období – časový úsek v dějinách československého národa, vymezený roky 1918 (vznik 1. samostatné Československé republiky) a 1938 (zánik 1. samostatné Československé republiky).

Specifikum – (zvláštnost, příznačnost, jedinečnost, jedinečná vlastnost). Pro účely DisP jde o termín užívaný pro definování vlastností, jevů, postupů, stavů a předmětů zájmu, které jsou určující pro interpretaci vilové zahrady meziválečného období, včetně přístupu k ní (obnova).

Kompozice – (z lat. *compositio* = složení, skladba).

Kompozicí se rozumí skládání, sestavování celku z jednotlivých dílů. Utváření kompozice spočívá v harmonickém uspořádání jednotlivých částí v celek, v němž musí být tyto jednotlivosti v náležitém vzájemném poměru a zároveň podřízeny celku. Kompozice určitého díla je mimo jiné dána či podmíněna určitou jednotností či uceleností a dále jasným řádem a uspořádáním jejich jednotlivých prvků.¹⁸

Sadovnická kompozice je příbuzná jiným výtvarným odvětvím. Je to krajinářské malířství, sochařství, scénické umění. Základní odlišnost

¹⁴ Ibidem

¹⁵ Ibidem

¹⁶ Mezinárodní charta o zachování a restaurování památek a sídel (Benátky 1964)

¹⁷ Odst. 10 Dokumentu o autenticitě, Nara, Japonsko, 1994.

¹⁸ MAREČEK, J. Tvorba a ochrana krajiny: krajinářství a sadovnictví. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, 270 s.

sadovnické kompozice je v tom, že pozorovatel do kompozice vstupuje a tím se stává i její součástí.¹⁹

Jednotlivé prvky kompozice: velikost, tvar, textura, osvětlení prvků, barevnost. Jednotlivé prvky mohou tvořit kompozici na základě těchto řádů: opakování, následnost, rytmus, rovnováha, harmonie, kontrast.²⁰

Základními kompozičními prvky zahradně-architektonického prostoru jsou terén, voda, stavby, vegetace, umění, technické prvky a mobiliář.²¹ Toto členění bylo v DisP při definici pojmů zohledněno. Pro účel DisP jsou skladebné prvky kompozice prvorepublikových zahrad definovány podle jejich formy na technické, vegetační, výtvarné a ostatní, které se dále člení na řadu podskupin s cílem vymezit specifika prvorepublikové tvorby.

Kompoziční oddělení – je část řešeného objektu, která je homogenní v základních attributech důležitých pro plnění funkce objektu s respektováním jeho historického vývoje. Za základní atributy kompozičního oddělení považujeme reliéf terénu, historii, převažující (dominantní) funkci, význam v kompozici celého objektu, typické zastoupení skupin vegetačních a technických prvků.²²

Kompoziční jednotka – termín obdobného významu jako kompoziční oddělení. Je prostorově vymezená část památky, soubor strukturálních prvků, vyznačujících se vnitřními kompozičními vazbami, kompozičními

vazbami vůči jiným kompozičním jednotkám, kompozičními vazbami vůči okolí památky. (Metodika identifikace hodnot...)

Prvek – stavební (strukturální) jednotka díla (vilové zahrady). Základní definice předpokládá členění do dvou hlavních skupin podle vlastností (atributů) – prvek vegetační a technický.

¹⁹ WAGNER, B. Sadovnická a krajinářská tvorba: určeno pro posl. agronomické fak. zahradnický obor. 1. vyd. Praha: SPN, 1965, 119 s.

²⁰ MAREČEK, J. (1966) a WAGNER, B. (1965), o. c. v pozn. č. 18 a 19.

²¹ Z osnovy přednášek studijního předmětu ZF MENDELU Zahradně architektonická tvorba I. (prof. Ing. Jiří Damec, CSc., přednáška z 27. 10. 2010).

²² ŠÍMEK, P. Projektování a realizace. In: Praha 2001 – historické zahrady, parky a sady: seminář "Pražské zahrady a parky" pořádaný v říjnu 2001. Hrdějovice: Agentura Bonus, 2001, 75 s.

2.2 SOUČASNÝ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

Problematice studia meziválečného období, ve vztahu k zahradní a krajinářské architektuře na území někdejší Československé republiky, byla do současných dnů věnována poměrně malá pozornost. Zatímco z oblasti péče a identifikace stavební architektury uplynulých slohových a stylových období (secese, kubismus, funkcionalismus, aj.) existuje řada publikací, v odvětví zahradně-architektonické tvorby tato díla chybí. Doposud zpracované a publikované práce jsou zaměřené spíše na konkrétní témata nebo na ranější období tvorby. Neexistence takové práce ztěžuje či téměř znemožňuje uchovávat a obnovovat tento segment vývoje zahradního umění.

Výstupy zaměřené na tvorbu tohoto období jsou aktuálně připravovány a zveřejňovány v rámci řešení projektu Národní kulturní identity (kód DF13P01OVV003), na nichž se autor disertační práce podílí.²³ Této problematice se autor věnoval také v rámci řešení projektu finančně podpořeného z prostředků interní grantové agentury ZF MENDELU.²⁴ Soupis autorských článků publikovaný v rámci řešení projektů je uveden v samostatné kapitole.

Z univerzitních prací vztahujících se k tématu lze uvést DisP Stanislavy Ottomanské zaměřenou na použití dřevin.²⁵ Hromadné brněnské meziválečné bytové výstavbě s jejími zahradně-architektonickými

souvislostmi se věnovala v DisP Michaela Křepelková.²⁶ Rozboru využití trvalek v sadovnické tvorbě se, mimo jiné také v první republice, věnovala Ludmila Bínová v kandidátské DisP.²⁷ Zhodnocením díla významných českých zahradních architektů se v DP zabývala Ludmila Žaláková.²⁸ Zahradě-architektonické tvorbě meziválečného období se věnoval v DP Roman Zámečník.²⁹ Na použití dřevin ve vilových zahradách první republiky se soustředila Kateřina Sapáková v DP.³⁰ Popisu vyšlechtěných růží v období první republiky se v DP věnovala Tereza Klencová.³¹ Použití rodu *Rhododendron* se věnoval v DP Tomáš Schuch.³² Použitím listnatých dřevin na konci 19. a v první polovině 20. stol. se v DP zabýval Karel Zdražil.³³ Zpracování života a díla osobnosti českého perenářství, Markéty Müllerové, se v rámci DP věnoval Radoslav Skalský.³⁴ Managementu obnovy zahrad funkcionalistických vil se v DP věnovala Denisa Černá.³⁵

²⁶ KŘEPELKOVÁ, M. Meziválečná bytová výstavba v Brně a její zahradně-architektonické souvislosti. Disertační práce. Lednice, 2009/2010. 256 s.

²⁷ BÍNOVÁ, L. Rozbor využití trvalek v sadovnické tvorbě se zaměřením na veřejnou zeleň. Kandidátská disertační práce. Lednice, 1982. 135 s.

²⁸ ŽALÁKOVÁ, L. Zhodnocení díla významných českých sadovníků v první polovině tohoto století. Diplomová práce. Lednice, 1992. 115 s.

²⁹ ZÁMEČNÍK, R. Zahradně-architektonická tvorba v meziválečném období. Diplomová práce. Lednice, 2012. 159 s.

³⁰ SAPÁKOVÁ, K. Použití dřevin v zahradní a krajinářské architektuře za první republiky. Diplomová práce. Lednice, 2013. 55 s.

³¹ KLENCOVÁ, T. Pěstování růží v období první republiky. Diplomová práce. Lednice, 2013, 71 s.

³² SCHUCH, T. Použití rodu *Rhododendron* L. v zahradní a krajinářské architektuře za první republiky. Diplomová práce. Lednice, 2015, 110 s.

³³ ZDRAŽIL, K. Použití listnatých dřevin na území České republiky na konci 19. a v první polovině 20. století. Diplomová práce. Lednice, 2014, 113 s.

³⁴ SKALSKÝ, R. Život a dílo významnej osobnosti českého trvalekárstva - Markéta Müllerová. Diplomová práce. Lednice, 2011, 69 s.

³⁵ ČERNÁ, D. Management obnovy zahrad funkcionalistických vil. Diplomová práce. Lednice, 2015, 100 s.

²³ Projekt NAKI Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během 1. Československé republiky (kód DF13P01OVV003).

²⁴ ZÁMEČNÍK, R. Závěrečná zpráva o řešení grantového projektu IGA Zahradnické fakulty v Lednici. Projekt: Mapování a vyhodnocování archivního materiálu a dokumentace současného stavu vilových zahrad z období první republiky (č. 11/2014/591). Lednice 2014.

²⁵ OTTOMANSKÁ, S. Použití dřevin ve vybrané etapě vývoje zahradního umění: (přelom 19. – 20. století na území východních Čech). Disertační práce. Lednice, 2011. 165 s.

Několik příspěvků zaměřených zejména na konkrétní osobnosti prvorepublikové zahradě-architektonické tvorby bylo uvedeno v současných populárně naučných časopisech a recenzovaných periodících. Osobnosti Josefa Kumpána a Josefa Vaněka zmínila Radmila Fingerová,³⁶ Otokara Fierlingera Petr Mičola,³⁷ který se věnoval také několika dalším osobnostem a rozboru dobové literatury.³⁸ Ondřej Fous se věnuje ve svých článcích hlavně historickému sortimentu trvalek sledovaného období.³⁹ Šárka Steinová pojednala o Josefu Kumpánovi.⁴⁰ Použití růží během první republiky se zabývaly Romana Šnajdárková a Tatiana Kučková.⁴¹ O obnově zahrady vlastní vily Dušana Jurkoviče v Brně pojednali Martina Lehmannová, Robert Václavík a Petr Všeťka.⁴² Zahradní tvorbou ve vztahu k vývoji uměleckých stylů se věnovala Božena Pacáková.⁴³ Obdobnému tématu se věnovala také Jana Stejskalová.⁴⁴ Zdeněk Novák porovnal kompozice tří významných meziválečných vilových zahrad.⁴⁵

³⁶ FINGEROVÁ, R. Z minulosti vyrůstá budoucnost: Josef Kumpán. *Inspirace*, 2011, 4, s. 4–7;

FINGEROVÁ R. Z minulosti vyrůstá budoucnost: Josef Vaněk. *Inspirace*, 2012, 1, s. 4–7.

³⁷ MIČOLA, P. Z minulosti vyrůstá budoucnost: Otokar Fierlinger. *Inspirace*, 2012, 2, s. 4–7.

³⁸ Např. MIČOLA, P. Průhledy do historie IV. *Inspirace*, 2014, 4, s. 12–15; MIČOLA, P. Průhledy do historie II. *Inspirace*, 2014, 2, s. 8–10.

³⁹ FOUS, O. Sortiment trvalek. *Inspirace*. 2014, 2, s. 8–10.

⁴⁰ STEINOVÁ, Š. Josef Kumpán – zahradní architekt (úvodní studie). *Prameny a studie*, 2012, 51, s. 56–89.

⁴¹ ŠNAJDÁRKOVÁ, R. – KUČKOVÁ, T. Použití růží (*Rosa sp.*) v zahradní a krajinářské architektuře v období 1. Československé republiky. *Prameny a studie*, 2014, 54, s. 7–41.

⁴² LEHMANNOVÁ, M. – VÁCLAVÍK, R. – VŠEŤKA, P. Zahrada vlastní vily Dušana Jurkoviče v Brně-Žabovřeskách. *Zprávy památkové péče*, 73, 2013, 4, s. 289–295.

⁴³ PACÁKOVÁ, B. Reakce zahradní tvorby na secesi, kubismus a funkcionalismus. In: *Historická zeleň regionu středních Čech. Mělník: VOŠZa Mělník. Sborník*. 2010, s. 114–121.

⁴⁴ STEJSKALOVÁ, J. Zahrada v období historismu, eklekticismu a secese. In: *Historické zahrady, parky a sady. České Budějovice: Agentura BONUS*, 2001, s. 34–37.

⁴⁵ NOVÁK, Z. Nová hvězda na poli vilových zahrad. *Zahrada park krajina*, XXI., 2011, 3, s. 30–34.

V souvislosti s šedesátým výročím od založení parku Výzkumného ústavu rostlinné výroby Praha-Ruzyně, se v roce 1995 uskutečnil seminář na téma zahrady a parky třicátých let. Do sborníku z konference, mimo jiné, přispěli Jaroslav Petrů, který se zaměřil na zahradu třicátých let v kontextu vývoje a smyslu soudobé architektury, Božena Pacáková se věnovala pražským zahradám z 30. let. Soukromé obytné zahrady ve 30. letech se věnoval Jan Šteflíček a Adam Nohel se zaměřil na sortiment dřevin ve 30. letech.⁴⁶ Zvláštní číslo periodika *Zahrada park krajina* bylo v roce 2002 věnováno českému zahradnímu umění meziválečného období, ve kterém se Otakar Kuča zamýšlel nad meziválečnou krajinářskou architekturou, Jiří Mareček se věnoval některým charakteristickým rysům rodinných zahrad a knize *Zahradníkův rok Josefa Čapka* a Jaroslav Machovec se soustředil na sortiment okrasných rostlin. Ve stejném čísle byly uvedeny také články o obnovách zahrad vily Müller a Tugendhat.⁴⁷ Řada článků věnovaných také meziválečné zahradně-architektonické tvorbě byla publikována v samostatném čísle *Zpráv památkové péče* v roce 2013. Mimo jiné byla v čísle věnována pozornost obnově zahrady vily Dušana Jurkoviče, zahradním architektům meziválečného období, historii zahrady vily Stiassni, zahradě vily Tugendhat, zahradě vily Františka Schnöblinga ve Strančicích a zahradě vily Müller.

V souvislosti s proběhlými obnovnými akcemi na nejvýznamnějších dílech prvorepublikové vilové architektury bylo vydáno také několik monografií, které se věnují i jejich zahradám. Pojednáno bylo např. o obnově světové

⁴⁶ Zahrady a parky třicátých let: 60 let parku Výzkumného ústavu rostlinné výroby Praha-Ruzyně. Seminář 14. 6. 1995. Knihovna Výzkumného ústavu rostlinné výroby Praha 6 – Ruzyně.

⁴⁷ Zahrada - park - krajina: odborný časopis oboru sadovnictví a krajinářství. Praha: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, občanské sdružení, 2002, 5.

památky UNESCO, vily Tugendhat v Brně,⁴⁸ Müllerovy vily v Praze,⁴⁹ vily Hany a Edvarda Benešových v Sezimově Ústí⁵⁰ nebo vily Čerych v České Skalici.⁵¹ O historii a obnovách těchto objektů bylo také hojně publikováno v periodicích.⁵²

Díličí informace o vilových zahradách první poloviny 20. stol. se objevily také v souvislosti s průzkumy villegiatur a letovisek v okolí Prahy. Vilové čtvrti Dobřichovice se v monografii věnovali Vladimír Czumalo a Šárka Koukalová.⁵³ Villegiaturám v okolí Prahy se ve vztahu k proměně příměstské krajiny v době industrializace věnovali Václav Matoušek, Šárka Koukalová a Marcela Šašínková.⁵⁴ Letovisku Hradištko se věnoval V. Matoušek.⁵⁵ Letovisku Božkov se v DP věnovala Lucie Koubová.⁵⁶

Teorii zahradních měst se například věnovali Matouš Jebavý,⁵⁷ Klára Slavíková⁵⁸ a Dušan Riedl.⁵⁹

⁴⁸ ČERNÁ, I. – ČERNOUŠKOVÁ D. – AMBROZ V. Mies v Brně: vila Tugendhat. Brno: Muzeum města Brna, 2012, 287 s.

⁴⁹ KSANDR, K. – GIRSA V. – URLICH, P. Müllerova vila: [Adolf Loos & Karel Lhota]. Vyd. 1. Praha: Argo, 2000, 419 s.

⁵⁰ KOLÁŘ, M. – DRHA, V. Edvard Beneš v Sezimově Ústí: vila, zahrada, domov. Vyd. 1. Praha: Prostor, 2004, 349 s.

⁵¹ LEŽOVIČOVÁ, K. – KÁBRT, T. – KUDRNÁČ, M. Vila Čerych: Neobyčejný příběh vily Čerych: Odcházení a návraty. 1. vyd. Česká Skalice: Centrum rozvoje Česká Skalice, 2001, s. 155.

⁵² Zahrada park krajina, Inspirace, Zprávy památkové péče.

⁵³ CZUMALO, V. – KOUKALOVÁ, Š. (2013), o. c. v pozn. č. 4

⁵⁴ MATOUŠEK, V. – KOUKALOVÁ, Š. – ŠAŠINKOVÁ, M. Letní a celoročně obývané vily a villegiatury v okolí Prahy na konci 19. a v prvních desetiletích 20. Století. Historická geografie, 40, 2014, 1, s. 19–40.

⁵⁵ MATOUŠEK, V. Vzorné letovisko Hradištko. Vznik a prvé desetiletí meziválečného letoviska na soutoku Vltavy a Sázavy. Historická geografie, 41, 2015, 1, s. 47–81.

⁵⁶ KOUBOVÁ, L. Letovisko Božkov. Diplomová práce. Praha, 2015. 94 s.

⁵⁷ JEBAVÝ, M. Zahradní města: Teorie zahradního města, příklady založení zahradních měst na počátku 20. století, vliv na současné zakládání vilových čtvrtí. In: Luhačovice 2012. Sborník z konference SZKT.

⁵⁸ SLÍVOVÁ, K. Teorie zahradního města a její vliv na vývoj systému sídelní zeleně měst v ČR s návrhem zahradní čtvrti obce Jesenice. Diplomová práce. Praha, 2011. 129 s.

Problematice obnovy historických zahrad, zejména se zaměřením na obnovu vegetačních prvků se věnují Miloš Pejchal, Pavel Šimek⁶⁰ a Přemysl Krejčířík.⁶¹ Procesu údržby památek zahradního umění zejména ve vztahu k mezinárodním dokumentům o ochraně kulturního dědictví se věnuje např. Jiří Olšan.⁶² Památkové péči zaměřené obecně na památky a speciálně na památky zahradního umění se věnuje např. Zdeněk Novák.⁶³ V souvislosti s řešením projektů Národní kulturní identity (NAKI) je aktuálně připravována řada metodických výstupů zaměřených také na památky zahradního umění. Touto oblastí se zabývá také Metodické centrum zahradní kultury v Kroměříži (NPÚ).

⁵⁹ RIEDL, D. Zahradní město. In: Praha 2001 - historické zahrady, parky a sady: seminář "Pražské zahrady a parky" pořádaný v říjnu 2001. Hrdějovice: Agentura Bonus, 2001, 75 s.

⁶⁰ Např. v PEJCHAL M. – ŠIMEK, P. Metodika hodnocení dřevin pro potřeby památkové péče. Lednice. 2012; ŠIMEK, P. Dendrologický potenciál vybraných historických parků v České republice. Životné prostredie, 39, 2005, 3, s. 156–159; PEJCHAL M. Specifika rostlinných prvků v péči o památky zahradního umění. In: Trendy a tradice. Sborník. Lednice: MZLU Zahradnická fakulta, 2008, s. 77–84; PEJCHAL M. Sortiment dřevin v památkách zahradní architektury. In: Městské historické parky, Olomouc: Památkový ústav v Olomouci, 1995b, s. 65–70; PEJCHAL M. Obnova vegetačních prvků v památkách zahradní a krajinné architektury. Životné prostredie, 39, 2005, 3, s. 153–155.

⁶¹ Např. KREJČÍŘÍK, P. Obnova parků a zahrad v České republice. In: Historické parky a ich obnova na území Maďarska a Slovenska. 1. vyd. Poláríkovo: HU-SKPARK, 2013, s. 32–38; KREJČÍŘÍK, P. Stavebně-historický průzkum - historický vývoj památky zahradního umění a jeho interpretace. In: KREJČÍŘÍK, P. Krajinářská architektura a proměny historických prostorů. 1. vyd. Lednice: MZLU, 2004, s. 11–17.

⁶² OLŠAN, J. Údržba památek zahradního umění. In: Historické zahrady, parky a sady. České Budějovice: Agentura BONUS, 2001, s. 6–12; OLŠAN J. Zahradní a krajinářská tvorba ve vztahu k památkové péči. In: sborník z konfrontace o oborových přístupech. Luhačovice 2000, s. 9–11.

⁶³ Např. NOVÁK Z. Quo vadis, památková péče v zahradách? S. 25–33. In: Informační a odborně metodický bulletin. Brno: KSSPP, 1991; NOVÁK, Z. Slohová období a sortiment rostlin. Acta Pruhoniciana, 54, r. 1988, s. 105 – 115; NOVÁK, Z. Udržitelost kompozice zahradního díla v průběhu času. S. 63–66. In: Tvoříme ve spolupráci s přírodou, ve vyváženosti a harmonii. Dny zahradní a krajinářské tvorby: 2.–4. Prosince 2015: (sborník). 1. vyd. Praha: SZKT, 2015, 83 s.

2.3 LEGISLATIVNÍ SOUVISLOSTI A OBNOVA HISTORICKÝCH ZAHRAD

2.3.1 Obnova historických zahrad v legislativním režimu

Ochrana kulturních památek se na evropském kontinentu dostala do centra pozornosti vlád států v 19. století. Tehdy byl také definován hlavní cíl památkové péče – ve veřejném zájmu uchovávat specifickou součást kulturního dědictví – kulturní památky – pokud možno co nejdéle v původním stavu, na původním místě a v původním prostředí, aby se minimalizovalo zkreslování jejich vypovídající hodnoty.⁶⁴

Ústavním základem pro ochranu kulturních památek je čl. 34 odst. 2. Listiny základních práv a svobod, jímž se zaručuje každému právo přístupu ke kulturnímu bohatství, a její čl. 35 odst. 3, podle něhož nikdo nesmí při výkonu svých práv ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad rámec stanovený zákonem.⁶⁵

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči v § 9 odst. 1 – 4 definuje problematiku ochrany a užívání kulturních památek. Ze znění zákona je zřejmé, že povinnost pečovat o kulturní památku má jednoznačně vlastník památky, případně osoba nebo organizace, která památku užívá, jestliže to vyplývá z právního vztahu mezi ním a vlastníkem. Ve znění zákona je ovšem také zmíněna povinnost občanů a organizací, kteří nejsou vlastníky kulturní památky, aby se vyvarovali počínání, které by mohlo ohrozit kulturní památku.

⁶⁴ NOVÁK, Z. Dřeviny na veřejných městských prostranstvích. Praha: Nakladatelství Jajna, 2001. Odborné a metodické publikace: sv. 22. Vydavatel: Státní ústav památkové péče v Praze.

⁶⁵ Dostupné z [www: http://psp.cz/docs/laws/listina.html](http://psp.cz/docs/laws/listina.html)

Obnova zahrad, které jsou, dle národní legislativy památkami, se řídí ustanoveními obsaženými v § 14 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči u objektů ležících na území ČR a § 32 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochraně památkového fondu u objektů nacházejících se na území Slovenské republiky.

V procesu obnovy je nutné zohledňovat také konkrétní ustanovení (zejména § 7 – 9) zákona č. 114/1992Sb. o ochraně přírody a krajiny (ČR) a ustanovení (§ 47 – 49) zákona č. 543/2002 Z. z. o ochraně přírody a krajiny (SK). Projektová příprava a realizace se řídí ustanoveními a konkrétními vyhláškami zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (ČR) a zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánování a stavebnom poriadku (SK).

Jako památka je historická zahrada chráněna v souladu s mezinárodními dokumenty o ochraně kulturního dědictví – Mezinárodní chartu o zachování a restaurování památek a sídel (Benátky 1964) zaměřenou na památky obecně, doplňuje pro oblast historických zahrad Mezinárodní charta o historických zahradách (Florence 1982).⁶⁶

2.3.2 Obnova historických zahrad ve vazbě na mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví

Pojem historická zahrada je definován v Mezinárodní chartě o historických zahradách, (Florentská charta). Podmínkou pro označení konkrétního objektu zahradně-krajinářské tvorby za historickou zahradu je dochování alespoň části její historické podstaty do současnosti. V případě, že zahrada

⁶⁶ Podrobně je obnově vilových zahrad meziválečného období v rámci statutu nemovitých kulturních památek věnována pozornost v ŠIMEK, P. – ZÁMEČNÍK, R. Památková obnova vilových zahrad založených v meziválečném období. Vydal NPÚ ve spolupráci s MCMA v Brně v roce 2015 jako 66. svazek edice Odborné a metodické publikace. Vydání 1. 87 s.

úplně zanikla, nebo pokud jsou k dispozici jen hypotetické prvky z jejího postupného vývoje, pak nelze realizovat její obnovu a současně pro ni dále využívat termín historická zahrada. Dílo, jež by se v tomto případě inspirovalo z historických forem a bylo vybudováno na místech bývalé zahrady nebo na místech, na nichž dříve žádná zahrada neexistovala, má charakter evokace a nové kreace, nejde však v žádném případě o historickou zahradu (článek 17 Florentské charty).⁶⁷ Jako památka musí být historická zahrada chráněna také v souladu s Mezinárodní chartou o zachování a restaurování památek a sídel (Benátská charta).

Za hlavní metody péče o kulturní památky jsou obecně považovány údržba a konzervace. Florentská charta zdůrazňuje v oddíle údržba a konzervace (článek 11), že údržba historických zahrad je prvořadou činností, a to nezbytně kontinuálního charakteru. Benátská charta v oddíle nazvaném zachování (konzervace) v článku 4 říká, že péče o památky ukládá společnosti především soustavnost v jejich údržbě. V této souvislosti článek 11. Benátské charty říká, že hodnotné přínosy všech dob, pokud přispěly k vybudování památky, mají být respektovány, neboť dosažení jednoty stylu během obnovy nemá být cílem. V porovnání s tímto praví článek 16. Florentské charty, že v zásadě by se nemělo privilegiovat jedno slohové období na úkor druhého, s výjimkou skutečností, kdy chátrání nebo odumírání některých částí může být mimořádnou příležitostí pro restituci založenou na dochovaných pozůstatcích původní koncepce nebo na dokonalé dokumentaci. Je tedy nutné se vyvarovat narušení nebo zničení dochované hodnoty snahou o dosažení slohové čistoty.

Památkovou podstatu rostlin zmiňuje článek 11. Florentské charty, který uvádí, že je dílo možné udržovat v dobrém stavu dílčími náhradami a

⁶⁷ POLÁKOVÁ, J. Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví. 1. vyd. Praha: NPÚ, 2007. 235 s.

v dlouhodobém výhledu cyklickou obnovou (holosečí s novou výsadbou, resp. umístěním již rozvinutých rostlinných jedinců). Z toho jednoznačně plyne, že rostliny z doby založení historické zahrady, nemůžou být základním předpokladem její památkové podstaty. Podstatou musí být zachování principů obsažených v jejich originalitě – periodické obměňování jedince novým jedincem shodného taxonomického určení, dodržení pěstebního tvaru, výsadba na identická místa, zachování kompozičních vztahů, atd.

V případě dlouhověkých prvků zahradní kompozice – dřevin – je nutné zohlednit mnoho specifických okolností. Doba, po kterou dřevina plní svou památkovou funkci, tzn. je schopná reprezentovat daný princip, může skončit podstatně dříve, než je její životaschopnost. Nelze ovšem pochybovat o tom, že originální rostliny jsou něco více, než následující generace rostlin.⁶⁸ Článek 12 Florentské charty se potom zabývá výběrem rostlin k obnově – výběr druhů stromů, keřů, rostlin a květin, jež mají být periodicky nahrazovány, musí zohledňovat stanovené zvyklosti platné pro jednotlivé botanické a kulturní oblasti, ve snaze udržet, respektive s cílem vymezit původně pěstované rostliny. Z toho plyne, že záměna historických druhů a odrůd rostlin je v historických zahradách, pokud to není nezbytně nutné, nežádoucí.

V případě, že specializované postupy (konzervace, periodická údržba), nutné k uchování kulturní památky selhaly, nedostačují nebo nebyly plně uplatňovány, může dojít k poškození památky. Vyžádá-li si to stav památky, je vhodné přistoupit k její obnově. Panuje shoda na tom, že činnosti musí být založeny na úctě ke staré podstatě památky a na respektu k autentickým hodnotám.

⁶⁸ Blíže viz PEJCHAL, M. Staré stromy v zahradní a krajinářské architektuře – radost i starost. In: Strom pro život – život pro strom V. Praha: SZKT, 2007, s. 7–12.

Florentská charta se v článku 15 věnuje obnově historických zahrad.⁶⁹ Je v ní zdůrazněno, že jakékoliv restaurování, a tím spíše jakoukoli obnovu historické zahrady, nelze zahájit bez vypracování důkladné studie, vycházející z odborného průzkumu, eventuálně i zahradního archeologického výzkumu a ze zhodnocení všech shromážděných dokumentů, týkajících se dané zahrady a obdobných zahrad, aby byl po všech stránkách zajištěn vědecký charakter návrhu.⁷⁰ V praxi platí, že uchování konkrétních, specifických, či neopakovatelných místních autentických hodnot, má mít vždy přednost před akademickou příručkovou obnovou.⁷¹ V této souvislosti se nabízí připomenout dokument o autenticitě z Nara, koncipovaný účastníky Konference o autenticitě ve vztahu k úmluvě o světovém dědictví, konané v Nara v Japonsku v roce 1994 ve spolupráci s UNESCO, ICCROM a ICOMOS.⁷² Obnova památky v souladu s článkem 9. Benátské charty by se měla zastavit tam, kde začíná hypotéza. V případě dalších požadavků na nové úpravy je každá práce, jež je uznána za nezbytnou z důvodů estetických nebo technických, založena na architektonické kompozici, která nese znaky naší doby. To platí, i pokud jsou do památky, v našem případě do historické zahrady, vkládány zcela nové prvky.

⁶⁹ Blíže viz ZÁMEČNÍK, R. – ŠIMEK, P. Principy obnovy památky zahradního umění na modelovém příkladu zahrady Stiassni v Brně. Zprávy památkové péče, 75, 2015, 2, s. 135–149.

⁷⁰ POLÁKOVÁ, J. (2007), o. c. v pozn. č. 67

⁷¹ NOVÁK, Z. (2001), o. c. v pozn. č. 64

⁷² Odstavec 13 jmenované konference uvádí: V závislosti na povaze kulturního dědictví, jeho kulturním kontextu a vývoji v čase, může posouzení jeho autenticity souviset s hodnotou nejrozmanitějších informačních zdrojů. Aspekty těchto zdrojů mohou zahrnovat formu a design, materiály a hmotnou podstatu, využití a funkci, tradice a techniky, umístění a prostředí, ducha a cítění a další vnitřní a vnější faktory. Využití těchto zdrojů umožňuje stanovit specifické umělecké, historické, sociální a vědecké rozměry zkoumaného kulturního dědictví.

Při obnově i periodické údržbě historické zahrady od sebe nelze oddělovat jednotlivé její jednotlivé skladebné prvky (sochařská výzdoba, mobilní prvky, architektonické prvky), neboť by tím mohla být narušena jednota celku. Odstranění je možné v případě restaurování prvku (články 10 a 13 Florentské charty).

Svým charakterem a určením je historická zahrada místem klidu, napomáhající kontaktu s přírodou a jejím uvědomění (článek 19 Florentské charty).

Historické zahrady, stejně jako stavební památky, představují důležitý doklad vývoje národní kultury a podle toho je k nim nutné také přistupovat.

2.4 STRUČNÝ HISTORICKÝ ÚVOD

Stavební typ vily s neodmyslitelnou zahradní dispozicí se s vysokou pravděpodobností objevily nejdříve ve starověkém Egyptě. Tento typ solitérního obytného objektu s užitkovou a okrasnou zahradou, naznal velkého rozmachu v období starověkého Říma, kde navazoval na domy majetnějších římských občanů. Zpravidla se rozlišuje *villa rustica* – statek s venkovským hospodářským dvorem, *villa suburbana* – příměstská vila pro příležitostný pobyt a *villa urbana* – městská vila určená pro stálé bydlení na okraji měst. Římané si také stavěli přímořské vily – *villa marittima*.

Novodobý vývoj vily se zahradou počíná v Itálii ve 13. a 14. století, kdy venkovský dům sloužil k hospodářským a zároveň i k odpočinkovým účelům. Byl současně odrazem snahy o navázání na antické vzory. K největšímu rozkvětu vilové architektury došlo v 15. a 16. století v oblasti Benátek, kde venkovský dům přebíral funkci trvalého sídla. Kolem vil se rozprostírala velká zahrada, kde ovšem nechyběla ani užitková kuchyňská a bylinková zahrada, vodní prvky a velký sad. Postupně se hospodářská

funkce dostávala do pozadí a zahrada se měnila výhradně v objekt reprezentace. Inspirační zdroje italské renesance se postupně šířily celou Evropou a spolu s nimi i klasická schémata vilové architektury obklopené zahradou. Na klasickou italskou renesanci navázala v první třetině 17. století architektura v Anglii. Londýňan Inigo Jones na své cestě po Itálii v letech 1613–1614 objevil Palladiovu architekturu a posléze se stal jejím horlivým šířitelem. Nový zájem o antiku přineslo následně osvícenství a Velká francouzská revoluce (1789 – 1799). V Anglii na konci 18. století vznikl nový typ italizující vily, spojením architektury antické tradice s italským venkovským statkem.⁷³

Nejstarší stavby vilového typu, od 16. do 1. poloviny 19. století si v českých zemích stavěli aristokraté, popřípadě vzdělaní příslušníci měšťského patriciátu. Podstatnými skutečnostmi, které v našich zemích ovlivnily společensko-hospodářský vývoj v 19. a na začátku 20. století, které měly vliv také na vilovou architekturu, bylo zrušení nevolnictví v roce 1781, zrušení roboty v roce 1848 a následné změny v cechovním systému od roku 1859 v rámci Rakouska-Uherska.⁷⁴ Stavovské uspořádání se postupně měnilo na občanskou společnost, ve které rozhodující vliv postupně získávala buržoazní třída obyvatel, v níž výrazně sílila také židovská menšina obyvatel. Významným mezníkem pro Židy v českých zemích byla revoluční léta 1848/49, kdy byla definitivně zrušena ghetta, toleranční daň i familiantský zákon. Od té doby se Židé začali stěhovat, opouštěli bývalá ghetta a odcházeli zejména do pohraničí a velkých měst, kde se rozvíjel průmysl.⁷⁵ Pro druhou polovinu 19. století je tedy typická liberalizace společnosti. Vzniká nová společenská elita (buržoazie) a také

početná střední a vyšší střední společenská třída, která se ve společnosti prezentovala, mimo jiné, výstavbou vil v klidových zónách snadno dosažitelných z velkých měst.

Před první světovou válkou výrazně posílil ekonomický faktor jako prostředek sociálního vzestupu. Aristokracie přestávala být definitivně hlavní mocenskou strukturou. Výrazným způsobem to ovlivnilo i samotnou habsburskou monarchii. Před první světovou válkou se české země staly nezpochybnitelným pilířem hospodářství celé Rakousko-uherské monarchie. Kontinuální vývoj českých zemí dále zesílil po první světové válce, kdy jako jeden z nástupních států Rakousko-uherské monarchie vzniklo Československo. V meziválečném období následně došlo k nejbouřlivějšímu rozmachu vilového bydlení. Tehdy si již domy vilového typu ovšem pořizovala mnohem pestřejší klientela.

Obr. č. 1 Vila Medici ve Fiesole (Itálie, 2015)

⁷³ URLICH, P. Slavné vily Královéhradeckého kraje. 1. vyd. v jazyce českém. Praha: Foibos, 2007, 180 s.

⁷⁴ HORA-HOŘEJŠ, P. Toulky českou minulostí. 1. vyd. Praha: Via Facti, 2002, 223 s.

⁷⁵ PĚKNÝ, T. Historie Židů v Čechách a na Moravě. 1. vyd. Praha: Sefer, 1993, 430 s.

3 METODIKA

Disertační práce (DisP) byla zpracována v souladu se studijním a zkušebním řádem pro studium v bakalářských, magisterských a doktorských studijních programech Mendelovy univerzity v Brně ze dne 11. června 2013,⁷⁶ směrnicí děkana č. 1/2014 o podmínkách a průběhu studia na doktorských studijních programech ZF MENDELU⁷⁷ a zápisem z jednání oborové rady doktorského studijního programu zahradní a krajinářská architektura ze dne 30. 11. 2012.

DisP byla zpracována na pracovišti Ústavu biotechniky zeleně ZF MENDELU se sídlem v Lednici za využití jeho zázemí v letech 2012 – 2016 podle individuálního studijního plánu autora.

Návaznost kapitol

Disertační práce je standardně členěna do jednotlivých kapitol dle obvyklé struktury pro psaní vědeckých, DisP a v souladu s citovanými vnitřními předpisy ZF MENDELU. Na úvodní kapitoly zprostředkovávající vzhled do problematiky z širší perspektivy navazuje výsledkový oddíl, který je s ohledem na zaměření práce rozdělen do dvou hlavních částí. První se věnuje výsledkům teoretického charakteru, na ni navazuje část podávající výsledky na základě praktického řešení in situ. Následující kapitoly zobecňují výsledky řešení, uvádějí seznamy použité a související literatury a samostatná grafická příloha, na kterou je v hlavní části DisP odkazováno. Pro lepší názornost prezentovaných výsledků je textová část doprovázena grafickými vyobrazeními, grafickými vzorníky a schémata podle obsahu jednotlivých kapitol.

⁷⁶ V plném znění dostupné na: <http://mendelu.cz/24997-vnitri-predpisy-univerzity>.

⁷⁷ V plném znění dostupné na: <http://zf.mendelu.cz/24888-uredni-deska#predpisy>.

Citace

DisP je mimo jiné výsledkem analýzy řady literárních, převážně historických pramenů, což klade vysoké nároky na přehlednost a zvolený způsob citování přebíraných informací. Zvolen byl tzv. historický způsob citování. Text je opatřen poznámkami (číslly), k nimž se vážou citace pod čarou na každé jednotlivé straně, kde byla citace použita. Citace pod čarou je uvedena ve zkrácené verzi. Plné znění bibliografického údaje (např. včetně ISSN, ISBN nebo podnázvů dobových knih) je uvedeno v kapitole soupis literatury a pramenů. Pokud se v poznámkách bibliografický údaj opakuje, je nahrazen zkratkou o. c. v pozn. s odkazem na poznámku, v níž je jeho plná verze. V případě, že současná citace odkazuje do toho samého písemného (či jiného) pramene (na tu samou stranu apod.) jako citace předchozí, je uvedena zkratka *ibidem*. Bibliografické odkazy a citace dokumentů jsou vytvořeny v souladu s ČSN ISO 690.

Doslovné citace přebírané převážně z historických zdrojů jsou psány kurzívou (nejsou používány uvozovky). Kurzívou jsou psány také autorské definice užívaných pojmů a vědecké názvy rostlin.

Popis grafických vyobrazení

Grafická vyobrazení doprovázející textovou část jsou číslována a opatřena zkrácenými popisy (identifikace, lokalizace, autor). Zbývající údaje (primární zdroj, archivní označení, případně bližší specifikace, např. autor fotografie), jsou uvedeny v seznamu grafických vyobrazení, tabulek a schémat na konci práce. V textu použité tabulky (vzorníky) a schémata byla vytvořena autorem DisP.

Vědecké názvosloví rostlin

Vědecké názvosloví rostlin přebírané z dobových materiálů nebylo podrobeno převodu podle aktuální taxonomické nomenklatury. Převod se týkal pouze známých, dobově vžitých označení některých taxonů, např. sloupovité topoly (vlašské) na *Populus nigra* 'Italica', červené javory na *Acer platanooides* 'Schwedleri', či glycina na *Wisteria sinensis*, aj.

3.1 OBECNÉ METODICKÉ PŘÍSTUPY

Ke studiu zadané problematiky bylo přistupováno systematicky, organizovaně a plánovitě s cílem vědeckého poznání, které má být objektivní s verifikovatelnými výsledky. Při řešení bylo postupováno podle řady standardních logických metod obvyklých při řešení prací obdobného zaměření. Vědeckou prací se prolínají také metody ve skrze empirické, využívající poznatků získaných dlouholetými zkušenostmi z různých oborů. Empirické metody byly využity zejména v částech zaměřených na studium vývoje vilové zahradní architektury, při realizaci archivního průzkumu, při interpretaci výsledků archivního průzkumu a při formulaci metodických principů obnovy vilové zahradní architektury. V těchto oblastech bylo využito zejména poznatků z kunsthistorie, či památkové péče obecně. Ta se v průběhu svého vývoje aplikovala, a mnohdy na základě trpkých zkušeností ověřila řadu památkových metod zaměřených také na interpretaci vývoje a obnovu historických zahrad. Některé z nich byly již před lety zapovězeny, jiné byly vývojem vycizelovány a slouží dnes jako základní materiály pro poznání objektu zájmu – stavebně-historický průzkum památek,⁷⁸ aj.

⁷⁸ Např. metodika MACEK, P. Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum. 2., dopl. vyd. Praha: Jalna, 2001, 56 s. ; nově byla vytvořena metodika: PEŠTA, J. – JANÁL, J. – MALINA, O. – ŠANTRŮČKOVÁ, M. – TIŠEROVÁ, R. – WEBWR, M. Stavebněhistorický a

Vesměs obecné povědomí o zkoumaném předmětu na začátku vědecké práce bylo na základě dedukce konkretizováno na úroveň zkoumání jednotlivých oblastí: prostředí tvorby v evropském kontextu, individuální tvorby osobností, kompozice zahrad, atd. Naopak metoda indukce umožňující překročit časoprostorovou omezenost dat byla aplikována při zobecňujících teoretických závěrech – vilová zahrada 20. a 30. let, tvorba zahradních architektů, aj.

Předmět studijního zájmu si vyžádal nutnost aplikace metody zaměřené na definici, jejímž cílem bylo podat konkrétní významy pojmů. Tuto metodu bylo nevyhnutelné aplikovat zejména v části zaměřené na typologii skladebných prvků kompozice.

K nejzákladnějším technikám sběru dat patří metoda pozorování, která byla zásadní pro terénní průzkum prvorepublikových objektů. Při terénním průzkumu byla uplatněna metrologická metoda využívající měření. Při něm byla mezi pozorovatele a pozorovaný předmět vsunuta pomocná aparatura (základní stupnice hodnocení objektů in situ), která pozorování proměnila ve zjišťování aktuálního stavu – stavu prvorepublikových zahrad.

3.2 VLASTNÍ POSTUP ŘEŠENÍ

S ohledem na zaměření a stanovené cíle byl postup řešení DisP rozvržen do tří dílčích etap, lišících se povahou, časovým průběhem a metodickým postupem. Jednotlivé etapy na sebe logicky navazují, doplňují se a v některých bodech se částečně prolínají. Tento metodický postup byl definován v souladu se zadáním disertační práce (září 2012) a na základě

archeologický průzkum a hodnocení stavebních, technických a uměleckých objektů v památkách zahradního umění. Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., Průhonice 2014.

shody mezi školitelem a řešitelem. Metodika DisP byla schválena oborovou radou doktorského studijního programu zahradní a krajinářská architektura ZF MENDELU (listopad 2013).

3.2.1 První etapa – analýza

Analýza byla zaměřena na identifikaci potenciálu archivních pramenů v archivních fondech archivů, knihoven, odborných organizací, aj. Současně byla věnována pozornost prostředí (ovlivnění zahraniční tvorbou, společenské, kulturní a hospodářské poměry), které ovlivňovalo zahradní architekturu a které mohlo reflektovat nebo přímo refleктовало tvorbu prvorepublikových zahradních architektů.

Stěžejním zaměřením první etapy byla realizace archivního průzkumu metodou podrobné analýzy různorodých forem archivních pramenů s cílem charakterizovat předmět výzkumu. Kromě určující analytické metody byla aplikována také metoda komparace, využitá při studiu shod, podobností a odlišností předmětu výzkumu (zahraniční tvorba, tvorba zahradních architektů) a standardní metoda generalizace shrnující řadu jevů do jedné třídy (zobecnění tvorby jako celku, zobecnění přístupů tvorby jednotlivých osobností).

První etapa řešení byla naplňována v období 2012 – 2013 s jednotlivými dílčími archivními průzkumy realizovanými také v následujícím období.⁷⁹

⁷⁹ Vlastnímu pracovnímu postupu realizace archivního průzkumu je věnována pozornost samostatně v kapitole 4.2.1 Archivní průzkum vilových zahrad meziválečného ČSR.

3.2.2 Druhá etapa – interpretace

Zacílena byla na identifikaci potenciálu dochovaných objektů zájmu a na vytipování lokalit s jejich koncentrací. Hlavním zaměřením etapy byl terénní průzkum identifikovaných a lokalizovaných objektů na území ČR a SK s cílem objektivně je interpretovat. Pozornost byla věnována konfrontaci poznatků o objektech vzešlých z archivního průzkumu (analýza) s poznatky z terénního průzkumu totožných objektů. Byly definovány rozsah a forma uplatňovaných zahradně-architektonických principů s důrazem na typologii skladebných prvků kompozice a jejich použití. Základní metoda pozorování zaměřená na zjišťování aktuálního stavu podle předem definovaných kritérií, byla doplněna o metodu klasifikace, členící objekty na jejich charakteristické části a skladebné prvky kompozice do jednotlivých skupin podle společných vlastností. Princip klasifikace byl odvozen od oborově zaužívané terminologie skladebných prvků díla zahradní a krajinářské architektury (technické a vegetační prvky – prostorotvorné prvky), který byl dále s ohledem na identifikovanou pestrost skladebných prvků upřesněn a částečně rozšířen. Metoda komparace byla využita při srovnávání zahradně-architektonických přístupů architektů v podmínkách shodných, podobných nebo rozdílných.

Druhá etapa řešení byla realizována převážně v roce 2014 a 2015.⁸⁰

⁸⁰ Vlastnímu pracovnímu postupu realizace terénního průzkumu je věnována pozornost samostatně v kapitole 4.2.2 Terénní průzkum vilových zahrad meziválečného ČSR.

3.2.3 Třetí etapa – evaluace

Vychází ze systematického shromažďování a analýzy informací vzešlých řešením předchozích dvou etap za účelem jejich evaluace a dalšího použití. Metodou syntézy byly dříve jednotlivě hodnocené objekty, jejich části a skladebné prvky nahlíženy jako jeden homogenní systém. Bylo provedeno jejich srovnávání a generalizace s hlavním cílem využití poznatků při formulaci metodického procesu obnovy objektu výzkumu. Závěrem byly postupy definované metodou verifikace konfrontovány s praxí – příklady doposud obnovených objektů a objektů, při jejichž obnově byly uvedené metodické postupy již aplikovány.⁸¹

Závěrečná etapa řešení byla naplňována v rozmezí let 2015 a 2016.

4 VÝSLEDKY

4.1 TEORETICKÁ ČÁST

4.1.1 Vývoj vilového bydlení – letoviska, villegiatury

Vilová zahrada, považovaná za svébytný projev zahradního umění, se začala utvářet společně s vývojem vilových staveb budovaných snad ve všech historických epochách. Výrazněji determinovaným obdobím, ve kterém se ve větší míře začal na území českých zemí projevovat rozvoj vilových staveb společně s typickými zahradními úpravami v jejich okolí, byla 2. polovina 19. století. Od tohoto časového vymezení začíná být poměrně běžná výstavba luxusních vilových staveb v klidových zónách v dotyku převážně větších měst.⁸²

Od 50. let 19. století byl rozvíjen zejména typ příměstské vily (*villa suburbana*). Typickými příklady mohou být vilové pražské lokality Královské Vinohrady, Dejvice a Bubeneč, Tichá Šárka a brněnská lokalita Pisárky. Mnohem častěji ale vznikaly rekreační villegiatury ve větší vzdálenosti od města, přibližně v okruhu 30 km (Jevany, Strančice). Investory těchto staveb byly majetní lidé, kteří už z větší části nepatřili mezi aristokracii. Tehdy se již ve společnosti hlásili o slovo představitelů spojení zejména s industrializací, tzv. buržoázie. Ta začala velmi výrazně konkurovat tradiční aristokracii a současně si nárokovala podobný životní styl. Tradiční šlechta měla totiž „svůj rok“ – společenskou sezónu trávila ve velkých městech, jako byla Praha a Vídeň. Na jaře odjížděla na venkov, kde nezřídka zůstávala až do podzimu. Společensky stále více exponované

⁸¹ ZÁMEČNÍK, R. – ŠIMEK, P. (2015), o. c. v pozn. č. 69

⁸² ZÁMEČNÍK, R. Zahrada vily Stiassni – příklad prvorepublikového zahradního umění, Zprávy památkové péče, 73, 2013, 4, s. 317–323.

měšťanstvo toužilo po prestiži srovnatelné se šlechtou.⁸³ Snažilo se jí přiblížit mimo jiné také stavbou a trávením letních měsíců ve vilových letoviscích. Budované vilové stavby v raných fázích svého novodobého vývoje měly proto nezřídka povahu až zámecky honosnou, případně někdejší šlechtické stavby přecházely do rukou těchto nových majitelů.⁸⁴ Vlastnictví vily či zámecké stavby na venkově nebo dokonce v přímořské lokalitě, přímo vedle městského domu, patřilo mezi důležitou společenskou prestiž. Tímto způsobem majitelé prezentovali, že patří do konkrétní společenské vrstvy. Vila byla znakem vysokých majetkových poměrů. Nemalou měrou k tomu trendu přispěla také snaha o útěk z měst, která byla stále průmyslovější a tím obtížnější pro rodinný život. V prvních fázích vývoje vilového bydlení šlo tedy výhradně o letní, či krátkodobé bydlení majetnějších vrstev. Od přelomu století se význam vilových lokalit postupně měnil a ve 20. a 30. let 20. století šlo již ve většině případů o celoroční bydlení.

K rozvoji vilového bydlení byly předurčeny lokality morfologicky zajímavé. Letoviska se obvykle nacházela v údolích řek nebo v jejich blízkosti. Okolní krajina bývala poměrně členitá s vysokým zastoupením lesních porostů a skal a často v blízkosti významného romantického (historického) objektu (hradní zřícenina). Letoviska často vznikala na březích Berounky, Vltavy či Sázavy, jmenovat lze třeba Dobřichovice, Řevnice, Senohraby, Všenory, Černošice, či Zbraslav. Vždy se jednalo o již existující vesnici či malé město, které bylo o vilovou lokalitu rozšířeno. Důležitou roli při jejich zakládání měla dopravní dostupnost. Většina venkovských villegiatur vznikala v blízkosti železniční trati (železniční zastávky). K velkému rozmachu

⁸³ Tento trend podněcovalo také novodobé udělování šlechtických titulů představitelům buržoázie.

⁸⁴ Např. baron František Ringhoffer, zakladatel pivovaru ve Velkých Popovicích zakoupil a následně upravil v okolí několik zámků (Kamenice, Štířín, Lojovice).

železniční dopravy docházelo po polovině 19. století a vznik většiny letovisek byl přímo svázán se vznikem konkrétního železničního úseku. Další z možností, jak se relativně rychle dopravit do lokality byla lodní doprava. Po roce 1900 se pak rozvíjí automobilová doprava, která umožnila pohodlný a rychlý přesun i do vzdálenějších lokalit.⁸⁵ Říční lázně a koupaliště, byly jedněmi z prvních občanských vybaveností těchto míst. Později se rozvíjely také letní restaurace, sportoviště a jiná zařízení rekreačního charakteru.

Obr. č. 2 Vilová kolonie Královské Vinohrady (Praha, konec 19. století)

Od začátku 20. století začaly tento způsob bydlení, formou pořízování vlastních nemovitostí či za účelem krátkodobé rekreace, objevovat širší vrstvy obyvatel. Začaly vznikat městským obyvatelstvem oblíbená letoviska.⁸⁶ Tím docházelo k postupnému mísení širších vrstev obyvatel. A

⁸⁵ KOUBOVÁ, L. (2015), o. c. v pozn. č. 56

⁸⁶ Např. Malá Chuchle byla neformálním letoviskem Pražanů již od roku 1861.

tak od přelomu století vedle sebe v těchto lokalitách existovaly honosné vily s rozsáhlými převážně krajinářsky založenými zahradami, přes menší vilové stavby až po nájemní vily pro nižší vrstvy obyvatel, případně pro studenty. Aby bylo možné uspokojit stále stoupající poptávku, začaly vznikat i hotely, penziony a jiné formy krátkodobého ubytování.

Dovršením vývoje lokalit, pojmáme-li ho ve vztahu ke strukturální diferenciaci jejich uživatelů, bylo objevení fenoménu chataření nebo-li víkendového bydlení, jehož rozkvět nastal během první republiky. Tím vznikly lokality s vrstvy obyvatel celého společenského spektra. Ukázkovými příklady jsou letoviska Pražanů – Hradištko a Božkov ze 30. let 20. století.⁸⁷

4.1.2 Zahradní města

Koncepce zahradního města vznikla v Anglii pod vlivem sociálního utopismu v reakci na průmyslovou revoluci a migraci obyvatelstva z venkova do měst, jako alternativa k nekonceptně vznikajícím a hygienicky i esteticky podřadným chudinským dělnickým koloniím a slumům.⁸⁸ Původním záměrem bylo zajistit i nižším vrstvám přijatelné a zdravé bydlení a prostředí – později byly podle podobného vzoru budovány i luxusní zahradní čtvrti pro vyšší střední třídu. Největší rozšíření myšlenky zahradních měst nastalo na přelomu 19. a 20. stol. z podnětu Ebenezer Howarda, autora knihy *Garden Cities of Tomorrow*.⁸⁹ Roku 1899 byla založena Asociace zahradních měst, roku 1903 založil E. Howard obchodní

⁸⁷ Blíže viz např. v CZUMALO, V. – KOUKALOVÁ, Š. (2013), o. c. v pozn. č. 4; MATOUŠEK, V. - KOUKALOVÁ, Š. – ŠÁŠINKOVÁ, M. (2014), o c. v. pozn. č. 54; KOUBOVÁ, L. (2015), o. c. v pozn. č. 56.

⁸⁸ Prvním zahradním městem v novodobém smyslu byl Bedford Park u Londýna (1876 – 77) podle návrhu architekta R. N. Shawa.

⁸⁹ HOWARD, E. *Garden Cities of Tomorrow*. London: 1898.

společnost *First Garden City Ltd.*, která od roku 1904 zajišťovala výstavbu prvního zahradního města Letchworth Garden City u Londýna podle projektu Roberta Unwina a Barryho Parkera. Poté následovala další zahradní města v evropských zemích i v USA. V českých zemích se idea zahradních měst šířila od roku 1910, realizace pak probíhaly od 20. let 20. stol.⁹⁰

V roce 1911 vydal žák Adolfa Loose, architekt Rudolf Wels publikaci *Zahradová města* jako první českou monografii na toto téma.⁹¹ V roce 1924 vyšlo v českém překladu dílo Ebenezer Howarda *Zahradní města budoucnosti*, které podnítilo zájem širší veřejnosti o tuto otázku. Překlad provedl Otokar Fierlinger.⁹² Nedostatečná osvěta laické ale i odborné veřejnosti přiměla Otokara Fierlingera a Josefa Karla Říhu k sepsání souborné knihy *Město a upravovací plán*,⁹³ která byla určena především odborné veřejnosti vstupující do procesu urbanizace území.

Stavba zahradních měst u nás probíhala v poměrně úzkém vývojovém sepetí s výše naznačeným rozvojem vilového bydlení. Šlo o cílené urbanistické plánování lokalit určených pro rodinné bydlení v samostatně situovaném domě se zahradou. Tyto lokality, nebo-li zahradní města, označovaná někdy také jako vilové čtvrtě,⁹⁴ byly ovšem typické podstatně hustší parcelací pozemků s existencí poměrně malé zahrady rodinného charakteru a byly typické jednotící urbanistickou myšlenkou. Byly situovány výhradně v přímém dotyku s historickými centry měst, resp.

⁹⁰ Dostupné z www: <http://architektura.klenot.cz/teorie-architektury/143-29-zahradni-mesta-az-po-soucasne-satelity>

⁹¹ Podrobně v WELS, R. *Zahradová města*. Praha, 1911.

⁹² HOWARD, E. (1924), o. c. v pozn. č. 5

⁹³ FIERLINGER, O. – ŘÍHA, J. K. *Město a upravovací plán*. 1. vyd. Spolek československých inženýrů. Praha 1932. 140 s.

⁹⁴ Toto označení je způsobováno mimo jiné tím, že v častých případech zahradní města navazují na starší villegiatury konce 19. století s nepoměrně většími zahradami.

v jejich okolí a urbanisticky s nimi často propojeny. Poměrně drobná parcelace pozemků liší se v jednotlivých lokalitách a vzájemná blízkost jednotlivých domů, včetně výsadb na veřejných prostranstvích, navozovala dojem města vybudovaného v zahradě. Lokality mívaly charakter čtvrtí obývaných nižší a střední vrstvou obyvatel, jako byly např. úřednické kolonie, ve kterých měli domy lékaři, učitelé, obchodníci, umělci – obecně inteligence.

Obr. č. 3 Zahradní město Baba v Praze (30. léta 20. století)

Nejzdařilejšími realizacemi zahradních čtvrtí v ČSR na počátku 20. století jsou pražské čtvrti Spořilov, Hanspaulka, Ořechovka, ze 30. let Barrandov a Baba. Mezi mimopražskými realizacemi je nejvýznamnější zástavba zahradních čtvrtí Zlína.⁹⁵

Lidé obývající lokality pojaté jako zahradní města se mohli těšit z klidného prostředí, čistého vzduchu a často z krásného výhledu do nezastavěné

krajiny nebo na historická centra měst. Výraznou předností takového bydlení byla blízkost města zabezpečující životní standard. V mnoha případech byly tyto lokality vkusně doplněny kulturním i sportovním zázemím.

4.1.3 Inspirační zdroje vilové zahradní architektury

Na utváření zahrad sledovaného období působilo mnoho faktorů přicházejících z okolních zemí. Historicky to bylo zejména ovlivnění německou zahradně-architektonickou tvorbou, která přijímala impulzy z ostrovního království. Projektanti, realizátoři, případně také investoři zahradních úprav z českých zemí se s konkrétními díly a moderními zahradně-architektonickými přístupy setkávali kromě vlastních cestovatelských, studijních a pracovních aktivit, prostřednictvím knih a pestré škály zahraničních periodik, která byla na našem území běžně k dostání. K jistému internacionalismu v této oblasti přispívalo také pořádání výstav zaměřených i na tento segment soudobé tvorby např. Drážďany (1926, 1936), Paříž (1925), Essen (1929), Berlín (1933). V prvorepublikových československých zahradách je tak možné vyzorovat například tendence orientované na anglickou květinovou zahradu,⁹⁶ či výrazně architektonicky komponovanou zahradu prosazovanou německými architekty od začátku 20. století.

Přestože byla zahradní tvorba u nás zjevně ovlivněna tvorbou v okolních zemích, řada československých architektů tuto skutečnost nepřiznávala, či

⁹⁵ JEBAVÝ, M. (2012), o. c. v pozn. č. 57

⁹⁶ JEKYLL, G. – WEAVER, L. Gardens for small country houses. London: Country Life, 1927, s. 260.

dokonce tvorbu v okolních zemích cíleně kritizovala a vlastní přístupy tvorby považovala za novátorské a moderní.⁹⁷

V roce 1905 vydal německý architekt a teoretik Hermann Muthesius třídílné dílo *Das englische Haus*,⁹⁸ které přispělo k proměně názoru na bydlení v celém středoevropském prostoru. Muthesius byl současně jedním z významných kritiků krajinářských úprav. Jeho orientace na anglické hnutí *arts and crafts*, ho posílila v odmítání krajinářských zahrad, které považoval za překonané. Muthesius a další architekti místo toho propagovali reformované, prostorově jasně oddělené, geometrické vilové zahrady. Paralelně vedle svých četných prací na projektech vydal Muthesius především celou řadu publikací, které ho v Německu i za hranicemi proslavily.⁹⁹ V knihách kladl také velký důraz na zahrady. Téměř po celý svůj život neúprosně kritizoval šablonovité ustrnutí na prostorově stále omezenějších vilových zahradách, které považoval za *zcela nepřírozený stav zahrad, který je nutné reformovat, neboť dnešní anglická zahrada již není to, co chápeme pod tímto pojmem jako krajinářská*

⁹⁷ Např. Josef Kumpán ve své knize *Novodobé zahrady z roku 1934* uvádí: *Obsah tohoto spisu je výsledkem poválečné praxe v oboru českého sadovnictví. Popisuje praktické příklady z novodobých zahrad a má za účel propagovati vkusnou úpravu naší zahrady. Nechceme napodobovati prázdné trávníky a nahromadění kamene v zahradě podle vzoru sousední říše. Snažíme se uplatnit krásu rostliny vkusným zařazením do kulturního celku.* Také Josef Vaněk poukázal na tvorbu Německou. Ke kritice si vybral pokrokového architekta Leberechta Miggeho, který tehdy působil v Hamburku. Několik ukázek jeho prací porovnával s tvorbou českou, která se ještě tehdy (1913) držela převážně krajinářské kompozice. *Jest to pokus zavésti něco nového, který však zůstane asi pouze pokusem a omezí se na něco málo jednotlivých případů, a náš dosud používaný, osvědčený a oblíbený způsob zůstane i nadále dominujícím.* Nutno dodat, že v článku reprodukováné ukázky formálních zahrad od L. Miggeho s typickou architektonickou výbavou a s formální strukturou trávníkových ploch se za nedlouho stane standardem také v ČSR (VANĚK, J. *Sadovnictví XX. století. Zahrada domácí a školní*, VIII., 1913, 1, s. 9–12).

⁹⁸ MUTHESIUS, H. *Das englische Haus*. Berlin: Ernst Wasmuth, 1904. 219 s.

⁹⁹ Např. MUTHESIUS, H. *Landhaus und Garten*. München: F. Bruckmann A.-G., 1919, 240 s.; MUTHESIUS, H. *Die Schöne Wohnung*: München: F. Bruckmann, 1922, 237 s.

*zahrada, nýbrž v případech, při nichž jsou zohledňována umělecká hlediska, se jedná o pravidelnou zahradu, v podstatě geometrickou nebo také architektonickou zahradu.*¹⁰⁰ Sám zahrady také navrhoval. U všech zahrad, které navrhl, před rokem 1914 se omezil na přísně formální úpravu, často se záhony růží jako součást otevřených teras. Růžové terasy byly zpravidla velkoryse dimenzovány a tvořily současně důležitý spojovací článek mezi domem a zahradou a obohacovaly hlavní místnosti v domě. Ostatní části zahrady se již nevyznačovala tak velkou okázalostí kvetoucích rostlin. Tyto zahrady, někdy označované jako *reformované zahrady* z doby kolem přelomu století a vypuknutím první světové války, byly zpravidla navrhovány stavebními architekty, kteří jako Muthesius považovali dům a zahradu za neoddělitelný celek a v důsledku toho zpracovávali projekty pro obě části s ohledem na náročné a jednotné umělecké ztvárnění. Mezi takovéto architekty patřil v Německu také např. Ludwig Mies van der Rohe. Jako příklad lze uvést realizaci jeho projektu zahrady s vilou pro Ernsta Wernera z roku 1913 v Berlíně.¹⁰¹ V českém prostředí může být obdobným příkladem tvorba Jana Kotěry. Vliv na toto uspořádání, které zdůrazňovalo maximální možné sepjetí zahrady s architekturou vily, měl zejména vývoj tradiční vilové architektury orientující se na typické anglické vzory. Mezi ty patřilo cestami zřetelné vyjádření vztahů vzhledem k hlavním vchodům do vily, výrazné formální uspořádání zahradních partií v obsahovém vztahu k funkčnímu pojetí domu, charakter reprezentativních květinových výsadeb, které již nebyly uspořádány v obvyklých schématických kobercových záhonech, ale často v rozlehlých architektonicky ovlivněných terasovitých záhonech nebo parterech. Tyto

¹⁰⁰ MUTHESIUS, H. (1904), o. c. v pozn. č. 98

¹⁰¹ LESSER, K. *Privatgärten: Gartendenkmale in Berlin*. 2. Aktualisierte Aufl. Michael Imhof Verlag, Petersberg: 2009. 236 s.

tvůrčí ideje byly již od roku 1860 zaváděny v Anglii a později se z nich vyvinul velmi ceněný anglofilní komfort bydlení.¹⁰²

Stoupencem anglicky koncipovaných vil, které také projektoval, byl M. H. Baillie-Scott.¹⁰³ Dům měl být postaven na účelně založeném půdorysu (obvykle horizontálně rozvinutém se střední halou), bez zbytečných historizujících prvků a se střízlivým, ale pocitově příjemným exteriérem.

Rozvoji těchto architektonicky pojatých zahrad nahrávala v německých zemích také skutečnost, stejně jako tomu bylo i u nás, neustálého zmenšování parcel určených pro stavbu vil a zakládání zahrad.

Obr. č. 4 Vila u moře v Anglii (20. léta 20. století)

Dosavadní německá zahradní tvorba čerpala ze zásad tvorby pruského krajinářského architekta Petera Josepha Lenneho, který po vzoru anglické krajinářské školy navrhoval rozsáhlé parky, a Gustava Meyera, zahradního

architekta a někdejšího ředitel městských zahrad Berlína. Oba významní představitelé oboru od roku 1843 vzájemně spolupracovali. Okruh jejich následovníků se v dějinách zahradního umění označuje termínem *Lenne-Meyer-school*, což byly zahradní představitelé tzv. *smíšeného stylu* zakládání zahrad založeného na kombinaci krajinářských a formálních prvků kompozice. Tato forma pojmání zahradního prostoru ovšem také v první čtvrtině 20. století ustupovala do pozadí na úkor architektonických formálních zahrad. Šlo zejména o výraznou implementaci architektonických prvků do zahradního interiéru, a to na úrovni materiálové i strukturální, která se projevovala vymežováním zahrady zděnými terasami, obvodovými pergolami a loubími, osově situovanými stavbami (bazény, altány) vůči průčelím vil, doprovázenými symetrickou a rytmizující výsadbou dřevin. Také květinové záhony byly pojímány geometricky s tvarovanými dřevinami (lemy záhonů, záhonové akcenty).

Pokrokový český architekt Jan Kotěra měl možnost se seznámit s hnutím *arts and craft* a výstavbou zahradních měst při cestách po Belgii, Nizozemsku a Anglii. Byla to také Kotěrova zásluha, že jeden z jeho stavebníků, nakladatel Jan Laichter, vydal v roce 1910 jako třetí a čtvrtý svazek edice *Umění a řemesla*, české překlady Wagnerovy moderní architektury, a knihy M. H. Baillie Scotta *Dům a zahrada*. Oba překlady obsahovaly předmluvy Zdeňka Wirtha, který přiblížil nejen architektům, ale i potenciálním stavitelům a široké veřejnosti, soudobé směry světové architektury.¹⁰⁴ Text knihy *Dům a zahrada* byl doprovázen nejen anglickými příklady vilových staveb se zahradami, ale také příklady z prostředí německého, rakouského a českého. V roce 1927 byla vydána kniha R. Phillipse *Das moderne englische Haus*,¹⁰⁵ která kromě několika

¹⁰² Ibidem

¹⁰³ Nabízí se srovnání knih SCOTT, M. H. *Dům a zahrada*. Praha: J. Laichter, 1910. 251 s.; MUTHESIUS, H. (1904), o. c. v pozn. č. 98 a PHILLIPS. R. *Das moderne englische Haus*. Stuttgart: Julius Hoffmann 1927. 192 s.

¹⁰⁴ ŠLAPETA, V. – GORYCZKOVÁ N. *Slavné vily Zlínského kraje*. 1. vyd. v jazyce českém. Praha: Foibos, 2008. 222 s.

¹⁰⁵ PHILLIPS. R. (1927), o. c. v pozn. č. 103

stránkového úvodního textu reprodukuje na 190 stranách příklady moderního anglického bydlení v domě obklopeném zahradou.

Samozřejmě se projevovaly také dílčí příklady tvorby, které se i výrazně odkláněly od hlavního proudu. Se zcela novou myšlenkou zaměřenou na zakládání přírodních zahrad přišel Angličan William Robinson. Podle jeho zásad měly být zahrady zakládány výhradně z domácích druhů. V dnešním slova smyslu můžeme bez nadsázky tvrdit, že se stal propagátorem zahrad zakládaných na ekologických principech. Nezávisle na Robinsonovi rozvíjel teorii přírodní zahrady také německý autor Willy Lange, který svými studiemi týkajícími se zahradního umění z doby přeměny uměleckého nazírání na zahradu (asi 1. čtvrtina 20. stol.), dosáhl v teorii i praxi důležitého vlivu na šíření a prosazování reformních idejí. *Tím, že se oprostil od stylových představ Lenné-Meyerovy krajinářské školy, a přitom se nepřipojil k architektonickému secesnímu stylu, rozvinul svoji vlastní interpretaci zahradního umění.*¹⁰⁶ Vytvářel přírodní zahrady (*Naturgarten*), které mnohdy využívaly již existujících krajinných struktur, přitom však dosáhl jejich zintenzivnění uměleckými prostředky. Při tvorbě zahrad používal *výseky přirozených rostlinných společenstev*. Sestavil seznamy rostlin, jejichž hlavním kritériem byly stanovištní nároky.¹⁰⁷ Při jisté míře zobecnění snesou příklady jeho tvorby srovnání s některými díly zahradního architekta Otokara Fierlingera. Obdobně postupoval Fierlinger např. při navrhování zahrad ve vilové (lesní) kolonii Jevany u Prahy.¹⁰⁸ V případě jeho zahradně-krajinářské tvorby je již poměrně známé, že byla

¹⁰⁶ LESSER, K. (2009), o. c. v pozn. č. 101

¹⁰⁷ Blíže o jeho přístupech např. v LANGE, W. Gartengestaltung der Neuzeit: 4. Auflage. Leipzig: J. J. Weber, 1919, 462 s.; LANGE, W. Gartenbilder: mit Vorbildern aus der Natur. Leipzig: J. J. Weber, 1922, 12, 366 s.

¹⁰⁸ Autor se teorii navrhování přírodních zahrad ve vztahu k uplatnění vytrvalých květin věnoval v ZÁMEČNÍK, R. Květinový detail v zahradách první republiky. Prameny a studie, 52, 2014, s. 131–162.

ovlivněna zejména přístupy čerpajícími z tvorby ve Spojených státech amerických, kde mimo jiné zahradní architekturu studoval. Tzv. *Americké krajinářské školy* věnoval často pozornost ve svých statích¹⁰⁹ a vyzdvihoval zejména zásluhy zakladatelů této školy, Fredericka Law Olmsteda a Charlese Eliota.¹¹⁰

V USA se myšlenka přírodní zahrady rozvíjela od 80. let 19. století. Vznikaly tam různé spolky zabývající se vytvářením zahrad založených na přírodních principech. V zahradách se objevovaly lesní partie s podrosty, lemové výsadby vytrvalých bylin na okrajích porostů nebo úpravy skalnatých částí zahrady. Pojetí zahrady se velmi vzdalovalo od pravidelného geometrického členění vycházejícího z návaznosti na architekturu domu. Tento trend se nejmarkantněji projevil v zahradách Franka Lloyda Wrighta a Jense Jense, kteří začali ve svých návrzích více uplatňovat domácí rostliny.¹¹¹

Trend volných zahradních úprav v přírodním duchu byl potvrzen a dále rozvíjen během prvních desetiletí 20. století. Nezávisle na secesi začala totiž vyrůstat nová, racionalistická architektura. V Německu ji představoval Peter Behrens a jeho žáci Walter Gropius, Ludwig Mies Van der Rohe a Le Corbusier a škola *Bauhausu*. Architektura hledala výtvarnou působivost v proporcích, měřítku a srozumitelnosti svého účelu.¹¹² Nové urbanistické počiny v okolí měst vyvrcholily ve 30. letech 20. stol., kdy se výrazně začalo projevovat nové architektonické cítění – funkcionalismus.

¹⁰⁹ Např. v FIERLINGER, O. Krajinářská architektura v Americe. Volné směry, 27, 1929–1930, s. 234–236, 257–268 a 274; FIERLINGER, O. Řešení rekreačních otázek v kulturní cizině, Architekt SIA, 32, 1933, s. 144–145; FIERLINGER, O. Příklady budování městských rekreačních ploch. Architekt SIA, 35, 1936, s. 142–144.

¹¹⁰ Podrobně v ZÁMEČNÍK R. Americká krajinářská tvorba ve středních Čechách: letní sídlo Františka Schnöblinga ve Strančicích. Studia a zprávy, 5, 2015, s. 53–64.

¹¹¹ ZÁMEČNÍK, R. (2014), o. c. v pozn. č. 108

¹¹² SEDLÁK, J. Slavné vily Jihomoravského kraje. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Foibos, 2007. 197 s.

Mezi iniciátory tohoto nového názoru na směřování architektury na českém území patřili např. Otto Eisler, Bohuslav Fuks, Karel Honzík, Jan Gillar, Jan Víšek, Ladislav Machoň, František Lydie Gahura, aj. Jakmile se totiž začala prosazovat funkcionalistická architektura, měnilo se také okolí těchto staveb. Nečekaný rozvoj architektury a stavebnictví, podle moderních zásad bydlení, zasáhl také do kompozičního výrazu zahrad. Tvůrci zahrad puristických vil se často inspirovali neporušeností přírodních forem.

4.1.4 Vývojové proudy vilové zahradní architektury

V důsledku historických událostí majících svůj počátek v polovině 19. století, již není 1. polovina 20. století dobou, kdy by šlechta zakládala rozsáhlé parky a zahrady.¹¹³ Vyjímkou v tomto smyslu představuje unikátní dílo Arnošta Emanuela hraběte Silva-Tarouca vytvořené v Průhonících. Vedle městské správy, která zakládala a upravovala veřejná prostranství, byla hlavním objednatelům zahradních úprav výrazně silná střední a vyšší vrstva obyvatel (podnikatelé, umělci, inteligence). Určujícím fenoménem meziválečného období se proto stalo budování vilových staveb se zahradami, nejčastěji v dotyku větších měst nebo v jejich širším okruhu.¹¹⁴

¹¹³ Postupný zánik panství po zrušení poddanství roku 1848, ukončení vrchnostenské správy a konstituování nové administrativní správy a občanské samosprávy, vznik velkostatků. Pozemková reforma na základě záborového zákona z roku 1919 – zábor pozemků nad 150 ha zemědělské půdy nebo nad 250 ha celkové půdy, odtržení podstatné části pozemkového majetku panství, atd.

¹¹⁴ ZÁMEČNÍK, R. Vilové zahrady meziválečné Československa – historie a současnost I. Zahrada park krajina, 3, 2015, s. 12–17.

4.1.4.1 Rané období vývoje

Na území českých zemí je možné rané období vývoje vilové zahradní architektury klást přibližně do období 50. až 80. let 19. století. Tehdejší vilové zahrady byly prezentovány zejména volnými úpravami krajinářského typu. Případné pravidelné uspořádání, např. v podobě vstupních či příjezdních parterů, se omezovalo pouze na bezprostřední okolí domu. Zahrady, až s učebnicově zdůrazněnými zákrutami cest s poměrně velkým výskytem konifer, upomínající na končící typ krajinné školy Lenného Meyera, se postupně musely definitivně vypořádat se stále se zmenšujícími parcelami pro realizaci krajinářských úprav.¹¹⁵ Do tohoto období je možno klást tvorbu zahradního architekta Františka Thomayera.

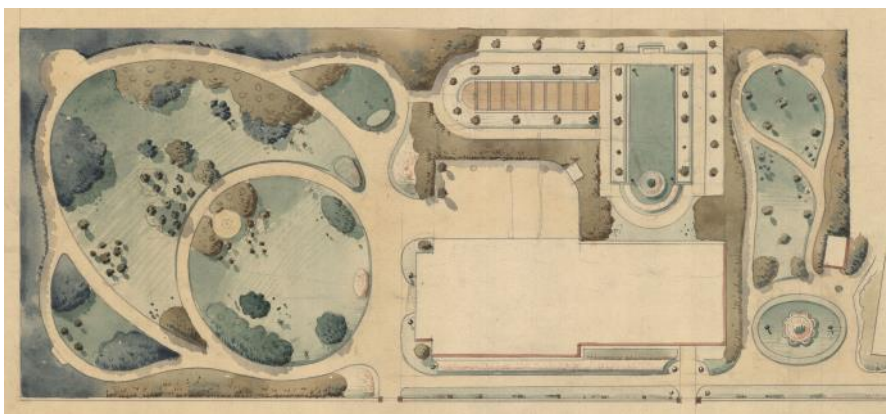

Obr. č. 5 Vilová kolonie s krajinářsky založenými zahradami (Brno-Pisárky, 1919)

¹¹⁵ ZÁMEČNÍK, R. Zahradní stavby a doplňky v díle zahradního architekta Josefa Kumpána (1885–1961), Prameny a studie, 56, 2015, s. 211–244.

4.1.4.2 Druhá fáze vývoje

Období 90. let 19. století a přelom století jsou typické krajinářskými úpravami zahrad, ve kterých se začínají výrazněji prosazovat formálně upravené partie. S jistou mírou zobecnění je možné konstatovat, že zvenčí krajinářsky působící zahrady, měly jinak důležité zahradní pasáže poblíž domu již formálně pojaty. Mohlo jít o cestami jasně vyjádřené vztahy vzhledem k hlavním vchodům do vily, o soulad uspořádání formálních zahradních partií s funkčním pojetím jednotlivých částí domu, o charakter reprezentativních květinových výsadeb, ve kterých se začaly výrazněji uplatňovat vytrvalé květiny – pereny.

Obr. č. 6 Návrh zahrady v přechodném (smíšeném) stylu (F. Thomayer, konec 19. století)

V tomto období se rozvíjela převážná část tvorby jednoho z nejvýznamnějších českých zahradních architektů a někdejšího ředitele pražských veřejných parků Františka Thomayera, který projektoval četné zámecké, městské i lázeňské parky a soukromé zahrady. Před vypuknutím

první světové války zahájila svou činnost také projekční kancelář Josefa Vaňka se sídlem v Chrudimi, která svého vrcholu následně dosáhla v meziválečném období.

Stále zřetelnější odklon od krajinářsky komponovaných zahrad a příklon k stále formálnějšímu architektonickému tvarosloví vyvrcholil kolem první čtvrtiny 20. století, kdy byly zahrady zakládány již výhradně jako pravidelné a v úzkém architektonickém sepětí s domem. Tím byl naplněn hlavní požadavek kritiků krajinářských úprav, kteří požadovali maximální možné sepětí zahrady s architekturou vily. Zakládání velkých zahrad v tzv. *přechodném* nebo *smíšeném stylu* vykazovalo v blízkosti domu formální zahradní partie, jejich rámec zůstával i nadále uspořádán krajinářsky.

4.1.4.3 Vilová zahrada 20. a 30. let 20. století

V prvních desetiletích 20. stol. a za první republiky byly rodinné zahrady již nejčastěji zakládány jako formální s vysokým zastoupením tvarované vegetace a zahradních staveb. U plošně rozsáhlejších vilových zahrad převažovalo ovšem krajinářské pojetí kompozice s formálním členěním v nejbližším okolí budovy, čímž byla zajištěna provázanost domu se zahradou. Stále také vznikaly, ale v menší míře, zahrady označované jako přírodní, tedy založené výhradně krajinářským způsobem.

V obecné rovině je možné konstatovat, že zahrady 20. a 30. let 20. století byly zakládány převážně jako formální, v přímé vazbě na provoz a funkci jednotlivých místností domu, se znatelným oddělením obytných, či reprezentativních částí zahrady od provozního nebo hospodářského zázemí. Funkční dělení zahrady bylo zajištěno pravidelnou strukturou cest a optickým odcloněním živými, zejména tvarovanými ploty a stěnami, špalíry z ovocných dřevin nebo pomocí zahradních staveb. Rozsah jednotlivých oddělení byl odvozen z půdorysu domu. Zahrady byly

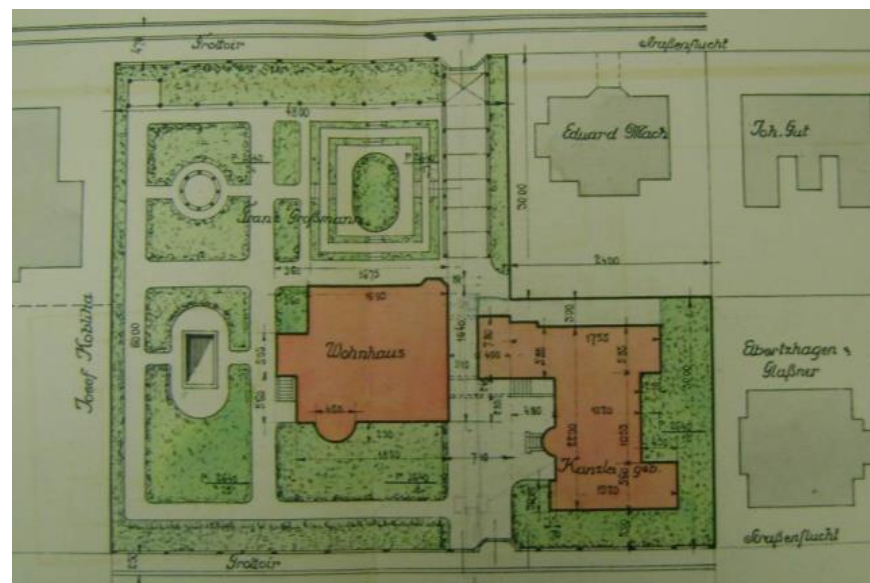
charakteristické používáním značně bohatého sortimentu okrasných rostlin, který byl často součástí – na zakládání a údržbu velmi náročných – vegetačních a technických prvků (růžovny, pergoly, živé ploty a stěny, bazény, kašny, partery, aj.)

Mezi autory tohoto období, jejichž tvorba je zatím nejlépe zmapována, patří Josef Vaněk, Josef Kumpán a Josef Miniberger, kteří svým projevem zasáhli celé tehdejší Československo, a šíří odborného záběru postihly všechny projevy tehdejší zahradní tvorby.

Důležitým momentem ve vývoji zahradní kompozice byla změna dřívějšího chápání zahrady, jako výhradního prostředku reprezentace majitele, což kladlo poměrně vysoké nároky na upotřebení náročných prvků (technické, výtvarné, vegetační). Zahrada začala reagovat na aktuální společenské potřeby vycházející z postupné změny životního stylu obyvatel. Do zahrad se např. začaly umísťovat ve větší míře různé sportovní a rekreační prvky související s vrcholící propagací zdravého způsobu života. Zahrada se stávala více obytnou a stále zřetelněji se odprošťovala od zbytečné zdobnosti.

Některé zahrady projektované právě na konci 20. let a v průběhu 30. let 20. století se více přikláněly k tendenci přírodních, či krajinářských zahrad. Jako zajímavý příklad této tvorby mohou v našem prostředí posloužit realizace zahradního architekta a krajináře Otokara Fierlingera.¹¹⁶

Ve třicátých letech se tedy stále více prosazovaly tendence charakteristické odklonem od reprezentativně až slavnostně založených zahrad k přirozeněji působícím rodinným zahradám.

Obr. č. 7 Návrh zahrady formálním způsobem. Zahrada manželů Grossmanových v Ostravě (autor neznámý, 20. léta 20. století)

¹¹⁶ Např. zahrada Františka Schnöblinga ve Strančicích, zahrada manželů Schauerových v Jevanech a soubor zahrad Československých státníků v Sezimově ústí.

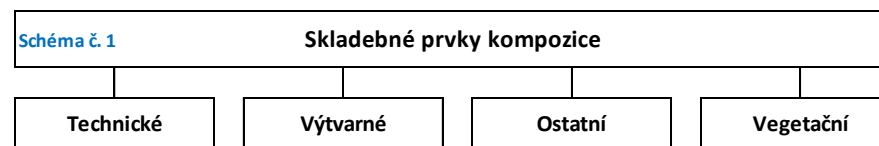
4.1.5 Skladebné prvky kompozice

Po dlouhé periodě používání převážně stylu volného (krajinařského), se čím dál více začal uplatňovat opět sloh geometrický.¹¹⁷ Kompozice zakládaných zahrad a parků mezi světovými válkami 20. století byla ovlivněna stylem, který je možné označit za přechodný. Vycházelo se z uplatňování principů nejčastěji označovaných jako styl volný a styl geometrický. Styl volný byl založen na krajinařských zásadách tvorby, styl geometrický vycházel z tradičních vzorů formální dispozice. Běžná byla kombinace obou způsobů uspořádání, kdy se přistupovalo zejména k pravidelnému členění zahrady v nejbližším okolí budovy. Dále od domu se projevovalo členění nepravidelné.

Naznačené kompoziční přístupy je možné analyzovat v tvorbě většiny zahradních architektů. S vědomím určité míry zobecnění lze konstatovat, že stěžejní proud zahradních tvůrců vycházel převážně z formální dispozice. Při zakládání menších zahrad šlo vždy o ovlivnění geometrickou podstatou půdorysu domu, od kterého se odvíjela pravidelnost celé zahradní plochy. V případě zakládání větších zahrad byla prosazována kombinace formálních a neformálních prvků zahradní kompozice, se snahou uplatnit geometrické tvary alespoň kolem vily. Pravidelná úprava v blízkosti domu podporovala lepší světelné podmínky, vzdušnost i vyznění architektury s širokými rozhledy do okolí. Pomineme-li kompoziční hledisko (provázanost vily se zahradou), přistupovalo se k pravidelnému řešení zahrad ze dvou hlavních důvodů. Prvním byla potřeba, či spíše nutnost, hospodárně využít stále se zmenšující plochu, s cílem zachovat její funkce (reprezentace, rekreace, užitek), což umožnilo jedině pravidelné schéma. Druhé hledisko spočívalo v tom, že při pravidelném

¹¹⁷ MINIBERGER, J. Sloh geometrický a volný. Československé zahradnické listy, XXII., 1925, 4, s. 257–258.

řešení se zahrada stávala záhy po založení funkční využitím pestré skladby technických prvků kombinovaných se specifickou vegetací. Zahrady meziválečného období kladly vysoké nároky na uplatňované skladebné prvky kompozice a na jejich sestavy.

4.1.5.1 Skladebné prvky technické – typologie a materiálové řešení

Formální (architektonická) struktura prvorepublikových zahrad byla výrazně určována různorodou skladbou technických prvků.

Technické skladebné prvky kompozice byly pro tento účel disertační práce rozděleny dle následujícího schématu (Schéma č. 2).

1) Prvky účelové a provozní

Definice: *stavební prvky budované z přírodních nebo umělých materiálů různými technologiemi, které v zahradě plnily řadu kompozičních (estetických), hygienických a provozních funkcí.*

Ukázky materiálového řešení a způsobů provedení technických prvků účelových a provozních jsou uvedeny v grafických vzornících (Vzorníky č. 1 a 2).

Schéma č. 2

A) Skladebné prvky technické – typologie a materiálové řešení

1) Technické prvky účelové a provozní	2) Lehké zahradní stavby	3) Trvalé zahradní stavby	4) Samostatné zahradní stavby rekreační a sportovní	5) Samostatné zahradní stavby hospodářské
<p>a) Zahradní cesty a zpevněné plochy</p> <p>b) Schodiště</p> <p>c) Zárubní zídky a zdi (včetně tzv. suchých, květinových zídek)</p> <p>d) Oplocení a zahradní vstupy</p>	<p>a) Zahradní besídka</p> <p>b) Pergola</p> <p>c) Loubí</p> <p>d) Konstrukce pro pnoucí rostliny</p> <p>e) Odpočívadlo</p>	<p>a) Zahradní pavilon</p> <p>b) Okrasný bazén formální</p> <p>c) Okrasný bazén neformální</p> <p>d) Okrasná nástěnná studna</p> <p>e) Koryto s tekoucí vodou</p>	<p>a) Rekreační a plavecké bazény</p> <p>b) Tenisová (víceúčelová) hřiště</p> <p>c) Dětská hřiště</p>	<p>a) Stavby pro pěstování okrasných a hospodářských rostlin (skleníky, pařeniště)</p>

Pozn. Prof. Jiří Damec člení stavby podle podílu na kompozici, tedy utváření prostoru do tří hlavních kategorií na stavby, které 1) samostatně organizují prostor; 2) prostor dotvářejí; 3) v souboru výrazně ovlivňují prostorovou kompozici a na stavby které neovlivňují ani neorganizují prostor. Stavby dále dělí podle funkce ve venkovním prostoru na: 1) plošné stavby – terasy na konstrukcích, komunikace, zpevněné plochy; 2) stavby jako prostorové hranice – horizontální a vertikální oddělení, ohraničení prostoru (zdi, zídky, ploty, treláže); 3) stavby jako přechody

mezi objekty – loubí, markýzi, brány, schody; 4) Stavby k překonávání terénních nerovností a rozdílů (schody, rampy, lávky, mosty); 5) stavby pro zajištění terénu (opěrné zdi, terasy, násypy); 6) stavby jako regulace světla a stínu (pergoly, loubí, stínolamy, treláže); 7) stavby jako vodní prvky (bazény, fontány); 8) stavby pro hry a sport (dětská a tenisová hřiště); 9) stavby k pobytu a odpočinku (altány); 10) stavby pro pěstování rostlin – skleníky, oranžerie (z osnovy přednášek studijního předmětu ZF MENDELU Zahradně architektonická tvorba I. (prof. Ing. Jiří Damec, CSc., přednáška z 27. 10. 2010).

a) Zahradní cesty a zpevněné plochy

Definice: *stavební prvky (prostředky) k užívání zahrady s převažujícím liniovým charakterem. Kromě funkce provozní, plnily také funkci hygienickou (čistota při procházení zahradou v různém počasí).*

V zahradách byly cesty a zpevněné plochy budovány nejčastěji jako s tzv. cesty s nestmeleným povrchem – mlatové a šterkové (šterkované), dlážděné (mozaikové) a šlapákové, případně s živičným povrchem (asfaltové), které se prováděly jen ve zvláštních případech (kolem budov, na terasách, jako spojnice budovy s ulicí).

b) Schodiště

Definice: *stavební prvky k pěšímu překonávání výškových nerovností složené z jednotlivých schodišťových stupňů (schodiště tvoří nejméně dva stupně).*

Schodišťové stupně byly v zahradách budovány z přírodních (kámen) a z průmyslově vyráběných materiálů (cihla, beton). V alpech, v suchých zídkách, při překonávání nízkých terénních rozdílů, bývala často uplatňována schodiště z hrubě opracovaných kamenů stavěných metodou na sucho (bez tuhého pojidla) s vegetační spárou vyplněnou substrátem vhodným pro růst okrasných rostlin. Při překonávání větších terénních rozdílů a v polohách s větší frekvencí pohybu osob bývala kamenná schodiště stavěná tzv. na maltu (s tuhým pojidlem) a spárována. Často byla schodiště stavěna šalováním – litá z betonu. Zpevněné terasy např. v okolí budov a zahradních staveb (besídky, bazény, pergoly) bývaly často dlážděny z pálených cihel na maltu a spárovány.

c) Zárubní zídky a zdi (včetně tzv. suchých, květinových zídek)

Definice: *stavební prvky ke stabilizaci a vyrovnávání výškových rozdílů.*

Zárubní zdi a zídky byly budovány ze shodných materiálů a za využití obdobných technologických postupů jako schodiště. Svahy mohly být stabilizovány zděnými zdi (kámen, cihla) nebo lity z betonu. Velmi často se při stabilizaci nízkých svahů uplatňovaly zdi stavěné metodou na sucho s vegetační spárou.

Květinové zídky – *stavební prvky budované z přírodních materiálů sloužící k překonávání malých výškových nerovností a k výsadbě za tím účelem volených okrasných rostlin.*

d) Oplocení a zahradní vstupy

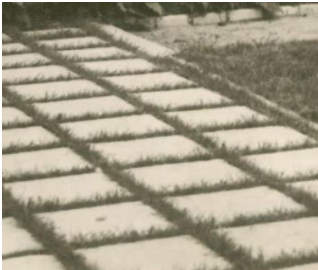

Definice: *stavební prvky vymezující zahradu s estetickou a bezpečnostní funkcí.*

Někteří zahradní architekti, navrhovali společně se zahradou a zahradními stavbami také oplocení a zahradní vstupy. V těchto případech mohly být všechny technické prvky architektonicky spřízněny použitými materiály, konstrukčním řešením a výtvarným detailem. Nezřídka bývala oplocení i zahradní vstupy bohatě dekorativně provedeny, včetně pevně instalovaných nádob pro pěstování rostlin. Materiálově se nejčastěji uplatňovaly zděné pilíře na podezdívce s dřevěnou výplní.

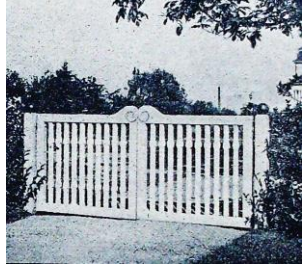

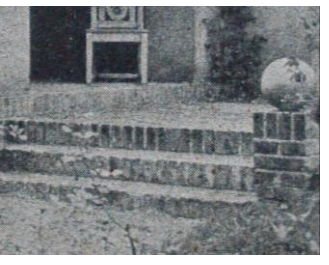

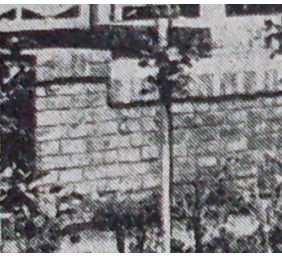

2) Lehké zahradní stavby

Definice: *stavební prvky vyznačují se vzdušnou, lehkou konstrukcí materiálově složenou ze dřeva, které bývalo mnohdy kombinováno se zděnými komponentami (pilíři).*

Mezi lehké zahradní stavby jsou řazeny objekty, které je možné dělit podle převažující funkce na stavby určené ke společenským a individuálním aktivitám (zahradní besídky, altány, odpočívadla), stavby oddělující jednotlivá oddělení zahrady (pergoly), stavby určené pro podporu růstu rostlin (speciální konstrukce) a jejich přechodové varianty

Vzorník č. 1						1) Technické prvky účelové a provozní				
						Zahradní cesty a zpevněné plochy				
materiál	mlatové	štěrkované	dlážděné		šlapákové					
			přírodní materiál (kámen) - opracovaný, neopracovaný, umělý materiál (beton)							
technické provedení	hrubozrnný písek (1-1,15), pěchovaný inertní materiál s pojídlem na bázi jílu (5), pěchovaný štěrk (10-15)	hrubozrnný písek (1-1,15) pěchovaný štěrk (10-15),	kladená na sucho - s vegetační spárou, bez vegetační spáry - mozaiková	kladená na pevné pojidlo	kladení na nosnou vegetační vrstvu					
grafické ukázky provedení	formální řešení:	formální řešení:	se zatravněnou veg. spárou:	různorodé formáty dlaždic:	z betonových desek:					
										
	řešená volně:	s volným okrajem:	spára osazená rostlinami:	pravidelné formáty dlaždic:	kamenné šlapáky:					
										

Pozn. Jednotky jsou uvedeny v cm. Termín mlatová cesta nebyl v dobových zdrojích identifikován. Mlatová cesta, nebo-li cesta s nestmeleným povrchem.

Vzorník č. 2		1) Technické prvky účelové a provozní						
		Schodiště		Zárubní zdi a zídky (včetně tzv. suchých, květinových zídek)				Oplocení a zahradní vstupy
materiál	z přírodního materiálu (kamenné)	z umělého materiálu		z přírodního materiálu (kamenné)		z umělého materiálu		Nejčastější kombinace zděné pilíře a podezdívka s dřevěnou nebo ocelovou výplní:
		betonové	cihlové					
technické provedení	kladené na sucho (vegetační spára) - kladené na maltu (spárované)	litý beton	s pevným pojídlem (na maltu)	kladené na sucho (vegetační spára)	s pevným pojídlem (spárované)	lité z betonu	zděné z cihel	zednické, zámečnické, stolářské
grafické ukázky provedení	suché schodiště:	schodišťové stupně z betonu:		suchá květinová zídka:		zárubní zeď betonová:		dekorativní dřevěná branka do květnice:
								
	kladené na maltu, spárované:	schodišťové stupně z cihel:		spárovaná zídka:		zárubní zeď cihlová:		kamenná podezdívka:
								

Pozn. Květnice je termín užívaný J. Kumpánem pro kompoziční oddělení typické zvýšenou koncentrací kvetoucích květin pěstovaných na záhonech.

(pergolové loubí, pergolovitá besídka, pergolové oplocení), jejichž vzájemným propojováním a kombinováním mohly vznikat celé soubory zahradních staveb vtiskující kompozici specifický charakter.

Ukázky variant tvarového a materiálového řešení lehkých zahradních staveb jsou uvedeny v grafických vzornících (Vzorníky č. 3 a 4).

a) Zahradní besídka (též zahradní altán)

Definice: zahradní stavba určená k oddechu, rekreaci a relaxaci, současně poskytuje ochranu před povětrnostními vlivy. Velmi nápadný kompoziční prvek.

Besídku je podle konstrukčního provedení možné členit na tři základní typy – besídka otevřená, polootevřená (polouzavřená) a uzavřená. Podle půdorysu na čtvercovou, kruhovou, obdélníkovou, mnohoúhelníkovou, půlkruhovou. Z hlediska materiálového řešení byly nejčastěji stavěny ze dřeva. Častá byla ale kombinace dvou základních stavebních materiálů – cihla (na maltu, spárovaná), ze které byla postavena čtveřice pilířů, prostory mezi pilíři byly vyplněny dřevěnými komponenty (treláže, plné stěny, okna, dveře). Besídky byly kryty střechou z různých materiálů (plech, měď, pálená taška, břidlice, aj., včetně jejich kombinací). Zvolený tvar a sklon střechy vykazoval nepřeberné množství variant, od střech jednoduchých stanových, jehlancových nebo rovných, až po střechy se štítovou orientací, mansardové, se světlíky a vikýři, různě členěné nebo s výraznými dekorativními prvky (japonizující). Samozřejmostí bylo osazení besídky vhodnými pnoucími rostlinami.

V architektonické části zahrady mnohdy bývaly besídky propojovány s dalšími lehkými zahradními stavbami (pergoly), čímž mohly vznikat různé přechodové varianty besídek (pergolové besídky).

b) Pergola

Definice: zahradní stavba sloupového nebo pilířového typu nesoucí podélná a příčná břevna, po kterých jsou vedeny popínavé rostliny.

V zahradách měly rozličné funkce – členily zahradu, odcloňovaly ji, stínily proti slunci a byly určeny také ke společenským aktivitám. V zahradách byly nejčastěji používány dva základní typy pergol – společenská (klasická) a liniová. Pergola společenská přebírala funkci besídky a byla určena ke společenskému a individuálnímu trávení času. Byla vybavena zahradním nábytkem. Nejčastěji bývala stavěna na půdorysu čtverce, obdélníku nebo jako tzv. rohová pergola. Pergolu liniovou je možné členit na dva základní typy – jednoduchá a složená. Jednoduchá pergola je charakteristická jednou řadou vertikálních sloupů nebo pilířů spojených na vrcholu podélným trámem s příčnými krátkými břevny. Prostory mezi jednotlivými sloupy bývaly často vyplněny dalšími konstrukcemi pro pnoucí rostliny (treláže). Pergola složená je charakteristická dvěma řadami vertikálních sloupů postavených v pravidelných intervalech, které jsou vzájemně propojeny trámy a příčnými břevny. Nejčastěji byly stavěny nad cestami jako spojnice mezi jednotlivými objekty.

Materiálové provedení všech typů pergol je totožné se zahradními besídkami (dřevo, kombinace zděných prvků s dřevěnými).

c) Loubí

Definice: zahradní liniová stavba dřevěná, velmi často ale kovové konstrukce zcela porostlá okrasnými nebo užitkovými rostlinami.¹¹⁸

¹¹⁸ Loubí přirozeně, i bez konstrukce, může vytvářet klenba stromů nebo vysokých keřů založených a pěstovaných za účelem vytvořit loubí. Řada zahradních architektů nerozlišovala mezi pojmem složená liniová pergola a loubí. Konstrukce dřevěná nebo kombinovaná se zděnými prvky vedená nad cestou a popnutá rostlinami bývala označována také jako loubí, přestože stavba nesla typické znaky pergoly.

Loubí bývalo vedeno obvykle nad cestou a rostliny byly vysazovány ze stran, kryly konstrukci a vytvářely „zelený tunel.“

d) Konstrukce pro pnoucí rostliny

Definice: *ocelové nebo dřevěné podpory určené pro vedení pnoucích rostlin situované v zahradách samostatně (květinový oblouk, květinové oblouky) nebo jako součást jiných objektů (treláže).*

Květinové oblouky byly provedeny výhradně z ocelových prutů (tažená ocel) nebo z ocelových trubek. Oblouky se uplatňovaly jednotlivě nebo byly seskupovány do prostorových útvarů na půdorysu čtverce, kruhu, případně byly stavěny rytmicky v pravidelných intervalech za sebou.

Treláže byly zhotovovány z dřevěných konstrukcí, někdy zdobených řezbářskými motivy, s hustým mřížovým úzkých latěk přes sebe kladených v kolmém nebo šikmém směru. Treláže byly připevňovány nejčastěji na obvodové zdi, na stěny domů, hospodářská stavení, na opěrné zdi. Velmi často byly součástí pergol a besídek, jako výplně stěn.

e) Odpočívadlo

Definice: *vymezený zahradní prostor situovaný v pohledových bodech, závěrech komunikací či ve významných provozních uzlech, tvořený zpevněnou plochou určenou pro umístění sedacího zahradního nábytku.*

Nejjednodušší typ odpočívadla byl tvořen pouze zpevněnou plochou (mlatovou, štěrkovou, dlážděnou) se zahradní lavičí. Častější byla kombinace odpočívadla s dalšími lehkými stavbami (jednoduchá pergola, treláž). Odpočívadla bývala budována na půdorysu čtverce, obdélníku, kruhu a půlkruhu. Téměř vždy bylo specificky osazeno dřevinami. Kromě

toho, že výsadba odpočívadlo zdůraznila v prostoru zahrady, měla také důležitou funkci mikroklimatickou.

3) Trvalé zahradní stavby

Definice: *zahradní stavby vyznačující se, v porovnání s předchozími typy zahradních staveb, převahou použitých trvalých (pevných) materiálů (kámen, cihla, beton) a pojidel (malta).*

Ukázky variant tvarového a materiálového řešení statických zahradních staveb jsou uvedeny v grafickém vzorníku ([Vzorníky č. 5 a 6](#)).

a) Zahradní pavilon

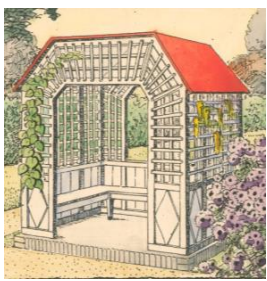

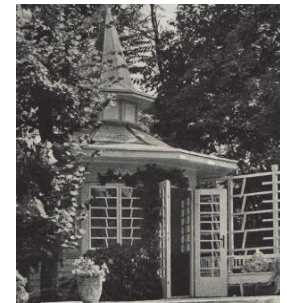

Definice: *typ zahradní stavby shodné funkce a kompozičního významu jako zahradní besídka, od které se odlišuje konstrukcí a použitým materiálem.*

Zahradní pavilony byly stavěny z pevných, těžkých, trvanlivých materiálů (beton, kámen, cihla), proto se vyznačovaly robustnějším vzhledem. V kompozici působily výrazně statickým dojmem. Často mývaly podobu tzv. sloupových pavilonů. Obdobně jako besídky se vyznačovaly různorodým půdorysným a tvarovým řešením.

b) Okrasný bazén formální

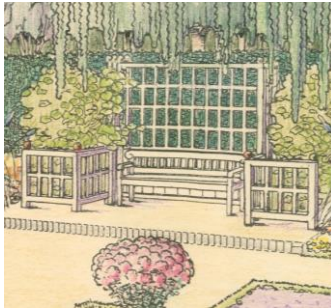

Definice: *umělá, zdobná vodní nádrž vybudovaná z pevných, trvanlivých materiálů se stojací, tekoucí nebo stříkající (tryskající) vodou.*

Formální okrasné bazény byly stavěny výhradně jako zděné a kryté betonovou mazaninou, lité z betonu nebo z opracovaných, zejména pískovcových bloků. Méně časté byly bazény keramické. Všechny shodně vycházely ze standardních geometrických tvarů – pravouhlý nebo oválný bazén na půdorysu čtverce, obdélníku, kruhu, elipsy nebo v historizujících

Vzorník č. 3		2) Lehké zahradní stavby				
specifikace	Zahradní besídka					
	Otevřená		Polootevřená		Uzavřená	
	Dřevěná se zděnými pilíři a řezbářskými detaily (J. Vaněk):	Celodřevěná s trelážovou výplní a vestavěnými lavicemi (J. Kumpán):	Zděná se zasklením s rovnou střechou (J. Kumpán):	Celodřevěná s náročnou výzdobou s dvakrát lomenou střechou (J. Vaněk):	Zděná se zasklenými okny a dveřmi se stanovou střechou (J. Vaněk):	Celodřevěná na půdorysu čtverce (J. Kumpán):
grafické ukázky provedení						
specifikace	Celodřevěná v náročném řezbářském provedení (J. Miniberger):	Dřevěná bez bočních výplní (O. Fierlinger):	Celodřevěná se stanovou střechou krytou plechem (J. Kumpán):	Rohová, celodřevěná se stanovou střechou (J. Vaněk):	Se zasklením na půdorysu osmiúhelníku (A. Esch):	Dřevěné se zasklením na půdorysu obdélníku (J. Kumpán):
grafické ukázky provedení						

Pozn. V závorce uveden autor návrhu zahrady.

2) Lehké zahradní stavby

specifikace	Pergola		Loubí	Konstrukce pro pnoucí rostliny	Odpočívadlo
	Společenská	Liniová			
specifikace	Rohová pergola s posezením a vějířovitě řešeným krytím:	Složená se zděnými pilíři doprovázející příjezd k domu:	Ocelová konstrukce propojených oblouků - osazení ovocné korodny:	Ocelový oblouk u vchodu do domu porostlý růžemi:	Osově umístěné odpočívadlo s lavicí a treláží pro pnoucí rostliny:
grafické ukázky provedení					
specifikace	Ozdobná pergola s trelážemi a zahradním nábytkem:	Jednoduchá pergola členící (oddělující) zahradu:	Loubí doprovázející cestu k domu a oddělující části zahrady:	Ocelové oblouky (pruty nebo trubky) s pnoucími rostlinami:	Půlkruhové odpočívadlo s lavicí a jednoduchou pergolou:
grafické ukázky provedení					

variantách provedení. Bývaly budovány v úrovni povrchu, případně nad něj mírně vystupovaly. Nejjednodušší formy bazénů měly pouze volnou hladinu. Vodní hladina bývala často ožívována více či méně vydatným vodním stříkem (vodotryskem). Zahradní architekti velmi často inklinovali také k budování výrazně výtvarně pojatých okrasných bazénů, které je možné členit do dvou základních skupin:

Fontána – *mísa situovaná v nádrži, z níž vzhůru tryská voda ve dvou odkloněných proudech. Mís může být i několik nad sebou, většinou maximálně tři.*¹¹⁹

Kašna – *nádrž různého půdorysu, obvykle zděná, se sloupem uprostřed, který může být výtvarně pojat rozličným způsobem, například i mísou s tryskající nebo vytékající vodou.*¹²⁰

c) Okrasný bazén neformální

Definice: *umělá vodní nádrž organických tvarů budovaná z pevných, umělých (beton) nebo přírodních materiálů (jíl) dotvořená přírodními prvky (kámen, vegetace).*

Přírodně řešené rybníky různých tvarů bývaly součástí volně řešených částí zahrady. Nejčastěji byly budovány přírodními technologiemi nebo jako betonové stavby.

d) Okrasná nástěnná studna

Definice: *okrasná nádrž zachycující vodu z pramene čerpanou nebo jinak přiváděnou přimykající se ke zdi nebo jiné stavbě. Měla převážně miskovitý tvar. Voda z nádrže často přepadala do bazénu.*

¹¹⁹ Dostupné z: <http://www.heraldika-terminologie.cz/mapa-kasna-fontana-pramen-zridlo-vridlo-studna-113>

¹²⁰ Ibidem

Nástěnné studny byly budovány z pevných trvanlivých materiálů, nejčastěji jako zděné, omítané s ozdobnými detaily. Nejčastěji tvořily součást zárubní zdi, překonávající menší či větší terénní nerovnosti. Tvořily nápadný, výtvarně pojatý prvek situovaný na ohradní zdi zahrady nebo byly přímou součástí zahradních besídek a pavilonů.

e) Koryto s tekoucí vodou

Definice: *formální liniová prvek přivádějící vodu do okrasného bazénu nebo vodu z něj odvádějící.*

Vodní koryta byla stavěna ze stejných materiálů jako formální okrasný bazén.

4) Samostatné zahradní stavby rekreační a sportovní

Definice: *stavby určené pro provozování individuálních a kolektivních sportovních aktivit.*

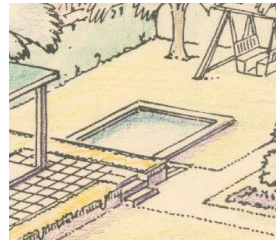

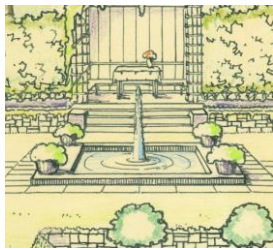

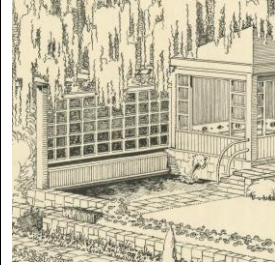
Ukázky tvarového a materiálového řešení rekreačních staveb jsou uvedeny v grafickém vzorníku (Vzorník č. 7).

Sportoviště

Definice: *stavba určená pro rekreační plavání, provozování míčových sportů popř. umožňující další herní aktivity.*

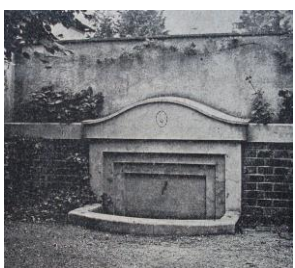

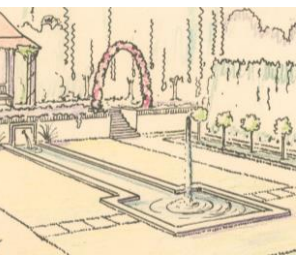

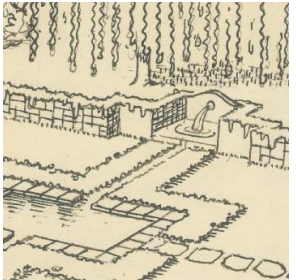
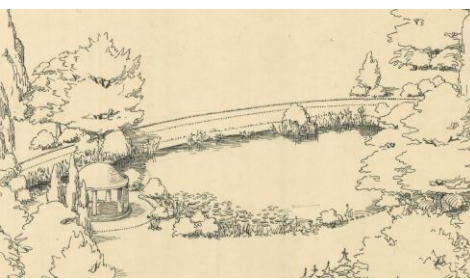
a) Rekreační a plavecké bazény bývaly budovány z pevných trvanlivých materiálů s povrchovou úpravou. Nejčastěji byly budovány bedněním z litého, armovaného betonu. Ten býval povrchově upravován nátěrem nebo keramickým obkladem. Menší bazény bývaly také vyzdívány z cihel a omazávány betonovou vrstvou, která byla opatřena nátěrem. Některé okrasné bazény byly využívány také ke koupání, rozdíl mezi rekreační a okrasnou funkcí se stíral (přechodný typ formálního bazénu).

3) Trvalé zahradní stavby

specifikace	Zahradní pavilon	Okrasný bazén formální				
		Jednoduchý	S vodním stříkem	Fontána a kašna	Dětské koupaliště	Ostatní varianty
specifikace	Sloupový zděný s dekorativními prvky (J. Kumpán):	Obdélníkového půdorysu s volnou hladinou vody (litý beton):	Oválný s jednoduchým vodotryskem a dekorativní římsou (J. Kumpán):	Betonová fontána, kruhová s jednoduchou mísou (J. Vaněk):	Obdélníkové se schody (zděné, krytý betonovou mazaninou):	Kašna s figurální výzdobou, bazén kruhový z opracovaného kamen:
grafické ukázky provedení						
specifikace	Polouzavřený, zděný se štítovou střechou (J. Kumpán):	Obdélný pod terasou s trvalkovým záhonem, okraj bazénu z pálené cihly (O. Fierlinger):	Na půdorysu čtverce s ozdobnými květinovými vázami (J. Kumpán):	Kašna se dvěma mísami, bronzovou zahradní plastikou a kruhovým bazénem (J. Kumpán):	Na půdorysu čtverce doplněné houpačkou a zahradní besídkou (J. Kumpán):	Obdélníkový s vtékající vodou z nástěnného maskaronu (J. Vaněk):
grafické ukázky provedení						

Pozn. V závorce uveden autor návrhu zahrady, ve které byl prvek použit.

3) Trvalé zahradní stavby

	Okrasná nástěnná studna			Vodní koryto	Okrasný bazén neformální
specifikace	S dekorativní nikou, jednoduchým chrličem, ozdobnou mísou a bazénem (J. Kumpán):	S jednoduchým chrličem a okrasným bazénem (součást oplocení zahrady, J. Kumpán):	Součást besídky (J. Kumpán):	Propojení pramene vytékající ze zárubní zdi s okrasným bazénem (J. Kumpán):	Okrasný rybník s mostem a víkendovou chatou, okolí rybníku je upraveno jako rozsáhlé alpinum (J. Vaněk):
grafické ukázky provedení					
specifikace	S dekorativní nikou a proudem vody spadající do většího bazénu (A. Esch):	Rohová s ozdobným maskaronem chrličím vodu, mísou a malým bazénkem (J. Vaněk):	Součást pergoly, s chrličem v zárubní zdi a dekorativní zahradní plastikou (J. Vaněk):	Nástěnná studna propojená s okrasným bazénem (J. Kumpán):	Přírodně řešená část zahrady s větší vodní plochou, na vyvýšeném místě stojí zahradní pavilon (J. Vaněk):
grafické ukázky provedení					

Pozn. V závorce uveden autor návrhu zahrady, ve které byl prvek použit.

b) Tenisová (víceúčelová) hřiště bývala často budována mimo hlavních kompozičních vazeb okrasné zahrady a osazována po obvodě volně rostlými nebo tvarovanými dřevinami.¹²¹

c) Dětská hřiště tvořila část zahrady určenou výhradně pro hry dětí. Mezi skladebné prvky dětských hřišť patřily houpačky, pískoviště, hřiště pro míčové hry, dětské koupaliště, besídka nebo malá zelinářská zahrádka.

5) Samostatné zahradní stavby hospodářské

Definice: *stavby, většinou typizované, určené pro pěstování okrasných a hospodářských rostlin a k jejich rychlení (přirychlování).*

Stavby pro pěstování okrasných a hospodářských rostlin bývaly budovány z pevných, trvanlivých materiálů, kombinovaných se speciálními (litinovými) nebo dřevěnými konstrukcemi, a byly situovány v hospodářských částech zahrady. Skleníky bývaly nejčastěji budovány se zděnou podezdívkou (kámen, cihla, beton), na které spočívala vlastní konstrukce sedlové prosklené střechy. Skleníky se vytápěly (celoroční skleníky) prostřednictvím samostatné topné jednotky. Pařeniště bývala betonová nebo zděná z cihel s manuálně odnímatelnými dřevěnými nebo litinový zasklenými rámy.

Ukázky tvarového a materiálového řešení hospodářských staveb jsou uvedeny v grafickém vzorníku (Vzorník č. 8).

¹²¹ Ukázka dobové technologie zakládání povrchu tenisového hřiště je uvedena v příloze (příloha č. 1).

4.1.5.2 Skladebné prvky výtvarné

Zahradní socha (plastika, skulptura)

Definice: *trojrozměrná figurální (lidská postava), zoomorfní nebo neutrální (geometrické tvary, vázy, mísy) sochařská výzdoba zahrady.*

Plastika – *trojrozměrné sochařské dílo vzniklé nanášením sochařské hmoty, modelováním.*¹²²

Skulptura – *druh sochařského díla vzniklého odebíráním hmoty (kamenictví, řezbářství).*¹²³

Zahradní sochy byly tvořeny nejčastěji z pevných, trvanlivých anorganických přírodních (kámen – mramor, pískovec) nebo umělých (beton, pálená keramika) materiálů, případně ze dřeva. Podle významu sochařského prvku v konkrétní části zahrady (parter, růžovna) nebo v zahradě jako celku, je možné rozeznat sochařské motivy solitérní (centrální), mající charakter ústředního prvku kompozice a sochařské prvky, tvořící součást s jinými stavebními objekty (okrasný bazén, schodiště, oplocení, balustráda, besídka, aj.). Z analýzy tvorby plyne, že byly nejčastěji používány motivy figurální (ženské, mužské a dětské, dívčí nebo chlapecké postavy), zoomorfní (žáby, ryby) a neutrální geometrické (koule zdobících velmi často schodiště) nebo jako zdobné prvky určené pro pěstování okrasných rostlin (vázy, místy, truhlíky, koryta), mohly se objevit také motivy z říše rostlin.

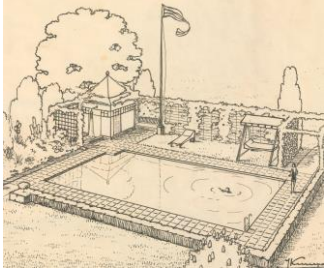
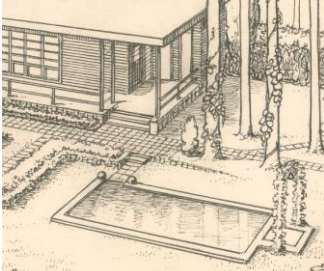

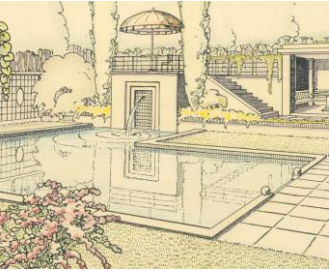

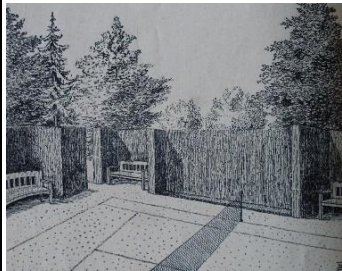
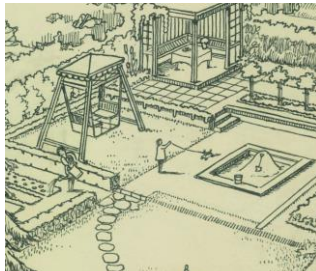
Nádoby pro pěstování rostlin

Definice: *přenositelné nebo imobilní prvky určené k pěstování okrasných rostlin.*

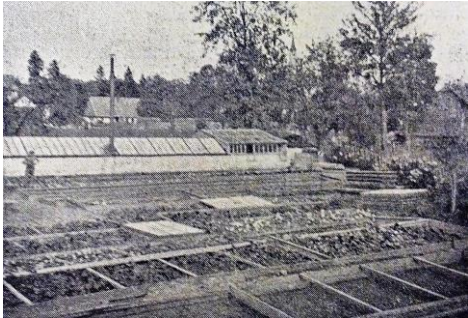
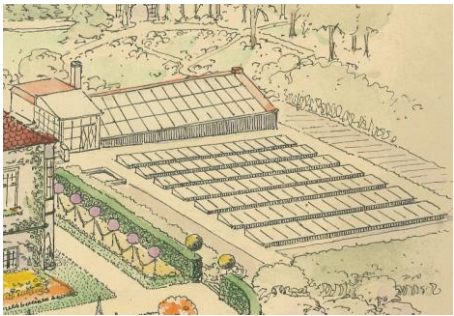

¹²² ČERNÁ, M. Dějiny výtvarného umění. 1. vyd. Praha: Idea servis, 1996, 193 s.

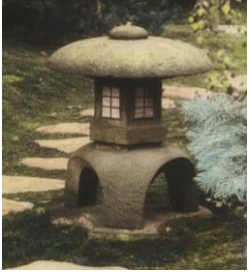

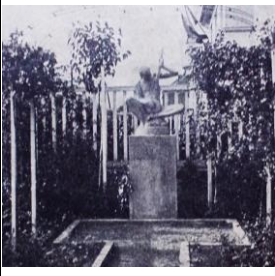

¹²³ Ibidem

4) Samostatné zahradní stavby rekreační a sportovní

specifikace	Rekreační a plavecké bazény			Víceúčelová a tenisová hřiště	Dětská hřiště
		Bazén součástí formálního parteru využívaný také jako rekreační koupaliště (O. Fierlinger):	Plavecký bazén s převlékárnou, sprchou a typickým zahradním nábytkem (J. Kumpán):	Rekreační koupaliště se sprchou a převlékárnou (J. Kumpán):	Tenisový kurt s odpočívadlem:
grafické ukázky provedení					
specifikace	Bazén s přívodem tekoucí vody se sluneční terasou nad ním (J. Kumpán):	Plavecký bazén s polootevřeným pavilonem se zahradním nábytkem:	Větší plavecký bazén:	Tenisový kurt s obvodovou tvarovanou živou stěnou s odpočívadly s lavicemi (J. Vaněk):	Dětské hřiště s houpačkou, pískovištěm a malou zelenářskou zahrádkou (J. Kumpán):
grafické ukázky provedení					

Pozn. v závorce uveden autor návrhu zahrady, ve které byl prvek použit.

Vzorník č. 8		5) Samostatné zahradní stavby hospodářské		
a) Stavby pro pěstování okrasných a užitkových rostlin				
specifikace	Skleníky		Pařeniště	
		Vytápěné skleníky standardní konstrukce - na zděné podezdívce spočívá litinová zasklená konstrukce, v popředí letněná pařeniště:	Vytápěný skleník standardní konstrukce se zahradním domkem (přípravovnou):	Pařeniště standardní konstrukce s dřevěnými manuálně ovládanými okny, v pozadí vytápěné skleníky:
grafické ukázky provedení				
specifikace	Zásobní zahradnictví v soukromé vilové zahradě s vytápěným skleníkem, přípravovnou (množárnou) a pařeništi (J. Kumpán):	Výstavní sériově vyráběný skleník a pařeniště firmy Höntsch a spol. (Děčín nad Labem):	Šest řad pařeništních oken standardní konstrukce - betonová (zděná) podezdívka se dřevěnými manuálně ovládanými okny:	
grafické ukázky provedení				

Vzorník č. 9		Skladebné prvky výtvarné				
Zahradní plastika a nádoby pro pěstování rostlin						
specifikace	Solitérní			Součástí jiného prvku		
	Point de vue - trojice dětí nesoucích na zádech květinovou mísu (zahrada J. Kumpána):	Ženská figura na okraji květinové terasy (sochařka Mary Duras, zahrada O. Fierlinger):	Doplňky "japonských zahradek" - lucerna z betonu (zahrada J. Vaněk):	Květinová váza na zakončení zárubní, zdůrazňující schodiště (zahrada O. Fierlinger):	Chlapec držící štiku na podstavci ve středu formálního bazénu (zahrada J. Kumpán):	Chlapec na chrliču v podobě žáby (zahrada A. Esch):
grafické ukázky provedení						
specifikace	Cesta ukončená sochou (hráč na niněru) na podstavci (J. Mach, zahrada J. Kumpán):	Ženská postava ve středu formálního parteru (zahrada J. Kumpán):	Květinová váza na okraji trávníku (zahrada J. Kumpán):	Chlapec s králíkem u nohou na podstavci okrasného bazénu (zahrada J. Vaněk):	Žába (chrlič) na podstavci půlkruhového bazénu (zahrada J. Vaněk):	Květinové vázy zdůrazňující vstup do vily (zahrada J. Vaněk):
grafické ukázky provedení						

Pozn. V závorce uveden autor návrhu zahrady, ve které byl prvek použit.

Vzorník č. 10		Ostatní skladebné prvky - zahradní nábytek (zahradní mobiliář)				
	Dle autorského návrhu			Sériově vyráběný		
materiál	Celodřevěná konstrukce	Celodřevěná konstrukce	Celodřevěná konstrukce	Ocelové trubky s dřevěným laťovým sedákem a opěrkou	Ocelové trubky a dřevěná výplň	Ocelová konstrukce s laťovou výplní
specifikace	Zahradní lavice s dekorativně vyřezávanou zádovou opěrkou a loketní opěrkou, bílá (J. Kumpán):	Zahradní lavice s laťovou výplní, bílá (J. Vaněk):	Kruhová zahradní lavice kolem kmene stromu, bíl ohndědé provedení (J. Vaněk):	Sériově vyráběný zahradní nábytek skládací (výrobce Hynek Gottwald):	Sériově vyráběný zahradní nábytek, skládací (výrobce: Vichr a spol., Praha II.):	Zahradní lavice, bílá:
příklady zpracování						
materiál	Celodřevěná konstrukce	Celodřevěná konstrukce	Celodřevěná konstrukce	Tažená ocel s dřevěnou laťovou výplní	Litínová zahradní lavice se sedákem a opěrkou z dřevěných latí	Celodřevěná konstrukce
specifikace	Zahradní lavice s vyřezávanými, výtvarně pojatými detaily, bílá s barevnými ornamenty (J. Kumpán):	Velká zahradní lavice honosného provedení v bohatém výtvarném provedení, bílá se zvýrazněným dekorem (J. Kumpán):	Zahradní židle, bílá (J. Kumpán):	Zahradní set, bílý (křesla, lavice, stůl):	Sériově vyráběná (firma Kusák a Co., Český Bohdík):	Zahradní set, bílý (křesla a stůl):
příklady zpracování						

Nádoby pro pěstování rostlin bývaly většinou bohatě výtvarně provedeny. Nejčastějším materiálem bylo dřevo, pálená hlína často s povrchovou úpravou (glazura) a kámen, případně litina. Nádoby bývaly mobilně součástí zahradních staveb (terasy, besídky), rytmizovaly plochy, doprovázely komunikace, případně byly umísťovány do květinových záhonů jako akcenty.

Ukázky provedení výtvarných prvků jsou uvedeny v grafickém vzorníku ([Vzorník č. 9](#)).

4.1.5.3 Ostatní skladebné prvky

Zahradní nábytek

Definice: *mobilní a imobilní prvky určené k sezení a stolování.*

Zahradní nábytek byl součástí jednotlivých zahradních oddělení a součástí jiných stavebních objektů (terasy, odpočívadla, besídky) nebo součástí vegetačního prvku (kruhová lavice obepínající kmen stromu). V některých příkladech býval zahradní nábytek (stůl s lavicemi) pevnou součástí zahradní besídky. Nejčastěji byl zhotoven ze dřeva, více či méně výtvarně provedeného, z oceli (nejčastěji kombinace ocel, litina kombinovaná se dřevem), méně často z pevných materiálů (kamenná lavice). Zahradní nábytek byl nejčastěji tvořený samostatnou zahradní lavicí nebo celým zahradním setem (stůl, židle, lehátko nebo křeslo a lavice). Býval navržen, jako tzv. autorské dílo zahradního architekta, nebo šlo o sériově vyráběný zahradní nábytek konkrétními firmami.

Ukázky typů provedení zahradního nábytku jsou uvedeny v grafickém vzorníku ([Vzorník č. 10](#)).

4.1.5.4 Skladebné prvky vegetační – použití a sortiment

Jedním z charakteristických projevů prvorepublikových zahrad bylo relativně složité používání okrasných, případně užitkových rostlin. Okrasné rostliny, tvořící často přímou součást složitých technických prvků, byly náročné svým návrhem i provedením.

Pro typická kompoziční oddělení (formální parter, krajinářská část zahrady...) bylo charakteristické zastoupení konkrétních vegetačních prvků (květinový záhon, skupina stromů, tvarovaný živý plot...). Rozdělení znázorňuje následující schéma ([Schéma č. 3](#)).

1) Charakteristická kompoziční oddělení zahrady

Ukázky dobového provedení charakteristických kompozičních oddělení zahrady jsou uvedeny v grafických vzornících ([Vzorníky č. 11 – 16](#)).

a) Formální parter

Definice: *základní prostředek řešení formální (architektonické) části zahrady, rozkládající se před průčelími budovy.*

Parterem nazýváme větší plochu pravidelně rozdělenou na více skupin květinových, tvořící ladný celek. Parter možno založit pouze na rovině, před budovou neb na význačném místě, kde nutno okolí k tomu účelu přizpůsobiti. Tvary parterů mohou být různé a řeší se obyčejně dle architektury nejbližší budovy. Není-li parter založen v bezprostřední blízkosti budov, možno voliti sloh jakýkoliv. Nejkrásněji se uplatňuje, je-li založen tak, aby z určitého bodu (vyvýšeného místa) mohl být přehlednut. Aby i z blízka byl přehledný celý obraz parteru, snižuje se jeho plocha o 40 – 50 cm. Osa parteru musí vždy směřovati ku středu budovy neb hlavního bodu okolí. Průhled bývá obyčejně s obou průčelních stran. Kde tomu

1) Charakteristická kompoziční oddělení zahrady:**A) Formální parter****A1) Květinový parter**

Kombinovaný květinový parter

Růžovna

Perenetum

A2) Travnatý parter**B) Část zahrady řešená volným způsobem****C) Alpinum (skalní partie, skalka)****D) Japonská zahrádka**

Pozn. Klasifikaci dřevinných vegetačních prvků nabízí PEJCHAL, M. – ŠIMEK, P. Metodika hodnocení dřevin pro potřeby památkové péče. Zahradnická fakulta MENDELU. Lednice. 2012.

Členění květinových záhonů shrnuje KUŤKOVÁ, T. Soudobé trendy v použití květin v zahradní a krajinářské architektuře. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2013. 90 s. Folia Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis, č. 1. ISBN 978-80-7375-708-3.

Kategorii rostlin pěstovaných v nádobách (C) není v grafických vzornících věnována samostatná pozornost.

2) Skladebné prvky kompozičních oddělení zahrady:**A) Dřevinné skladebné prvky kompozice****A1) Skupina dřevin volně rostlá**

Formální (pravidelné) skupiny

Neformální (nepravidelné) skupiny

A2) Skupina dřevin tvarovaná

Tvarované živé ploty, stěny, obruby

A3) Stromořadí a aleje**A4) Speciální tvary dřevin**

Popínavé dřeviny

Festony (girlandy)

Geometrické tvarované a netvarované akcenty dřevin

Speciální tvary ovocných dřevin

B) Květinové skupiny**B1) Každoročně obnovované záhony**

a) Záhony z kvetoucích květin

b) Záhony z květin s okrasným (ornamentálním) listem

c) Kobercové (mozaikové) záhony

B2) Každoročně neobnovované záhony

a) Trvalkové (perenové) záhony

b) Růžové záhony

c) Smíšené záhony

C) Rostliny pěstované v nádobách

*poměry dovolují, možno zříditi kamenné neb betonové schodiště, architektonicky vyzdobené. Skupiny parteru osazují se výhradně nižšími rostlinami, aby pohled přes celý parter byl volný. Plochy mezi jednotlivými skupinami jsou osety travou, která se musí neustále sekati, aby obrysy koberců zřetelně se rýsovaly a nebyly travou zakrývány. V prohloubené části parteru vkusně se vyjímá úzká cesta, čistým pískem posypaná.*¹²⁴

Partery byly projektovány v přímé vazbě s budovami a s jejich interiérem. Byly s domem osově svázány. Jednotlivé formální partery byly založeny na více či méně znatelných zahradních terasách. V prostoru byly vymezeny terénní modelací, opěrnými konstrukcemi, zahradními stavbami a vegetačními prvky. Mezi jejich základní skladebné kompoziční prvky patřily jednotlivé vegetační prvky, jejich soubory (záhony, tvarované dřeviny) a zahradní stavby.

Formální parter je možné členit dle převažující obsahové náplně na:

a1) Květinový parter

Definice: formální parter typický výrazným použitím kvetoucích okrasných bylin pěstovaných na záhonech.

Květinový parter byl zakládán ve třech hlavních variantách, lišících se použitím okrasných rostlin.

Kombinovaný květinový parter

Definice: formální květinový parter charakteristický použitím různých životních forem okrasných rostlin (letničky, trvalky, růže).

Růžovna

Definice: formální květinový parter s převažujícím zastoupením rodu Rosa.

Růžovna bývala většinou výrazně architektonicky dotvořena lehkými zahradními stavbami vytvářejícími příznivé mikroklima. Vymezení rosária vůči okolním pozemkům bývalo zajištěno obvodovou výsadbou vyšších dřevin a tvarovanými živými ploty. Součástí růžovny bývala zahradní besídka, vzdušný pavilon nebo pergola určená k posezení. Půdorys rosária byl odvozen z tradičního schématu založeného na pravidelném křížení cest se středovým výtvarným prvkem. Mohlo být založeno také na půdorysu půlkruhu. Součástí růžovny bývaly speciální konstrukce pro pnoucí růže a tvarované bodové dřeviny.

Perenetum

Definice: formální květinový parter s převažujícím kompozičním působením vytrvalých okrasných rostlin – trvalek (peren).

Půdorys pereneta býval složen z náročných geometrických tvarů, vymezených dlážděnými stezkami obdobné kompozice jako růžovna.

a2) Travnatý parter

Definice: formální parter charakteristický převahou travníkových ploch. Často byl určen ke sportovním aktivitám.

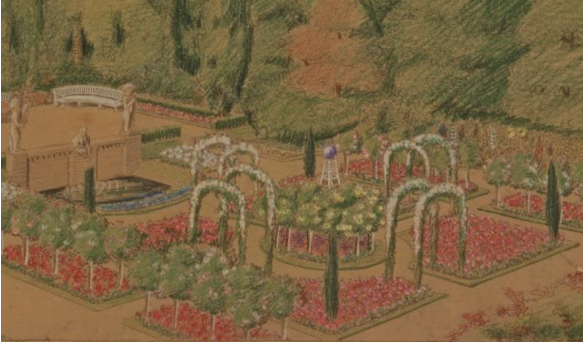

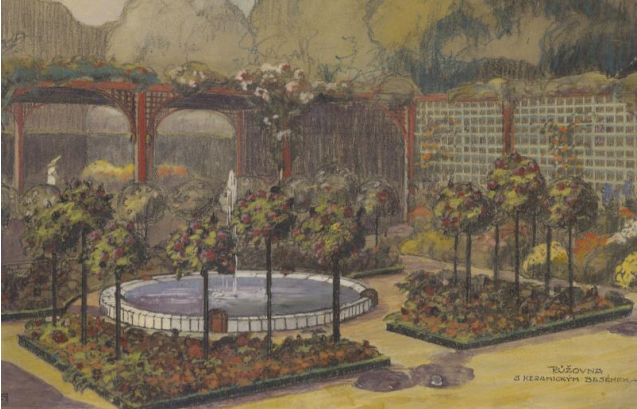
b) Část zahrady řešená volným způsobem

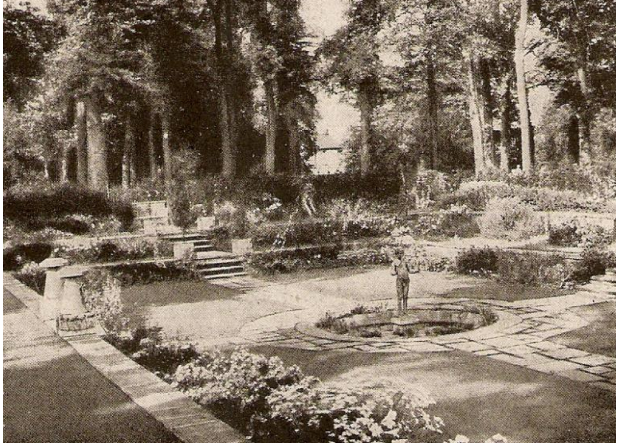
Definice: část zahrady řešená neformálním (volným) způsobem, ve které byl kladen důraz na pěstování rostlin bez výraznějších zásahů, majících vliv na jejich přirozený habitus.

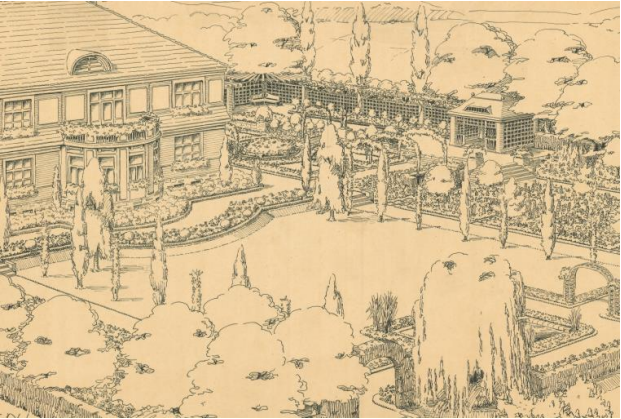

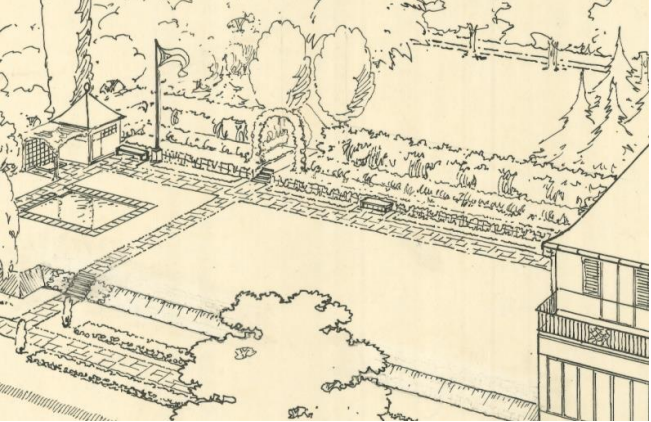

Byla příznačná volnou úpravou krajinářského typu. Většinou byla zakládána dále od domu, v ploše zbylé po založení formální části zahrady,

¹²⁴ KULIŠAN, A. J. Květinové skupiny. V Praze: Zemědělské nakladatelství A. Neubert, 1915, 54 s.

Vzorník č. 11		a1) Květinový formální parter	
Typ	Kombinovaný květinový parter		
popis	Některé rabatové záhony osazeny růžemi pěstovanými na kmínku s letničkovým podrostem. Jiné záhony osazeny výhradně letničkami. Další skladebné prvky parteru: okrasné keře pěstované na kmínku s kulovitou korunou a stálezelené tvarované dřeviny. Navrhl: J. Vaněk, zahrada J. Kryštofa, Smržice nad Labem, 20. léta 20. stol.	Některé rabatové záhony jsou osazeny růžemi kmínkovými růžemi s podrostem letniček. Záhon před besídkou je osazen trvalkami a lemován tvarovanou obrubou. Podél střední cesty je řada jiřin v trávniku. Navrhl: J. Kumpán.	
grafická ukázka provedení			
popis	Centrální plochy parteru osazeny nízkými kobercovými letničkami, podél opěrné zdi záhony stromkových růží s podrostem, záhon blíže k vile osazen <i>Rhododendron</i> . Navrhl: O. Fierlinger, zahrada A. Schücka, Praha-Troja, 30. léta.	Vnější záhony parteru jsou osazeny letničkami kombinovanými s cibulovinami. Po obvodu centrálního bazénu jsou rytmicky vysazeny tvarované <i>Buxus</i> . Navrhl: J. Kumpán, zahrada H. Bulína, Brno, 30. léta.	
grafická ukázka provedení			

Vzorník č. 12	a1) Květinový formální parter	
Typ	Rozárium	
popis	Růžovna s centrálním kruhovým záhonem osazeným kmínkovými růžemi a nízkými růžemi. Hlavní záhony jsou osazeny nízkými drobnokvětými růžemi (polyantky). Cesty jsou překlenuty oblouky s pnoucími růžemi. V rozích záhonů jsou vysazeny sloupovité <i>Juniperus</i> . Rosarium uzavírají záhony stromkových růží s podrostem nízkých drobnokvětých růží. V ose rosaria je situován okrasný bazén. Navrhl: J. Vaněk.	Ukázka jednoduché růžovny s centrálním kruhovým bazénem s kašnou. Kolem bazénu je založen záhon nízkých růží. Zbývající plocha je zatravněna. Po obvodu rosaria je veden záhon růží s trávnickovým lemem. Navrhl: J. Kumpán.
grafická ukázka provedení		
popis	Růžovna s centrálním jednodruhovým, kruhovým záhonem osazeným nízkých drobnokvětých růží. Záhon je vymezen tvarovaným živým plotem z <i>Buxus</i> , který je tvarovaný do krychlí. Rosarium uzavírají konstrukce (ocelové oblouky) s pnoucími růžemi. Navrhl: J. Vaněk, zahrada J. Königa, Rtyně v Podkrkonoší, 30. léta 20. stol.	Růžovna s centrálním keramickým bazénem s jednoduchým vodotryskem. Obvodové záhony jsou osazeny stromkovými růžemi s podrostem nízkých růží. Rosarium uzavírá dřevěná pergola a treláže s pnoucími růžemi. Navrhl: J. Kumpán.
grafická ukázka provedení		

Vzorník č. 13	a2) Květinový formální parter	
Typ	Perenetum	
popis	Trvalkový parter rozdělený na jednotlivé formální záhony cestami z nášlapných kamenů. Autor: J. Vaněk, zahrada J. Königa, Rtyň v Podkrohoší, 30. léta 20. stol.	Trvalkový parter tvořený dvěma širokými rabatovými záhony po stranách dlážděné cesty s vegetační spárou. Záhony rozděleny tvarovaným plotem z <i>Buxus</i> na pět segmentů na každé straně. Autor: neznámý, zahrada Stiassni, Brno, 30. léta 20. stol.
grafická ukázka provedení		
popis	Trvalkový parter s geometricky řešenými záhony rozdělenými suchými zídkami a travnatými cestami. Autor: Albert Esch, zahrada G. Haase, Brno, 30. léta 20. stol.	Trvalkový parter dělený pravidelně kamenným cestami s vegetační spárou, ve středu okrasný bazén se sochou, po obvodu založené perennové záhony na terasových záhonech. Navrhl: J. Vaněk.
grafická ukázka provedení		

Vzorník č. 14	a2) Travnatý parter	
popis	Travnatý parter před hlavním zahradním průčelím vily vymezený obvodovou cestou. Po delších stranách je parter rytmizován symetrickou výsadbou <i>Chamaecyparis lawsoniana</i> 'Alumii' střídavě s konstrukcemi pro popínavé růže. Autor: J. Vaněk, zahrada J. Königa, Rtně v Podkrkonoší, 1928.	Travnatý parter vymezený obvodovou cestou z kamenné na sucho kladené dlažby a úzkým obvodovým rabatovým záhonem. Autor: J. Vaněk, zahrada F. Morawtze, Úpice, 30. léta 20. stol.
grafická ukázka provedení		
popis	Travnatý parter vymezený obvodovou cestou se zárubní zdí a terénní modelací překonávající svažité terén. V ose parteru je situován rekreační bazén. Autor: J. Kumpán.	Travnatý parter oválného půdorysu s obvodovou dlážděnou cestou s vegetační spárou. Po obvodě parteru jsou založeny bohaté trvalkové záhony. Autor: A. Esch.
grafická ukázka provedení		

z čehož mnohdy plynul její atypický půdorys. Vyznačovala se výsadbami netvarovaných skupin stromů a keřů, s hojným zastoupením solitér v travnatých plochách protkaných cestní sítí malebných křivek. Mohla v sobě pojímat charakteristické kompoziční skupiny – alpinum (skalní partie), vodní plochy (rybníčky), potůčky, případně celé lesní partie a morfologické útvary. Mnohdy bývala její součástí japonizující stylizace.

Úprava volného typu mohla být založena také po obvodu pozemku, přestože interiér zahrady vykazoval formální strukturu.

Ve sledovaném období byly v menší míře zakládány také zahrady s převažujícím nebo výhradním zastoupením volné úpravy krajinářského typu, případně byly zahrady zakládány v přechodném (smíšeném) stylu.

c) Alpinum (skalní partie, skalka)

Definice: *část zahrady charakteristická záměrnou koncentrací převážně zakrsle rostoucích dřevin a výběrových trvalek seskupených v neformální úpravě s hojným použitím nerostů, případně v kombinaci s tekoucí a stojatou vodou.*

Definice dle J. Vaňka (1925): *Alpinum v pravém slova smyslu znamená vlastně skalní partii, na které jsou vysázeny výhradně rostliny z Alp, kdežto skalní partie nebo krátce skalka jest pojem daleko širší, zde se nehledí na domovinu tak přesně a vysazují se rostliny, které rostou na horách, kopcích a skalkách. Mnohdy mají skalní partie zcela praktický účel, např. upevnití svah, nebo něco zakrýti; v tom případě používáme také vyšší rostliny.*¹²⁵

Seznamy rostlin vhodných pro výsadbu ve skalkách uvádí řada dobových autorů, např. Josef Vaněk,¹²⁶ Josef Kumpán,¹²⁷ Bohumil Kavka,¹²⁸ ze zahraničních např. Erich Wocke, aj.¹²⁹

¹²⁵ VANĚK, J. Nejkrásnější ozdobou zahrady jsou pereny. Chrudim: Zahradnická bursa, 1925, s. 362.

¹²⁶ VANĚK, J. Alpinum v zahradě. Chrudim: Zahradní, 1941, 12 sloupců.

d) Japonská zahrádka

Definice: *kompozičně specifická část zahrady inspirovaná kulturou dálného východu – příznačná koncentrací převážně zakrsle rostoucích dřevin a výběrových trvalek seskupených v neformální úpravě s hojným použitím nerostů, tekoucích a stojatých vod, speciálních staveb a doplňků.*

Zahradní úprava měla celou řadu společných vlastností s alpinem, od kterého se odlišovala zejména instalací speciálních staveb a doplňků, jejichž cílem bylo evokovat kulturu dálného východu. Šlo zejména o pavilóny, besídky, mostky a celou řadu doplňků (lucerny). Snahou bylo v zahradě také soustředit rostliny původem z dálného východu, které ve středoevropských podmínkách přezimují, případně rostliny svým charakterem rostliny z dálného východu připomínající.

Japonizující stylizace byla velmi často součástí volně řešené části zahrady, nebylo to ale pravidlem.

2) Skladebné prvky kompozičních oddělení zahrady

A) Dřevinné skladebné prvky kompozice

Při interpretaci vegetačních skladebných prvků kompozice nebyla v plné míře uplatněna zaužívaná teorie vegetačních prvků.¹³⁰ Analýza kompozice skladebných prvků je zaměřena výhradně na interpretaci kompozice – význam a působení prvku v kompozici.

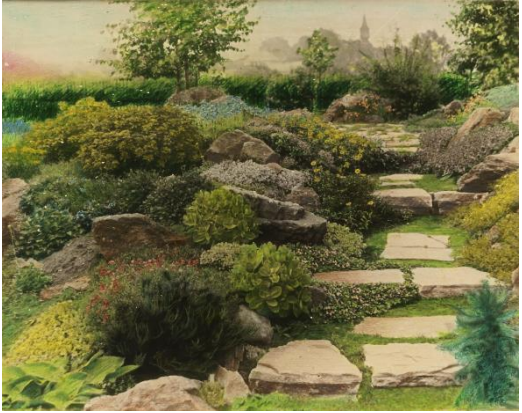

¹²⁷ KUMPÁN, J. Novodobé zahrady. Nákladem Vydavatelství Národohospodářských publikací V. J. Procházky. 1938, 95 s.

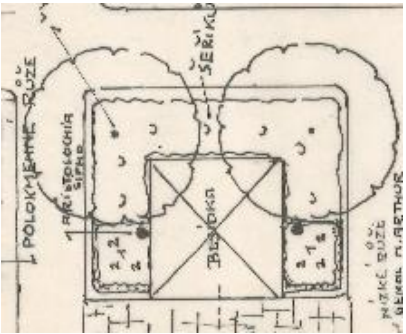

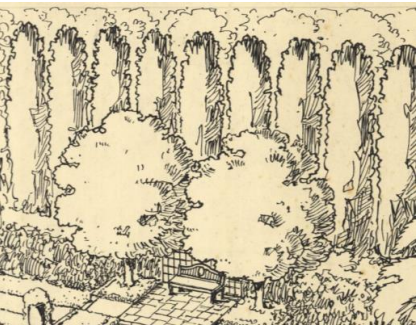
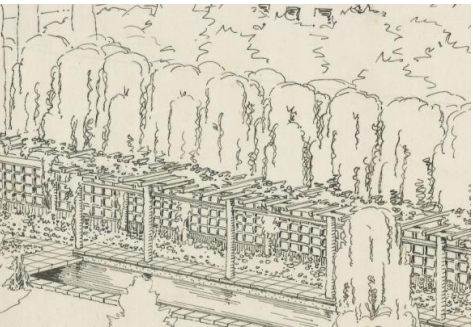
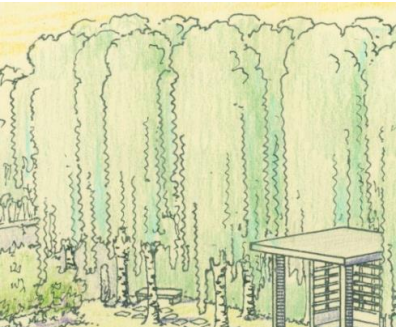
¹²⁸ KAVKA, B. Zakládání alpin v domácích zahradách. Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1931, 132 s.

¹²⁹ WOCKE, E. Die Kulturpraxis der Alpenpflanzen und ihre Anwendung im Steingarten und Alpinum. 3. vollst. neubearb. Aufl. Berlin: Paul Parey, 1940, 367 s.; WOCKE, E. Der Steingarten: seine Anpflanzung und Pflege. Berlin: Parley, 1926, 130 s.

¹³⁰ PEJCHAL, M. – ŠIMEK, P. (2012), o. c. v pozn. č. 60

Vzorník č. 15	b) Část zahrady řešená volným způsobem	
popis	Volná úprava krajinářského typu větší vilové zahrady. Mlatová cesta se vine po okraji porostu, jejím cílem je vyhlídkový altán. Hlavní hmoty porostů jsou vysazeny z domácích dřevin v jednodruhových skupinách, před ně předstupují introdukované dřeviny. Navrhl: O. Fierlinger, zahrada F. Schnöblinga, Strančice, 30. léta, 20. stol.	Volná úprava s dominujícím statickou stavbou s bazénem. Komunikace byla vydlážděna velkoformátovou betonovou dlažbou s vegetační spárou. Navrhl: J. Vaněk, zahrada F. Wiesnera, Chrudim, 30. léta 20. stol.
grafická ukázka provedení		
popis	Krajinářská úprava větší vilové zahrady větších rozměrů. Zapojené skupiny stromů jsou doprovázeny bohatými lemovány porosty keřů a trvalek. Navrhl: J. Kumpán, zahrada p. Králíka, Lenora, 30. léta 20. stol.	Krajinářská úprava větší vilové zahrady. Formální parter byl založen pouze před jihovýchodním průčelím vily. Navrhl: J. Vaněk, zahrada ředitelské vily firmy Hermann Polack a syn, Česká Třebová, 30. léta.
grafická ukázka provedení		

Vzorník č. 16	c) Alpinum (skalní partie, skalka)		d) Japonská zahrádka
popis	Větší alpinum protkané šlapákovými cestami. Navrhl: J. Vaněk.	Alpinum překonávající větší terénní rozdíl. Součástí alpina je široké schodiště. Navrhl: J. Kumpán.	Japonská zahrádka se skalní partií, rybníček a hojným použitím betonových luceren: Navrhl: J. Vaněk.
grafická ukázka provedení			
popis	Alpinum založené na prudce se svažujícím terénu s okrasným rybníčkem. Navrhl: neznámý.	Partie z rozsáhlého alpina se šlapákovou cestou. Navrhl: J. Vaněk.	Japonská stylizace (reklamní dobový leták):
grafická ukázka provedení			

Vzorník č. 17	a1) Skupina dřevin netvarovaná		
varianta	Skupina formální (pravidelná)		Skupina neformální (nepravidelná)
popis	skupina dotvářející solitérní zahradní stavbu	skupina obvodová	
Detail osazení zahradní besídky: Besídka je v zahradě zdůrazněna symetricky <i>Betula alba</i> s podrostem keřů (<i>Syringa</i>) pěstovaných v několika odrůdách. Vstup do besídky je symetricky osazen jednou stromkovou růží na každé straně s podrostem nízkých růží. Navrhl: J. Kumpán.			
grafická ukázka provedení	Ukázka bohatě provedené pravidelné skupiny dřevin dotvářející zahradní odpočívadlo. Hlavní kulisu tvoří řada <i>Populus nigra</i> 'Italica's keřovou předsadbou. Odpočívadlo symetricky rámuje dvojice <i>Acer platanoides</i> 'Schwedleri'. Navrhl: J. Kumpán.	Po obvodu zahrady, v pozadí dřevěné pergoly je vysazena řada stromů, ve které se rytmicky střídají <i>Betula alba</i> a <i>Salix alba</i> . Podrost je tvořen bohatým keřovým pláštěm (živý plot). Navrhl: J. Vaněk.	Typický příklad užití jednodruhové skupiny stromů (<i>Betula alba</i>) v okrajové části zahrady. Navrhl: J. Kumpán.
grafická ukázka provedení			

Ukázky dobového založení dřevinných skladebných prvků kompozičních oddělení jsou uvedeny v grafických vzornících (Vzorníky č. 17 – 20).¹³¹

A1) Skupina dřevin volně roslá

Netvarované skupiny dřevin se uplatňovaly zejména v obvodových částech zahrady, kde tvořily clonu (kulisu) jako pozadí zahradních staveb a v krajinářsky řešených částech zahrady. Netvarované porosty (skupiny) dřevin, stromů, keřů nebo jejich vzájemné kombinace byly nejčastěji používány jako skupiny s uspořádáním:

a) Formální (pravidelná)

Definice: *skupiny stromů, keřů nebo jejich kombinací s pravidelně nebo symetricky se opakujícím zastoupením jedinců.*

Převažující formální struktura zahradních ploch, typická pro tvorbu většiny zahradních architektů, se často promítala také do kompoziční skladby jednotlivých netvarovaných skupin dřevin. Pravidelné skupiny dřevin se uplatnily nejčastěji v obvodových částech zahrady (clony) a jako dotvoření zahradních staveb. Příklady:

- U plošně omezených zahrad bylo typické, že po obvodu zahrady byly vysazeny izolační porosty dřevin s pravidelně se opakujícím zastoupením druhů. Mezi časté příklady pojetí takových skupin patřila výsadba řady stromů jednoho druhu (*Crataegus*, *Sorbus*, *Prunus*, u větších zahrad také *Betula*, *Salix*, *Corylus*, sloupovité odrůdy rodů *Populus*, *Quercus*, nebo odrůdy s kulovitou korunou *Acer*, *Robinia*) s bohatým keřovým podrostem. Keřový podrost mohl být složen z pestré skladby keřů zřetelným rytmickým

¹³¹ Snahou bylo analyzovat ty skladebné prvky, které jsou zásadní pro interpretaci specifických kompozičních přístupů v zahradách sledovaného období. Výběr není možné považovat za vyčerpávající.

opakováním několika rodů, případně jako homogenní porost jednoho druhu keře (*Philadelphus falconeri*) nebo jednoho druhu keře pěstovaného v několika odrůdách. Pěstováním jednoho druhu keře v několika odrůdách pohromadě bylo zajištěno nepravidelné nakvétání v delším časovém intervalu (např. rod *Syringa* a jeho odrůdy 'Abel Carriéri', 'Reamur', 'Ludwig Späth', 'Florens Stephann', 'Du de Massa', 'Negro', 'Charles X.', 'Belle de Nancy', 'Marie Legray', 'Pr. Carnot', 'Michel Buchner', 'Casimir peripper'.¹³²

- Mezi skupiny dřevin se zřetelnou pravidelnou strukturou patří živé netvarové ploty, které byly zakládány jako jednodruhové, s rytmickým střídáním dvou či více druhů, s pravidelným použitím několika druhů, případně s použitím jednoho druhu v několika odrůdách.
- Zásadní bylo uplatnění formálních netvarovaných skupin při dotváření prostředí různých zahradních staveb. Mezi časté příklady pojetí patřila výsadba pozadí besídek, pergol, odpočívadel, které byly v prostoru zahrady často dotvořeny (zdůrazněny) symetrickou výsadbou stromů se zajímavým habitem růstů (sloupovité, převislé, kulovité) nebo typem listu (stříhanolisté) a jeho zbarvením (pestře zbarvené). Stromy byly nejčastěji vysazovány dva, tři nebo jako řada čtyř a více jedinců, které mohly být vysazeny také na půdorysu oblouku nebo dokonce kruhu. Mohl být použit také jeden strom s keřovým doprovodem. Mezi nejčastěji se objevující druhy stromů používaných tímto způsobem patří *Populus nigra* 'Italica', *Salix alba*, *Acer platanooides* 'Schwedleri', *Quercus robur* 'Fastigiata',

¹³² Použil zahradní architekt J. Kumpán.

Betula alba, Prunus avium, Fraxinus excelsior 'Pendula', aj. Vysazené stromy byly doplněny výsadbou keřů, která stejně jako v předchozím příkladu mohla být rytmická, jednodruhová nebo více druhová.

b) Neformální (nepravidelné)

Definice: *smíšené nebo monokulturní skupiny stromů, keřů nebo jejich kombinací typické nepravidelnou výsadbou.*

Tyto kompoziční skupiny byly typické pro krajinářské části zahrady a byly používány také v obvodových částech zahrady, jako izolační, clonící pláště dřevin. Velmi časté bylo použití nepravidelných skupin složených pouze ze stromů jednoho druhu s keřovým podrostem nebo bez něj. Mezi nejčastěji používané druhy stromů v monokulturních skupinách patřily *Betula pendula, Fagus sylvatica, Picea pungens*, v rozsáhlejších krajinářsky řešených zahradách také *Picea abies, Larix decidua*, aj.).

A2) Skupina dřevin tvarovaná

Logickou součástí formálních částí zahrady byly tvarované vegetační prvky, které v zahradě plnily mnoho funkcí.

Živé tvarované ploty, stěny, obruby

Definice: *liniová výsadba dřevin pravidelně tvarovaná řezem (zpravidla 2x ročně) do cílových pěstebních tvarů.*

Živé ploty po obvodu zahrady se zakládaly především za účelem ochranným, zabraňovaly vnikání silničního prachu do zahrady a měly také bezpečnostní funkci. Vysokými tvarovanými stěnami se regulovaly mikroklimatické podmínky stanoviště (ochrana proti převládajícím větrům). Používalo se jich ke krytí nevzhledných míst a budov, které by rušily okrasné části zahrady. Nižší živé ploty se zakládaly za účelem

ohraničení jednotlivých zahradních oddělení, tedy zelinářské od okrasné nebo ovocné, nebo od hospodářského dvora. Zřizovaly se při okrajích svahů, kde měly kromě estetické také funkci bezpečnostní. Živými ploty se ohraničovala hřiště a dětské kouty v zahradě.¹³³ Velmi často se používaly jako součást jiných vegetačních skupin, zejména pak květinových záhonů jako obruby. Tvořily pozadí odpočívadel a zahradních soch. Z tvarovaných živých plotů bývaly také vytvořeny vstupy mezi zahradními odděleními.

Mezi nejčastěji používané dřeviny pro nízké obruby patřily: *Buxus sempervirens, Euonymus radicans, Hedera helix*, aj.

Pro středně vysoké živé ploty se často používaly: *Berberis vulgaris, Berberis vulgaris 'Atropurpurea', Buxus arborescens, Carpinus betulus, Cotoneaster simonsii, Crataegus oxyacantha, Cornus mas, Ligustrum vulgare, Ligustrum ovalifolium, Ligustrum ovalifolium 'Aureum', Mahonia aquifolium, Prunus mahaleb, Ribes alpinum, Rosa rubiginosa, Rosa rubrifolia, Taxus baccata, Thuja occidentalis, Chamaecyparis lawsoniana 'Alumii'*, aj.

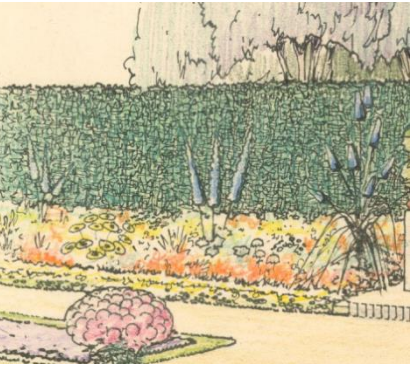

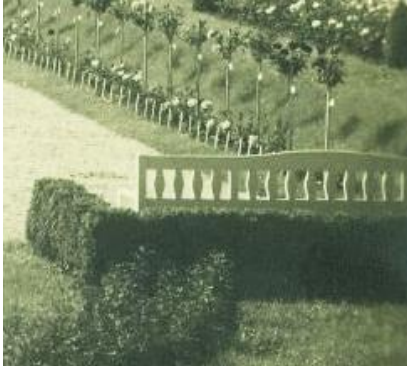
Pro vysoké tvarované stěny se používaly zejména: *Fagus sylvatica, Tilia euchlora, Ulmus minor, Acer campestre*, aj.

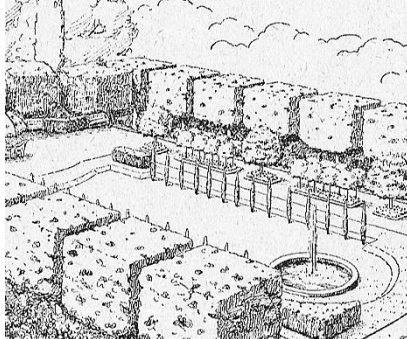

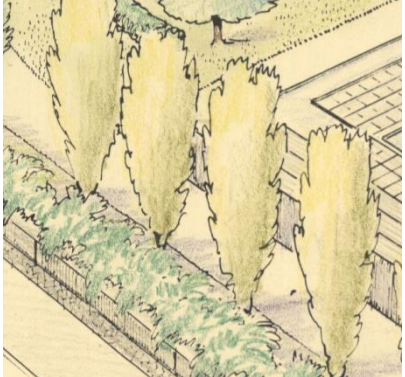

A3) Stromořadí a aleje

Definice: **stromořadí** je liniová výsadba stromů v pravidelném sponu. **Alej** je liniová výsadba stromů v pravidelném sponu doprovázející komunikaci po obou stranách.

Nejčastěji doprovázely cesty k domu, případně jiné zahradní komunikace. Stromořadí bývala vysazována také po obvodu zahrady nebo jím bylo podpořeno vzájemné odclonění rozdílných kompozičních částí zahrady. Aleje stromů také mnohdy uzavíraly postranní perspektivu okrasného

¹³³ TĚŠITEL, J. J. Živé ploty. Vydání I. V Praze: Ferdinand Macháček, 1946, 55 s.

Vzorník č. 18	a2) Skupina dřevin tvarovaná			
Tvarované živé ploty (stěny, lemy, obruby)				
popis	Ochranný živý plot podél oplocení zahrady z <i>Chamaecyparis lawsoniana</i> 'Alumii':	Vyšší živý plot z <i>Thuja occidentalis</i> oddělující okrasný parter od užitkové zahrady:	Nízká obruba květinového záhonu z <i>Buxus sempervirens</i> :	Živý plot z <i>Buxus sempervirens</i> zdůrazňující záhon růží:
grafické ukázky provedení				
popis	Ochranný živý plot (vysoká stěna) z <i>Fagus sylvatica</i> :	Středně vysoký živý plot z <i>Taxus baccata</i> na pozadí trvalkového záhonu:	Nižší živý plot z <i>Ligustrum ovalifolium</i> vymežující formální parter:	Nižší živý plot z <i>Buxus sempervirens</i> tvořící součást zahradní lavice:
grafické ukázky provedení				

Vzorník č. 19		a3) Stromořadí a aleje			
		Netvarované		Tvarované	
popis	Aleje doprovázející promenádní cestu k vyhlídce:	Stromořadí menších stromů (<i>Crataegus</i>) předsazených podél tvarovaného živého plotu:	Aleje tvarovaná hlavovým řezem doprovázející promenádní cestu v zahradě:	Tvarované koruny stromů do kubusů uzavírající po stranách formální parter:	
grafické ukázky provedení					
popis	Aleje z <i>Betula alba</i> doprovázející cestu k vile:	Stromořadí <i>Populus nigra</i> 'Italica' vysazené po obvodu oplocení:	Geometricky tvarované stromořadí po obvodu oplocení zahrady s živým plotem:	Stromořadí menších stromů (<i>Crataegus</i>) uzavírající symetricky perspektivu formálního parteru:	
grafické ukázky provedení					

parteru. Aleje a stromořadí bývaly vysazovány ze stromů nebo větších keřů pěstovaných na kmínku (*Crataegus*). Mnohdy bývaly koruny stromů pravidelně tvarovány hlavovým řezem nebo, méně často, do pravidelných kubických tvarů.

Z menších stromů, případně keřů pěstovaných na kmínku, se často v alejích a stromořadích uplatňovali: *Prunus triloba*, *Crataegus laevigata* (pravděpodobně odrůda 'Paul's Scarleť'), *Crataegus x lavalleyi*, *Viburnum carlesii*, *Pyrus floribunda*, *Amygdalus Davidiana*, *Cornus floribunda*, *Hibiscus syriacus*, *Prunus avium* fl. pl., *Prunus cerasifera* 'Pisardii Nigra', *Syringa* (např. 'Amurensis') okrasné odrůdy *Malus*, aj.

Ze stromů dorůstajících standardních rozměrů se uplatnila celá řada běžně pěstovaných v různých odrůdách: *Acer platanooides* 'Globosum', *Acer platanooides* 'Schwedleri', *Populus nigra* 'Italica', *Quercus robur* 'Fastigiata', *Robinia pseudoacacia*, *Betula verrucosa*, *Tilia tomentosa*, aj.

A4) Speciální tvary dřevin

Definice: *kompoziční detaily z okrasných nebo ovocných dřevin upravované speciálními řezy.*

Součástí zahrad byla celá řada specifických kompozičních akcentů (detailů). Kromě okrasných dřevin patří do této skupiny také ovocné dřeviny, které se mnohdy i velmi výrazně uplatnily v okrasné části zahrady.¹³⁴

Popínavé dřeviny

Byly pěstovány na fasádách domů a na zahradních stavbách. Pro tento účel byly voleny dřeviny vyžadující ke svému růstu zřizování speciálních konstrukcí (dřeviny vzpřímené, ovíjivé, úponkaté) i dřeviny samopnoucí

¹³⁴ Blíže VANĚK, J. Ošetřování a řez zákrskových stromů ovocných. Chrudim, 1943.

přichycující se přičepivými kořeny a terčíky. Popínavé dřeviny byly nejčastěji vysazovány jako bodové nebo liniové vegetační prvky.

Výběr používaných popínavých dřevin: *Akebia quinata*, *Actinidia arguta*, *A. kolomikta*, *Hedera helix*, *Parthenocissus quinquefolia*, *P. tricuspidata*, *Aristolochia siphon*, *Clematis vitalba*, *C. viticella*, *C. paniculata*, *C. x jackmanii*, *Hedera helix*, *Lonicera caprifolium*, *L. periclymenum*, *L. fuchsiooides*, *L. brachypoda aureo-reticulata*, *Tecoma (Campsis) radicans*, *Polygonum baldschuanicum*, *Vitis odoratissima*, *Periploca graeca*, *Wisteria sinensis*, aj. *příklady pěstovaných popínavých růží dle barvy květů*: bílé 'Ave Maria', 'White Dorothy Perkins', 'Snowflake', žluté 'Aviateur Blériot', 'Emily Gray', růžové, červené a jejich odstíny 'Dorothy Perkins', 'Sodenia', 'Paul Scarlet Climber', 'Eycelsa', aj.

Na fasádách se často uplatnily i ovocné dřeviny tvarované a vedené na speciálních konstrukcích.

Festony (girlandy)

Popínavé dřeviny byly pěstovány také jako tzv. girlandy¹³⁵ (festony).¹³⁶ Jednalo se o propojení dvou sousedících stromků popínavou dřevinou vedenou např. po řetízku upevněném na jejich kotvících kůlech. Uprostřed mezi stromky, kde vodící řetízek dosahoval nejnižší k zemi, byla vysazena rostlina (např. *Rosa*), která se následně pnula ke korunce dřeviny a vytvářela dojem girlandy.¹³⁷

¹³⁵ Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/>

¹³⁶ Ibidem

¹³⁷ ZÁMEČNÍK, R. Zahradní architekti první republiky. Zprávy památkové péče, 73, 2013, 4, s. 309–316.

Geometrické tvarované a netvarované akcenty dřevin

Na parterech se používaly stálezelené listnaté a jehličnaté dřeviny tvarované do geometrických forem (kužely, jehliny, válce, zaoblené tvary) rytmičující plochy (*Taxus baccata*, *Buxus sempervirens*, *Buxus arborescens*, *Ilex aquifolium*, *Prunus laurocerasus*, *Ligustrum ovalifolium*). Případně byly pro tento účel voleny dřeviny přirozeně sloupovitě, geometricky nebo zakrsle rostoucí (*Juniperus hibernica*, *Thuja occidentalis* 'Globosa', *T. occidentalis* 'Hoveyi', aj.).

Součástí kompozičních oddělení byly také netvarované solitérní dřeviny.

Speciální tvary ovocných dřevin

Mnohdy značně omezený prostor zahrad s sebou nesl vysoké nároky na hospodárné využití každé zahradní plochy. Cílem bylo vedle okrasných dřevin pěstovat také ovocné dřeviny. Pro tento účel byly neřídka voleny speciální tvary ovocných dřevin, díky nimž bylo možné na poměrně malé ploše docílit požadovaných výnosů ovoce. Tyto pěstitelské formy ovocných dřevin měly v zahradě neopomenutelný kompoziční a estetický význam. Ovocné sady byly mnohdy osazovány tzv. zákrsky (krsky); k oddělování zahradních ploch se velmi často používaly špalíry vysazené ze svislých ovocných kordonů, zahradní plochy mohly být akcentované ovocnými dřevinami pěstovanými do podoby kuželů, či kalichů, záhony nebo cesty v zahradách mohly být doprovázeny vodorovnými kordony ovocných dřevin, atp.

B) Květinové skupiny

Definice: *hlavní prostředek ztvárnění kompozičního detailu, využívající převážně výrazně kvetoucí rostliny (letničky, dvouletky, cibulnaté, hlíznaté,*

polokeře a keře – růže), které jsou seskupovány na ucelených plochách – záhonech.

*Květinovou skupinou vyrozumívá se každý záhon do určitého tvaru upravený a kvetoucími neb listnatými květinami osázený. Volba tvarů skupin bývá přerozmanitá. Také osázení bývá buď výhradně z kvetoucích aneb listnatých rostlin, různě dle výšky, tvaru a barvy kombinováno. Hlavní zásadou při vysazování skupin jest voliti takové druhy rostlin, které výškou a dobou květenství se shodují a květy neb barvy od sebe se odrážejí, aniž by rušily dojmu.*¹³⁸

Květiny byly v prvorepublikových zahradách nejčastěji seskupovány na ucelených, převážně formálních (geometrických) záhonech. S ohledem na převažující formální strukturu jednotlivých zahradních ploch, která byla do jisté míry určována systémem zahradních komunikací a liniovými zahradními stavbami, byl květinový záhon pojímán převážně jako rabatový.

Ukázky dobového založení květinových skupin jsou uvedeny v grafických vzornících (Vzorníky č. 21 –25).¹³⁹

Rabatový záhon

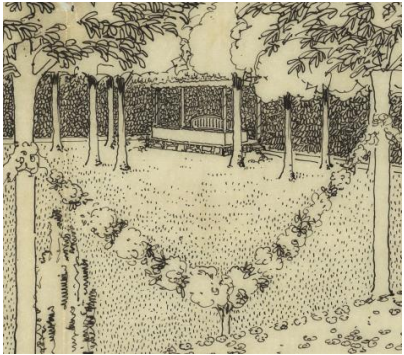

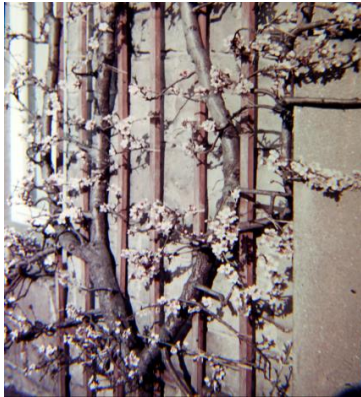

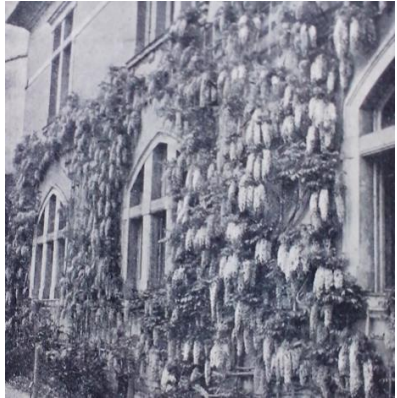

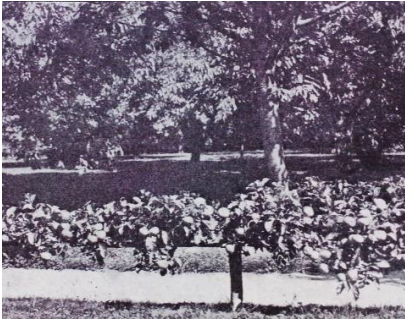
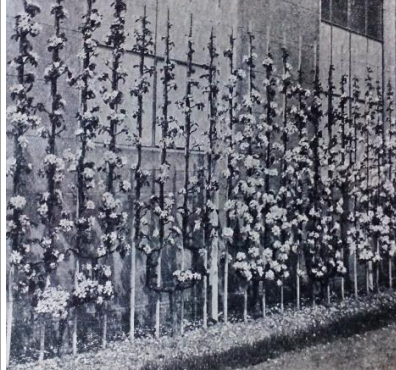
Definice: *je libovolně dlouhý záhon, který se táhne rovnoběžně s cestou a bývá osazován rozmanitými květinami.*¹⁴⁰

Doporučovaná šířka rabata byla 2 m, přičemž nemělo být užší než 1 m. U velkých zahrad nebylo výjimkou vidět i rabata široká 5 m. Nejčastěji se

¹³⁸ KULIŠAN, A. J. Domácí zahrady a zahrádky. Praha: A. Neubert, 1916. 628 s.

¹³⁹ Snahou bylo analyzovat ty skladebné prvky, které jsou zásadní pro interpretaci specifických kompozičních přístupů v zahradách sledovaného období. Výběr není možné považovat za vyčerpávající.

¹⁴⁰ V případě, že byly takovéto záhonky užší, vinoucí se jako stuhy podél dlouhých, rovných nebo křivolakých cest, označovaly se květinovým věncovým – guirlandou nebo bordurou.

Vzorník č. 20	a4) Speciální tvary dřevin			
	Okrasné dřeviny		Ovocné dřeviny	
popis	Pnoucí růže ('Dorothy Perkins') pěstovaná jako girlanda (feston) v aleji stromů:	Tvarované, případně netvarované solitéry, které většinou symetricky akcentovaly formální parterry:	Detail pěstování ovocné dřeviny na fasádě domu:	Ovocné kolmé kordony s brankou oddělující hospodářský dvůr:
grafické ukázky provedení				
popis	Přízemí vily porostlé <i>Wisteria sinensis</i> :	Rytmická výsadba tvarovaných <i>Buxus sempervirens</i> po obvodu parteru:	Vodorovný kordon z <i>Malus</i> 'Pontoiské' doprovázející cestu v zahradě:	Verrierovy a Gaucherovy palmy podél domu:
grafické ukázky provedení				

šířka pohybovala od 1 do 1,5 m.¹⁴¹ Každé rabato bylo zvláštním způsobem ohraničeno od okolní plochy. K tomu se používal nejčastěji trávnickový pruh široký 40 – 50 cm, nebo zimostrázové plůtky, případně obruby kamenné, betonové a ocelové.

Pro tento účel disertační práce byly květinové záhony rozděleny do čtyř hlavních skupin podle jejich životní formy a s tím souvisejícím působením v kompozici v průběhu roku.

B1) Každoročně obnovované záhony

Definice: *květinové záhony periodicky vysazované jedenkrát za sezónu, případně několikrát v průběhu sezóny na téže místě květinami různých životních forem (letničky, dvouletky, trvalky, cibulnaté a hlíznaté) s převahou letniček.*

V zahradách přetrvávalo používání každoročně obnovovaných záhonů, které svého vrcholu dosáhlo na přelomu 19. a 20. století. Záhony byly typické postupným střídáním převážně sezónních rostlin. Záhony byly výhradně geometrické (kruhové, elipsovité, polokruhové, vejčité, hvězdovité a čtvercové) nebo rabatové. V používaném sortimentu dominovaly pravé a nepravé letničky, objevovaly se také rostliny, které řadíme dnes mezi dvouletky, trvalky, cibulnaté a hlíznaté rostliny. Záhony doplňovaly tropické a subtropické rostliny pěstované v nádobách (letněné na záhonech). Výjimečně se objevily také dřeviny (*Hedera helix*, *Vinca minor*, *V. major*).

Každoročně obnovované záhony se nejčastěji rozdělovaly do několika typů podle zvoleného výběru rostlin a kompozičního působení na:

¹⁴¹ Vzorník 17 způsobů osazení trvalkových rabat včetně 400 rodů peren uvádí VANĚK, J. (1925), o. c. v. pozn. č. 125

a) Záhony z kvetoucích květin

Pro záhony osazené kvetoucími rostlinami se volily výsadby (obrazce) jednoduché ve větších plochách (větší plocha jedné barvy).

Doporučený sortiment: *Antirrhinum majus*, *Aster chinensis*, *Ageratum mexicanum*, *Begonia hybrida*, *Browallia elata*, *Calendula officinalis*, *Calliopsis drummondii*, *Campanula dichotoma*, *Cana indica*, *Celosia cristata*, *Centaurea americana*, *Convolvulus tricolor*, *Crinum x Powellii*, *Dahlia*, *Cuphea silenoides*, *Delphinium ajacis*, *Dianthus chinensis*, *Dracocephalum moldavica*, *Eschscholzia californica*, *Gaillardia amblyodon*, *Gentiana acaulis*, *Gladiolus childsii*, *Godetia grandiflora*, *Heliotropium peruvianum*, *Matthiola incana*, *Iberis coronarius*, *I. umbellatus*, *Impatiens balsamina*, *Lantana hybrida*, *Pelargonium*, *Petunia hybrida*, *Phlox drummondii*, *Salvia splendens*, *Scabiosa atropurpurea*, *Senecio elegans*, *Statice sinuata*, *Tagetes erecta*, *T. patula*, *Thalictrum tuberosum*, *Verbena hybrida*, *Veronica spicata*, *Viscaria oculata*, *Zinia elegans*, *Xeranthemum annuum*, aj.¹⁴²

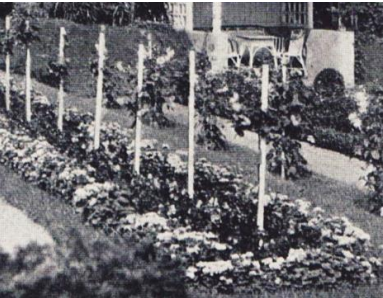

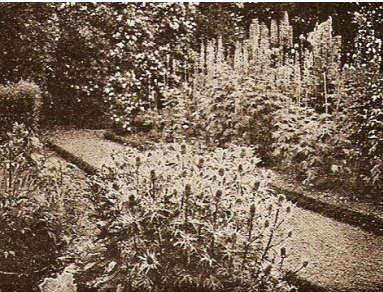

b) Záhony z květin s okrasným (ornamentálním) listem

Tímto termínem byly označovány záhony, u nichž převažovaly výsadby rostlin s nápadnými listy hodící se také do poloh mírně zastíněných.¹⁴³

Používaný sortiment: *Agave americana*, *Caladium nymphaeifolium*, *Perilla nankinensis*, *Dracaena indivisa*, *Gunnera scabra*, *Ricinus communis*, *Amaranthus amabilis*, *Hedera helix*, *Nicotiana*, *Coleus*, *Caladium*, *Cineraria maritima*, *Rheum palmatum*, *Ricinus communis* 'Zanzibarensis', *Dále se ve výsadbách objevovaly Canna*, *Solanum dulcamara*, *S. robustum*, *Musa*,

¹⁴² KULIŠAN, A. J. (1915), o. c. v pozn. č. 124

¹⁴³ Ukázky např. v THOMAYER, F. Květinové skupiny z rostlin s listem ornamentálním. Česká Flora, II., 1894, 3, s. 55.

Vzorník č. 21		B) Květinové skupiny			
Rozdělení květinových záhonů podle životní formy (působení v kompozici v průběhu roku):					
	Každoročně obnovované	trvalkové (perenové)	růžové (<i>Rosa sp.</i>)	kombinované (bylina a dřevina)	
popis	Ornamentální výsadba kruhového záhonu (střed <i>Dracaena indivisa</i> , <i>Pelargonium zonale</i> , <i>Begonia semperflorens</i> , <i>Echeveria</i>)	Pereny rozmístěné na nepravidelném záhoně kolem okrasného bazénu (v popředí <i>Trollius</i>):	Monokulturní výsadba záhonu nízkých drobnokvětých růží (Polyantky):	Střed záhonu tvoří kmínkové růže, obruba z <i>Ageratu mexicanum</i> , mezi růžemi <i>Begonia semperflorens</i> :	
ukázka grafického provedení					
popis	Monokulturní výsadba letniček na ucelených záhonech (<i>Salvia splendens</i> , <i>Calistephus chinensis</i> ...) v průběhu roku byly záhony osazovány dvouletkami a cibulovinami:	Záhony trvalek na pravidelných záhonech kolem cesty (v popředí <i>Eryngium</i> , na druhém záhoně <i>Delphinium</i>):	Záhon růží pěstovaných na kmínku s podrostem nízkých růží:	Perenový záhon (rabato) rytmičuje řada <i>Crataegus laevigata</i> 'Paul's Scarlet'. Obruba záhonu: <i>Viola cornuta</i> 'G. Wermig', <i>Saponaria ocymoides</i> , <i>Arabis alpina</i> :	
ukázka grafického provedení					

Rebarbora, Funkia, Yucca a různé palmy jako kompoziční akcenty (*Chamaerops humilis, Musa ensete, Phormium tenax, Phoenix*), aj.¹⁴⁴

c) Kobercové (mozaikové) záhony

Jako vzory pro výsadby kobercových záhonů často sloužily národní výšivky.¹⁴⁵ Vzory byly také přebírány z architektonických detailů domu (čím honosnější budova tím složitější záhony). V prvorepublikových zahradách se kobercové záhony uplatňovaly již v omezené míře, často pouze jako kompoziční akcenty před vstupním průčelím – zdůraznění počátku hlavní kompoziční osy, detail na příjezdních (okružních) parterech, na obytných terasách. Záhony bývaly nezřídka zakládány plasticky prostřednictvím velmi jemných terénních modelací. Zejména kruhové kobercové záhony se vyznačovaly znatelnou plasticitou a instalací centrálního kompozičního akcentu v podobě tropické nebo subtropické rostliny pěstované v nádobě (*Dracaena, Agave, Chamaerops, Phoenix*, aj.). Záhony byly osazovány převážně letničkami, přirozeně kompaktně rostoucími, nebo byly rostliny pravidelně, přibližně každých 10 – 14 dní sestřihávány (tvarovány).

Doporučený sortiment: *Alternanthera (Amoena, Amabilis, Atropurpurea, Ferox, Grandis, Ensifolia, Sessilis, Paronychiides, Versicolor, aj.), Ageratum (Dítě z Drážďan, princezna Viktoria Louisa, mexicanum Little Dorriot, Imperial Dvarf), Achyranthes verschaffeltii, Antennaria tomentosa, Aubrieta graeca, Begonia semperflorens (Mignon, Rubín, Primadona, Bíla perla, Atropurpurea), Cineraria maritima candidissima, Coleus hybridus, Echeveria (Desmetiana, Macrophylla, Gigantea, aj.), Gnaphalium (lanatum, minimum), Herniaria glabra, Iresine (Lindenii, Wallisi, aj.),*

¹⁴⁴ KULIŠAN, A. J. (1915), o. c. v pozn. č. 124

¹⁴⁵ Např. v THOMAYER, F. Český národní ornament ve službách sadovnictví. Česká Flora, IV., 1896, 8, s. 158–160.

*Lobelia erinus (Císař Vilém, Royal Purple, Primma Donna, aj.), Mentha gibraltarica, Mesembryanthemum cordifolium (Variegatum), Pyrethrum parthenifolium (Iaciniatum, muscoideum), Santolina chamaecyparissus, Sagina subulata, Sedum (Lydium glaucum, L. stellatum, L. aureum, Sempervivum arachnoideum, violaceum, Triste), aj.*¹⁴⁶

Všechny typy každoročně obměňovaných záhonů bývaly v jedné sezóně kombinovány s tzv. **jarním osazením** (jarní květinové skupiny) z důvodu prodloužení maximální délky působení záhonu v kompozici.¹⁴⁷

Doporučený sortiment pro jarní květinové skupiny: *Arabis alpina, Bellis perennis, Calceolaria hybrida, Cineraria hybrida, Crocus, Galanthus nivalis, Chionodoxa sardensis, Cheiranthus cheiri, Hyacinthus orientalis, Leucoium aestivum, Muscari botryoides, Phlox divaricata canadensis, Primula auricula, Scilla sibirica, Silene pendula, Tulipa, Viola tricolor, aj.*¹⁴⁸

B2) Každoročně neobnovované záhony

a) Trvalkové (perenové) záhony¹⁴⁹

Definice: *květinový záhon vysazený převážně z bylin, které jsou schopny na témže stanovišti přežít několik, případně celou řadu let.*

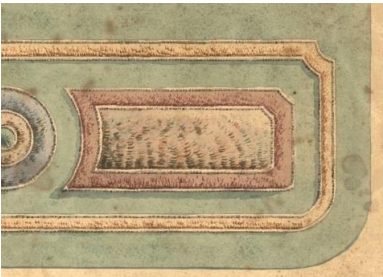
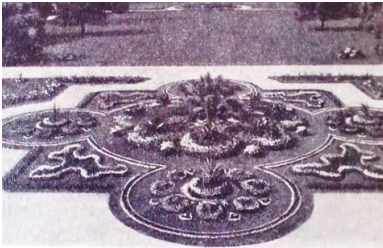

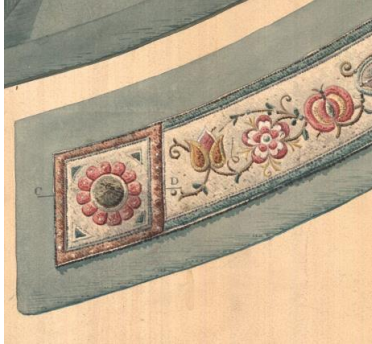

Mezi světovými válkami dosáhlo svého vrcholu pěstování a používání vytrvalých rostlin – preren, které se uplatnily ve všech typech stanovišť (xerofyta, mezofyta, hygroyta a hydrofyta) a květinových skupinách (alpina, vodní partie, květinové zídky, rabatové záhony). Trvalky bývaly také mnohdy seskupovány do ucelených formálně řešených parterů –

¹⁴⁶ KULIŠAN, A. J. (1915), o. c. v pozn. č. 124

¹⁴⁷ Ukázky jarního osazení jsou uvedeny např. v THOMAYER, F. Jarní květinové skupiny. Flora, III., 1885, 1, s. 184–186.

¹⁴⁸ KULIŠAN, A. J. (1915), o. c. v pozn. č. 124

¹⁴⁹ Autor se této problematice podrobně věnoval v ZÁMEČNÍK, R. (2014), o. c. v pozn. č. 108

Vzorník č. 22		B) Květinové záhony			
typ	B1) Každoročně obnovované záhony				
	Záhony z kvetoucích květin	Záhony z květin s okrasným listem	Kobercové (mozaikové) záhony		
popis	Rabatový symetricky řešený záhon s ucelenými plochami několika letniček. Navrhl: F. Thomayer:	Kobercový záhon na půdorysu čtverce osazený rostlinami ozdobnými listem:	Bohatě provedený kobercový záhon na plasticky vyvýšeném terénu. Navrhl: F. Thomayer:	Mozaikový záhon ze vzorů československého vyšívaní. Navrhl: F. Thomayer:	
grafická ukázka provedení					
popis	Rabatový záhon osazený letničkami v řadách:	Elipsová skupina kobercová. Střed: <i>Yucca</i> , ornament: <i>Iresine lindenii</i> , <i>Alternanthera aurea nana compacta</i> , <i>A. ensifolia</i> , <i>amoena</i> . Výmplň: <i>Antennaria tomentosa</i> :	Kruhový kobercový záhon s plastickou modelací, s centrální <i>Musa</i> :	Letní osazení kruhového záhonu na parteru. Ve středu <i>Agave</i> , mezi listy <i>Canna indica</i> prorůstají <i>Pelargonium peltatum</i> a <i>Tropaeolum majus</i> . Lem z <i>Lobelia erinus</i> :	
grafická ukázka provedení					

perenet (trvalekové zahrádky). V zahradách se mohly objevit také solitérní výsadby trvalek nebo rozvolněné skupiny, zejména dlouhověkových trvalek pěstovaných v trávniku. V krajinářsky řešených zahradách se uplatňovala podrostová společenstva květin nebo nepravidelné bylinné lemy kolem skupin dřevin.

Používaný sortiment solitérních trvalek vysazovaných do trávniku: *Paeonia*, *Aconitum*, *Anemone japonica*, *Artemisia lactiflora*, *Bocconia japonica*, *Delphinium*, *Eremurus robustus*, *Gunnera*, *Helenium*, *Heracleum giganteum*, *Yucca filamentosa*, *Polygonum polystachyum*, aj.¹⁵⁰

Používaný sortiment trvalek do podrostu: *Aconitum*, *Actaea*, *Adoxa*, *Lysimachia*, *Melittis*, *Digitalis grandiflora*, *Prenanthes*, *Pulmonaria*, *Aegopodium*, *Ajuga*, *Anemone nemorosa*, aj. včetně cibulnatých a hlíznatých rostlin: *Allium odoratum*, *A. ursinum*, *Colchicum autumnale*, *Bulbocodium*, *Crocus*, *Erythronium*, *Corydalis*, *Galanthus*, *Gagea*, *Leucojum*, *Eranthis*, *Muscari*, *Ornithogalum*, *Scilla*, aj.¹⁵¹

Nejčastěji byly trvalky používány v **rabatových záhonech** podél cest, živých plotů, oplocení a budov. Trvalekové rabato bylo v prostoru vymezeno obrubou. Tvořil-li ji pouze trávnickový pruh, sázely se po okraji záhonu tzv. obrubové trvalky.¹⁵² Od těchto trvalek se očekávalo, aby rostly pravidelně, byly husté, nízké a zůstaly ve vyměřených jim mezích.¹⁵³ Tyto rostliny zabraňovaly sesypávání substrátu do cest a současně je zdobily. Byly sázeny do jedné nebo více řad. Výsadba obrubových trvalek byla provedena jako jednotná pravidelně v řadách nebo ve shlucích či

¹⁵⁰ VANĚK, J. (1925), o. c. v pozn. č. 125; FULÍN, M. Květiny zahradní v zimě venku vytrvalé. V Praze: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1925, s. 292.

¹⁵¹ FULÍN, M. (1925), o. c. v pozn. č. 150

¹⁵² Jsou to ponejvíce rostliny hustého, drobného a nízkého vzrůstu, které ponejvíce stěsnané podušky listoví tvoří, jen menší počet z nich má také větší listy, vždy však v těsnější chomáče shloučené (FULÍN, M. 1925, o. c. v pozn. č. 150).

¹⁵³ VANĚK, J. (1925), o. c. v pozn. č. 125

jednotlivě střídavá. Ve formálních zahradách měla být obruba vysázena z jednoho druhu. V případech, kde nebylo nutné dbát přesných kontur, se používala smíšená kombinace obrubových trvalek s postupným nakvétáním jednotlivých druhů a odrůd. V případě, že byla obruba tvořena zimostrázovým, tvarovaným, nízkým plůtkem, tak se obrubové trvalky nepoužívaly, a začínalo se s výsadbou první řady trvalek.

Používaný sortiment trvalek pro obruby: *Teucrium chamaedrys*, *Stachys lanтана*, *Satureja montana*, *Heuchera sanguinea*, *Cerastium tomentosum*, *Thymus serpyllum*, *Sedum spurium*, *S. sexangulare*, *Festuca crinum-ursi*, *Aster alpinus*, *Iris pumila*, *Viscaria splendens*, *Armeria montana*, *Arabis alpinus*, *Phlox setacea*, *Phlox amoena*, *Antennaria tomentosa*, *Arenaria caespitosa*, *Aubrieta deltoidea*, *Herniaria hirsuta*, *Alyssum saxatile*, *Campanula carpathica compacta*, *Dianthus caesius*, *Dianthus pulmonarius*, *Erica carnea*, *Epimedium macranthum*, *Iberis sempervirens*, *Phlox setacea*, *Veronica orientalis*, *Viola cucullata*, aj.¹⁵⁴

Pro osazení rabata se používaly nejčastěji trvalky seskupené dle výšky, ve třech a více řadách. První řada vedle obruby se vysazovala druhy vysokými 20 – 30 cm, druhá vysokými 40 – 70 cm a třetí řada trvalkami dorůstajícími 70 a více cm. V případě větších šířek mohlo být voleno více řad v dalších výškách.¹⁵⁵

Na krátkých a úzkých rabatech se vysazovaly trvalky po jednom kusu od každého druhu. U širších a delších rabat byl každý druh trvalky seskupen po 3 – 5 jedincích. Základním předpokladem byla volba druhů a odrůd způsobem, který vylučoval existenci prázdných míst na záhonu po odkvětu trvalky. Problém určitého nedostatku kvetoucích trvalek v jarním období byl vyřešen kombinacemi s hlíznatými a cibulnatými rostlinami (*Galanthus*, *Leucojum*, *Scilla*, *Tulipa*, *Narcissus*, *Hyacinthus*, apod.).

¹⁵⁴ VANĚK, J. (1925), o. c. v pozn. č. 125; FULÍN, M. (1925), o. c. v pozn. č. 150

¹⁵⁵ VANĚK, J. (1925), o. c. v pozn. č. 125

Rabata byla zakládána na plně osluněných místech, v polostínu i ve stinných partiích zahrad.

Z hlediska své polohy bývala perenová rabata osazována jako oboustranná, která byla volně situovaná v prostoru a omezená cestami nebo jako jednostranná založená podél plotů a staveb.

Druhy trvalek pro rabata byly nejčastěji voleny s ohledem na dobu kvetení tak, aby květy trvalek působily v průběhu celé vegetační sezóny (jaro až podzim) – tzv. normální osazení. U rozsáhlejších zahrad bylo možné se setkat s trvalkovými rabaty osázenými podle barev (jedno rabato z modře kvetoucích trvalek, jiné ze žlutých, červených, modrých, atd.) nebo dle roční doby – jarní rabato osazené trvalkami kvetoucími na jaře, letní nebo podzimní rabata.

Z hlediska vnitřní kompozice je možné rozlišit rabata paletovitě členěná, charakteristická střídavým více či méně pravidelným vysazením trvalek v jednotlivých ploškách – paletách a rabata vysazená v řadách střídavě (v řadě bylo střídáno několik druhů trvalek) nebo homogenně (v jedné řadě byl použit pouze jeden druh trvalky, případně se řady střídaly – pozadí bylo vytvořeno jedním druhem trvalky, v ostatních řadách se trvalky střídaly). Ve většině případů byla rabata stupňovitá s postupným narůstáním výšek do středu (oboustranná rabata) nebo do pozadí (jednostranná rabata).

Sortimenty trvalek pěstovaných v prvorepublikových zahradách, včetně způsobů jejich použití uvádějí doboví autoři, např. Josef Vaněk,¹⁵⁶ Jan Josef Těšitel,¹⁵⁷ Martin Fulín,¹⁵⁸ Josef Kumpán,¹⁵⁹ Alois J. Kulišan,¹⁶⁰ aj. Ze

¹⁵⁶ Ibidem

¹⁵⁷ TĚŠITEL, J. J. Pěstování květin v zahradách a zahrádkách. Praha, 1923.

¹⁵⁸ FULÍN, M. (1925), o. c. v pozn. č. 150

¹⁵⁹ KUMPÁN, J. (1934), o. c. v pozn. č. 127

¹⁶⁰ KULIŠAN, A. J. (1915), o. c. v pozn. č. 124

zahraničních např. Karl Foerster,¹⁶¹ Arnošt Emanuel Silva-Tarouca a Camilo Schneider,¹⁶² samozřejmě také Gertrude Jekyll,¹⁶³ aj.¹⁶⁴

b) Růžové záhony

Definice: *květinové záhony osazené výhradně rodem Rosa*.¹⁶⁵

Jejich nebývalá obliba přetrvávala také mezi světovými válkami. Až na malé odchylky, dle jednotlivých autorů, se růže nejčastěji rozdělovaly do několika skupin. 1. Čajovky (*Rosa indica fragrans*), 2. Čajovky-hybridy (míšenice čajovek), 3. Remontantky (růže několikrát kvetoucí), 4. Pernetiany (růže kapucínské), 5. Bourbonky (růže bourbonské), 6. Noasetky (růže Noisettovi), 7. Růže měsíční (*Rosa semperflorens*), 8. Polyantky (růže mnohokvěté), 9. Růže popínavé, 10. Růže stolisté (*Rosa centifolia*), 11. Mechovky (*Rosa centifolia muscosa*), 12. Růže divoké, 13. Růže parkové (ušlechtilé divoké růže).¹⁶⁶

Z hlediska pěstované růstové formy byly při řešení kompozičního detailu zásadní pnoucí růže, růže pěstované na kmínku a záhonové (keřové) růže, zejména mnohokvěté polyantky. Používání růží polyantek zdůrazňovali snad všichni zahradní architekti bez rozdílu. Polyantky je proto možné označit za nepoužívanější skupinu růží v zahradách. Skupina se vyznačuje

¹⁶¹ FOERSTER, K. Vom Blütengarten der Zukunft. Verlag der Gartenschönheit, Berlin 1922, 128 s.; FOERSTER, K. Winterharte Blütenstauden und Sträucher der Neuzeit. Leipzig: Vrlag von J. J. Weber, 1924, 345 s.

¹⁶² TAROUCA, S. – SCHNEIDER, C. Unsere Freiland-Stauden. Hölder-Pichler-Tempsky, a.g. Wien, 1922. 417 s.

¹⁶³ JEKYL, G. – WEAVER, L. (1927), o. c. v pozn. č. 96

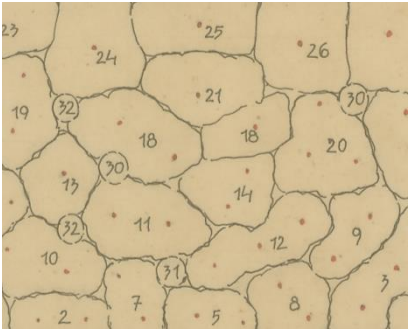
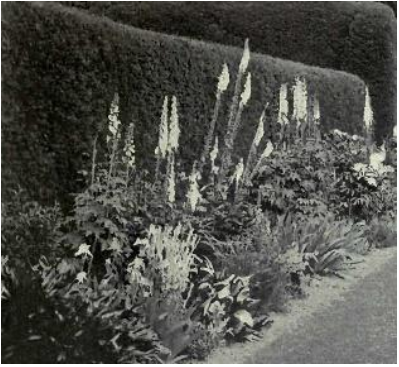
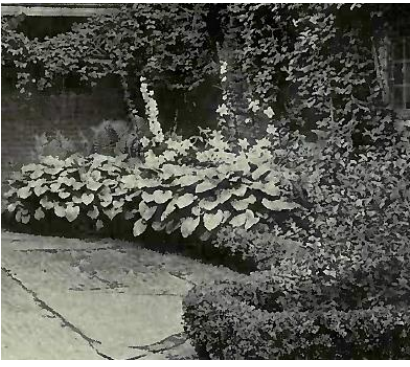
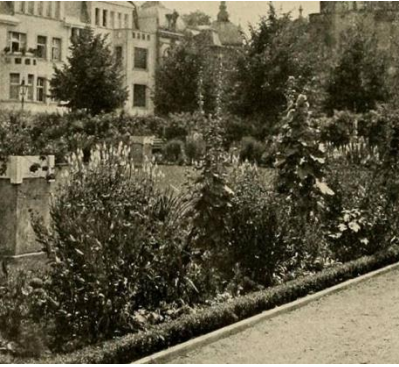
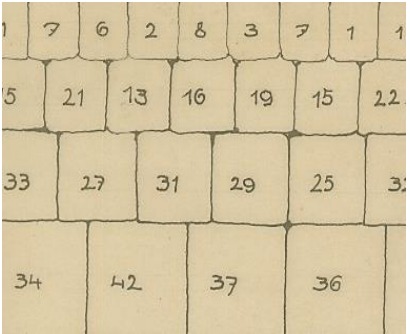

¹⁶⁴ Ukázky návrhů rabat od několika autorů jsou uvedeny v příloze (příloha č. 3)

¹⁶⁵ S ohledem na jejich zásadní význam při řešení kompozičního detailu byly záhony růží zařazeny mezi ostatní květinové skupiny, přestože jsou z botanického hlediska dřevinami.

¹⁶⁶ KUMPÁN, J. (1934), o. c. v pozn. č. 127; BATĚK, L. Zakládání a vysazování zahrad okrasných. Praha: Československé Zahradnické Listy, 1922, 88 s.; HNĚVKOVSKÝ, J. – KYNČL, J. – KUMPÁN, J. Domácí zahradnictví. V Praze: Administrace Domácího učení, 1926, 191 s.

B) Květinové záhony

a) Trvalkové (perenové) záhony rabatového typu

popis	Osazovací plán paletovitě řešeného rabata:	Jednostranný rabatový záhon založený podél tvarovaného živého plotu:	Jednostranný záhon s výraznou tvarovanou obrubou. V pozadí <i>Hosta</i> :	Oboustranné rabato po obvodu travnatého parteru lemované obrubou z <i>Buxus sempervirens</i> :
grafická ukázka provedení				
popis	Osazovací plán rabata osazeného v řadách:	Oboustranný záhon rabatového typu s kamennou, šlapákovou obrubou:	Ukázka seskupování rostlin na rabatu paletovitě v ucelených ploškách:	Jednostranné rabato s homogenní výsadbou <i>Dianthus plumarius</i> a <i>Iris germanica</i> v řadách:
grafická ukázka provedení				

nižším a více větveným růstem v porovnání s velkokvětými růžemi. Květy jsou seskupeny v bohatých květenstvích, která jsou drobnější, jednoduchá, poloplná až plná, zřídka vonící.¹⁶⁷ Mezi často používané polyantky patřily bílé odrůdy 'Katharine Zeimet', 'Schneewittchen', 'Yvonne Rabier', žluté (červenožluté) 'Gloria Mundi', 'Orangeking', 'Orange Perfection', růžové 'Aennchen Müller', 'Echo', 'Ellen Poulsen', 'Gruss an Aachen', 'Mrs C. V. Curbush', 'Nathaly Nypels', 'Orleansrose' a červené 'Ebloussant', 'Erna Teschendorff', 'Gloria Mundi', 'Ideal', 'Jessie', 'Josef Guy', 'Rödhätte', aj.

Kromě pnoucích růží pěstovaných na konstrukcích a zahradních stavbách byly růže nejčastěji používány na záhonech, a to na záhonech rabatového typu. Nejčastěji šlo o jednodruhé, jednobarevné záhony. V případě kombinace nízkých keřových růží s růžemi pěstovanými na kmínku, mohly být stromkové růže střídány i v několika odrůdách (barvách). V některých případech byly růže cíleně seskupovány do samostatných zahradních oddělení rosárií.

Seznamy vyšlechtěných růží v období první republiky souhrnně uvádí Tereza Klenzová.¹⁶⁸ Srovnáním dobové produkce a použitím růží v zahradní a krajinářské architektuře v období první republiky se zabývaly Romana Šnajdárková a Tatiana Kuťková.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Jejich první odrůdy 'Paquerette' a 'Mignonette' vznikly v roce 1875 křížením *Rosa multiflora* x *Rosa chinensis* 'Minima' (PEJCHAL, M. Růže v zahradní a krajinářské tvorně. Studijní materiály pro předmět Použití rostlin. MZLU v Brně, Ústav biotechniky zeleně v Lednici, 2004).

¹⁶⁸ KLENZOVÁ, T. (2013), o. c. v pozn. č. 31

¹⁶⁹ ŠNAJDÁRKOVÁ, R. – KUŤKOVÁ, T. (2014), o. c. v pozn. č. 41

c) Smíšené záhony

Definice: *květinové záhony založené vzájemným kombinováním různých životních forem květin.*

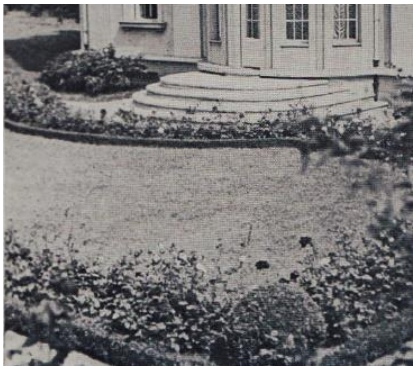
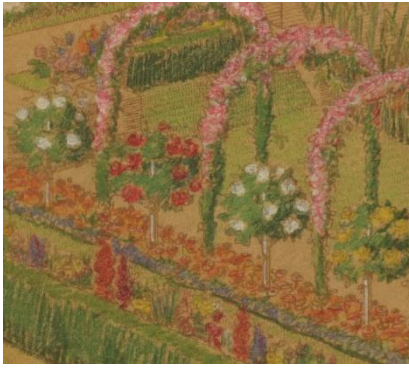

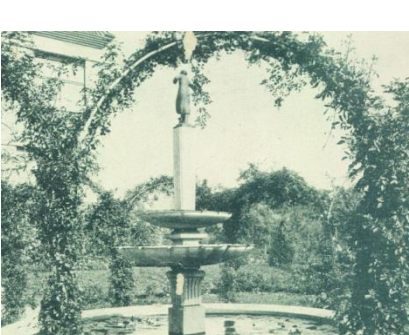
Kombinovány mohlo být i několik různých životních forem na jednom záhoně (např. trvalkový záhon doplněný sezónními rostlinami s řadou stromkových růží) nebo šlo častěji o kombinace dvou skupin (růže s podrostem letniček nebo růže pěstované na kmínku vysazené v trvalkovém záhonu). Mezi smíšené záhony jsou řazeny také květinové skupiny kombinované s bodovými dřevinami. Mezi časté příklady tohoto seskupování patří kombinace výrazně kvetoucích keřů pěstovaných na kmínku (*Crataegus laevigata* 'Paul's Scarlet' *Prunus triloba*, *Prunus cerasifera* 'Nigra', okrasné odrůdy rodu *Malus* a *Pyrus*) vysazených rytmicky v trvalkovém, letničkovém nebo růžovém záhoně. Tyto záhony bývaly také často rytmizovány výsadbami tvarovaných stálezelených listnatých (*Buxus sempervirens*, *Ilex aquifolium*, *Prunus laurocerasus*, *Ligustrum ovalifolium*) nebo jehličnatých (*Taxus baccata*) dřevin, případně byly použity odrůdy konifer rostoucích přirozeně sloupovitě nebo kulovitě. Akcenty tvarovaných dřevin byly používány také v ornamentálních záhonech. Používaly se také akcenty letněných tropických, subtropických a mediteránní rostlin pěstovanými v nádobách.

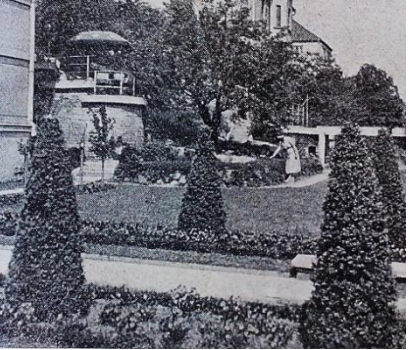

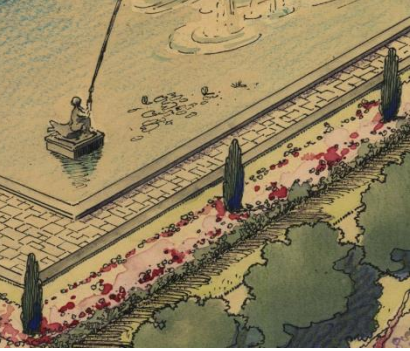
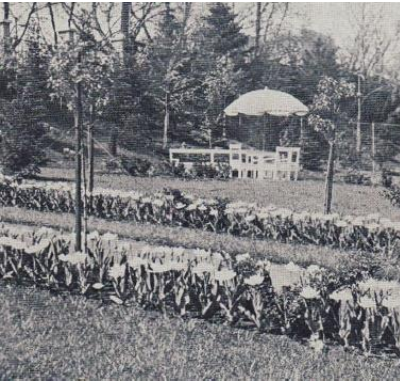
C) Rostliny pěstované v nádobách

Definice: *výsadby rostlin v nádobách. Kořenový prostor těchto rostlin je oddělen od rostlé půdy dnem nádoby.*¹⁷⁰

Teorie vegetačních prvků předpokládá členění na rostliny venkovní (krátkodobé – letničky, dlouhodobé – trvalky, dřeviny) a přenosné (např. tropické, subtropické a mediteránní rostliny).

¹⁷⁰ ŠIMEK, P. Koncept osnovy přednášek studijního předmětu Zakládání a údržba zeleně II. Studijní materiály. MZLU ZF, Lednice 2007.

Vzorník č. 24	B) Květinové záhony			
	b) Růžové (<i>Rosa sp.</i>) záhony			
popis	Jednodruhový záhon polyantek ve středu rosaria se zimostřezovou obrubou:	Úzký rabatový záhon stromkových růží s podrostem nízkých záhonových růží s trávnickovou obrubou:	Rabatový záhon nízkých jednobarevných růží po obvodu parteru se zimostřezovou obrubou:	Rabatový záhon stromkových růží v různých odrůdách s jednodruhovým podrostem růží. V záhonu střídavě vysazeny pnoucí růže na obloucích:
grafická ukázka provedení				
popis	Široký, jednodruhový rabatový záhon s trávnickovým lemem:	Přerušovaný, rabatový záhon keřových růží po obvodu parteru se zimostřezovou obrubou:	Cesta lemovaná jednobarevnými rabaty polyantek <i>Rosa 'Orleans rose'</i> s chomáčkovitým květem:	Různé pěstitelské skupiny růží seskupené v rosariu s kašnou:
grafická ukázka provedení				

Vzorník č. 25	B) Květinové záhony			
c) Smíšené záhony				
popis	Kmínková Rosa vysazená střídavě v různých odrůdách v trvalkovém záhonu se zimostrázovou (<i>Buxus</i>) obrubou:	<i>Rosa</i> vysazená ve dvou řadách v letničkovém záhonu se zimostrázovou obrubou a trávnickým lemem:	Tvarované <i>Taxus baccata</i> vysazené symetriicky v rabatách doprovázející příchod k domu:	Květinový záhon (plnosadba). Ve středu kmínkové kvetoucí dřeviny s trvalkami, lem osazen letničkami:
grafická ukázka provedení				
popis	Oboustranný záhon s keřovými <i>Rosa</i> s obrubou vysazenou z peren:	Úzké květinové rabato s výsadbou stromků s kulovitou korunou:	Sloupovité <i>Juniperus communis</i> vysazené jako akcenty v trvalkovém rabatě:	každoročně obměňovaný rabatový záhon v jarním aspektu s výsadbou řady <i>Prunus triloba</i> :
grafická ukázka provedení				

4.1.6 Interpretace tvorby vybraných zahradních architektů se zaměřením na vilovou zahradní architekturu

V následující kapitole je podrobně interpretována tvorba zahradních architektů, jejichž dílo bylo doloženo prostřednictvím analýzy archivních materiálů (zahradní plány, historické fotografie, dobová literatura, letecké snímky) a studia lokalizovaných objektů in situ. S ohledem na šíři jejich tvůrčího záběru je jejich dílo dnes považováno za neodmyslitelnou součást vývoje zahradního umění českých zemí.

4.1.6.1 Josef Vaněk – interpretace tvorby

Mezi prvorepublikovými osobnostmi celého zahradnického oboru vyniká neobvykle aktivní a velmi úspěšný český zahradní architekt, průkopník a propagátor československého zahradnictví, autor řady publikací z oboru zahradnictví a ovocnářství Josef Vaněk. Jeho technická kancelář pro zakládání zahrad v Chrudimi v letech své existence (1910–1950) vyprodukovala přes 4000 návrhů různých objektů zahradní a krajinářské architektury.¹⁷¹ S díly Josefa Vaňka se proto můžeme setkat na celém území dnešní České a Slovenské republiky. Do dějin zahradně-architektonické tvorby 1. poloviny 20. století se zapsal svými četnými návrhy veřejné zeleně a rodinných a vilových zahrad.¹⁷²

Josef Vaněk se narodil v Bukovině u Hradce Králové v roce 1886. V roce 1899 nastoupil do učení v zámeckém zahradnictví prince Schamburg–Lippe v Ratibořicích. Následně absolvoval praxi v zámeckém zahradnictví

¹⁷¹ Údaj byl převzat z Knihy plánů, která je součástí pozůstalosti Josefa Vaňka v Chrudimi. Záznamy o projekční činnosti počínají v roce 1910 a končí v roce 1950.

¹⁷² ZÁMEČNÍK, R. Vilové zahrady projektované technickou kanceláří pro zakládání zahrad Josefa Vaňka v Chrudimi. Prameny a studie, 57, 2015.

hraběte Thun–Hohensteina v Děčíně. V letech 1903–1907 studoval na Zemském pomologickém ústavu v Praze–Tróji a v Zahradnickém institutu v Reutlingen (Badensko–Württenbersko). Potom pokračoval ve studiu na Vyšší státní zahradnické škole v Proskau (pruské Slezsko). Od roku 1907 pracoval jako vedoucí příručí v zahradnictví hraběte Stollberg–Wernigeroda ve Velkém Kamíně v Braniborsku. Do vlasti se vrátil roku 1909 a usadil se v Chrudimi. Tam se stal redaktorem ilustrovaného měsíčníku Zahrada domácí a školní. Od roku 1911 v Chrudimi postupně budoval školkařský závod. Centrum závodu tvořily ovocné a okrasné školky se širokým sortimentem. Podnik se stal v meziválečném období jedním z největších zahradnických závodů na našem území. Jeho nedílnou součástí byla od počátku projekční kancelář. V roce 1949 byl závod znárodněn. Josef Vaněk zemřel v Chrudimi 9. září 1968 ve věku 82 let.¹⁷³

Bohatá pozůstalost, kterou po sobě Josefa Vaněk v Chrudimi zanechal je stále zpravována jeho potomky a prochází náročnou digitalizací,¹⁷⁴ díky které je možné se postupně seznamovat, mimo jiné, s jeho bohatou projekční činností v oblasti navrhování rodinných zahrad. Podstatnou část svých projektů také publikoval ve dvousvazkové knize České zahrady z roku 1920 a 1925¹⁷⁵ a návrhy zahrad také průběžně zveřejňoval v dobových zahradnických časopisech.¹⁷⁶

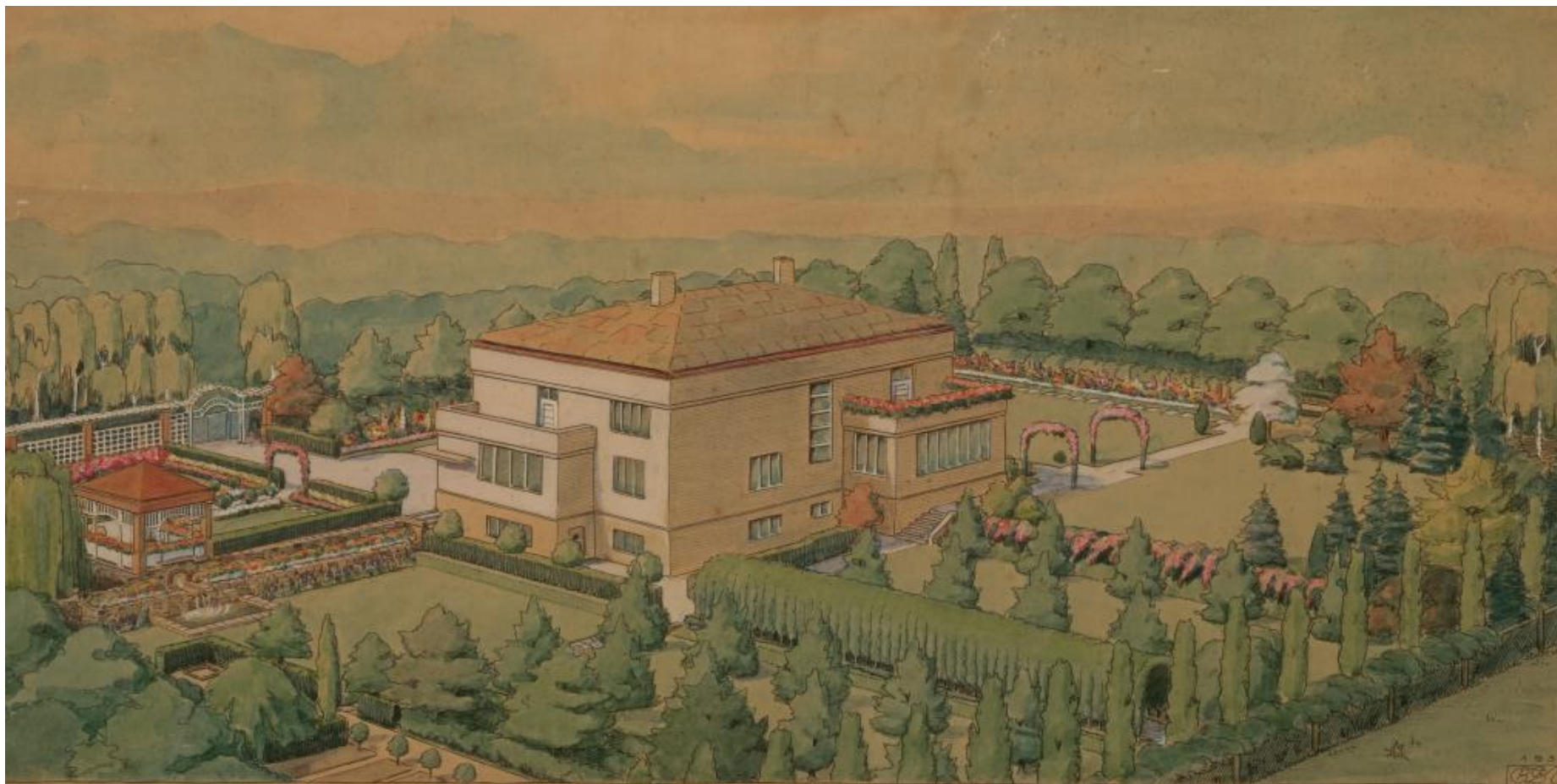
Projekční činnost Josefa Vaňka je možné rozdělit do několika etap. První etapa představuje v jeho díle tzv. rané období tvorby vymezené přibližně léty 1905 – 1920. Největší projekční činnost je zaznamenána v období let

¹⁷³ Životopis uveřejněný k jeho padesátým narozeninám v dobovém periodiku je uveden v příloze (příloha č. 4). Blíže k jeho profesnímu životu např. v OTTOMANSKÁ, S. (2011), o. c. v pozn. č. 25; ŠPECINGER, O. Velké životy: Josef Vaněk. Zahradnictvo. 1986

¹⁷⁴ NAKI (2012 – 2017), o. c. v pozn. č. 23

¹⁷⁵ VANĚK, J. České zahrady. Album plánů moderních zahrad. I. díl. Chrudim 1920; VANĚK, J. České zahrady. Album plánů moderních zahrad. II. díl Chrudim, 1925.

¹⁷⁶ Zejména Zahrada domácí a školní, později přejmenován na Zahrada.

Obr. č. 8 Perspektivní návrh zahrady A. Neumana v Jihlavě (J. Vaněk, 1930)

1921 – 1939 a lze ji považovat za vrcholné období tvorby jeho kanceláře. Třetí etapa – tzv. pozdní období tvorby můžeme klást mezi léta 1940 – 1949.

Analýza kompozice

V díle Josefa Vaňka, respektive v projekční činnosti jeho technické kanceláře pro zakládání zahrad v Chrudimi, převažovala formální dispozice projektovaných a zakládaných zahrad nad volnou úpravou krajinářského typu. V autentických popisech jím navrhovaných zahrad jsou nejčastěji pro rozvržení zahrady používány termíny: *okrasná zahrada při vile řešena ve slohu moderním s použitím různých ozdobných objektů; nejbližší okolí vily řešeno v moderním pravidelném slohu; moderní okrasná zahrada; zahrada projektována v novodobém slohu s použitím různých zahradních objektů jako jsou pergoly, besídka, basín, květinové zídky, alpinum, plastiky, atd.; moderní vilová zahrada*, případně zahrada projektována *ve slohu moderních anglických zahrádek*.¹⁷⁷

Před jednotlivými průčelími domu, dovolila-li to expozice pozemku, byly projektovány jednotlivé formální partery. Centrální, rozlohou největší parter se rozkládal před hlavním zahradním průčelím domu. Před jižním, východním nebo západním průčelím vily bývalo projektováno charakteristické kompoziční oddělení, rosarium. Vaněk velmi často pracoval s vytrvalými květinami, kterým v půdorysu zahrady vymezoval samostatný parter, který označoval jako *perenová zahrádka* nebo *perenetum*.

Projekt zahrady pozemek členil nejčastěji na tři základní části:

¹⁷⁷ Ibidem

1) Architektonická (též okrasná, pravidelná, moderní pravidelná, ozdobná)

Projektována byla v přímé vazbě s domem a jeho půdorysem. Rozkládala se v jeho bezprostředním okolí a byla charakteristická formální strukturou, náročnou prací s terénem, pestrým zastoupením technických a vegetačních skladebných prvků. Složena byla z typických zahradních oddělení, formálních parterů.

2) Přírodní (též krajinářská, parková, parčík, přírodní parčík, přírodní partie)

Příznačná byla volnou úpravou krajinářského typu. Většinou byla zakládána dále od domu v ploše zbylé po založení architektonické části zahrady. Pojíkala v sobě charakteristické kompoziční celky – alpinum (skalní partie), vodní plochy, japonská stylizace (japonská zahrádka), aj.

3) Hospodářská (též zelinářská, užitková, kuchyňská)

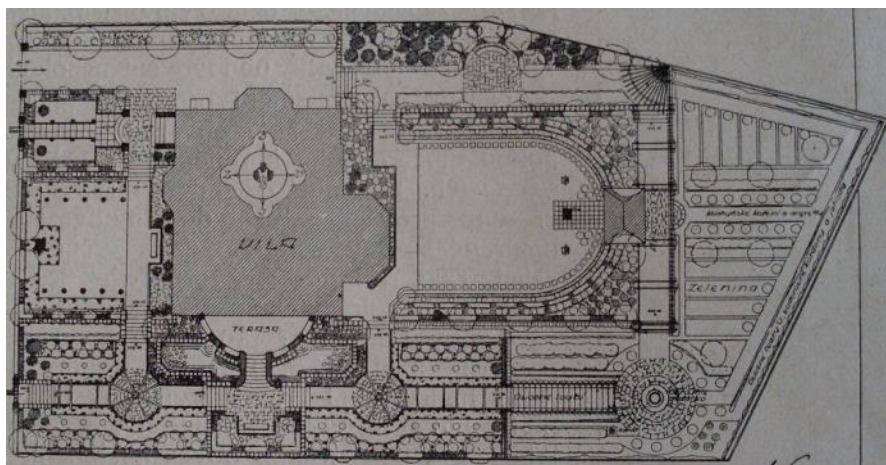
Situována byla mimo hlavních kompozičních pohledů ve vymezené části zahrady. Její funkcí bylo zásobování domácnosti ovocem a zeleninou (samozásobování). Měla formální strukturu a její součástí bývaly kromě hospodářských budov skleníky, pařeniště, kompost, nádrž na užitkovou vodu, plochy určené pro pěstování zeleniny a ovoce, případně rezervní záhony květin.

a) Přístup k členění půdorysu

Půdorys zahrady byl funkčně členěn formální strukturou technických nebo vegetačních prvků a rozpadal se na jednotlivé kompoziční celky, které byly charakteristické jednotící myšlenkou. Na formální část půdorysu, která převažovala, navazovala často část bez formální struktury.

Cílem bylo půdorys rozčlenit, či sjednotit do logických pravidelných celků, a to i v případech organických tvarů pozemku. Členění půdorysu bylo

odvozeno z půdorysu budovy a ovlivněno funkcí místností v domě. U vilových zahrad bylo typické rozčlenění půdorysu hlavní podélnou osou. Takové zahrady byly charakteristické jedním centrálním parterem. Pozemky, u kterých bylo možné uplatnit rozdělení také příčnými osami, byly charakteristické zahradami s několika formálními parterey před průčelími vily.

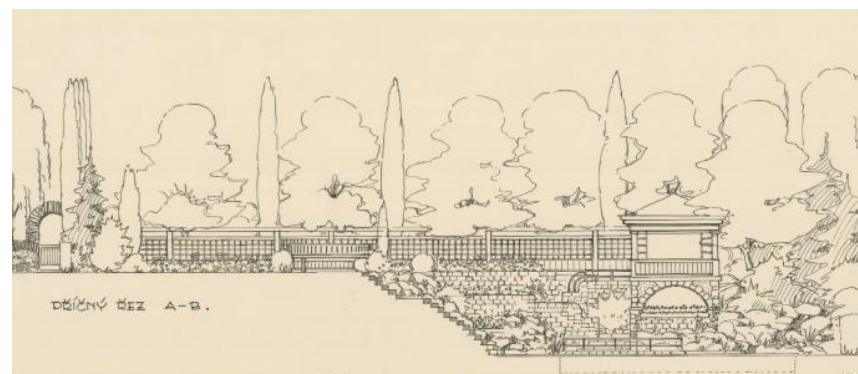

Obr. č. 9 Půdorysný návrh zahrady E. Kuha v Plzni (J. Vaněk, 1927)

b) Přístup k úpravě terénu

Projekt zahrady počítal s náročnou prací se stávajícím terénem. Cílem bylo vždy terén podřítit převažujícímu formálnímu záměru kompozice vyrovnáním do jednotlivých rovin, či nakloněných rovin. Terasování bylo k formální úpravě zahrady nezbytností. Vznikaly tím jednotlivé terasy určené pro založení parterů. V závislosti na sklonitosti rostlého terénu byly k vyrovnání terénu stavěny zárubní (opěrné) zdi, nad kterými vznikaly jednotlivé zahradní terasy. V případě malých sklonitostí terénu mohl být překonáván pouze zatravněnou terénní modelací v ostrém úhlu. Terén byl

nejčastěji stabilizován nízkými zdmi bez pevného pojidla s vegetační spárou. Větší terénní nerovnosti byly překonávány zděnými zárubními zdmi z cihel nebo z kamene, který býval nejčastěji hrubě opracován., případně byly betonové. V terasách byla budována schodiště, a to i při nepatrných výškových rozdílech. Terén se přizpůsoboval také stavbě typických zahradních objektů. Zejména pergoly a besídky bývaly postaveny na terénu zdviženém nejčastěji o 48 cm (o 3 schody). Případně byla vytvořena samostatná vyvýšená dlážděná terasa, kterou Vaněk označoval termínem vyvýšené *plateau*. Na *plateau* byl často instalován výtvarný prvek. V krajinářsky řešené části zahrady se stávající terén nevyrovnával, mohl být ale „romanticky“ modelován.

Obr. č. 10 Řez (A-B) dispozicí zahrady pí. Slukové v Opočně (J. Vaněk, 30. léta)

c) Komunikační vazby zahrady

Cesty zajišťující propojení zahrady a vymežující jednotlivé její kompoziční celky byly nejčastěji vybudovány z materiálů s nestmeleným povrchem (mlatové). Mezi časté způsoby patřilo dláždění, zejména tzv. kladení dlažby na sucho z přírodních materiálů (kámen) nebo z betonových desek (ploten). Spáry v dlažbě mohly být vyplňovány inertním materiálem,

substrátem vhodnými pro růst okrasných rostlin nebo byla spára zatravněna. Druhým způsobem bylo kladení dlažby tzv. na maltu s plnou spárou. Mnohdy byly cesty lité z betonu. Často se v popisech zahrad vyskytuje termín *sypaná štěrková cesta*. Cesty byly vymezeny obrubníkem (kámen, beton), dlážděnou svodnicí nebo byly velmi často bez znatelného obrubníku.¹⁷⁸ Velmi oblíbeným způsobem pojetí cest byla tzv. šlapáková pěšina z betonových desek nebo z opracovaných plochých kamenných desek. Používaly se v místech s menší frekvencí pohybu osob – v krajinářských částech, v alpinech, po okrajích záhonů nebo přímo v záhonech. *Takovéto cesty jsou levnější, účelnější, nezaberou příliš místa, a jsou daleko příjemnější a praktičtější, hlavně odpadá při nich neustálé pleť.*¹⁷⁹

d) Okrasné rostliny a jejich použití

Použití vegetačních prvků v díle Josefa Vaňka se shoduje s typologií skladebných prvků kompozice uvedenou v kapitole *Skladebné prvky vegetační – použití a sortiment*. Při řešení zahradního prostoru pracoval s naznačeným členěním zahrady na jednotlivá kompoziční oddělení. Uplatňoval také několik převažujících typů formálních parterů (perenetum, růžovna, travnatý). Používal všechny uvedené skladebné prvky kompozičních oddělení. Zdůrazňoval zejména použití vytrvalých peren, kterým věnoval vlastní publikaci.¹⁸⁰ V knize podotýká, že *dosud neexistuje v české řeči spis o perenách, který by stál za zmínku. Rozhodl jsem se proto – z lásky k věci – zpracovat toto dílo, aby umožnil každému, kdo se o pereny zajímá vybrat si a poznat je.*¹⁸¹ V knize uvádí vzorník 17

¹⁷⁸ Příloha č. 5

¹⁷⁹ VANĚK, J. Moderní zahrada. Zahrada, XX., 1925, 1, s. 4–6.

¹⁸⁰ VANĚK, J. (1925), o. c. v pozn. č. 125

¹⁸¹ Ibidem

různých způsobů osazení trvalkových rabat včetně 400 rodů peren s popisem. Množením a prodejem trvalek se zabýval také jeho zahradnický závod v Chrudimi, který v roce 1925 inzeroval v nabídkovém katalogu 1500 druhů trvalek.¹⁸² Rostlinám vhodným pro uplatnění v alpinech se věnoval v knize *Alpinum v zahradě*.¹⁸³ Jako majitel významné pěstitelské firmy vydal řadu ceníků a katalogů okrasných rostlin, se kterými také při návrzích zahrad běžně pracoval. Použití dřevin v díle Josefa Vaňka se podrobně věnovala Stanislava Ottomanská. Zmínila také specifika jeho tvorby při použití ostatních vegetačních prvků (květiny).¹⁸⁴ Rozboru jeho tvorby se zaměřením na skladebné prvky kompozice (technické, výtvarné a vegetační) a jejich použití je věnován následující oddíl.

Ukázky řešení kompozičních oddělení zahrady

S ohledem na jednoznačné a v návrzích J. Vaňka převažující prostorové členění byl pro účel interpretace zahradně-architektonické tvorby vybrán způsob popisující jednotlivá zahradní oddělení, s jejich určujícími kompozičními prvky, samostatně na reprezentativních příkladech. Vegetační prvek (rostlina) mohl být součástí technického (zahradní stavba) – podle tohoto pravidla bylo s jednotlivými prvky při tvoření kompozice nakládáno.

¹⁸² MACHOVEC, J. – JAKÁBOVÁ, A. Sadovnické kvetinářstvo. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre vo Vydavateľstve SPU, 2006, 27 s.

¹⁸³ VANĚK, J. (1941), o. c. v pozn. č. 126

¹⁸⁴ OTTOMANSKÁ, S. (2011), o. c. v pozn. č. 25

1) Architektonická část zahrady

Formální parter raného období tvorby

V ranějším období tvorby J. Vaňka míval formální parter podobu bohatých, až okázalých květinových parterů s tvarovanou obvodovou vegetací s tvarovanými i netvarovanými akcenty dřevin s pohledovými květinovými záhony. Často byla jeho centrální část zahlobena. Parter byl většinou uzavřen vůči průčelí vily náročnými zahradními stavbami, nejčastěji besídkami a pergolami, které byly nad okolní plochou zahrady vyvýšeny. Po stranách byla jeho perspektiva uzavřena tvarovanými nebo netvarovanými vyššími a nižšími dřevinami nebo speciálními konstrukcemi pro růst rostlin.

Obr. č. 11 Fotografie parteru v zahradě p. Podzimka v Týništi nad Orlicí (J. Vaňek, 20. léta)

Formální parter vrcholného období tvorby

Na konci 20. a v průběhu let 30 již převažoval parter méně okázalý. Kromě jeho formálního vymezení sítí cest býval v centrální ploše zatravněn a pouze po stranách rytmizován sloupovitými či tvarovanými koniferami, které mohly být střídány s konstrukcemi pro pnoucí růže. Po obvodu mohly být založeny rabatové záhony. V jeho závěru, v ose budovy, bývala situována symetrická zahradní stavba (besídka, altán, pergola, bazén, kašna). Průčelí vily a zahradní stavby bývaly zdůrazňovány (rámovány) symetrickou výsadbou stromů.

Typy formálních parterů:

a) Travnatý parter (též ozdobný trávník, ozdobný trávníkový koberec)¹⁸⁵

Parter se vyznačoval zatravněnou centrální částí, která byla často po stranách rytmizována řadami přirozeně sloupovitě rostoucích konifer (např. *Chamaecyparis lawsoniana* 'Alumi'), řadami přirozeně sloupovitě rostoucích konifer střídaných s konstrukcemi pro pnoucí růže, řadami tvarovaných dřevin do kuželů, krychlí nebo zakulacených tvarů. Parter byl v prostoru nejčastěji vymezen obvodovou cestní sítí, která byla velmi často doprovázena rabatovými záhony z vnitřní, z vnější nebo po obou stranách komunikace. Rabatové záhony bývaly osazeny pouze růžemi (nejčastěji drobnokvěté polyantky) nebo pouze trvalkami a mohly být kombinovány s tvarovanými keři (*Taxus*, *Buxus*), volně rostoucími kvetoucími keři (*Rhododendron*, *Hortenzia*, *Rosa*, *Mahonia*), kvetoucími keři pěstovanými na kmínku (*Rosa*, *Syringa*, *Crataegus*, *Prunus*) nebo zakrsle rostoucími koniferami majícími nejčastěji kulovitý nebo vejčitý tvar. Rabatový záhon býval často doprovázen tvarovanou obrubou. Boční

¹⁸⁵ Termíny užívány J. Vaňkem při popisech projektů zahrad.

uzavření parteru mohlo být podpořeno zřízením obloukových konstrukcí, na kterých byly vedeny pnoucí růže, dále mohly následovat většinou tvarované stromy nebo kulovité formy stromů (*Robinia*, *Crataegus*, *Acer*), případně také tvarovaná stěna keřů.

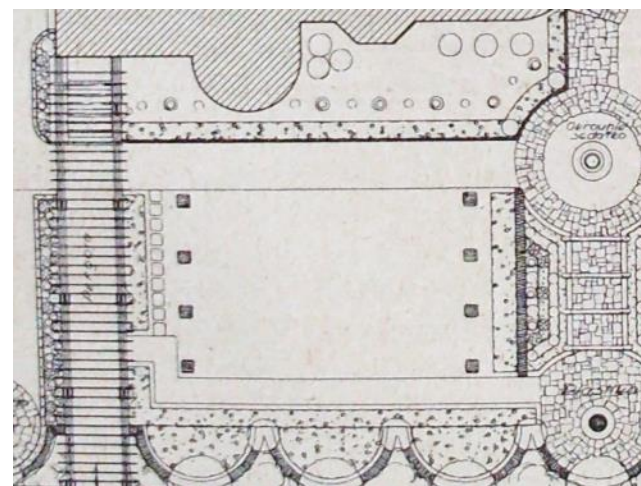
Vůči průčelí vily byl parter velmi často uzavřen zahradní stavbou (pergola, besídka) nebo osově situovaným bazénem. Okolí osově situované stavby bylo bohatě doprovázeno výsadbou okrasných rostlin.

Ukázka¹⁸⁶ tvorby č. 1 – Vstupní travnatý parter (zahrada B. Smrkovské, Dobřichovice)

Chodník vedoucí od ulice k domu byl překlenut dřevěnou pergolou na zděných pilířích. Pergola byla osazena pnoucími růžemi. Na protější straně byl parter uzavřen dlážděnou komunikací z nasucho kladené kamenné dlažby, nad kterou spočívaly oblouky s pnoucími růžemi. Po stranách dlážděné cesty byla tvarovanými živými plůtky vymezena partie osazená perenami. V ose cesty byla postavena zahradní plastika. Podél průčelí domu byla vedena cesta k solitérnímu převislému jasanu (*Fraxinus excelsior* 'Pendula'), kolem něhož byla postavena kruhová lavice. Na vnějším okraji parteru byl založen rabatový záhon osazený nízkými drobnokvětými růžemi (polyanky) s tvarovanou obrubou. V prostoru mezi rabatem a vilou byly střídavě v jedné řadě vysazeny *Yucca* a *Paeonia*, kromě několika menších okrasných keřů. Paralelně s touto cestou byla na protější straně vedena cesta, podél které bylo na vnější straně opět vysazeno rabato nízkých růží. Za rabatem byly vysazeny skupiny keřových velkokvětých růží, které byly uzavřeny ve výklencích ze živého stříhaného

¹⁸⁶ Všechny vzorové ukázky byly voleny s ohledem na typické pojetí prostoru a využití skladebných prvků charakterizujících nejčastější varianty řešení konkrétních kompozičních oddělení.

plotu (*Carpinus betulus*). Ve špicích živého plotu byly vysazeny šeříky (*Syringa*) pěstované na kmínku a podél oplocení stromy plnokvětých hlohů (*Crataegus laevigata* 'Paul's Scarlet'). Střed parteru byl zatravněn a po stranách ozdoben řadou do krychle tvarovaných zeravů (*Buxus sempervirens*).¹⁸⁷

Obr. č. 12 Půdorysný návrh travnatého parteru zahrady B. Smrkovské v Dobřichovicích (J. Vaněk, 1928)

b) Květinový parter (též kombinovaná partie)

Velmi často byl parter osazen výhradně jednou skupinou okrasných rostlin, protože se dosáhne větší úhlednosti a zvětšení dojmu. Rostliny více vyniknou a získají na působivosti.¹⁸⁸

¹⁸⁷ VANĚK J. Domácí zahrada. Zahrada, XXIII., 1929, 15, s. 230–232.

¹⁸⁸ VANĚK, J. Domácí zahrada. Zahrada, XXII., 1928, 8, s. 121–123.

Rosarium (též růžovna)

*Barvitý obraz růží v době květu nabývá sytosti a působí mohutně, pokud jsou v ladně a účelně osázeném rosariu.*¹⁸⁹

Ukázka č. 2 – Tradiční růžovna členěná dvěma osami souměrnosti (zahrada J. Königa, Rtyně v Podkrkonoší)

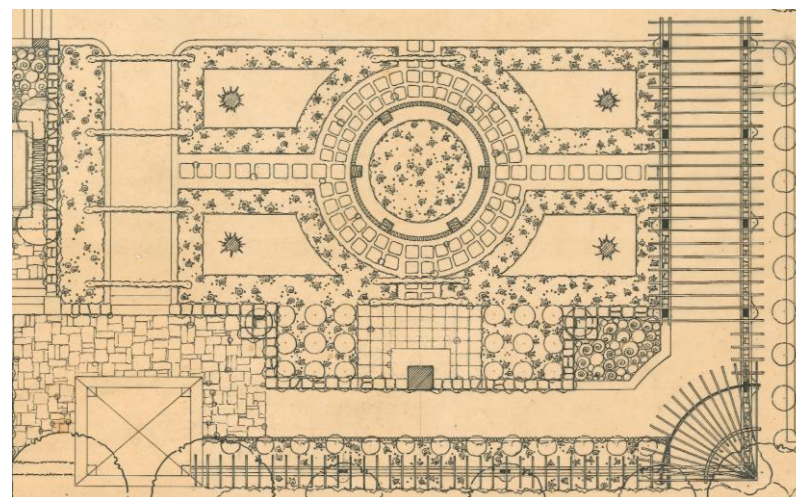
Růžovna byla vymezena ze dvou stran pergolou. Pergola (*pergolové loubí*) na zděných sloupech počínalo proti středu dvora za budovou a končilo u rohového odpočívadla pod *vějířovitě řešeným loubím*. Odtud byla vedena *jednoduchá pergola* v pravém úhlu podél hranice zahrady a upínala se na besídku. Besídka byla umístěna v ose příčné cesty vedené podél hlavního průčelí budovy. Pergoly a besídka byly postaveny na terénu zdviženém o 48 cm a terénní rozdíl byl podchycen suchou zdí stavěnou z hrubě lámaného kamene *na hlinu*. Proti středu růžovny bylo postaveno větší dlážděné *plateau* se sochou. Centrální plocha růžovny byla rozdělena formálně (architektonicky) kamennými stezkami (kamenné, případně cementové desky položené v trávniku) a osázena *různotvárnými růžemi*. Na křížení příčné a podélné osy byl založen kruhový záhon osazený nízkými růžemi a lemován obrubou ze zimostrázu, která byla tvarována do geometrických forem. Dlážděné stezky byly doprovázeny úzkými rabaty nízkých růží. Zbylé prostory mezi pravouhle vedenými cestami byly zatravněny a oživeny sloupovitě rostoucími koniferami. Po stranách dlážděného *plateau* byly v pravidelném rastru vysazeny stromkové růže s podrostem nízkých růží. Na západě bylo rosarium uzavřeno oblouky s pnoucími růžemi vedenými nad obvodovou cestou a na západě zmiňovanou pergolou porostlou také růžemi.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Ibidem

¹⁹⁰ VANĚK, J. Domácí zahrada. Zahrada, XXIII., 1928, 3, s. 56–58.

Trvalkový parter (též *perenetum*, *perenium*, *perenová zahrádka*)

Kompozice trvalkového parteru se velmi podobala kompozici růžovny. Parter byl charakteristický osazením záhonů výhradně vytrvalými květinami seskupenými v takovém výběru a sestavě, aby poskytovaly svými květy stále novou podívanou a jiný požitek, aby se střídaly v květu po celé jaro, léto i podzim. Pereny na něm byly uspořádány podle barev, doby kvetení a výšky.¹⁹¹

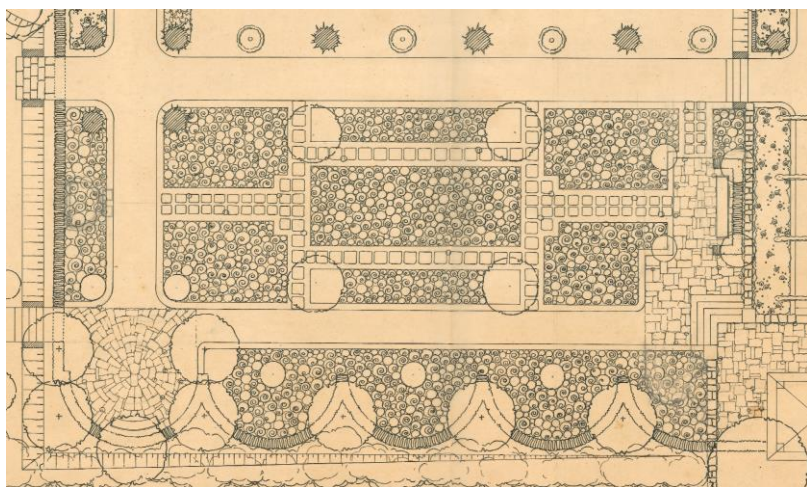
Obr. č. 13 Půdorysný návrh růžovny zahrady J. Königa ve Rtyni v Podkrkonoší (J. Vaněk, 1928)

Ukázka tvorby č. 3 – *Perenetum* (zahrada J. Königa, Rtyně v Podkrkonoší)

V rohu prostranství před besídkou byly postaveny kamenné schody, po nichž se sestupovalo na trvalkový parter, který byl rozdělen kamennými stezkami na záhony, plně osázenými perenami. Záhony byly rozděleny do sedmi geometrických polí. Největší centrální záhon byl na vnějších rozích

¹⁹¹ VANĚK J. Větší zahrada. Zahrada, XX., 1925, 5, s. 73.

zdůrazněn výsadbou tvarovaných konifer. Po obvodu bylo perenetum vymezeno štěrkovou cestou. Na západě ho uzavíral tvarovaný živý plot (*Carpinus betulus*). Na východě byla postavena suchá zídka z nahrubo opracovaných kvádrů. Před ní bylo postaveno dlážděné prostranství s lavicí. Dlažba byla provedena z volně ložených plochých kamenů, v jejichž spárách prorůstaly okrasné rostliny. V rozích dlážděné plochy byly vysazeny stromky *Prunus triloba*. Při jižní hranici zahrady byly vytvořeny zestříhaného živého plotu půlkruhové výklenky pro hromadné skupiny *ušlechtilých peren*. Poslední výklenek, nacházející se proti spodní příčné cestě byl upraven jako odpočívadlo. Ve špicích živého plotu byly vysazeny vysokokmenné plnokvěté hlohy. Uprostřed každého půlkruhu byly vysazeny po jednom kusu *Prunus triloba* na kmínku.¹⁹²

Obr. č. 14 Půdorysný návrh pereneta zahrady J. Königa ve Rtyni v Podkrkonoší (J. Vaněk, 1928)

¹⁹² VANĚK, J. Domácí zahrada. Zahrada, XXIII., 1928, 3, s. 56–58.

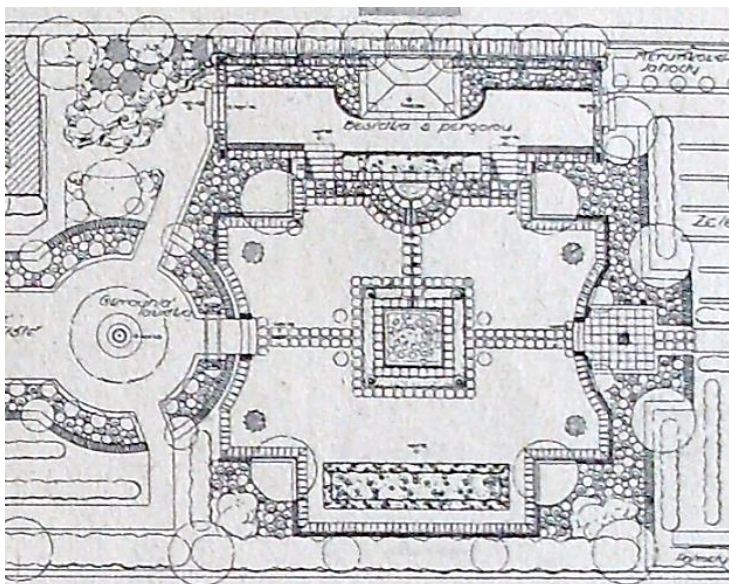
Kombinovaný parter

Byl osazen různorodou skladbou okrasných rostlin. Velmi častá byla kombinace růží a dalších kvetoucích keřů, trvalek a letniček, společně s cibulnatými a hlíznatými rostlinami.

Ukázka tvorby č. 4 – Kombinovaný parter v hlavní části zahrady (zahrada A. Meixnera, Kladno)

Do zahloubené centrální části parteru se sestupovalo od kruhového prostranství s lavicí přes *pergolovitou brankou*. Uprostřed centrální zatravněné části byl situován čtvercový bazén lemovaný záhonem trvalek. Kolem záhonu byl veden chodník z nášlapných kamenů. Bazén byl propojen s kruhovým prostranstvím a s dlážděnou čtvercovou plochou se zahradní plastikou šlapákovou cestou. Na severozápadní straně vzniklo vyvýšené *plateau*, na němž byla v ose bazénu postavena besídka. K besídce byla na obě strany připojena pergola. Výškový rozdíl byl využit pro postavení suché květnaté zídky. Před besídkou mezi postranními schodišti byla situována fontána, ze které vtékala voda do malé nádržky, ze které byl napájen také centrální čtvercový bazén. Kolem fontány byl založen trvalekový záhon. Obvodové záhony kolem zahloubené části parteru byly osazeny perenami. Parter byl v rozích zahloubené části akcentován sloupovitými koniferami, nad vnějšími rohy čtveřicí hlohů. Perenové záhony byly založeny také po stranách besídky. Pergola byla porostlá pnoucími růžemi. V ose pergoly, na opačné straně parteru, byl založen záhon osazený nízkými růžemi.¹⁹³

¹⁹³ VANĚK, J. Domácí zahrada. Zahrada, XXIII., 1928, 6, s. 87–90.

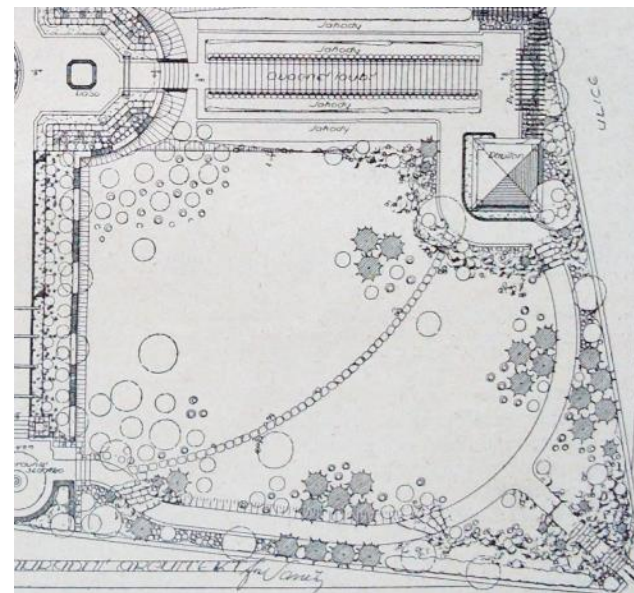
Obr. č. 15 Půdorysný návrh kombinovaného parteru zahrady A. Meixnera v Kladně (J. Vaněk, 1928)

2) Přírodní část zahrady

Ukázka tvorby č. 5 – Přírodní (volná) část zahrady (zahrada J. Jaurise, Roztoky u Prahy)

Po obvodu zahrady byla partie vymezena smíšeným porostem dřevin. Po jeho obvodu byla vedena šterková cesta od kruhového odpočívadla k besídce situované na vyvýšeném místě. Svah pod besídkou byl upraven jako *sklaní partie* se zakrslé rostoucími dřevinami. Od formálně řešeného parteru byla oddělena tvarovaným živým plotem z *Ligustrum ovalifolium*, v němž byla vysazena řada plnokvětých hlohů. Od hospodářské části zahrady byla partie oddělena ovocným loubím. Středem travnaté plochy byla vedena šlapáková cesta. Terén byl ponechán v původní sklonitosti.

V ostrém rohu zahrady, kde se terén náhle svažoval byla založena sklaní partie. Travnatá plocha byla osazena různými listnatými a jehličnatými stromy a keři.

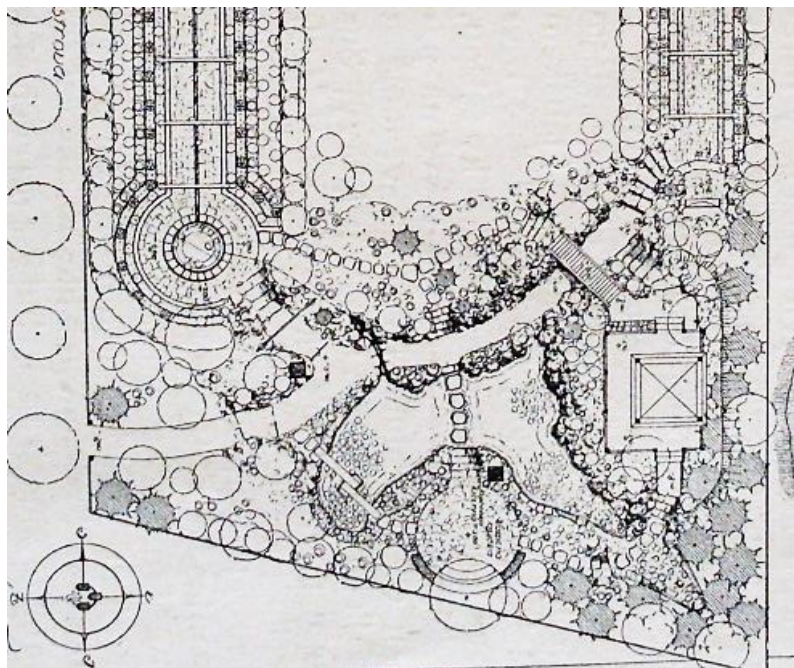
Obr. č. 16 Půdorysný návrh volně řešené části zahrady J. Jaurise v Roztokách u Prahy (J. Vaněk, 1928)

Ukázka tvorby č. 6 – Japonská zahrádka (zahrada J. Vrby, Domažlice)

Zvláštním typem nebo součástí přírodně řešené části byla japonizující stylizace.

Pro kompozici byl „romanticky“ upraven terén. Prohloubením střední části, kde byl také projektován malebně členěný rybník, byl získán materiál z něhož vzniklo umělé návrší. Na svazích návrší byla založena *sklaní partie*. Celou partii probíhala cesta, nad kterou se klenul japonský můstek. Cesta byla vyústěna u přírodních schodů vedených na umělé

návří, kde byl postaven dekorativní japonský *kiosk*. Za ním byl vysazen porost borovic. Kolem rybníka byly vysázeny stromy, keře a pereny charakteristické pro japonské partie. Na polostrůvku bylo projektováno odpočívadlo zastíněné smuteční vrbou, k němuž byly přes rybníček upraveny příchody po kamenech a můstkem z dřevěných desek položených na kamenech.¹⁹⁴

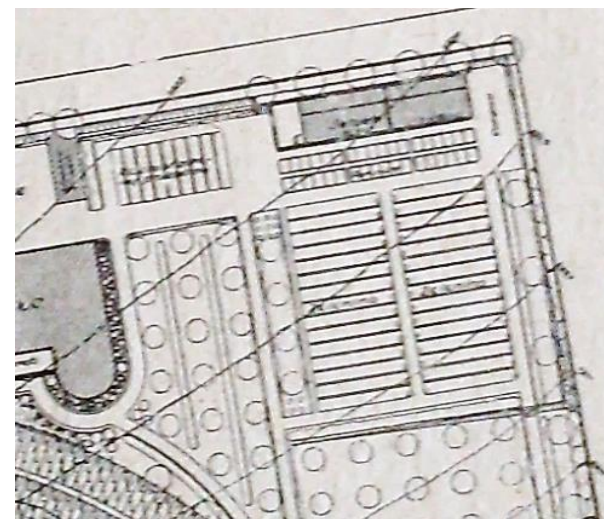
Obr. č. 17 Půdorysný návrh japonské zahrádky J. Vrby v Domažlicích (J. Vaněk, 1928)

¹⁹⁴ VÁNĚK, J. Domácí zahrada. Zahrada, XXIII., 1929, 17, s. 55–57.

3) Hospodářská část zahrady

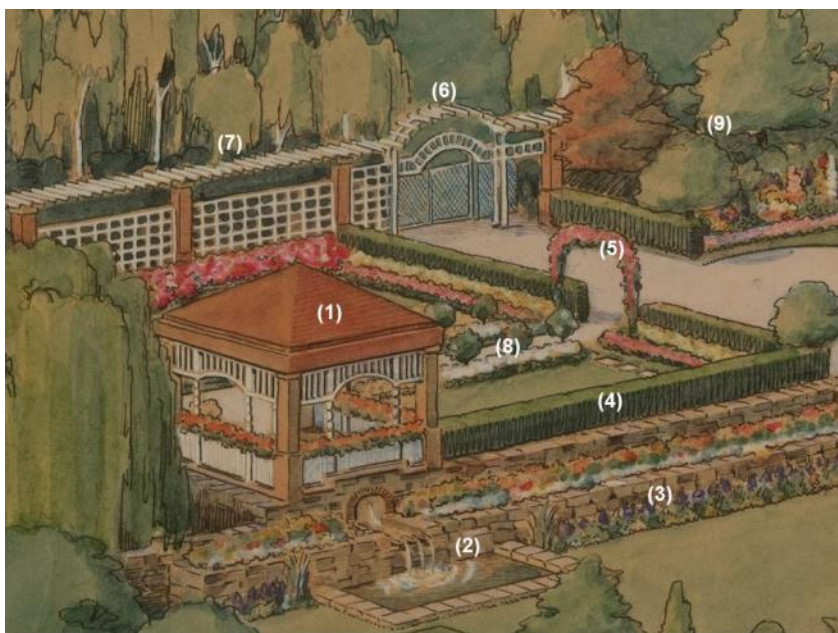
Ukázka tvorby č. 7 – Hospodářská část se zahradnickými stavbami (zahrada J. Knežlíka, Předmostí, Přerov)

Podél hranice pozemku byly postaveny skleníku a pařeniště, v rohu kompost. Od skleníku k hospodářské budově byl natažen ovocný špalír z broskvových palmet a před nimi byly založeny rezervní záhony pro pěstování květin pro zahradu. V celé šířce skleníku, před pařeništi, se rozkládala zelinářská zahrada se stromky angreštů v okrajích záhonů. Zbylá plocha byla osazena ovocnými zákrsy, pouze podél hranice byly vysazeny ovocné vysokokmeny různých druhů.¹⁹⁵

Obr. č. 18 Půdorysný návrh hospodářské části zahrady J. Knežlíka v Předmostí u Přerova (J. Vaněk, 1928)

¹⁹⁵ VÁNĚK, J. Domácí zahrada. Zahrada, XXIV., 1930, 11, s. 165–168.

Obr. č. 19 Výřez z perspektivy zahrady A. Neumanna v Jihlavě (J. Vaněk, 1930)

Legenda ke grafické analýze:

- (1) Otevřená zahradní besídka s jednoduchou stanovou střechou, zděnými pilíři a dřevěnou výplní. Besídka je postavena na vyvýšeném místě s rozhledem po zahradě.
- (2) Okrasný bazén, do něhož je přiváděna voda krátkým korytem vyvěrající z dekorativně provedené zárubní zdi (nástěnná studna).
- (3) Květinové suché zdi s vegetační spárou pro výsadbu skalniček. Pod zídkou i na zídce je založen trvalkový záhon.
- (4) Tvarovaný živý plot vymezující květinový parter od ostatní plochy zahrady.
- (5) Jednoduchý květinový oblouk nad vchodem do parteru porostlý pnoucí růží.
- (6) Pergolovitá branka nad vedlejším vchodem do zahrady.
- (7) Jednoduchá pergola se zděnými pilíři a dřevěnou treláží oddělující zahradu a zahradu clonící (pergolovité oplocení).

(8) Vymezené kompoziční oddělení (kombinovaný květinový parter).

(9) Smíšená obvodová skupina dřevin s předsabou (trvalkový jednostranný záhon).

Shrnutí tvorby Josefa Vaňka

Rozborem tvorby bylo možné identifikovat pestrou škálu kompozičních přístupů uplatňovaných při návrzích rodinných zahrad, které se zdatně, více či méně opakovaly. Při sumarizaci jeho tvorby je proto možné vzájemně nuance pozorovat pouze při porovnání tvorby ranějšího období s vrcholným a to pouze ve vývoji uplatňovaného kompozičního detailu. Stanovený kompoziční rámec zahrady zůstal stejný v celém období jeho tvorby. Kompoziční pojetí prostoru bylo determinováno náročnou prací s terénem a přehledným členěním plochy na zahradní terasy, na kterých byla následně zakládána jednotlivá zahradní oddělení, která měla povahu vzájemně vymezených parterů. Zahradní stavby byly typické hojným uplatňováním výtvarných prvků. Převažující obsahová vybavenost (vegetační a technické prvky) kompozičních oddělení vtiskla charakter celé zahradní kompozici.

4.1.6.2 Josef Kumpán – interpretace tvorby

Zahradní architekt Josef Kumpán se nesmazatelně zapsal do dějin československé zahradnické tvorby svými četnými návrhy rodinných zahrad, veřejných parků, sportovních areálů, či hřbitovů. Společně s Josefem Vaňkem patřil mezi nejproduktivnější zahradní architekty první poloviny 20. století, jejichž značnou část tvorby představovalo projektování vilových (rodinných) zahrad. Kumpánova rozsáhlá pozůstalost uchovávaná v archivu Národního zemědělského muzea v Praze prochází náročnou digitalizací, díky které je možné se postupně seznamovat s jeho návrhy ve vysoké kvalitě rozlišení.¹⁹⁶

Josef Kumpán se narodil v roce 1885 v Mladé Boleslavi v rodině sloužícího zahradníka. V letech 1904 – 1907 absolvoval Vyšší zahradnickou a ovocnickou školu v Lednici na Moravě. Po skončení studia se záhy zaměřil na oblast okrasného zahradnictví působením u firem Köhler a Koch v Berlíně. Posléze se stal vedoucím pracovníkem ve velké společnosti J. Ochsa v Hamburku a Berlíně. V Berlíně také později vykonával pozici vedoucího botanické zahrady. Pracoval také ve výrobních zahradnických závodech v Paříži. Po návratu do vlasti v roce 1919 založil v Roudnici nad Labem vlastní projekční ateliér, který byl později přesunut do Prahy. V době mezi světovými válkami byl členem Československé zemědělské akademie, ministerstvem zemědělství byl jmenován zkušebním komisařem pro učitele vyšších zahradnických škol. Byl také členem Československé Národní společnosti zahradnické a Deutsche Gartenkunst-Gesellschaft in Frankfurt a Main a Oestler Österreichische Gartenbau Gesellschaft in Wien. Působil v Ústředním svazu okrašlovacích spolků a horlivě prosazoval vznik zákona na ochranu krajiny. Byl stejně jako Vaněk

¹⁹⁶ NAKI (2012 – 2017), o. c. v pozn. č. 23

literárně činný. Přispíval články do řady zahradnických časopisů,¹⁹⁷ ve kterých průběžně publikoval řadu projektů. Své názory o moderní zahradě komplexně shrnul v několika knihách.¹⁹⁸ Josef Kumpán zemřel v Praze v roce 1961 ve věku 76 let.^{199 200}

Analýza kompozice

Josef Kumpán při popisu zahradní kompozice nejčastěji používal pro označení současné tvorby termín: *novodobá (moderní) zahrada*. Kritizoval zejména zahradní tvorbu druhé poloviny 19. století, kterou označoval dobou *bezmyšlenkovitého eklekticismu, kdy se v zahradě příroda titěrně kopírovala a různými směšnými architektonickými doplňky znešvařovala. Na konci 19. století se dostavila reakce – zahradní a bytová kultura se začaly ubírat novým směrem. Zahrada začala být považována za pokračování domu do volné přírody, a proto se musela podrobit pravidlům architektonickým (formálním)*. Zahradu poválečného období (po 1. světové válce) považoval Kumpán za segmentem *idealizované přírody, sestávající z rytmicky uspořádaného ušlechtilého rostlinstva, jehož použití je vázáno na zákony přírody. Nerespektujeme-li při zdánlivě umělecké tvorbě tyto zákony, ať se již jedná o správné sestavení druhů rostlin dle jejich fyziognomie, neb o vyhovění nároků rostlin na zvláštní půdu, klima, zastínění, vlhké neb suché stanoviště – stane se zahrada jen nedokonalým plagiátem toho, co člověka v přírodě tak okouzljuje.*²⁰¹

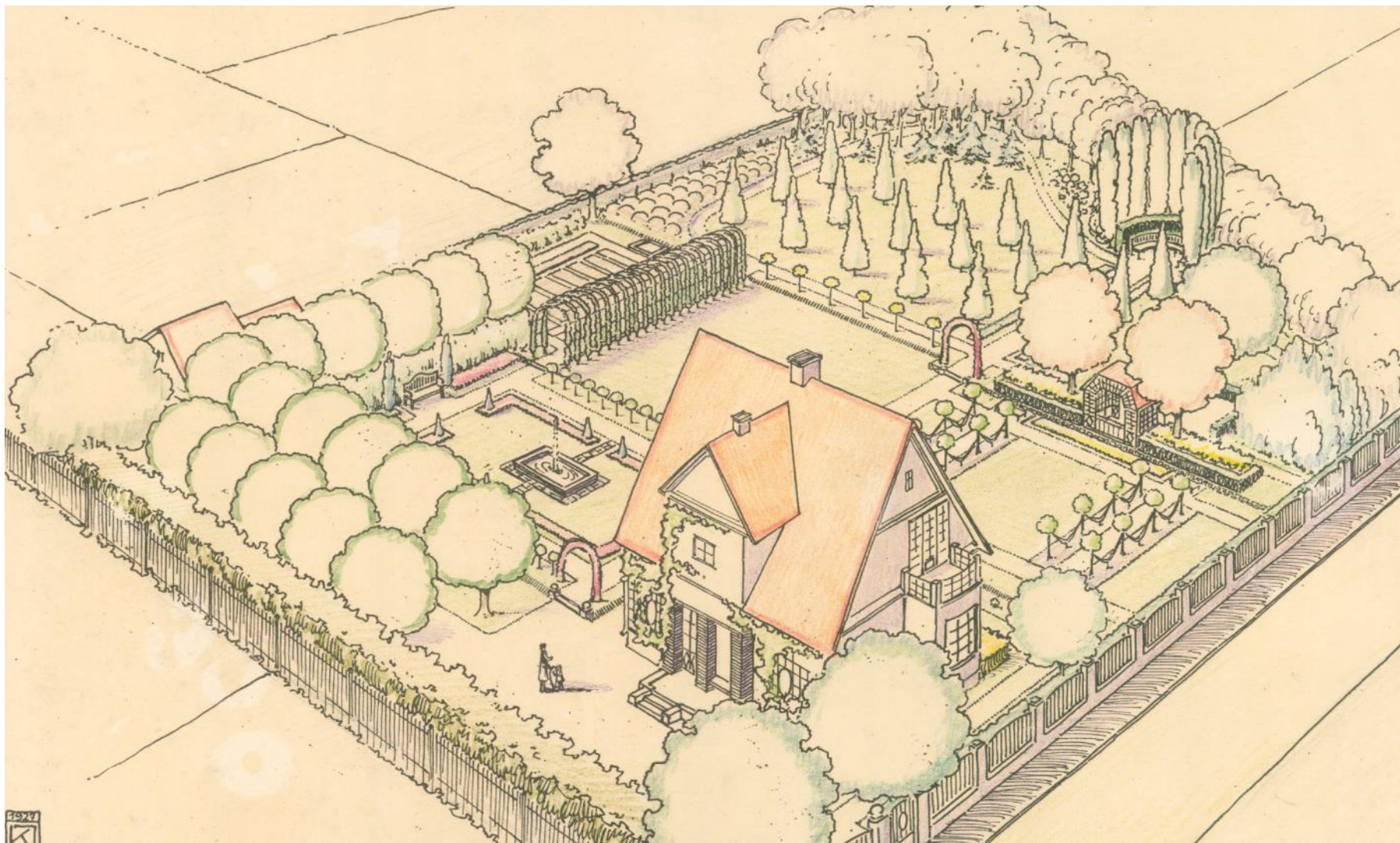
¹⁹⁷ České zahradnické listy, Československé zahradnické listy, Naše zahrádka. Byl redaktorem měsíčníku Krásy našeho domova.

¹⁹⁸ KUMPÁN, J. (1934), o. c. v pozn. č. 127; KUMPÁN, J. Zahradní besídky a jejich rostlinná výzdoba. Praha: 1938, 55 s.; KUMPÁN, J. Novodobá zahrada: Praha: Československé zahradnické listy, 1920, 46 s.; KUMPÁN, J. Sadová úprava vesnice. Praha: 1939. 52 s.

¹⁹⁹ ZÁMEČNÍK, R. (2013), o. c. v pozn. č. 137

²⁰⁰ Životopis uveřejněný k jeho padesátým narozeninám v dobovém periodiku je uveden v příloze (příloha č. 6)

²⁰¹ KUMPÁN, J. (1934), o. c. v pozn. č. 127

Obr. č. 20 Perspektivní návrh zahrady p. Páry ve Velvarech (J. Kumpán, 1927)

Hlavní zřetel byl brán na praktické využití všech zahradních ploch. Při projektování zahrady se zabýval všemi aspekty plynoucími nejen z povahy parcely, ale také jednotlivými detaily – sklonitostí terénu, způsoby jeho překonání, detaily osazení (osazovací plány), detaily zahradních staveb a nábytku. Samozřejmostí jeho návrhů byl kromě půdorysného plánu také perspektivní pohled. Rozvržení zahrady je v jeho tvorbě vždy výrazně ovlivněné půdorysem budovy. V nejbližším okolí domu se rozprostírala okrasná část zahrady s vysokým zastoupením kvetoucích rostlin, která mnohdy tvořila samostatný parter s centrálním bazénem nebo kašnou a jasným formální členěním cest a záhonů. Mnohdy býval také v zahradě vyčleněn izolovaný prostor růžovny. V omezené míře zakládal také zahrady krajinářské. Běžné pro něj bylo například užívání jedno-druhových skupin stromů, nejčastěji mohlo jít o skupinu bříz, červenolistých javorů, lip nebo stříbrných smrků vysazených do podoby lesíku s odpočívadlem. Projekt zahrady členil v optimálním případě pozemek na několik charakteristických částí:

1) Architektonická (též okrasná)

Situována byla u domu, se kterým byla bezprostředně provázána osovou vazbou. Z půdorysu vily byl odvozen její rozsah i geometrická forma. Snahou bylo rozšířit půdorys domu o jednotlivé květinové partery, čímž bylo zajištěno jednoznačné provázání vily se zahradou. Jednotlivé partery často nezabíraly celý reálný prostor před průčelími vily, ale bývaly ukončeny v prostoru a navazovaly na další zahradní oddělení. Shodně jako v případě J. Vaňka byla okrasná část charakteristická náročnou prací s terénem, bohatými květinovými výsadbami a prací s technickými a výtvarnými prvky. Okrasná část byla často složena z jednotlivých parterů, pro které Kumpán používal označení růžovna a květnice.

2) Společenská (též sportovní, rekreační)

Ve společenské části zahrady se soustředil rodinný život, hrály hry a provozoval sport. Nejčastěji bývala situována za domem, v privátní části zahrady a pojímala v sobě typickou vybavenost (besídka, odpočívadla, bazény, sportovní a herní prvky, dětská hřiště). Vyznačovala se menší okázalostí použitých formálních struktur a květinového detailu. Často měla podobu formálně vymezeného travnatého parteru, který byl rabatovými záhony doplněn pouze po obvodu.

3) Užitková (též hospodářská)

Užitková část pro pěstování ovoce a zeleniny bývala samostatně vymezena nebo přirozeně přecházela v okrasnou, pokud pojímala pouze ovocný sad. Mezi její další typickou vybavenost patřily hospodářské budovy, skleníky, pařeniště, kompost, aj.

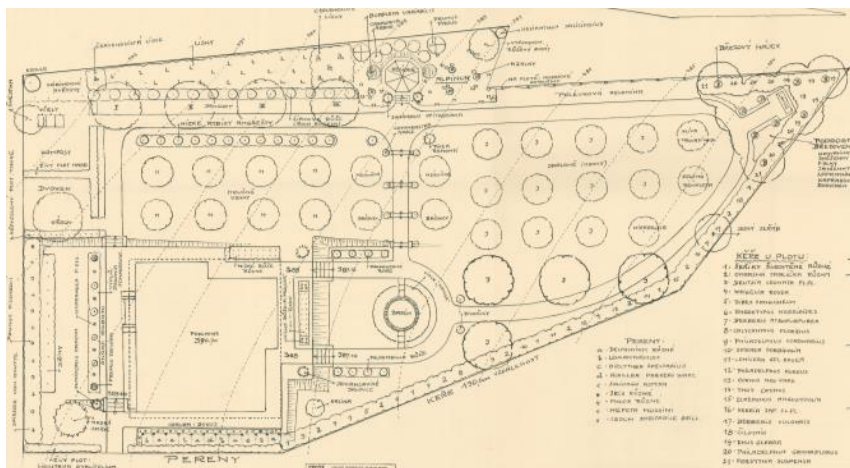
4) Volná úprava (též krajinářská, přírodní)

Přestože Kumpánovy autentické popisy navrhovaných zahrad cíleně nezmiňují samostatná oddělení charakteristická volnou úpravou krajinářského typu, je možné je identifikovat v okrajových, či zbytkových částech zahrady a u plošně rozsáhlejších zahrad. Byla typická zvýšenou koncentrací různorodých dřevin. Lze je obrazně přirovnat k malým sbírkovým zahradám, jejichž cílem bylo na vymezené ploše seskupit více vzhledově zajímavé dřeviny.

a) Přístup k členění půdorysu zahrady

Půdorysem domu byla ovlivněna organizace zahrady. Půdorys zahrady členil převážně formální linií, čímž dosáhl praktického využití všech částí, které sloužily zejména společenským potřebám, sportovním aktivitám a hospodářskému užitku. Pravidelné členění ploch bylo zajištěno systémem

technických a vegetačních prvků. Charakter průčelí vily ovlivňoval charakter zahrady. Symetrické průčelí bylo často předpokladem pro založení symetrické, osově zahrady a naopak. Tím vznikala rozmanitá zahradní oddělení typická svou funkční náplní a kompoziční skladbou. Při projektování respektoval výhledy z oken, charakter místností (společenské, soukromé), aj.

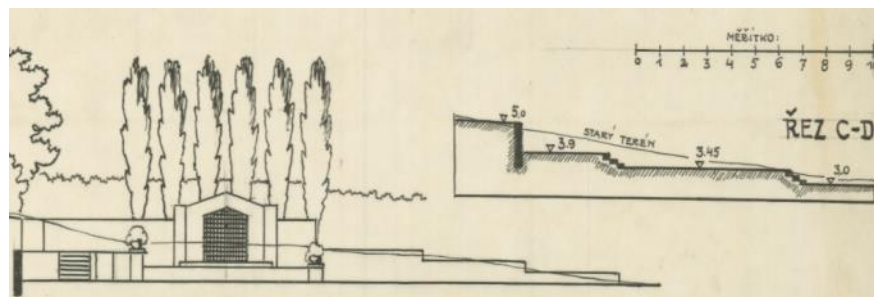
Obr. č. 21 Půdorysný návrh zahrady Dr. Köchera v Náchodě (J. Kumpán, 1936)

b) Přístup k úpravě terénu zahrady

Cílem jeho návrhů bylo terén vyrovnávat do jednotlivých rovin pro zakládání kompozičních oddělení. Také rovné pozemky byly cíleně modelovány za využití nízkých teras se záměrem vyhnout se jednotvárnému řešení (tzv. *prostorové řešení zahrady*).²⁰² Charakteristické pro jeho zahrady bylo mnohoúrovňové řešení formálního půdorysu. Poměrně časté bylo vyrovnání pozemku terasami pouze v bezprostředním

²⁰² KUMPÁN, J. (1934), o. c. v pozn. č. 127

okolí domu. Ve zbývající části zahrady byla zachována přirozená sklonitost. Nízké terénní rozdíly byly běžně překonávány pouze terénní modelací se zatravněným svahem. I v těchto případech byla samozřejmostí stavba schodišťových stupňů. Častá byla stavba zídek s vegetační spárou (suché zídky) nebo se spárou vyplněnou tuhým pojídkem nebo byly svahy upraveny jako alpinum.

Obr. č. 22 Řez (C-D) zahradní dispozicí zahrady p. Schönhöfera v Praze-Podolí (J. Kumpán, 1930)

c) Komunikační propojení zahrady

Cesty byly nejčastěji budovány metodou tzv. popískování v případech bez výraznějšího statického zatížení.²⁰³ Nejčastěji šlo o cesty s nestmeleným povrchem (mlatové). Velmi často se v jeho projektech objevují dlážděné cesty a plochy stavěné metodou suchého kladení. Cesty v bezprostředním okolí domu měly být vždy, z hygienických důvodů, vydlážděny. Zejména v zahradách malých rozloh uplatňoval cesty sestavené z jednotlivých nášlapných plochých kamenů nebo betonových desek pravidelných nebo nepravidelných formátů. Ve větších zahradách měly být cesty široké 1,5 –

²⁰³ Po vytyčení byla sejmuta pouze humózní vegetační vrstva půdy a vzniklé lože bylo zasypáno šterčkem, či hrubozrnným pískem.

2 m, v menších zahradách takové, aby dvě osoby mohly jít vedle sebe (120 – 140 cm).

Cesty byly nejčastěji vedeny přímočaře od výchozího bodu k cíli, ať to byla lavice, bazén, či jiná zahradní stavba.

d) Okrasné rostliny a jejich použití

Obdobně jako v případě J. Vaňka není možné v jeho díle identifikovat větší rozdíly v typech a variantách použití skladebných prvků kompozice od zobecněného seznamu uvedeného v kapitole Skladebné prvky kompozice. Základním kritériem pro seskupování okrasných rostlin v zahradě bylo jejich plánované působení v kompozici. Barvy žlutá, bílá a červená byly vzhledem k jejich působení v kompozici voleny pro uplatnění v dálkových pohledech. Jednalo se např. o květinové skupiny před keřovými skupinami kolem travnatého prostoru bez přímého přístupu. Květiny jednoho druhu byly v takovém případě seskupovány hromadně.²⁰⁴ Modré, fialové a růžové barvy byly naopak voleny okolo odpočívadel a na rabatech doprovázejících cesty. Obdobný přístup volil také v případě dřevin.²⁰⁵ Samozřejmostí bylo seskupování okrasných rostlin na ucelené záhony podle květenství, barvy květů a listů a výšky. Dával přednost jednodruhovému osazení záhonů na úkor kombinovaných sestav.

Josef Kumpán uvádí poměrně obsáhlé seznamy doporučených okrasných rostlin ve své knize *Novodobé zahrady*. Kniha je současně základním interpretačním materiálem k poznání jeho tvorby.²⁰⁶ Použitím okrasných

²⁰⁴ Např. bílé *Tanacetum*, žluté *Rudbeckia*, červené *Papaver*

²⁰⁵ Např. dřeviny červenolisté (*Prunus cerasifera* 'Nigra', *Fagus sylvatica* 'Atropurpure', *Corylus maxima* 'Purpurea') nebo žlutolisté (*Jasminum nudiflorum*, *Ligustrum ovalifolium* 'Aureum') působí svým zbarvením na dálku. Pestrolisté dřeviny naopak působí na krátkou vzdálenost.

²⁰⁶ KUMPÁN, J. (1934), o. c. v pozn. č. 127

rostlin se zabýval také v knize *Zahradní besídky a jejich rostlinná výzdoba*²⁰⁷ a také v jeho ostatních knihách.²⁰⁸

Rozboru jeho tvorby se zaměřením na skladebné prvky kompozice (technické, výtvarné a vegetační) a jejich použití je věnován následující oddíl.²⁰⁹

Ukázky řešení kompozičních oddělení:

Obdobně jako v díle J. Vaňka převažují také u J. Kumpána prostorově diferencovaná oddělení. Prostřednictvím vzorových ukázek jsou interpretována s důrazem na jejich skladebné prvky kompozice.

1) Architektonická část zahrady

V architektonické části zahrady Kumpán pracoval s formálním květinovým parterem (květnice) a s oddělením vyhrazeným pro pěstování růží.

a) Formální parter

Vstupní parter (předzahrádka)

Vstupní parter byl projektován v přímé vazbě na průčelí vily a byl s ním architektonicky provázán. Často plnil funkci hlavní reprezentativní části zahrady, která měla polopřívátní charakter plynoucí z její více či méně cílené pohledové působnosti z ulice. Často byl složen z bohatých květinových záhonů s centrálním vodním prvkem nebo zahradní plastikou. V prostorově omezených zahradách plnil roli hlavního květinového parteru.

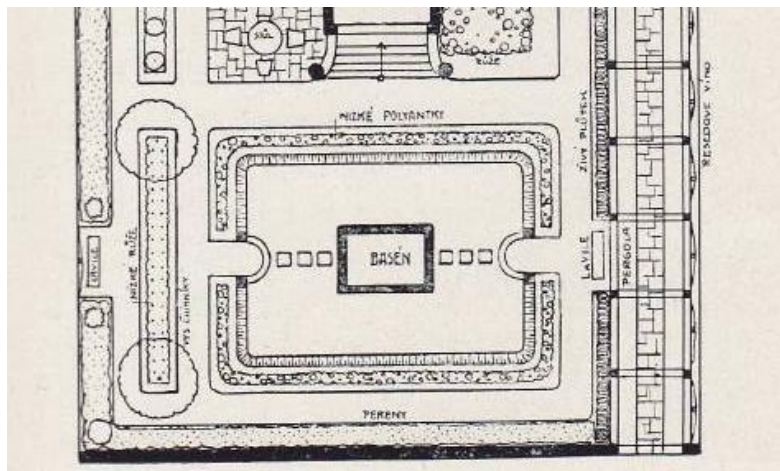
²⁰⁷ KUMPÁN, J. (1938), o. c. v pozn. č. 198

²⁰⁸ Ibidem

²⁰⁹ O skladebných prvcích kompozice technických a výtvarných bylo podrobně pojednáno v ZÁMEČNÍK, R. (2015), o. c. v pozn. č. 115

Ukázka²¹⁰ tvorby č. 1 – Vstupní parter (zahrada Kosina, Praha-Břevnov)

Parter byl míněn jako pohledový prvek, který se uplatňoval kromě pohledů z oken vily také při průchodu ulic. V ose centrálního vstupního schodiště do vily byl uprostřed zahluobeného parteru postaven okrasný formální bazén. Bazén byl přístupný od osově situovaných schodišť šlapákovou stezkou. Po obvodu parteru byl založen úzký rabatový záhon růží polyantek. Na východě byl parter uzavřen hlavní přístupovou cestou kvile, která byla kryta pergolou na zděných sloupech. Od sousedního pozemku byla uzavřena treláží a porostlá *Vitis*. V ose schodišť klesajících k bazénu byly postaveny lavice. Na západě byl, ve zpevněné obvodové cestě, vymezen záhon nízkých růží, který byl na okrajích zdůrazněn výsadbou čilimníků (*Cytisus*).

Obr. č. 23 Půdorysný návrh vstupního parteru zahrady p. Kosiny v Praze-Břevnově (J. Kumpán, 20. léta)

²¹⁰ Všechny vzorové ukázky byly voleny s ohledem na typické pojetí prostoru a využití skladebných prvků charakterizujících nejčastější varianty řešení konkrétních kompozičních oddělení.

Květinový parter

U plošně omezených zahrad přebíral funkci hlavního květinového parteru. Za domem byl většinou prostor vymezen pouze společenské části zahrady. Jednotlivé květinové partery je možné rozdělit do dvou základních skupin podle převažujícího způsobu osazení (funkce a kompozice jsou totožné) na kombinovaný květinový parter a růžovnu.

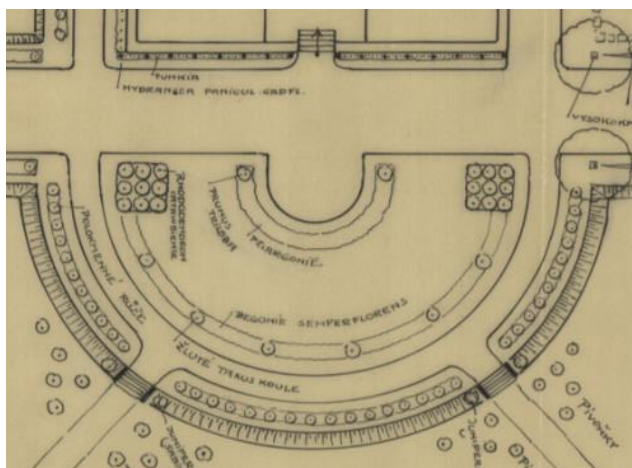
Kombinovaný květinový parter (květnice)

Charakteristický byl vzájemnou kombinací různých druhů okrasných rostlin, kde se na jednotlivých formálně členěných záhonech střídaly letničky, dvouletky, trvalky, růže a jiné výrazně kvetoucí keře, případně tvarované keře. U menších rodinných zahrad mohl být parter kombinován také se záhony osazenými ovocnými dřevinami (drobné bobuloviny) z důvodu úspory místa. Parter býval architektonicky dotvořen (pergola, konstrukce pro pnoucí rostliny, besídka).

Ukázka č. 2 – Kombinovaný květinový parter půlkruhového půdorysu (zahrada J. Černého, Kaniň)

Parter byl vymezen terénní modelací a obvodovou cestou. Po jejím vnějším obvodu byly založeny rabatové záhony osazené *polokmennými* (stromkovými) růžemi, mezi nimiž na jaře vykvétaly červené tulipány a obrubu záhonu tvořil lem z pomněnek (*Myosotis alpestris*). V létě byl záhon mezi růžemi osazen petúniemi (*Petunia* 'Nebeská růžička'). Vstup na níže položený travnatý parter byl možný dvěma schodišti, která byla zdůrazněna výsadbou *Juniperus sabina*. Vnitřní záhon obvodové cesty byl doprovázen na jaře kvetoucím záhonem modrých macešek (*Viola witrockiana*) a v letních měsících begóniemi (*Begonia semperflorens*). Záhon byl akcentován žlutě zbarvenými do koule tvarovanými tisy (*Taxus baccata* 'Aurea'). V ose vstupu do vily byl založen další půlkruhový záhon

lemující centrální zpevněnou plochu. Na jaře na něm vykvétaly růžové hyacinty a v létě pelargonie (*Pelargonium peltatum* 'Feuer'). Okraje záhonu byly ukončeny stromky *Prunus triloba*. V rozích parteru byly založeny pravidelné čtvercové záhony osazené devíti kusy *Rhododendron* 'Catawbiense'. Rabatový záhon mezi příjezdovou cestou a průčelím vily byl osazen řadou horetenzií (*Hydrangea paniculata* 'Grandiflora'), mezi kterými byly vysazeny bohyšky (*Hosta*).²¹¹

Obr. č. 24 Půdorysný návrh kombinovaného květinového parteru Dr. J. Černého v Kaníně (J. Kumpán, 1927)

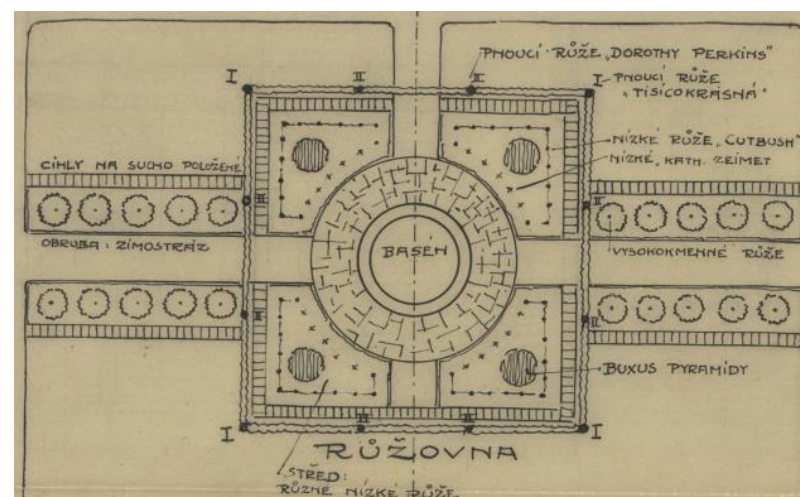
Růžovna (rosarium)

Velmi často měl hlavní květinový parter před průčelím vily podobu růžovny, jejíž kompozice vycházela z klasického schématu formálně členěných záhonů na křižení cest. Poměrně časté bylo rozárium založené

na půdorysu kruhu nebo půlkruhu. Součástí růžovny mohla být besídka nebo pergola, případně jiné odpočívadlo.

Ukázka tvorby č. 3 – Tradiční růžovna založená na půdorysu čtverce (zahrada P. A. Urban, Nový Bydžov)

Na průniku příčné a podélné osy byl postaven kruhový bazén. Obvodová cesta byla vydlážděna z kamenné dlažby. Po obvodu bylo rosarium vymezeno obrubníkem z nasucho kladených cihel. Rohové záhony byly symetricky osazeny nízkými růžemi v kombinaci odrůd *Rosa* 'Cutbusch' a *Rosa* 'Katharine Zeimet'. Každý záhon byl akcentován do pyramidy tvarovaným *Buxus sempervirens*. Po obvodu růžovny byly postaveny ocelové oblouky pro popínavé růže, na kterých se střídaly odrůdy *Rosa* 'Dorothy Perkins' a *Rosa* 'Tisícokrásná'. Cesta v podélné ose rosaria byla doprovázena po obou stranách rabaty osazenými stromkovými růžemi.

Obr. č. 25 Půdorysný návrh rosaria zahrady p. P. A. Urbana v Novém Bydžově (J. Kumpán, 1923).

²¹¹ ZÁMEČNÍK, R. Zahrada pana poslance JUDr. J. Černého v Kaníně. Zprávy památkové péče, 72, 2012, 6, s. 461–462.

2) Společenská část zahrady

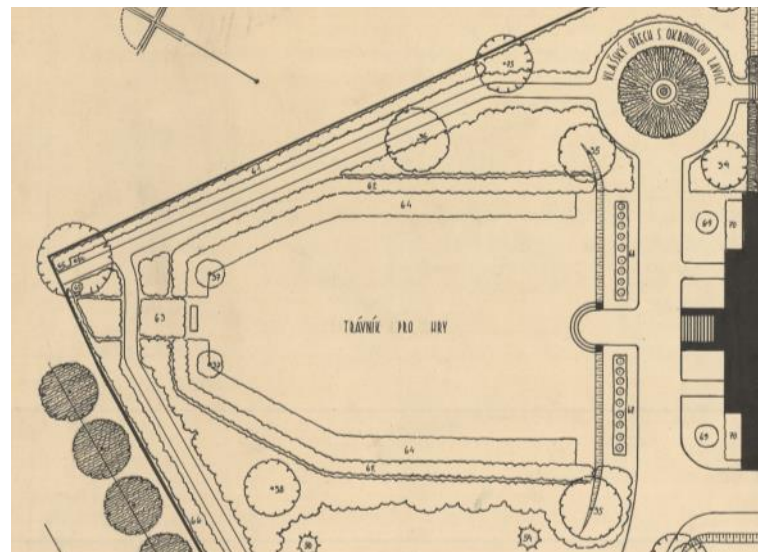
Ústředním prvkem společenské části zahrady byl volný travnatý parter a typické stavební objekty – pergola, besídka, bazén, případně sportoviště.

Travnatý parter (sportovní trávník)

Ukázka č. 4 – Travnatý parter s obvodovým trvalkovým záhonem (zahrada J. Černého, Česká Skalice)

V ose severního průčelí vily byl vymezen travnatý prostor určený pro míčové hry. Na parter se sestupovalo po obloukovém schodišti, v jehož ose, na protější straně, byla postavena besídka, která byla po stranách rámována výsadbou *Quercus robur* 'Fastigiata'. Po obvodu parteru byl vysazen netvarovaný živý plot složený z různých druhů *Syringa*. Před živým plotem byl založen trvalkový záhon, rozdělený na tři oddíly, lišící se kombinací použitých trvalek. Nejkratší část záhonu v blízkosti sloupovitých dubů byla osazena ve středu *Chrysanthemum tersteeg*, před nimi *Lychnis chalconica* a obruba byla vysazena ze *Saxifraga megasea*. Obruba střední části záhonu byla vysazena střídavě druhy *Phlox divaricata*, *Dianthus barbatus*, *Lychnis viscaria splendens* a *Primula denticulata*. V první řadě záhonu rostly střídavě *Iris germanica*, *Coreopsis grandiflora*, *Helenium pumila* 'Magnificum', které měly být doplněny různými polovysokými perenami. Druhá řada byla osazena střídavě druhy *Phlox decussata* 'Württemberg' a *Phlox decussata* 'Mia Ruys'. Ve třetí řadě se střídaly *Delphinium hybridum*, *Aster perennis* a *Dahlia variabilis*. Poslední řada byla vysazena z *Echinops ritro*. Obruba nejdelší části záhonu byla vysazena z *Phlox divaricata*, *Arabis alpina*, *Dianthus plumarius* a *Aster alpinus*. V první řadě rostly *Coreopsis grandiflora*, *Helenium pumila* 'Magnificum', *Iris germanica* a opět byl ponechán prostor pro výsadbu různých polovysokých trvalek. V druhé řadě se střídaly *Phlox decussata*

'Clara Benz' s *Phlox decussata* 'Mia Ruys'. Ve třetí řadě byly vysazeny *Delphinium hybridum*, *Aster perennis* a *Dahlia variabilis*. Poslední řada byla osazena *Althea rosea*.

Obr. č. 26 Půdorysný návrh travnatého parteru zahrady Ing. J. Čerycha v České Skalici (J. Kumpán, 1927)

3) Užitková část zahrady

Ukázka tvorby č. 5 – Příklad organizace větší hospodářské části (zahrada M. Svobody, Lomnice nad Popelkou)

Rozsáhlá samozásobitelská část zahrady byla formálně rozčleněna sítí cest na několik oddělení. V ose severního průčelí vily byl vysazen ovocný sad převážně z pyramidálních tvarů ovocných dřevin a podél cest vysokokmennými ovocnými dřevinami. V rohu zahrady se nacházel vytápěný skleník s pařeništi. Vedle něj byl vymezen prostor zelinářské zahrady s formálně členěnými záhony. Prostory určené pro pěstování

Shrnutí tvorby Josefa Kumpána

Z analýzy jeho tvorby vyplynulo, že parcelu pro založení zahrady členil na několik hlavních částí, jejichž vzájemné oddělení bylo jednoznačné, případně se jednotlivé části zahrady, charakteristické odlišnou funkcí, vzájemně prolínaly. Přestože byl půdorys zahrady řešen výhradně formálně, vyznačovaly se jednotlivé návrhy zahrad velkou variabilitou členění bez ztuhlých šablonovitých ustrnutí. Je možné potvrdit Kumpánovo tvrzení, že *navrhovaná zahrada se neřídila jednotným slohem, nýbrž byla výsledkem mnoha okolností.*²¹² Zahrada byla výsledkem kombinace bohaté souhry všech skladebných prvků kompozice, které výhradně navrhoval sám.

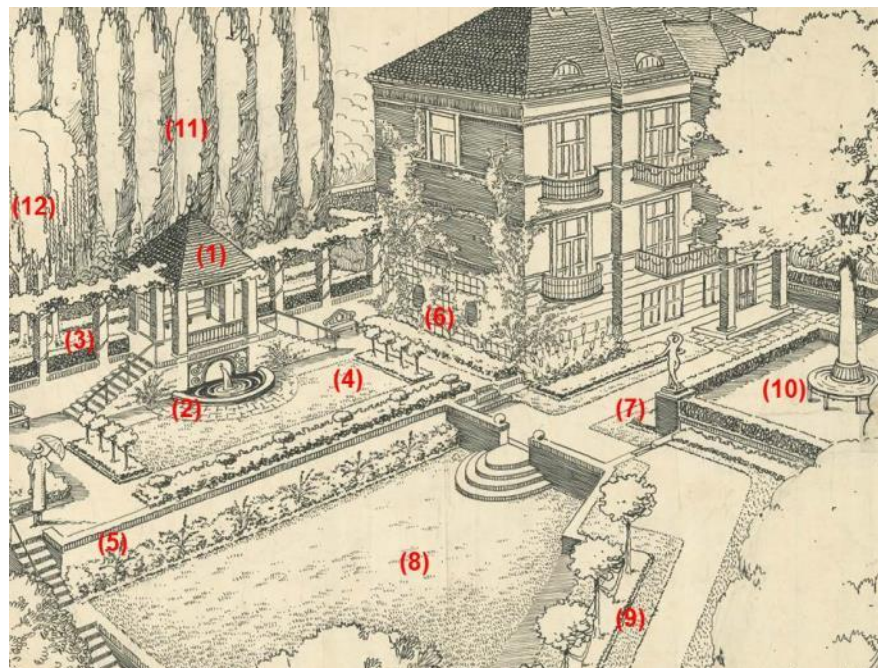
Legenda ke grafické analýze:

- (1) Otevřená zahradní besídka se zděnými pilíři postavená na nejvyšším místě v zahradě.
- (2) Součástí besídky je nástěnná studna s půlkruhovým okrasným bazénem.
- (3) Besídka je propojena jednoduchou pergolou se zděnými pilíři.
- (4) Květinový parter s postranními rabatovými záhony osazenými stromkovými růžemi. V osách obvodové cesty byly instalovány zahradní lavice.
- (5) Značně klesající terén byl překonán systémem zděných opěrných zdí se schodišti.
- (6) Přízemí vily bylo obohaceno dřevěnými trelážemi určenými pro pnoucí dřeviny.
- (7) Na rohovém podstavci umístěná zahradní socha (ženská figura).
- (8) Formální travnatý parter určený pro společenské hry. Na okraji byl založen jeden jednostranný rabatový trvalkový záhon. Parter byl přístupný půlkruhovým schodištěm.
- (9) Cestu doprovázela řada polokemenných hlohů, jejichž kmeny jsou spojeny girlandou (festony) z pnoucích růží.

(10) Kolem solitérního stromu byla postavena kruhová lavice ze dřeva.

(11) Zahrada byla od severu chráněna výsadbou řady vlašských topolů (*Populus nigra 'Italica'*)

(12) V rohu zahrady byl založen jednodruhový lesík bříz (*Betula*).

Obr. č. 29 Perspektivní návrh zahrady p. Skřivana v Praze-Vinohradech (J. Kumpán, 1925)

²¹² KUMPÁN, J. (1934), o. c. v pozn. č. 127

4.1.6.3 Josef Miniberger – interpretace tvorby

Vyhledávaným projektantem a realizátorem soukromých zahrad ale i veřejných prostorů byl také Josef Miniberger, který se zabýval i rekonstrukcemi a adaptacemi starších zámeckých areálů, navrhováním hřbitovů a sportovišť.²¹³ Společně s dalšími osobnostmi (J. Vaněk, J. Kumpán) je s ohledem na šíři záběru řazen mezi nejvýznamnější zahradní architektky 1. poloviny 20. století.²¹⁴

Narodil se 27. srpna 1878 v Klatovech. Z útržkovitých informací osobního života vyplývá, že studoval na pražské technice stavitelství. Od roku 1926 byl členem Ústavu pro stavbu měst při Masarykově akademii práce.²¹⁵ O zahradní architektuře také přednášel. Praktikoval u školkaře Václava Maška v Turnově. V kontaktu byl také se školkařem Jaroslavem Veselým z Molitorova. Literárně činný byl v časopisech zahradnického oboru. K dohledání je množství článků, které publikoval zejména v Československých zahradnických listech, posléze Zahradnických listech, v časopisech Krása našeho domova a Naše zahrádka. Ve svých statích se věnoval kompozici zahrad, zejména problematice užití tzv. přechodného stylu, tedy aplikací a vzájemnou provázaností stylu formálního (geometrického) a volného (krajinařského) při zakládání rodinných a vilových zahrad. Pozornost věnoval také stavebním objektům v zahradě, praktickým radám při zakládání zahrad a obnovám historických zahrad.²¹⁶

²¹³ Architekt a kreslíř v oboru zahradního umění, projektant uměleckých zahrad a sadů (Salon, XIII., 1933, 3).

²¹⁴ Tvorbě J. Minibergra se autor věnoval podrobně v ZÁMEČNÍK, R. Dílčí poznatky o tvorbě zahradního architekta Josefa Minibergra - park Svodov. Prameny a studie, 54, 2014, s. 42–66.

²¹⁵ TOMAN, P. Nový slovník československých výtvarných umělců. 3., značně rozš. vyd. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 1993, 782 s.

²¹⁶ Např. MINIBERGER, J. Proměny a doplňky vzrostlých sadů. Československé zahradnické listy, XXII., 1925, 3, s. 370–373; MINIBERGER, J. O přesazování vzrostlých stromů.

Pravděpodobně jeho největší doménou byla problematika přesazování vzrostlých stromů v teoretické i praktické rovině.²¹⁷ Součástí jeho článků jsou četné grafické ukázky realizací a technických postupů (dobývání a transport vzrostlých stromů) z území tehdejšího ČSR. Josef Miniberger zemřel v roce 1955.²¹⁸

Analýza kompozice

*Zřizování zahrad, jako každá jiná práce umělecká, podléhá zásadám a pravidlům, jichž nelze obejít, má-li práce ta korunována býti úspěchem. Mimo tyto zásady a pravidla padá zde na váhu ovšem ještě znalost materiálu, z něhož zahradní umělec tvoří, tj. znalost rostlin a jejich života. Často amatér-zahradník, v mělkosti nazírání na podstatu věci, spokojí se tím, že střádá si znalosti těchto rostlin, jimiž pak manipuluje na různý způsob při zakládání své zahrady a spokojí se, když rostliny jakkoli směsná na svém pozemku, a takto zahradu považuje za založenou. Tím ovšem ani z daleka nemá ze své zahrady to, co by měl, kdyby svou zahradu měl založenou dle určitého promyšleného plánu. Nejen, že by tím dosáhl půvabného dojmu, jimž zahrada jako by působila, ale využítkoval by tak na nejvyšší míru svůj pozemek.*²¹⁹

Při navrhování zahrady ctil tři základní zásady:

- 1) Stanovení jedné vůdčí myšlenky zahrady, které budou podřízeny všechny detaily řešení.
- 2) Soustředění se na oblast světla a stínu v zahradě.
- 3) Zachování celistvosti ploch.

Československé zahradnické listy, XXVI., č. 14, s. 105–106; MINIBERGER, J. Cena vzrostlého stromu v zahradě a úkol vyřešení plánu zahrady. Naše zahrádka, XVIII., 1929, 6, s. 81–83.

²¹⁷ Minibergrovy zápisky o zahradnictví. Rukopisný sešit. Archiv NZM Praha.

²¹⁸ Podrobně viz. ZÁMEČNÍK, R. (2014), o. c. v pozn. č. 214

²¹⁹ MINIBERGER, J. Ukončování pohledů v zahradách. Naše zahrádka, XV., 1926, 1, s. 3–4.

Obr. č. 30 Perspektivní návrh zahrady Dr. J. Holubka ve Svodově na Slovensku (J. Miniberger, 1932)

Podotýkal, že při zachování těchto tří zásad se nejlépe využije celá plocha pozemku s vyloučením chyb při zakládání zahrady, které by jen těžko mohly být v budoucnu napraveny.²²⁰ První zásada spočívala ve správném položení osy souměrnosti, od které se v případě pravidelného založení zahrady rozvíjel zahradní program na obě strany. Při krajinářských úpravách tvořila tato osa hlavní průhled zahradou, přestože nemuselo jít vždy o osu souměrnosti. Průhled byl vždy ukončován nějakým zajímavým objektem – drobnou stavbou, např. besídkou nebo skupinou výrazných stromů. Zásada světla a stínu byla bezprostředně navázána na zmiňovanou osu. Oblast světla obvykle kladl na osu souměrnosti celého řešení. Těžištěm světla v zahradě mohlo být volné prostranství poblíž domu a dále také trávnická plocha, kterou považoval za největší půvab celé zahrady. Od prosvětlených částí v centru zahrady se program ubíral v intimnější střídavé (světlo – stín) prostoty. Pestrost zahrady se uplatňovala v konečném vyznění celistvě, díky jednotící travnaté ploše.²²¹ Při navrhování zahrad pro vily ovlivněné individualistickou modernou a funkcionalismem, tedy pro objekty často bez jednoznačně definované osy souměrnosti, volil více variabilní řešení zahrady.

Při jisté míře zjednodušení je možné konstatovat, že výrazné nuance při navrhování zahrad pro historizující vily nebo naopak pro puristické stavby, lze jen těžko vysledovat. Základním momentem, který ovlivnil výslednou podobu zahrady, byla zejména souměrnost či nesouměrnost budovy pro kterou byla zahrada navrhována.

Jeho stěžejní produkci představovaly zahrady navrhované ve vazbě na pravidelnou (často historizující) vilu, charakteristickou jasně definovanými symetrickými průčelími, schodištěm, případně centrálním rizalitem.

²²⁰ MINIBERGER, J. Některá upozornění pro zakládání zahrad. Naše zahrádka, XVIII., 1929, 1, s. 4–5.

²²¹ Ibidem

V těchto případech platí výše popisované kompoziční přístupy ovlivněné hlavní kompoziční osou souměrnosti, od které se podle kapacity pozemku rozvíjel další program. U puristických staveb s pestrými variantami hmotového řešení průčelí záleželo zejména na povaze a rozloze terénu. Určitou zásadu lze vypožorovat v pojetí bezprostředního okolí vily, které upravoval opět v návaznosti na hmotu stavby, s důrazem na pravé úhly ploch a přímé linky cest, včetně pravidelného řešení záhonů osazených nejčastěji monokulturou.

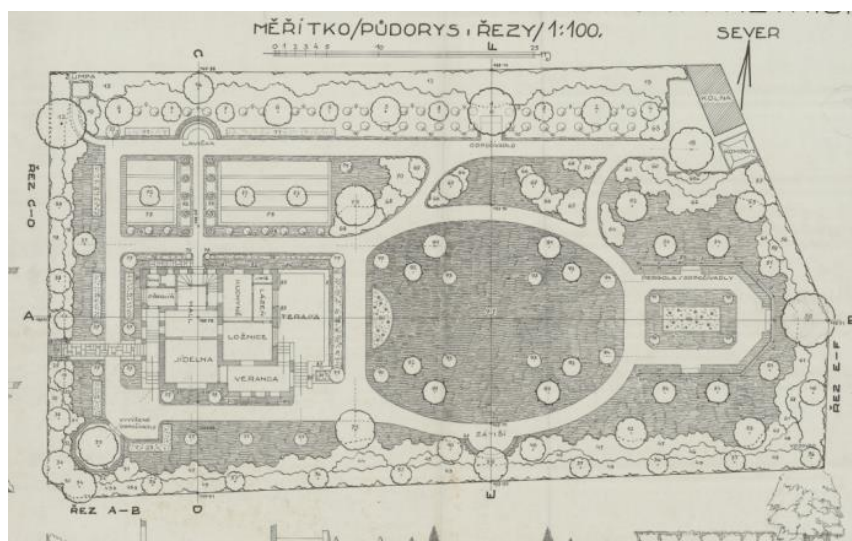
a) Přístup k členění půdorysu zahrady

Pro zajištění celistvosti zahradního prostoru dbal na to, aby nedošlo k rozbití plochy přemírou užití cest nebo skupin rostlin a solitér. Pokud byla zahrada složena z více volných travnatých ploch dbal na to, aby jedna z nich svou rozlohou i pozicí jednoznačně převládala nad ostatními. Pokud to nebylo možné, např. v případě nutnosti zřízení hřiště nebo tenisového kurtu, provedl oddělení volných částí výsadbou dřevin.

Při zakládání menších zahrad se Miniberger takřka vždy nechal ovlivnit geometrickou podstatou domu a zahradu formálně přizpůsobil jeho půdorysu. Přestože uplatňoval zejména přednosti formálního uspořádání zahrady, provedení větší zahradní plochy v čistě pravidelném pojetí nedoporučoval. V těchto případech prosazoval kombinaci formálních a neformálních prvků zahradní kompozice, se snahou uplatnit geometrické tvary alespoň kolem vily.²²² Pravidelná úprava v blízkosti domu podporovala lepší světelné podmínky, vzdušnost i vyznění architektury s širokými rozhledy do okolí. Současně pravidelné prostoty tvořily přirozené pokračování obytných místností s přechody do zahrady. Pravidelnou úpravu považoval, alespoň v dotyku vily, za nutnost.

²²² ZÁMEČNÍK, R. (2014), o. c. v pozn. č. 214

V případě navrhování větších zahrad, bylo ovlivnění budovou nejznatelnější v její těsné blízkosti. Okolí vily navrhoval výhradně pravidelné v různé míře a rozsahu podle konkrétních okolností. Mohla se omezit jen na zřízení obytné terasy při budově. Kde nebylo možné zřídit terasy, omezila se geometrická úprava na prostranství nutné k volnému pohybu kolem vily, ke shromáždění společnosti, nebo na nutné propojení průchodů do krajiny a k využití průhledů do okolí.

Obr. č. 31 Půdorysný návrh zahrady prof. V. Hory v Řevnicích (J. Miniberger, 1925)

b) Přístup k úpravě terénu zahrady

V případě uplatňování formální dispozice bylo cílem terén vyrovnat do jednotlivých teras nebo mírně nakloněných rovin vhodných pro založení formálních teras s pravidelnou strukturou cest, záhonů a zahradních staveb. Části zahrady nebo celé zahrady založené krajinářským způsobem byly charakteristické ponecháním přirozené sklonitosti terénu. Terén byl

lokálně přizpůsoben stavbě cest a zahradních objektů. V případě uplatnění velmi častého smíšeného stylu řešení, bylo bezprostřední okolí vily nejčastěji rozvrženo do jednotlivých formálních teras. Terén ve zbývající části zůstal v přirozené sklonitosti. Pro prvky tradiční formální dispozice (odpočívadla, rondely, bazény, zahradní plastiky) vybíhající do krajinářsky řešené části zahrady se terén místě přizpůsoboval vyrovnáním (vyvýšením).

c) Komunikační propojení zahrady

Z dostupných archivních zdrojů a poznatků z terénního průzkumu plynou obdobné způsoby řešení cestního programu a jejich materiálové varianty jako v případě předchozích autorů.

d) Okrasné rostliny a jejich použití

1) Dbal na jednoduchost řešení a na postavení kontrastů proti sobě – čím je řešení jednodušší, tím mohutněji a důstojněji působí, čím příkřejší kontrasty jsou proti sobě postaveny, tím působí řešení výrazněji.

2) Základem každé vegetační skupiny byla promyšlená úprava terénu – čím je jednodušší a jednodušší uspořádání terénu, tím je vděčným podkladem pro působivé sestavy rostlin.²²³

Zejména pokládal za důležité, bylo-li to jen trochu možné, zachovat stávající porosty dřevin, přičemž byl oblíbencem zejména konifer. Jehličnatých dřevin využíval jako pozadí, před které umísťoval jednodruhové a jednobarevné záhony osazené převážně růžemi. Šlo např. o kombinaci tmavého pozadí z *Picea abies* a záhonu nízkých tmavočervených růží s řadou stromkových bíle kvetoucích růží.

²²³ ZÁMEČNÍK, R. (2014), o. c. v pozn. č. 214

Mezi další případy úspěšného uplatňování kontrastů patřily vzájemné kombinace tvarovaných a netvarovaných dřevin. Různá prostranství a odpočívadla byla většinou po obvodu doprovázena linkou živého tvarovaného plotu (*Buxus*, *Ligustrum*) suplujícího balustrádu. Na pozadí uplatnil volně rostoucí dřeviny. Nebo před skupinu stromů (jehličnatých) tvořících pozadí odpočívadla umísťoval např. polokruhovitou stěnu stříhaných tisů (*Taxus baccata*). Poblíž důležitých společenských míst vysazoval skupiny bohatě kvetoucích keřů, podle vlastností stanoviště (*Rhododendron*) nebo záhony růží (*Rosa*).

Kritizoval používání bohatých kobercových záhonů, které považoval za přežitě. *Zajisté, že byly krásné, ale do dnešní doby nehodí se již. Jednak, že dlouho jsme se již na ně dívali, a potom chceme něco jiného, jako při všem. Také snad byly příliš krotké, sladounké, a potřebujeme silnějších dojmů. Ale hlavně, že pořízení jich a udržování je příliš nákladné. Zkrátka nejsou dnes již v módě.* Místo nich doporučoval v hojně míře používat záhony jednobarevných růží, které působí ve vhodné sestavě silnějším dojmem, nežli pestře zbarvený záhon letniček. Hojně uplatňoval bohatý výběr méně vzrůstných konifer, např. rody *Chamaecyparis*, *Thuja*, *Juniperus*, jimiž se snažil docílit zvláštních efektů.²²⁴

Ukázky řešení kompozičních oddělení:

Z analýzy kompozičního přístupu plyne, že v zahradě zřetelně vymezoval **formální část** (geometrická), **část založenou krajinářsky** a **užitkovou zahradu**. Podle povahy parcely byla formální část složena z jednoho nebo více pravidelných květinových parterů.

²²⁴ MINIBERGER, J. Zřízení parku v Sudově na Slovensku. Naše zahrádka, XXI., 1932, 10, s. 145–147.

Použitím a variantami řešení jednotlivých skladebných prvků kompozice se Miniberger znatelně neodlišuje od hlavního proudu.

a) Geometrická část zahrady (zahrada založená formálním způsobem)

Shodně jako v případě tvorby předešlých zahradních architektů byla formální část zahrady (její rozsah, trasování, komunikační propojení, pohledové osy) ovlivněna povahou vily. Dle rozsahu zahrady byla nejčastěji rozvržena do jednoho hlavního parteru. U symetrických budov byl parter podřízen hlavní kompoziční ose, která protнула celou zahradu. V bezprostředním okolí vily byla často vytvořena zpevněná plocha nutná pro příjezd aut a shromažďování. Od této plochy byl rozvíjen formální parter vycházející z tradiční formální dispozice. Parter byl opět nejčastěji vymezen tvarovanými živými ploty. Ve středu parteru býval situován geometrický bazén nebo hlavní centrální záhon. Na parteru pracoval tradičně s tvarovanými soliterními dřevinami, které rytmizovaly plochu (doprovázely cesty nebo zdůrazňovaly křížení cest). Rabata byla vysazována jako jednodruhové záhony často s růžemi. Samozřejmostí byla instalace zahradních plastik v středech polí, jako ukončení pohledů, či jako součást jiných architektonických objektů.

Ukázka²²⁵ tvorby č. 1 – Formálně řešená zahrada s typickým členěním ploch (zahrada J. Veselého, Molitorov)

Ve vazbě na hlavní zahradní průčelí vily byl založen květinový parter. Na podélnou osu byl položen geometrický bazén s vodotryskem. Osa byla ukončena odpočívadlem krytým tvarovanou stěnou, za kterou byl vysazen porost různých konifer. Mezi lavicemi odpočívadla byla umístěna zahradní

²²⁵ Všechny vzorové ukázky byly voleny s ohledem na typické pojetí prostoru a využití skladebných prvků charakterizujících nejčastější varianty řešení konkrétních kompozičních oddělení.

plastika. Rabatové záhony po obvodu parteru byly rozděleny do symetrických polí. Záhony byly akcentovány do kuželu tvarovanými koniferami (*Taxus*). Rabatové záhony byly vedeny také po vnějším okraji obvodové cesty. Vedlejší parter byl založen jako rosárium s osově umístěnou pergolou s odpočívadlem. Na křížení příčné a podélné osy byl položen hlavní kruhový záhon. Postranní záhony byly bohatě osazeny růžemi. V jednotlivých polích byly pro tvorbu Minibergra typicky, vysazeny skupiny kultivarů zakrsle rostoucích (barevných) konifer.

Obr. č. 32 Perspektivní návrh na výrazné přetvoření zahrady J. Veselého v Molitorově (J. Miniberger, konec 20. let)

b) Volná část zahrady (zahrada založená krajinářským způsobem)

Obecně lze konstatovat, že Miniberger při navrhování volných částí parku dbal na ponechání dlouhých průhledů mezi jednotlivými skupinami přes

louky a na to, aby byl průhled ukončen vždy nějakou zajímavou skupinou dřevin nebo solitérou.

Obr. č. 33 Půdorysný návrh krajinářské části zahrady Dr. J. Holubka ve Svodově na Slovensku (J. Miniberger, 1932)

Ukázka tvorby č. 2 – Část pozemku větší zahrady řešená krajinářsky (zahrada J. Holubka, Svodov)

Těžištěm krajinářské kompozice zahrady se stala prostorná louka situovaná v jedné podélné ose s parterem a vilou. Bohaté obvodové výsadby byly přerušeny v hlavním pohledu od vily průhledem do krajiny. Postranní porosty byly přerušeny méně patrnou příčnou osou navázanou na zahradnictví ležící na jihovýchodě a na protější straně ukončenou ve skupině významných dřevin. Osovost plochy v hlavním směru od vily zdůrazňovaly symetrické výsadby solitér. Od pravidelného parteru to byly trojice konifer na každé straně, symetrická výsadba převislých jasanů (*Fraxinus excelsior* 'Pendula') a *Picea pungens* 'Argentea' a *Abies concolor*

'Violacea'. Tři a tři kusy byly vysazeny poblíž hlavní příčné cesty a tři a tři na druhém konci louky.²²⁶

c) Kombinace obou přístupů tvorby

Příjemné rozmanitosti lze dosáhnout účelným sloučením slohu geometrického s volným. Spojení těchto dvou slohů má mnohé výhody. Jednak je to rozmanitost, a za druhé působí krásně kontrast přísných linií geometrického slohu proti volným, malebným liniím volného rostlinstva a volného seskupení prvků slohu, který veden jest ve smyslu nespoutané přírody. Upravíme-li v bezprostřední blízkosti budovy značné prostranství geometricky, jistě to bude vždycky velmi příjemné. Předně tím, že zde bude vždy hodně světla a prostoru vzdušného. Vyjdeme-li z uzavřených místností obytné budovy, budeme mile překvapeni širým rozhledem. A zároveň tento geometrický útvar jest přiléhavým pokračováním obytných místností.²²⁷

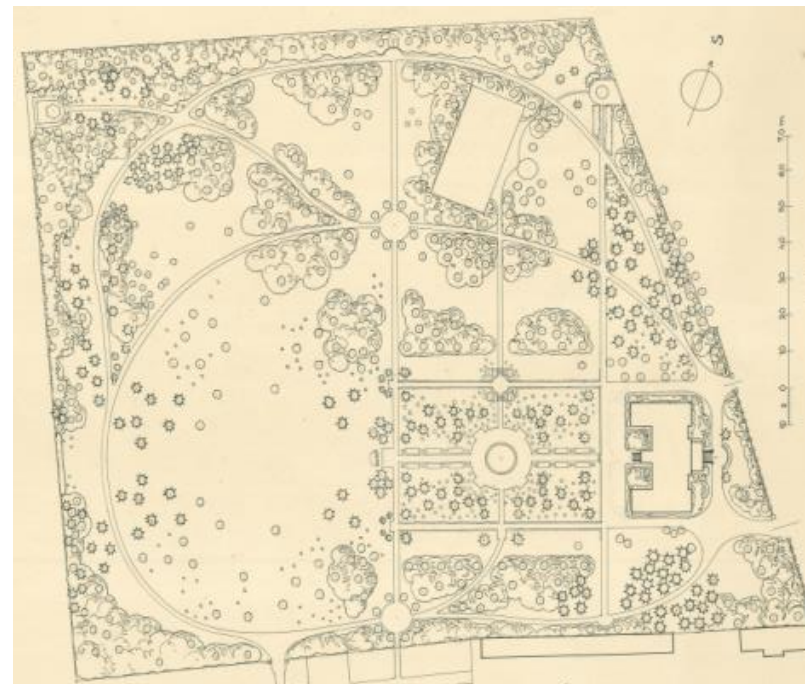
Ukázka č. 3 – Řešení zahrady větších rozměrů sloučením formální a neformální kompozice (zahrada J. Holubka, Svodov)

Cesta ukončující geometrický parter, za kterou se rozkládá volný prostor se solitery a skupinami stromů, představovala hlavní příčnou osou (SZ – JV) dělící zahradu na dvě poloviny. Na jihovýchodní straně měla být ukončena rondelem osmi lip stříbrných (*Tilia tomentosa*) a na straně severozápadní protínala rondel osmy dubů a pokračovala až k hranici pozemku. Oba rondely současně tvořily místo křížení s hlavní okružní cestou zahrady. Podobná příčná osa pojatá cestou vycházela také z terasy rovnoběžně s hlavní frontou vilu a byla ukončena v severním rohu zahrady malým pavilónkem.

²²⁶ MINIBERGER, J. Zřízení parku v Sudově na Slovensku. Naše Zahrádka, XXI., 1932, č. 7., s. 97–98.

²²⁷ MINIBERGER, J. (1932), o. c. v pozn. č. 224

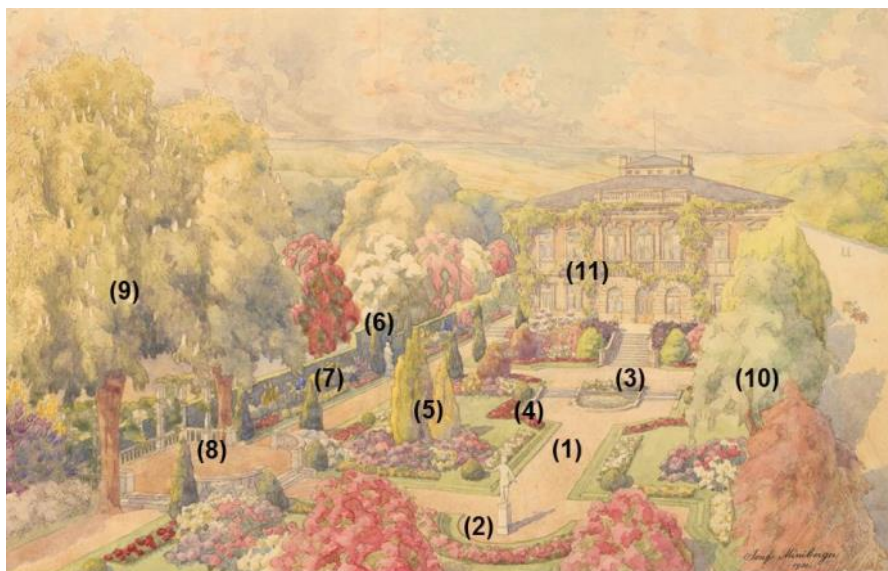
Méně významnou příčnou osu představovala cesta procházející středem pravidelného parteru k severu přes rondel vysazený z katalp nádherných (*Catalpa bignonioides*). Vyústěna byla v tenisovém hřišti, u kterého stával také odpočinkový altán. Formální parter pod vilou tvořil stěžejní část formálního řešení zahrady, která byla dále pojata výhradně krajinářským způsobem.

Obr. č. 34 Půdorysný návrh zahrady Dr. J. Holubka ve Svodově na Slovensku založený sloučením stylů (J. Miniberger, 1932)

Shrnutí tvorby Josefa Minibergra

J. Miniberger propagoval zejména smíšený způsob zakládání zahrad. Usiloval o to, aby jedna část v druhou přecházela zejména zabíháním geometrické formy do volně komponovaných částí zahrady. Přičemž formální útvar měl vždy zůstat čistě geometrickým, přestože se nacházel již v krajinářské úpravě. Za hlavní přednosti spojení obou přístupů považoval rozmanitost působení vzájemných kontrastů mezi přímými liniemi geometrických prvků postavených proti malebným liniím volného rostlinstva. Při navrhování zahradních staveb se často inspiroval tradičními (historizujícími) formami. Byl oblíbencem používání velmi pestré skladby konifer, zejména různých habituálně a barevně zajímavých odrůd.

Obr. č. 35 Perspektivní návrh ředitelské vily pivovaru v Praze-Košířích (J. Miniberger, 1920)

Legenda ke grafické analýze:

- (1) Hlavní pohledová osa zahrady počínající na zahradní terase vily.
- (2) Point de vue v podobě zahradní sochy na podstavci (lidská postava)
- (3) Formální bazén historizujícího půdorysu situovaný ve zpevněné ploše.
- (4) Rabatové záhony osazené nízkými květinami (jednobarevné a jednodruhové záhony)
- (5) Formální parter obohacený o skupinovou výsadbu zakrslých konifer
- (6) Příčná osa ukončená zahradní sochou na podstavci (lidská postava). Pro plastiku bylo vytvořeno pozadí z tvarovaného živého plotu.
- (7) Jednostranné perenové rabato podél živého tvarovaného plotu.
- (8) Vyvýšené odpočívadlo s nápadnou balustrádou a jednoduchou pergolou.
- (9) Symetrická výsadba jírovců (*Aesculus hippocastanum*) zdůrazňujících odpočívadlo.
- (10) Nepravidelná obvodová výsadba dřevin.
- (11) Historizující vila porostlá bujnými dřevinami.

4.1.6.4 Otokar Fierlinger – interpretace tvorby

Otokar Fierlinger byl zahradní architekt, krajinář a urbanista, který v těchto oborech uplatňoval vlastní přístupy založené na pečlivém studiu moderních, zejména amerických myšlenek. Byl znalcem historie a vývoje zahradního umění a s pokorou vzhlížel ke kulturám dálného východu.

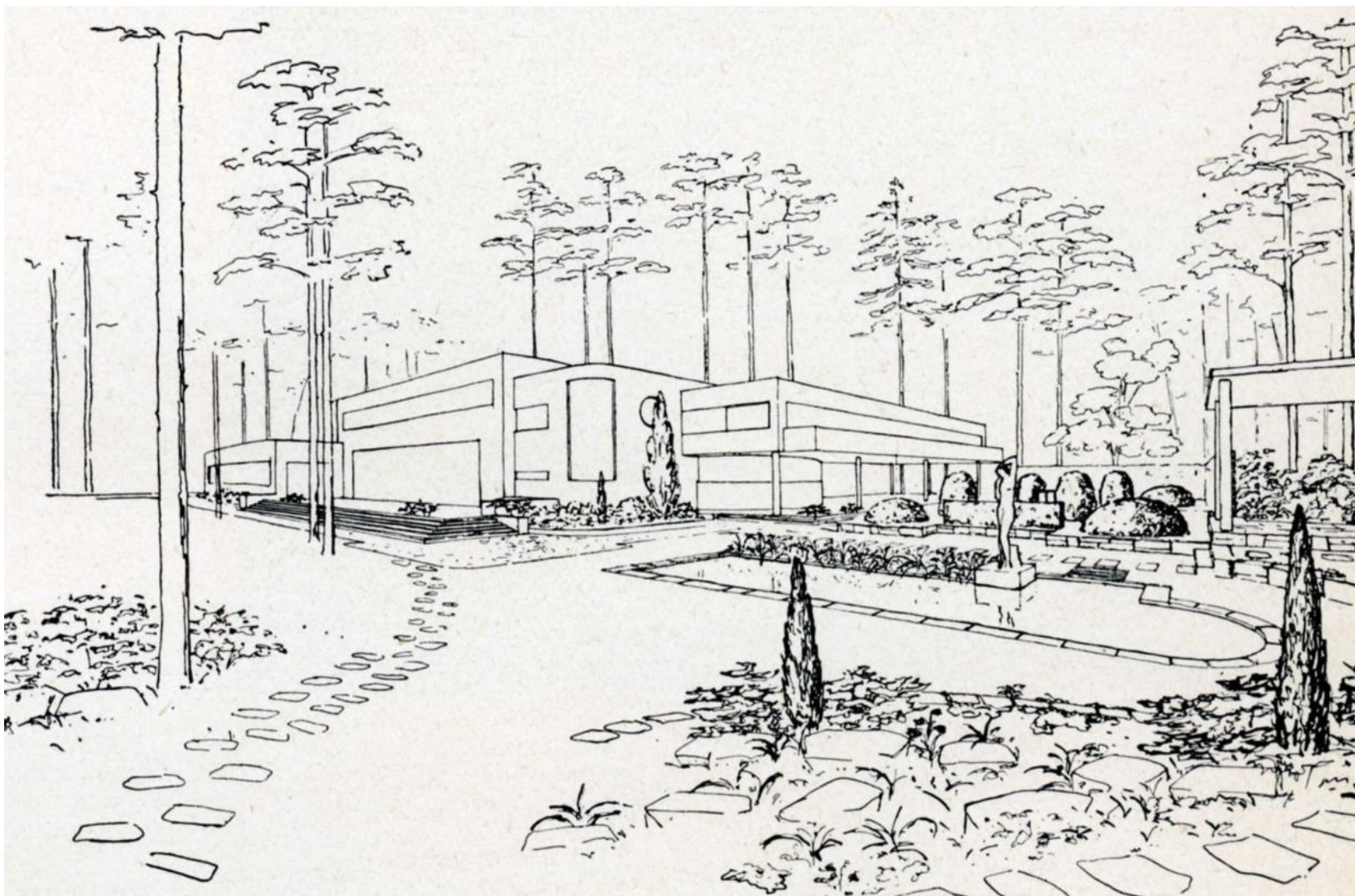
Otokar Fierlinger se narodil 21. května 1888 v Olomouci. Maturitní zkoušku složil na německé reálce v Olomouci a poté nastoupil na Vysokou školu technickou ve Vídni, kde studoval Fakultu pozemního inženýrství. První zaměstnání získal roku 1911 u firmy Vítkovické horní a hutní těžířstvo a později krátce v továrně na stroje a vozy v rakouském Simmeringu. Roku 1913 vstoupil do státní stavební služby na c.k. Místodržitelství v Brně a později přesídlil na okresní hejtmánství v Olomouci, kde zůstal do roku 1919. Po vzniku Československé republiky byl povolán na ministerstvo veřejných prací, které tehdy mělo v kompetenci aktivity související se stavebnictvím. V polovině 30. let byl jmenován přednostou oddělení pro plánování a výstavbu měst. Na ministerstvu působil až do své smrti. V letech 1920 – 1921 získal stipendium Rockefellerovy nadace, které mu umožnilo studovat ve Spojených státech amerických na univerzitách Ann Arbor v Michigenu nebo na Harvardu v Cambridge krajinářskou architekturu. Stáž doplnil cestami po amerických městech, aby se seznámil s jejich urbanizmem a úpravou parkových zón. Po návratu do ČSR využil všech nabytých vědomostí a v roce 1923 vypracoval a obhájil disertační práci na téma Severoamerická města. Rok na to se aktivně podílel na českém vydání knihy Zahradní města budoucnosti. V letech 1930 – 1937 působil jako docent nauky o stavbě měst na Akademii výtvarných umění v Praze. Jako odborník v otázkách zahradní architektury byl od roku 1936 členem Stavebního výboru Pražského hradu. Stál u počátků českého územního

plánování. Přijal také členství ve výkonném výboru Mezinárodní federace pro bydlení a stavbu měst v Londýně. Z jeho iniciativy vznikla obdobná instituce v ČSR při Masarykově akademii práce. Hojně přispíval do denního tisku i architektonických periodik svými výpisky z mezinárodních kongresů, zabýval se urbanismem a regionálním plánováním jak na úrovni teoretické, tak i v pojetí vlastních případových studií. Roku 1931 sestavil spolu s architektem J. K. Říhou a rozsáhlým kolektivem knihu Město a upravovací plán, základní dokument tehdejší doby pro plánování výstavby měst a obcí. V roce 1938 dokončil knihu Zahrada a obydlí, ve které formuloval své názory na základní zásady zahradní kompozice. V roce 1941 byl hospitalizován ve Vinohradské nemocnici, kde po nezdařené operaci 8. září zemřel.²²⁸

Analýza kompozice

Fierlinger hledal nové popudy pro formu zahrady v obrodě stavebnictví. Sympatizoval s funkcionalistickou architekturou, která se oprostila od historizujících složek a našla zahradní tvorbě svůj vlastní výraz. Za hlavní přednosti považoval to, že přinášejí zahradní tvorbě nové kompoziční možnosti tím, že se *oprošťují od veškerých dekorativních zbytečností a malicherností, jak toho žádají nové způsoby a názory životní, které jsou určeny pokrokem techniky, použitím nových konstruktivních prostředků a materiálů. Vše to přispívá ke zdůraznění potřeby vzdušných a logicky k sobě řazených prostorů vázaných k sobě účelem. Složitějším požadavkům moderního bydlení odpovídá členitost stavby, která se neváže na přísnou osu, naopak vyvolává mnohotvárnost zevnějšího prostoru. Proto přináší nejrůznější možnosti. Estetické přírodní materiály uplatňují se také ve vyšší míře kontrastem k jasně členěným velkým hmotám moderních staveb a*

²²⁸ ZÁMEČNÍK, R. Otokar Fierlinger (1888–1942) Inspirační zdroje a východiska pro tvorbu. Prameny a studie, 51, 2013, s. 4–55.

Obr. č. 36 Perspektivní návrh zahrady Dr. A. Schauera v Jevanech (O. Fierlinger, 30. léta)

v pohledu z velkých okenních ploch.²²⁹ Případně jsou přejímány staré dobré tradiční tvary, jako je tomu v zemích s vysokou bytovou kulturou, kde staletý vývoj bydlení ustálil praktické složky půdorysu a podrobnosti bytové potřeby, např. v Holandsku a v Anglii. Všechny tyto přednosti působí na okolí domu a vzniká tím jasný a přehledný půdorys zahrady, odpovídající půdorysu domu. Obsahuje prostory účelové, jako příjezdní nebo užitkové, hospodářské nebo ozdobné, pravidelné a volné, které samy o sobě mohou být členěny podle povahy terénu a místa. Kombinací rostlin s hladkými plochami moderního domu objevují se nové obrazy a mírní se tím i strohý výraz.²³⁰

Funkčnost zahrady považoval za první podmínku jejího rozvrhu a její vyrovnanost nejvyšším cílem i při nejhudších prostředcích. Při navrhování zahrad se vážně zabýval denními potřeby obyvatel domu a funkcí domu, které určovaly především rozsah zahrady. Různými funkcemi zahrady byly dále určeny detaily a povaha úpravy jednotlivých částí. Jednotnost všech částí k sobě byla pozorovatelem pociťována z více pohledů.²³¹ Zahrada byla charakteristická jednotící myšlenkou. Současně při procházení zahradou vznikaly logické a zároveň kontrastní účinky, sledujících základní motiv.²³² Dispozice zahrady se vyvíjela z půdorysu domu, na který bylo vázáno rozdělení, tvar, barva, struktura rostlin, plasticita terénu, dispozice cest atd. Fierlinger členil půdorys zahrady na jednotlivá oddělení, která nebyla nápadně vymezena jako v případě předešlých architektů. Pozemek zahrady v optimálním případě dělil na několik oddělení:

²²⁹ FIERLINGER, O. Zahrada a obydlí: Základní zásady zahradní kompozice. V Praze: Jan Laichter, 1938, 55 s.

²³⁰ Ibidem

²³¹ FIERLINGER, O. (1929/30), o. c. v pozn. č. 109

²³² ZÁMEČNÍK, R. (2013), o. c. v pozn. č. 228

1) Veřejná část

Situována byla před vstupním průčelím domu. Tvořila příchod k domu, a proto bývala založena formálně v přímé vazbě s průčelím.

2) Poloprivátní (formální) část

Bývala bohatěji upravena za použití výtvarných prvků. Měla poskytovat formální pohledy z oken v hlavní ose. Obsahová náplň a uspořádání květin se však vyhýbalo ostrým a nápadným barvám v popředí.

3) Vnitřní (privátní) část

Ležela za domem a byla koncipována jednoduše. Hlavním cílem bylo vytvořit volný prostor pro soukromou rekreaci rodiny. Pokud to dovolovaly podmínky, jednalo se o největší část zahrady, obzvláště pojímala-li různá sportoviště (plavecký bazén, tenisový kurt).

4) Užitková část

Nacházela se při hospodářském objektu a zaujímal zelinářskou plochu, dvůr a různé užitkové stavby (skleník, pařeniště, aj.).

a) Přístup k členění půdorysu zahrady

Nepravidelné, volně řešené části v zahradě převládaly nad geometrickými úpravami. Geometrické řešení se nacházelo v bezprostřední blízkosti domu, případně před vstupním průčelím domu. Tvořily jej kryté nebo otevřené terasy, upravené terénní stupně, někdy vymezená trávnicková plocha spolu s bazénem. Kromě pravidelných linií využíval často ke členění ploch půlkruh, čtvrtkruh nebo jen kruhové segmenty. Přejechy mezi jednotlivými částmi zahrady byly nenásilné. Zdivo, dlažba a květinové výsadby zdůrazňovaly rozdělení ploch a plasticitu přirozeného i umělé

formovaného terénu. Osovosti bylo dosahováno pomocí vyvážení pohledů.

b) Přístup k úpravě terénu zahrady

*Upravuje-li se zahrada ve větším měřítku, je nutné studovat její charakter, který je výsledkem pravidelně se opakujícího a komplikovaného působení přírodních sil. Úkolem krajinářského architekta je proto studovat geologické složení, klimatické poměry, rostlinstvo, povrchové útvary a vše to, co dává krajině osobitost. Jeho dalším úkolem je zdůraznit charakter místa logickým osazením, harmonickým vedením cest, spojováním účinků, odstraňováním rušivých objektů, aj. Kladné vlastnosti přirozených útvarů mohou být vylepšeny.*²³³

Fierlinger dokázal při projektování využít vlastnosti konkrétního stanoviště. Využíval přirozené modelace terénu, podporoval průhledy ze zahrady na zajímavé dominanty, bylo-li to možné, neváhal do zahradního programu pojmout stávající vzrostlou vegetaci, zajímavé morfologické útvary i vodní plochy. Jeho zahrady se tím stávaly záhy funkčními a přirozeně splývaly s okolím prostředím.

Terén byl přizpůsoben zejména tam, kde bylo nutno zdůraznit prohloubením pohledy v ose domu, nebo kde bylo úmyslem dosáhnout prostorově působivých efektů.

c) Komunikační propojení zahrady

Zahradní cesty, které by mohly v dálkových pohledech rušit průhledy, se měly těsně přimykát k terénu, případně byly mírně zahloubeny pod jeho úroveň. Kromě běžných materiálů, používal hojně také chodníky z kamenných desek volně položených v trávnickové ploše.

²³³ FIERLINGER, O. (1929/30), o. c. v pozn. č. 109

d) Okrasné rostliny a jejich použití

*Používat je vhodné především domácích druhů dřevin a květin, protože možnosti jejich kombinací jsou nesčetné.*²³⁴ Podle konkrétních možností zachovával původní dřeviny rostoucí na pozemku a krajinářské motivy. Využíval barevných přechodů a rozdílných odstínů jednotlivých druhů stromů nebo rozmanitosti odstínů různých jehličnanů. Osázení větších zahrad tvořily větší souvislé porosty jehličnaté, listnaté, resp. smíšené, které doplňovaly obraz okolní krajiny. Vzácnější druhy volil pouze před porostní skupiny.

Poměrně častým motivem jeho zahrad se staly suché květinové zidky. V případě květinového detailu zmiňoval Fierlinger zejména *kulturu anglických zahrad. Ta si libuje v bohatých záhonech a květinových zahradách a vykazuje nejlepší a takřka nedostižné výsledky, co do harmonického uspořádání květin podle jejich velikosti a barev.*²³⁵ Za jednoho z nejvýznamnějších propagátorů přirozených květinových zahrad považoval W. Robinsona. K průkopníkům tzv. paletového malířského zahradnictví řadil Gertrudu Jekyll. Díla Jekyllové a Robinsona označoval za základní poznatky v oblasti kompozice květinových záhonů volného stylu. *Z této jejich školy vyrůstá v Německu velký okruh dalších odborníků, kteří se pod vedením Karla Förstra a Camilla Schneidera sdružují kolem časopisu Gartenschönheit a rozvíjejí dále anglické myšlenky, zvláště když vzniká obliba tzv. divokých zahrad na jedné straně, na druhé straně pak zahrad barevně velmi ukázněných o květinové výzdobě pouze určitých barev.*²³⁶ V této souvislosti neopomene upozornit na zahrady ve Spojených státech amerických, kde tradiční koloniální dům anglického a

²³⁴ FIERLINGER, O. (1938), o. c. v pozn. č. 229

²³⁵ Ibidem

²³⁶ Ibidem

holandského původu sám již přispívá k propagaci tradičních květinových zahrad.²³⁷

Ukázky řešení zahrad

Projekční činnost Otokara Fierlingera v oblasti navrhování zahrad pro rodinné bydlení je ve srovnání s předcházejícími architekty nepoměrně nižší. Zatímco v případě zahradních architektů Josefa Vaňka a Josefa Kumpána můžeme hovořit bez nadsázky o tisících návrhů v rámci celého ČSR, v případě Josefa Minibergra o stovkách návrhů, u Fierlingera se dá předpokládat, že projektoval několik desítek objektů zahradní architektury.²³⁸ Tvorba Otokara Fierlingera se výrazně odlišovala od tvorby hlavního proudu prezentovaného Vaňkem, Kumpánem a Minibergem. Zahradní stavby byly ovlivněny dobovým purismem, odprošťovaly se od dekorací a výtvarných projevů. Sochařská výzdoba byla uplatňována jako kompoziční akcent v omezené míře a v kvalitním provedení, zahradní nábytek byl jednoduchý – minimalistický. Výsadby dřevin respektovaly domácí rámec krajiny. Exotické dřeviny byly voleny v omezené míře, výhradně jako kompoziční akcenty. Květinové výsadby ve formálních částech zahrady byly poplatné době. Ostatní květinové výsadby doplňovaly přírodní rámec ve volných sestavách.

Tvorba O. Fierlingera je analyzována prostřednictvím několika ukázkových projektů, případně realizací:

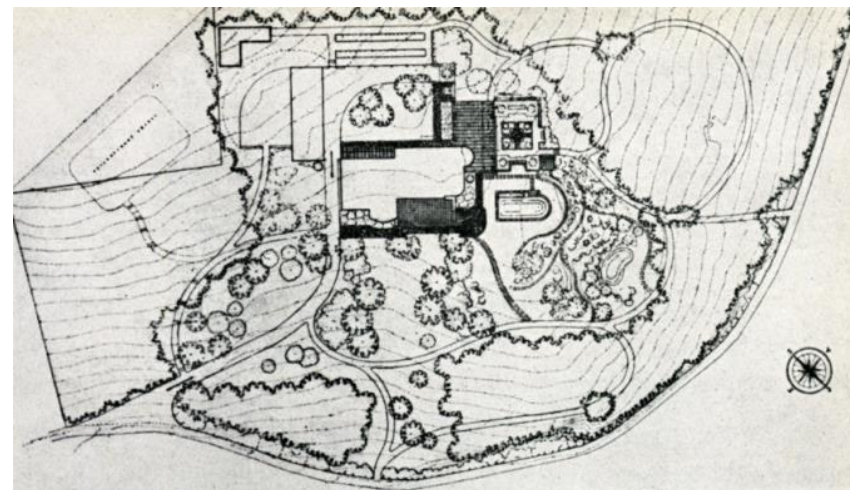
²³⁷ Ibidem

²³⁸ Navrhování zahrad nebylo jeho hlavní profesní činností. Seznam identifikovaných děl zahradně-architektonické tvorby O. Fierlingera je uveden v ZÁMEČNÍK, R. (2013), o. c. v pozn. č. 228

Ukázka tvorby č. 1 – Zahrada manželů Schauerových v Jevanech

Od počátku plně respektoval značně různorodou povahu parcely. Zohledňována byla také původní vegetace – na místě se rozkládal jehličnatý les. Kompozice vychází ze vzájemného a nenásilného prolínání jednotlivých částí v harmonický celek. K členění zahrady bylo využito zejména přírodní povahy terénu a stávající vegetace. Ostatní dělení pak zajistila různorodost vily. *Úprava sleduje úmysl, aby účelové pojetí zahrady bylo sice jasně vyznačeno, avšak aby přechody mezi jednotlivými prostory byly nenásilné. Zdivo, dlažba a květinová výzdoba, zdůrazňuje rozdělení ploch a reliéf přirozeného a uměle formovaného terénu.*²³⁹

S formální úpravou bylo možné se setkat pouze v nejbližším okolí vily, zejména před jihozápadním průčelím. Prostor byl pojat pravidelně členěným parterem a tvořil hlavní reprezentativní část zahrady, současně

Obr. č. 37 Půdorysný návrh zahrady Dr. Schauera v Jevanech (O. Fierlinger, 30. léta)

²³⁹ FIERLINGER, O. Soudobé snahy v úpravě zahrad. Styl, 13 (18), 1933/ 1934, s. 143 – 158.

byl důležitým pohledovým prvkem z terasy v prvním patře. Poměrně pravidelné schéma v sobě snoubil rekreační bazén umístěný v boční ose květinového parteru. Půdorys niky bazénu se zaoblenou stranou byl přenesen do půdorysného schématu květinové zídky, která oddělovala trávnik. Bazén byl zvýrazněn sochařskou výzdobou. Pod bazénem, směrem k západu, byl značně svažité terén, v místě původního lomu, upraven do podoby přírodní alpské stylizace. Při úpatí svahu bylo zřízeno neformální bazén. Za budovou vily bylo vymezeno vnitřní nádvoří do kterého ústila hlavní příjezdová komunikace. Na jedné ze stran bylo nádvoří uzavřeno hmotou budovy a na druhé samostatně situovaným hospodářským domem, na nějž navazovala zelinářská zahrada. Travnaté plochy byly protkány šlapákovými stezkami.

Obr. č. 38 Fotografie obytné části zahrady Dr. Schauera v Jevanech (O. Fierlinger, 30. léta)

Ukázka tvorby č. 2 – Letní sídlo Františka Schnöblinga ve Strančicích

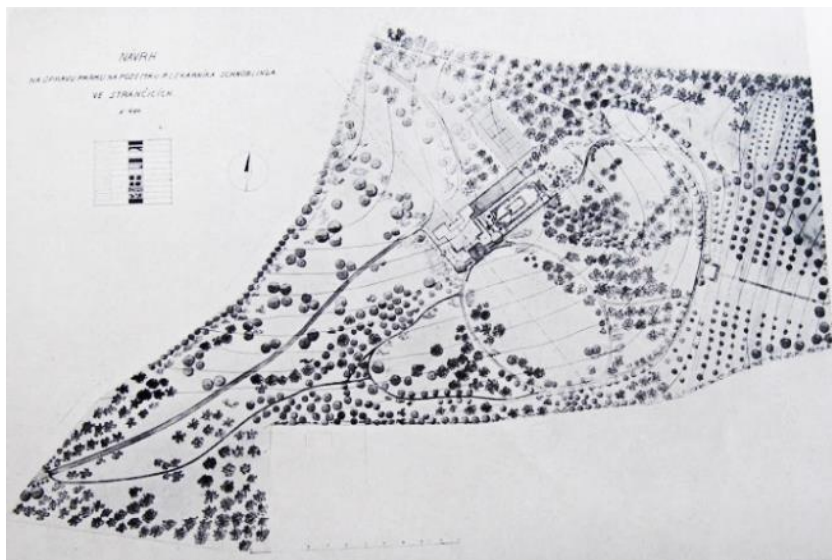
Příjezd k domu byl zajištěn od západu komunikací vedenou vzrostlým jehličnatým porostem, v mírném stoupání k nádvoří domu. Povahu vstupní části zahrady určovaly vybrané skupiny rytmicky se střídající kolem menších travnatých ploch, přecházející ve struktuře od druhů s listem tmavým panašovaným (*Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii'), přes jemnolisté druhy (*Robinia pseudoacacia*) k listům plným, velkým a lesklým (*Catalpa bignonioides*, *Acer saccharinum*).²⁴⁰

Před jihovýchodním průčelím vily se rozkládal volný travnatý parter lemovaný rozvolněnými skupinami převážně jehličnatých dřevin (*Picea pungens* 'Argentea', *Abies concolor*, *Pinus strobus*, *Tsuga canadensis*, *Chamaecyparis lawsoniana*, aj.). Z portiku vily rámovaného symetrickou výsadbou lip (*Tilia cordata*) byla komponována hlavní pohledová osa přes parter. Závěr travnatého parteru byl symetricky ukončen výsadbou japonských javorů (*Acer palmatum*).

Hlavní obytná terasa byla situována v podélné ose domu a byla pojata jako formálně upravený květinový parter s centrálním vodním prvkem. Položena byla v nižší úrovni, uzavřena proti hospodářskému dvoru plotem s trelážemi, na severovýchodní straně do úrovně terasy zvýšenou terénní modelací se širokým schodištěm a krytou pergolou. Proti straně jihovýchodní byla uzavřena nízkým živým plotem na zvyšující se podezdívce. Uprostřed tohoto oddělení zahrady byl umístěn koupací bazén. Terénní modelace na severovýchodní straně bylo využito pro zřízení rozsáhlého alpina klesajícího k vodní ploše. Volný travnatý parter pod terasou byl osazen jehličnatými solitérami a v dolní části porostem bříz. Pohledový směr od terasy do údolí zdůraznila do horizontální úrovně

²⁴⁰ Mezi další použitý sortiment patřili *Fagus sylvatica* a *F. sylvatica* 'Atropunicea', *Liriodendron tulipifera*, *Quercus rubra*, *Crataegus crus-galli*, *Aesculus parviflora*, *Abies grandis*, *Abies nordmanniana*, *Pseudotsuga menziessi*, *Pseudotsuga menziessi* 'Glaucia', aj.

zvednutá alej okrasných jabloní ukončená vyhlídkou na průčelí domu, velkou část zahrady a do okolí. V severním směru se uplatňoval pohled na menší vodní plochu ztrácející se v jehličnatém porostu.

Obr. č. 39 Půdorysný návrh zahrady F. Schnöblinga ve Strančičích (O. Fierlinger, 1931)

Jihovýchodní silně se svažující část pozemku byla osazena ovocným sadem uspořádaným pravidelně ve výšce a obrysech na jednu osu pohledu z vyhlídky. Střed této dispozice zaujímala zelinářská zahrada s květinami pro řez kolem zavlažovací nádrže, která byla symetricky rámována výsadbou vícekmenných jedlých kaštanů (*Castanea sativa*). V severozápadní části zahrady bylo postaveno tenisové hřiště kryté jehličnatým porostem proti slunci.

Osázení zahrady tvoří větší souvislé porosty jehličnaté, listnaté, resp. smíšené, které doplňují a zvyšují obraz okolní krajiny. Vzácnější druhy volil Fierlinger pouze před porostní skupiny.²⁴¹

Ukázka tvorby č. 3 – Zahrada vily Julia Řivnáče v Jevanech

Úpravu zahrady podřídil povaze terénu a funkcionalistické vile. Před západním průčelím vily byla získána trávnicková plocha na půdorysu výseče čtvrtkruhu, jejíž okraj tvořilo alpínkové společenstvo s květinovými zídkami. Mezi touto částí zahrady a tenisovým hřištěm bylo vytvořeno promenádní spojení doprovázené alejí stromů. Pod travnatou plochou byl terén upraven terasováním. Jednalo se o vyzděné opěrné zídky z pálených bílých cihel. Na terasách vzniklo několik dlouhých květinových záhonů. Před jižním průčelím se pozemek prudce svažoval, čehož bylo využito k založení alpína. V okolí vily bylo založeno ještě několik záhonů, které měly charakter podrostových společenstev, neboť v ploše byly citlivě ponechány starší jehličnaté a listnaté stromy, pod kterými se rozvíjel zahradní program. Zahrada nad vilou i směrem k jihu měla charakter rozvolněné přírodní zahrady s travnatými porosty. Mnohem větší část lesnatého pozemku, západně od vily, byla ponechána téměř bez zásahu. Bylo v něm vybudováno tenisové hřiště.

²⁴¹ Např. *Quercus rubra*, *Fagus sylvatica* 'Atropunicea', *Fagus sylvatica* 'Pendula', *Liriodendron tulipifera*, *Catalpa bignonioides*, aj.

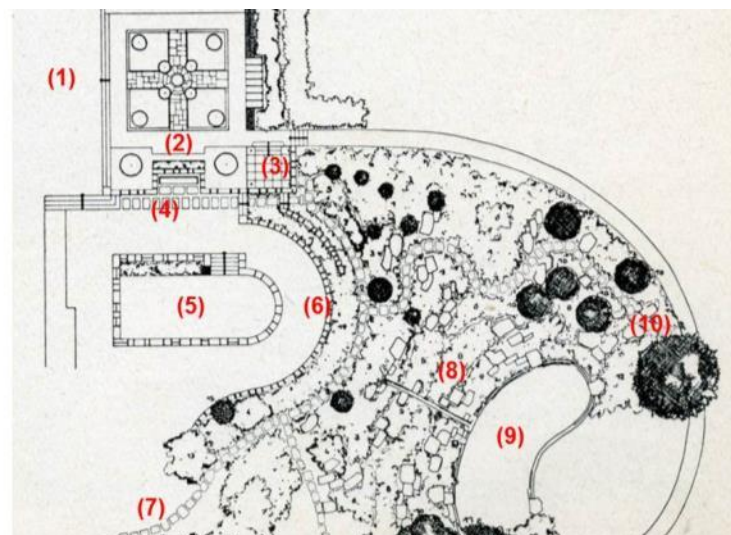
Obr. č. 40 Návrh zahrady J. Řivnáče v Jevanech (O. Fierlinger, 30. léta 20. stol.)

Shrnutí tvorby Otokara Fierlingera

Fierlinger je představitelem nových pokrokových myšlenek o úpravě rodinných zahrad. Spojoval přirozené nadání a všechny získané vědomosti s velkým rozhledem a snažil se i pro kompozici zahrad a krajiny definovat zásady. Měl pochopení pro novou architekturu, cit pro moderní umění a všiml si také měnícího se životního stylu obyvatel, což mu umožnilo navrhovat nadčasové zahrady. Ve spolupráci se stavebními architekty, dovedl propojení domu a zahrady k dokonalosti.

Výše popisovaný výběr několika zahrad realizovaných ve 30. letech 20. století O. Fierlingerem charakterizuje jeho nadání, které se vyznačovalo citlivostí ve výběru rostlin, pochopením genia loci místa, odhadem potřeb a životního stylu budoucích obyvatel a dokonalým uchopením vazeb mezi historickým i moderním stavitelstvím a zahradou. Pravděpodobně také jeho technické vzdělání mu umožnilo dobře se orientovat v oblasti

architektury a stavitelství, které využil při navazování četné spolupráce mezi projektanty a stavebními architekty, což se kladně odrazilo ve výsledné podobě a provázanosti budovy se zahradou.

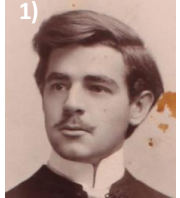

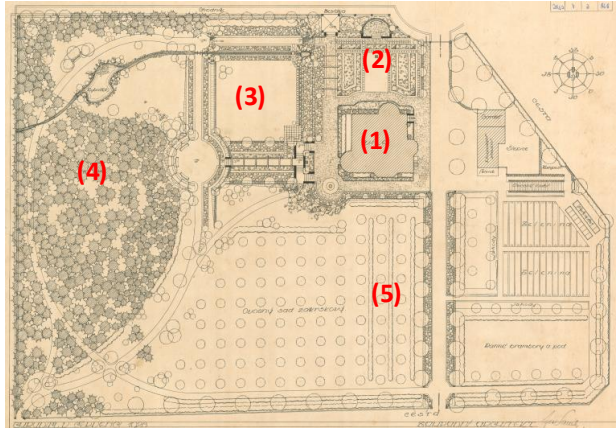
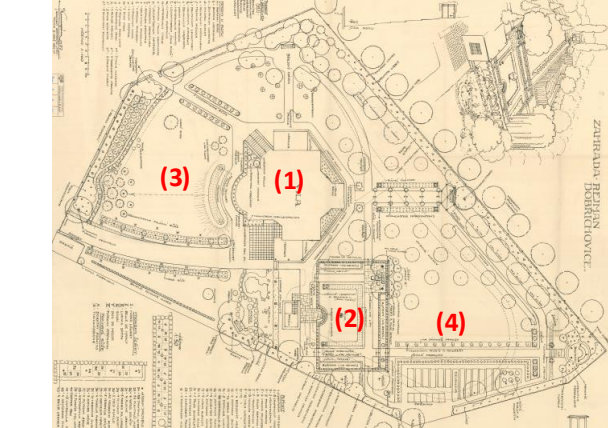
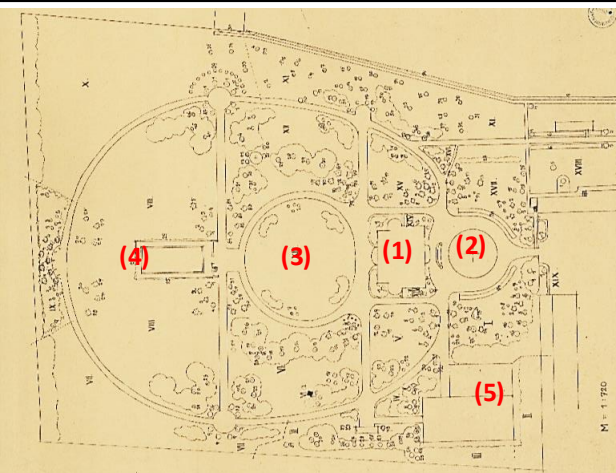
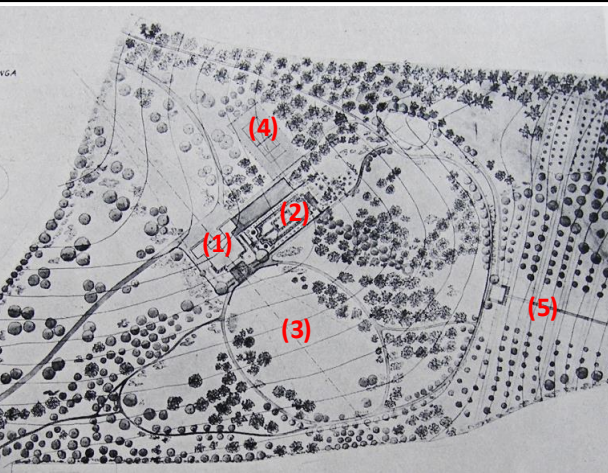
Obr. č. 41 Půdorysný návrh části zahrady A. Schauera v Jevanech (O. Fierlinger, 30. léta)

Legenda ke grafické analýze:

- (1) Vila s krytými terasami.
- (2) Obytná terasa pojatá jako formální květinový parter.
- (3) Subtilní otevřená besídka s rovnou střechou.
- (4) Šlapákové betonové desky.
- (5) Rekreační bazén se zahradní sochou a perenovým záhonem.
- (6) Suché květinové zídky.
- (7) Šlapáky z nepravidelných plochých kamenů.
- (8) Rozsáhlé alpinum vzniklé v místě historického lomu.
- (9) Přírodní neformální bazén.
- (10) Ponechané porosty původních dřevin.

4.1.7 Srovnání tvorby interpretovaných zahradních architektů

Tabulka č. 1 Komparace zahradně-architektonických přístupů							
autor	Analýza kompozice - skladebné prvky						shrnutí
	půdorys	terén	technické prvky	výtvarné prvky	vegetační prvky	ostatní	
<p>1)</p> <p>J. Vaněk (1904)</p>	Převažuje formální dispozice v celé ploše, společně s formální je uplatňována menší volně řešená část, výrazně členěn do kompozičních oddělení, osové vazby s půdorysem budovy.	Vyrovňován do rovin nebo nakloněných rovin, lokálně modelován, ve volných částech zdůrazněny přírodní křivky, překonáván terasováním.	Výrazné uplatnění v kompozici, budovány v přímé vazbě s budovou, náročné až okázalé provedení lehkých i trvalých zahradních staveb.	Hojně uplatněny, soliterně i jako součást jiných prvků, ve všech známých formách (figurální, zvířecí motivy), převažuje sériová výroba.	Časté kontrastní působení habituální i barevné, pestrý sortiment, výrazné použití tvarovaných dřevin, bohaté, převážně rabatové záhony (trvalkové, růžové, letničkové).	Autorský zahradní mobiliář, dřevěný, výtvarně pojatý, hojně uplatněn.	Šablonovité ustrnutí na definovaných funkčních typech zahrad s jednotným vzorníkem skladebných prvků kompozice.
<p>2)</p> <p>J. Kumpán (1935)</p>	Převažuje formální dispozice, případně je uplatněna volná část, členěn do kompozičních oddělení, variabilně řešen v osové vazbě s půdorysem budovy.	Vyrovňován do rovin nebo nakloněných rovin, lokálně modelován, ve volných částech zdůrazněny přírodní křivky, překonáván terasováním.	Výrazné uplatnění v kompozici, budovány v přímé vazbě s budovou, náročné ale neokázalé provedení lehkých zahradních staveb.	Často uplatněny, soliterně i jako součást jiných prvků ve všech známých formách (figurální, zvířecí motivy).	Časté kontrastní působení habituální i barevné, pestrý sortiment, výrazné použití tvarovaných dřevin, bohaté, převážně rabatové záhony (trvalkové, růžové, letničkové).	Autorský i sériově vyráběný zahradní mobiliář, dřevěný, hojně uplatněn.	Snaha řešit obdobné prostory variabilně za využití obdobných skladebných prvků kompozice.
<p>3)</p> <p>J. Miniberger (1896)</p>	Převažuje formální dispozice, časté prolínání formální a neformální dispozice, méně nápadné členění do kompozičních oddělení, osové vazby s půdorysem budovy.	Vyrovňován do rovin nebo nakloněných rovin, lokálně modelován, překonáván terasováním.	Výrazné uplatnění v kompozici, budovány v přímé vazbě s budovou, náročné provedení zahradních staveb.	Často uplatněny, soliterně i jako součást jiných prvků ve všech známých formách (figurální, zvířecí motivy).	Pestrý sortiment, výrazné použití tvarovaných dřevin, často v kontrastu s volně rostlou vegetací, bohaté převážně rabatové záhony (růžové, letničkové).	Výtvarně pojatý zahradní mobiliář, hojně zastoupen.	Tradiční řešení prostoru se snahou vzájemné kombinace formálních a neformálních prvků kompozice.
<p>4)</p> <p>O. Fierlinger (1935)</p>	Převažuje neformální dispozice, kompoziční oddělení nejsou znatelně vymezena, rozmanitě řešen ve volné vazbě na půdorys budovy.	Podpořeny přirozené poměry místa, lokálně přizpůsobován dispozici budovy a ve vazbě na architektonické nebo krajinářské hodnoty lokality.	Doplňkový význam v kompozici, budovány ve vazbě na místní poměry, minimalistické provedení ovlivněné moderní architekturou.	Uplatněny omezeně s důrazem na autorské řešení i jako součást jiných prvků (zidky a bazénů).	Převážně skupiny dřevin v přirozených hmotách, obohaceny introdukovanými druhy, formální záhony uplatněny pouze v přímé vazbě na dům, výsadby ovlivněny stanovištními poměry.	Sériově vyráběný zahradní mobiliář, puristický, kov v kombinaci se dřevem.	Odklon od tradičního schématu pojetí rodinné zahrady za využití neformálních přístupů.

Tabulka č. 2 Komparace zahradně-architektonických přístupů - ukázky řešení vilových zahrad jednotlivými architekty	
<p>J. Vaněk - návrh zahrady Františka Fejbara ve Studenci u Jilemnice</p> <p>V osové vazbě s vilou založeny formální partery - rosarium s besídkou, travnatý s obvodovými perenovými záhony, dále od vily volná část s rybníkem a hospodářská část s velkým ovocným sadem.</p>	<p>J. Kumpán - návrh zahrady p. Rejmana v Dobřichovicích</p> <p>Příčná a podílná osa podpořena situováním zahradních staveb, vymezeno samostatné kompoziční oddělení - květnice s menší hospodářskou částí a ovocným sadem.</p>
 <p>Legenda: (1) vila (2) rozárium (3) travnatý parter (4) volná část (5) užitková část</p>	 <p>Legenda: (1) vila (2) květnice (3) travnatý parter (4) užitková část</p>
<p>J. Miniberger - návrh zahrady p. Peterse ve Cvrčovicích</p> <p>Symetricky rozdělená zahrada formálního půdorysu s volnými výsadbami. Založená na průniku osových a kruhových dispozic řazených v podélné ose.</p>	<p>O. Fierlinger - návrh zahrady Františka Schnöblinga</p> <p>Krajinářská zahrada letního sídla s prvky tradiční formální dispozice (květinový parter s bazénem), rekreační částí (tenisový kurt) a hospodářskou částí.</p>
 <p>Legenda: (1) vila (2) vstupní parter (3) travnatý parter (4) plavecký bazén (5) dvůr hospodářský</p>	 <p>Legenda: (1) vila (2) květinový parter (3) travnatý parter (4) tenisový kurt (5) užitková část s ovocným sadem</p>

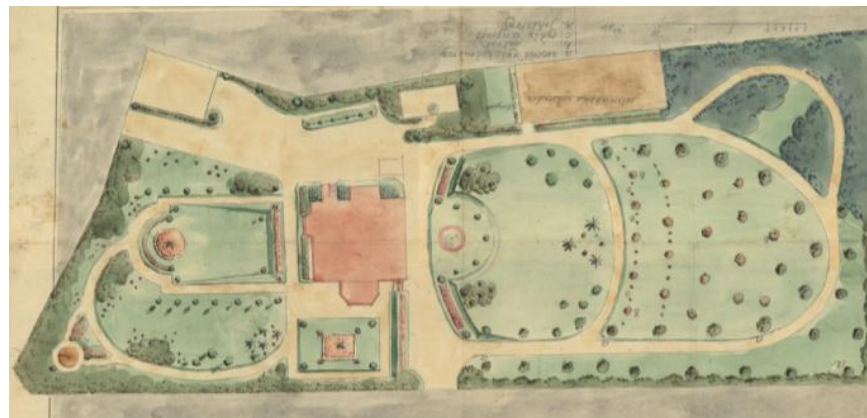
4.1.8 Zmínka o dalších zahradních architektech meziválečného ČSR

O více jak generaci mladší Josef Vaněk nazval několikrát v dobovém tisku i ve své knize České zahrady z roku 1920 **Františka Thomayera** prvním českým zahradním architektem. K jeho sedmdesátým narozeninám, které oslavil v roce 1926 Vaněk uvedl: *Jest to muž vynikajících vědomostí a svojí činností získal si velkých zásluh o povznesení zahradnictví a jeho jméno jest též v cizině velmi chvalně známo. Dnes může s uspokojením pohlížeti na svoji velmi plodnou a záslužnou činnost. V československém zahradnictvu není populárnější osobnosti nad Thomayera a každý čs. zahradník vyslovuje jeho jméno s úctou.*²⁴² Také neméně známý Josef Kumpán psal vždy o Thomayerovi v superlativech. V příspěvku otištěném k jeho osmdesátým narozeninám (1936) Kumpán uvedl, že to byla právě tvorba Thomayerova, která v něm podpořila zájem o zahradní tvorbu. *Bylo to v roce 1895, kdy můj otec podnikl se mnou zájezd z venkova do Prahy na Národopisnou výstavu. Ukázal mi mimo jiné pečlivě udržované pražské sady, a bylo to hlavně Karlovo náměstí s pestrými květinovými koberci české ornamentiky, které v mé duši vznítily touhu po povolání, kterému jsem se také skutečně věnoval.* Kumpán také uvedl: *Nepokrytě můžeme říci, že přítele Thomayera v tvorbě sadovnické žádný dosud nepřekonal. Výsledků jeho dřívější činnosti si velmi vážíme a může býti ujištěn, že jeho jméno bude jednou v historii čsl. zahradnictví zlatým písmem zvěčněno.*²⁴³ František Thomayer se narodil v roce 1856 v Trhanově u Domažlic. Zahradnickému řemeslu se vyučil u svého otce, tamního zámeckého zahradníka. Po absolvování pomologického ústavu v Praze Troji (1873), odešel do ciziny, kde pobyl přes deset let (2 roky ve Frankfurtu, 2 roky ve

²⁴² VANĚK, J. František Thomayer – sedmdesátníkem. Zahrada, XX., 1926, 12, s. 177.

²⁴³ KUMPÁN, J. František Thomayer osmdesátníkem. Československá zahradnická jednota, XVIII., 1936, 10, s. 2–3.

Vídni a 6 let ve Francii, kde se věnoval hlavně krasosadovnictví u slavného E. Andrea v Paříži). V roce 1884 byl jmenován ředitelem městských sadů pražských, kde založil a upravil celou řadu parků. *Uplatňoval všude tehdy moderní přírodní sloh, on první zaváděl upotřebenou perenu v sadech a zahradách a mistrem byl v úpravě mosaikových kobercových skupin, z nichž s oblibou kombinoval a používal vzory z národního vyšívání.*²⁴⁴

Obr. č. 42 Půdorysný návrh zahrady F. Kučery v Roztokách u Prahy (F. Thomayer, konec 19. stol.)

Za jeho působení měly pražské parky světovou pověst. Zahradnické výstavnictví, jehož byl tvůrcem, bylo na tehdejší poměry vrcholem dokonalosti. Založil a vydával Časopis českých zahradníků, pořádal kursy a přednášky a byl duší a tvůrcem veřejného života. Jeho zásluhou byl postaven pomník slavnému zahradníkovi – cestovateli Benediktu Roetzovi. Po odchodu z veřejného života si založil vlastní zahradnictví v Říčanech u

²⁴⁴ VANĚK, J. (1926), o. c. v pozn. č. 242

Prahy. Zabýval se také šlechtěním novinek a uváděl je do prodeje.²⁴⁵ Hlavně se však zabýval projektováním zahrad a parků, veřejných, zámeckých i vilových.²⁴⁶ Jeho projekty jsou tak svérázné, že každý odborník ihned pozná práci Thomayerovu.²⁴⁷ František Thomayer zemřel v roce 1938 v Praze.²⁴⁸

Vrstevníkem Františka Thomayera byla také významná osobnost tehdejšího zahradnického oboru **Leopold Batěk** (1869–1928), který je znám zejména jako funkcionář zahradnických spolků a organizací. Projektovat také rodinné zahrady a veřejné parky. Leopold Batěk se narodil v Pohořelicích, kde jeho otec pracoval jako zahradník. Vystudoval střední reálnou školu v Kroměříži. Zahradnickému řemeslu se vyučil u Kouta v Cholticích, jako příručí pracoval v Praze. Dále se zdokonaloval prací v cizině. Poté se usadil na Konopišti, kde se věnoval zahradně-architektonické práci, následně se stal zámeckým zahradníkem ve Skřivanech. Poté se usadil v Praze, která se stala jeho hlavním působištěm. Zakládal Riegrovy sady a upravoval stávající parky. Věnoval se přípravě zahradnicko-ovocnických výstav (1906, 1910), které vzbudily pozornost

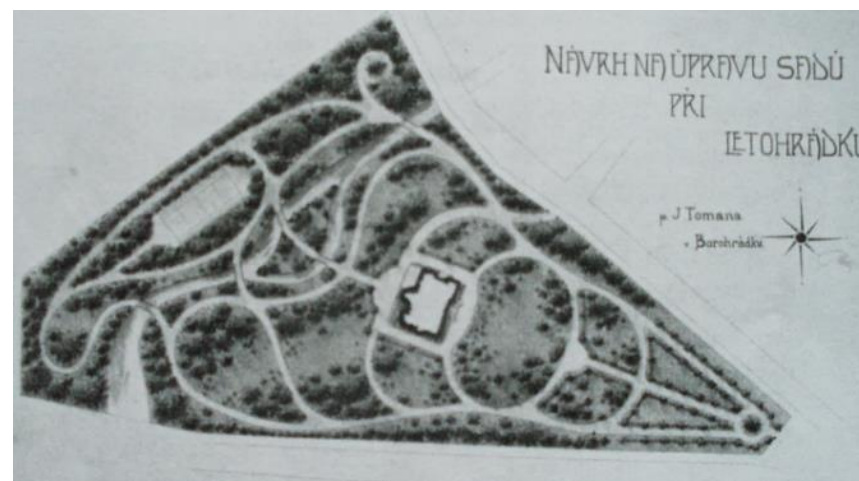
²⁴⁵ Např. *Syringa vulgaris* 'Říčanensis', *S. vulgaris* 'Bohdan Kaminský' a mnoho odrůd *Chrysanthemum* a *Canna* (VANĚK, J. 1926, o. c. v pozn. č. 243)

²⁴⁶ K jeho návrhům vilových zahrad z tohoto období patří např. zahrada bratří Fričů v Ondřejově, zahrada pana Tichého v Uhříněvsi, zahradní úpravy pro Dr. Kramáře v Libštátě, zahrada Kramářovy vily v Praze, zahrada Tomáše Bati ve Zlíně, dále zahradní úpravy v Třebetově pro průmyslníka Haaseho a ve Světcích u Bíliny pro průmyslníka Machalického (KUMPÁN, J. 1936, o. c. v pozn. č. 243). Dále navrhl např. zahrady průmyslníků – Gottwaldovi v Praze, Fitzovi v Libušíně, Novákovi ve Františkově, dále pro pana Mandelíka v Kolíně, Machalického v Ústí, aj. (KUBEŠA, P. Stručný životopis a přehled díla zahradního architekta Františka Thomayera, *Prameny a studie*, 42, 2009, s. 15–33).

²⁴⁷ KUMPÁN, J. (1936), o. c. v pozn. č. 243

²⁴⁸ Souhrnně byla životu a dílu F. Thomayera věnována pozornost v: DUFEK, V. Odkaz zahradního architekta Františka Thomayera. Praha: Národní zemědělské muzeum, edice *Prameny a studie*, 42, 2009, 154 s.; STEINOVÁ, Š. František Thomayer - život a dílo zahradního architekta. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2008, 103 s.

nejen celého národa ale i zahraničí.²⁴⁹ Zastával četné funkce.²⁵⁰ V roce 1922 napsal knihu *Zakládání a vysazování zahrad okrasných*.²⁵¹

Obr. č. 43 Půdorysný návrh zahrady J. Tomana v Borohrádku (L. Batěk, 1911)

Zahradníkem, projektantem zahrad a zejména odborným zahradnickým spisovatelem, s jehož články z různých oblastí zahradnického oboru je možné se setkat snad ve všech tehdy vycházejících časopisech, byl **Jan Josef Těšitel**. Narodil se v roce 1876 v rodině zahradníka v Dolní Krupě.

²⁴⁹ MACHÁČEK, F. Za Leopoldem Batěkem, *Československé zahradnické listy*, XXV., 1928, 15, s. 1.

²⁵⁰ Byl předsedou Národ. čsl. Společnosti zahradnické, členem Československé akademie zahradnické, předsedou školního výboru I. odborné pokračovací školy, členem kuratoria zem. pomolog. ústavu v Praze-Troji, zkušebním komisařem pro učitele vyšších zahradnických škol, členem poradního sboru ministerstva zemědělství, obchodním radou, členem výboru Česl. společnosti ovocnické, Společnosti dendrologické, čestným členem spolku zahradníků Roetzl, aj. (MACHÁČEK, F. 1928, o. c. v. pozn. č. 249).

²⁵¹ BATĚK, L. *Zakládání a vysazování zahrad okrasných*: Praha: Československé Zahradnické Listy, 1922, 88 s.

Vyrůstal ale v Jihlavě. Vyučil se u K. V. Maresche, pak pracoval v městských sadech jihlavských. S vyznamenáním absolvoval pomologický ústav v Praze-Troji. Poté působil u firmy Bratři Skasikové v Opavě, pak jako vedoucí příručí v Sibini (Sedmíhradsko) u firmy R. Schneider a na Konopišti při úpravě arcivévodských zahrad. Několik let působil v Srbsku na tamní ovocnicko-vinařské škole. Dalších asi 8 let strávil jako vrchní zahradník ve Včelním Hrádku. Po změně majitele odešel do služeb sanatoria v Podolí a v Dejvicích. Poté již jako padesátiletý si založil vlastní projekční a realizátorskou firmu. Kromě nesčetného množství článků napsat také několik ucelených spisů.²⁵² Zabýval se poradenskou a pozorovatelskou činností ve prospěch Státních výzkumných ústavů.²⁵³

Do generace následovníků Františka Thomayera patřil jeho krajan **Alois Josef Kulišan** (1885–1948) původem z Domažlic. Kulišan se po vystudování plzeňské reálky vyučil zahradníkem v Kopidlně u Jičína a poté podnikl zkušební cestu po Balkáně, Istrii a Itálii. S Františkem Thomayerem se zasloužil o rozkvět řady pražských parků a veřejné zeleně.²⁵⁴ Odborné veřejnosti je snad známý jeho návrh na úpravu Růžového paloučku u Litomyšle z roku 1923, který v soutěži zvítězil nad konkurenčním návrhem Josefa Vaňka. Působil ale také jako zahradní architekt a realizátor soukromých, vilových zahrad a to zejména v Praze a ve středních Čechách. Kulišan napsal několik knih zaměřených také na zahradní architektu.

²⁵² Slovník rostlinných druhů, Slovník druhových jmen rostlinných, Slovník terminologický a Slovník vysvětlivek vědeckých názvů rostlinných, dvousvazkové dílo Naše rodinné zahrady, Květiny zahradní (letničky a trvalky), Okrasné keře a stromy. Dále napsal řadu knih zaměřených na ovocnářství, zelinářství, interiérové květinářství a na pěstování hub (MIKEŠ. x. J. J. Těšitel šedesátníkem. Československá zahradnická jednota, XIX., 1936, 22, s. 263–264)

²⁵³ MIKEŠ. (1936), o. c. v pozn. č. 252

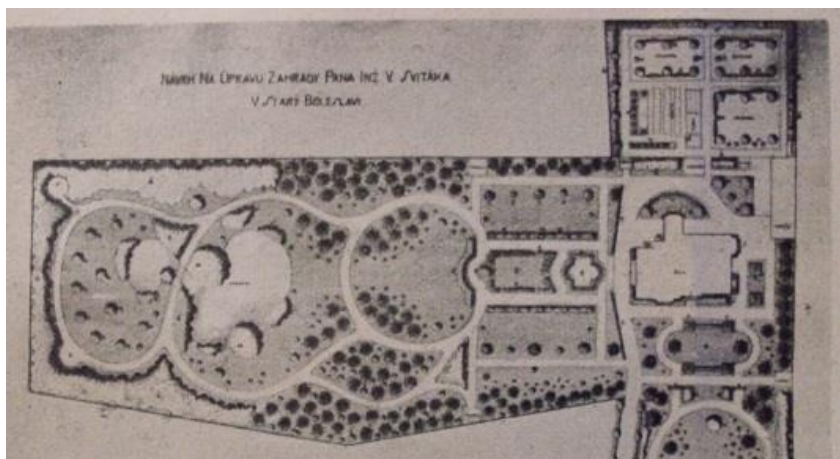
²⁵⁴ HOLÝ, P. J. Neprávem zapomenutý rodák, Domažlický deník. Anopress. 30. 6. 2000, s. 16.

Věnoval se problematice zakládání zahrad.²⁵⁵ Dále sestavil dalších asi tucet knih zaměřených zejména na pěstování ovoce a zeleniny. Kulišan se při navrhování vilových zahrad řídil v první řadě rozlohou pozemku. *Malé zahrady provádějí se v pravidelném slohu a co nejjednodušeji, aby nebyl prostor přeplněn. Ovšem při malých domovních zahradách o nějakém slohu nelze mluvit. Pouze větší plochy možno řešit slohově. Větší zahrady zakládají se ve slohu nepravidelném neb smíšeném.*²⁵⁶ Jako jeden z mála, ne-li jediný zahradní architekt, jejichž tvorba byla interpretována, členil tehdy obecně zaužívané přístupy tvorby (nepravidelná a pravidelná kompozice) na jednotlivé slohy. *Pravidelnými slohy jsou: vlašský, francouzský, arabský a holandský. Nepravidelnými: anglický a japonský. Nejnovějšími slohy jsou secese a moderna. Vlašský sloh je přesně stejnoměrný a honosí se množstvím teras, soch a architektonických staveb. Sloh ten je nádherný, avšak nákladný, že si ho mohou jen velmožové dopřátí. Francouzský sloh vyznačuje se tvarovými stromy, stinnými ploty, jimiž je zahrada na několik částí rozdělena, vodotrysky, stromořadími, sochami, bludišti a špalíry. Sloh ten je dosud nejrozšířenějším ze všech pravidelných slohů. Holandský a arabský jsou méně rozšířenými slohy, jež se vyznačují množstvím květin, zbytečnými sochami, kanály a jinými podrobnostmi. Japonský sloh jest titěrný, kde na malé prostře napodobí se vkusně (avšak pro naše poměry nehodící se) kus přírody. Převládají zde různé vodopády, skalky, potůčky, rybníčky, ostrůvky, atd. Anglický sloh jest věrné napodobení přírody, kde převládají velké plochy trávníků, skupiny stromů a keřů, velké rybníky, skály, vodopády, dlouhé cesty atd. Tohoto slohu používá se jen při rozsáhlých*

²⁵⁵ KULIŠAN, A. J. (1915), o. c. v. pozn. č. 124 a KULIŠAN, A. J. (1916), o. c. v. pozn. č. 138; KULIŠAN, A. J. Růže, její pěstování, ošetřování, množení, užitečnost a význam hospodářský. Praha: A. Neubert, 1914, s. 119.

²⁵⁶ KULIŠAN, A. J. (1916), o. c. v. pozn. č. 138

parcích, kde se může místem libovolně disponovati. Secesní sloh neměl dlouhého trvání. Dnes možno jej spatřiti v mnohých zahradách na kobercových skupinách. Moderna jest nejnovějším slohem, jenž jest jakousi směsí pravidelného, s nepravidelným slohem.²⁵⁷ Slohu toho používá se v hojně míře v Německu. V poslední době i u nás počíná se mladšími sadovníky propagovati.²⁵⁸

Obr. č. 44 Půdorysný návrh zahrady V. Svitáka ve Staré Boleslavi (A. J. Kulišan, 1927)

Návrhy soukromých zahrad dělil na zahrady vilové, které bývají zpravidla rozsáhlejší, nežli zahrady v městech při domech, neboť levné pozemky na venkově dovolují majiteli villy založiti si zahradu pokud možno co největší. V takových zahradách zakládá se část zeleninová, ovocná a okrasná. Obyčejně vše bývá účelně spojeno v celku, aniž by bylo nutno jednotlivé

části ohraničiti. Slohu může býti krajinkového, pravidelného, neb smíšeného. Což se však řídí dle polohy zahrady neb přání majitele. Jelikož vily slouží zhusta za letní bydliště, má býti pamatováno na pohodlí a vše, co měšťtší lidé nemohou postrádati. Jest to zejména zelenina, ovoce, voda, hřiště, besídky, vyhlídky a procházky.²⁵⁹ Dále vylíšoval tzv. zahradu rolníkovu odpovídající v dnešním slova smyslu termínu venkovská zahrada, zahradu dělníkovu odpovídající malým zahrádkám v dělnických koloniích.

V Praze měl svůj ateliér také zahradní architekt **Julius Krýsa**, někdejší přítel a také spolupracovník Františka Thomayera, který však nikdy nedosáhl věhlasu Thomayerova. Julius Krýsa, přes své četné návrhy zahrad a parků hlavně v Praze a okolí, které také občas publikoval v dobových periodících, bude asi již navždy spojován zejména s pomlouvačnými a obviňující výpady vůči Františku Thomayerovi, přestože byly v mládí přáteli a absolvovali spolu také zahraniční stáž. V roce 1893 v dopise adresovaném nejmenovanému úředníkovy v Praze napsal Krýsa, že chce *učiniti některá upozornění na městského zahradníka*. Navíc požaduje zakročení proti němu, *aby neprováděl žádné soukromé práce a tím nás zbytečně nepoškozoval*. Krýsa byl zřejmě velmi netrpělivý a tak již o tři dny později žádá zřejmě téhož úředníka o tajnou schůzku, *poněvadž není radno se záležitostí stran městského zahradníka odkládati a poněvadž vím, že ráčíte být příliš zaneprázdňen, prosím, možno i mě dovoliti dnes (v neděli) neb zítra vaše blahorodí buď v kanceláři neb v bytě navštívit*. V dokonalé úctě *Julius Krýsa*.²⁶⁰ Žádným následným vyšetřováním se nedokázalo, že by Thomayer jakýmkoli způsobem svojí vedlejší činností zakázky vyplývající z jeho služebního poměru porušil. Dokonce se dokázalo, že v pracovní době odmítal dozorovat realizaci

²⁵⁷ Modernistou se v roce 1936 označil např. zahradní architekt Josef Kumpán (KUMPÁN, J. 1936, o. c. v pozn. č. 243).

²⁵⁸ KULIŠAN, A. J. (1916), o. c. v. pozn. č. 138

²⁵⁹ Ibidem

²⁶⁰ Archiv NZM Praha, OF František Thomayer, inv. č. I/88

svých návrhů, a to i v případě vysoké šlechty.²⁶¹ Pražskou firmu po Juliu Krýsovi převzal zahradní architekt **Ladislav Šustáček**, který se vyučil u Josefa Vaňka v Chrudimi a pak byl jeho stálým zaměstnancem v realizaci. Pozůstalost Ladislava Šustáčka je uložena v archivu Národního zemědělského muzea v Praze a prochází digitalizací.²⁶²

V Praze působil také zahradní architekt **Jan J. Kašpar**, který některé ze svých návrhů zahrad a fotografie založených zahrad publikoval v Československých zahradnických listech, kde také průběžně uveřejňoval články zaměřené na zahradní architekturu.²⁶³ Kašpar byl členem výstavního a výkonného výboru Říšského svazu československého zahradnictva.²⁶⁴ Při projektování některých zahrad spolupracoval s Juliem Krýsou.²⁶⁵ Projektoval např. vilovou zahradu manželů Štěpničkových v Dobřichovicích.

Jako zahradní architekt v oddělení pro zahradní architekturu firmy Jaroslav Veselý, velkozávod školkařský v Molitorově působil **Hubert Beránek**, který některé ze zahradních plánů publikoval v dobových periodících.

Známa zahradní architektka a pěstitelka peren **Markéta Müllerová** (1898–1981) absolvovala Vyšší zahradnickou školu v Lednici na Moravě a pracovala v tamním zámeckém zahradnictví. Externě studovala

²⁶¹ KUBEŠA, P. (2009), o. c. v pozn. č. 246

²⁶² NAKI, (2012 – 2017), o. c. v pozn. č. 23

²⁶³ Např. KAŠPAR, J. J. Uplatňování slohu geometrického a negeometrického při větších sadovnických základech. Československé zahradnické listy, XXII., 1925, 30, s. 236; KAŠPAR, J. J. Reorganizace našich hřbitovů se stanoviska kulturního. Československé zahradnické listy, XXII., 1925, 31, s. 243–244; KAŠPAR, J. J. malé ukázky zahradního umění německého školství. Československé zahradnické listy, XXII., 1925, 3, s. 1–3; KAŠPAR, J. J. Růže, chloubna našich domácích a vilových zahrad, Naše zahrádka, XV., 1926, 7, s. 98.

²⁶⁴ Naše zahrádka, XV., 1926, 7, s. 99.

²⁶⁵ Např. projekt zámeckého parku pro pana Meyera ve Zdislavicích. Perspektiva parku byla publikována v Československé zahradnické listy, XXII., 1925, 29, s. 229.

na prestižní Vysoké škole zahradnické v Berlíně-Dahlemu. Po studiu vystřídala různá krátkodobá zaměstnání (botanická zahrada v Mnichově, Späth Berlin Baumschutenweg, Hesse Werner, Belgie). Později působila v zahradnictví bratří Schützů v Olomučanech. Projektovala zahrady a dohlížela na jejich realizaci. Ve 20. a 30. letech se stala autorkou mnohých zahradních úprav v Brně. Intenzivně spolupracovala také s Otto Eislerem.²⁶⁶ Jejím nejznámějším dílem je spolupráce na zahradě vily Tugendhat.

Za jednu z prvních zahradních architektek je považována **Zdena Košáková**. Narodila se v roce 1899 v rodině plzeňského lékaře. Po absolvování tamního dívčího lycea a zahradnické praxi studovala v letech 1919 – 1921 zahradní techniku na odborné škole v Bad Köstritz v Durynsku. Poté díky stipendiu ministerstva zemědělství podnikla studijní cestu do Paříže (1921 – 1922) a půl roku studovala květinové dekorace na Schule für Blumenschmuck u Franzisky Bruckové v Berlíně. Po návratu do ČSR si na konci 20. let otevřela vlastní ateliér. Zabývala se návrhy zahrad, květinovými dekoracemi a bytovým designem (nástěnné textile, bytové zařízení). Vedle toho se věnovala malbě. Angažovala se v Kruhu výtvarných umělkyně, emancipačním ženském spolku, který sdružoval malířky, grafičky, sochařky i architektky. Své práce také ve spolupráci s tímto spolkem vystavovala. Od roku 1923 působila rovněž jako učitelka na první dívčí zahradnické škole v Praze–Křči.²⁶⁷ Současně hojně publikovala.²⁶⁸ Její literární pozůstalost je uložena v Památníku národního

²⁶⁶ SKALSKÝ, R. (2011), o. c. v pozn. č. 34

²⁶⁷ STEINOVÁ, Š. Dívčí zahradnická škola v Křči. Prameny a studie 52, 2014, s. 163–185.

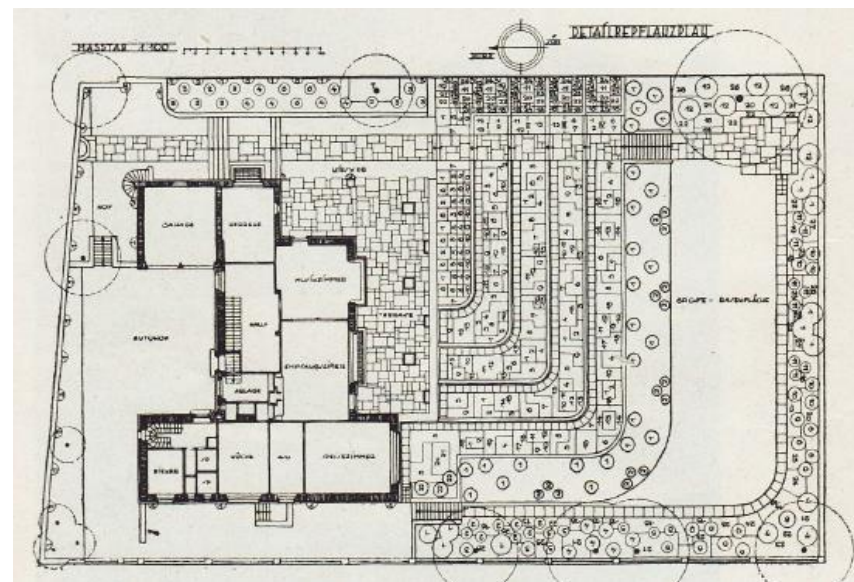
²⁶⁸ Např. KOŠÁKOVÁ, Z. Úvaha o zahradě. Naše doba, XXXIII., 1925, 1, s. 29 – 33; KOŠÁKOVÁ, Z. Architektura stromu. Naše doba, XXXIII., 1926, 4, s. 221–227; KOŠÁKOVÁ, Z. Problém zahradního města. Naše doba, XXXIII., 1926, 10, s. 599–604; KOŠÁKOVÁ, Z. Rozčlenění zahrady. Naše doba, XXXV., 1928, s. 422–425; KOŠÁKOVÁ, Z. Plastika v zahradě. Naše doba, XXXIV., 1926, s. 535–539; KOŠÁKOVÁ, Z. Jehličiny v zahradě. Naše doba,

písemnictví v Praze. Kromě odborných pojednání o zahradní architektuře obsahuje i poezii a divadelní a rozhlasové hry.²⁶⁹ Další část její pozůstalosti se nachází v archivu architektury a stavitelství v Národním technickém muzeu v Praze, bohužel ve špatném stavu způsobeném povodněmi.

Jedním z jejích větších zahradně-architektonických děl je zahrada kolem zámku v Bukovanech poblíž orlické přehrady. Investorem byl nově založený Československý červený kříž, který tam zřídil dodnes fungující dětskou léčebnu Charlotty G. Masarykové. Dále projektovala např. zahradu pražského Klárova ústavu slepců, zahradu Vladislava Vančury a upravovala pozemek senátora Václava Klofáče. Pracovala pro desítky dalších osob i institucí. Kvůli dlouhodobé duševní nemoci musela své podnikání předčasně ukončit již kolem roku 1932. Zemřela 25. srpna 1945 ve věku 46 let.

Z architektů německy hovořících zemí, jejichž tvorba byla doložena také na území ČSR, je možné uvést **Alberta Esche** (1883–1956), který se narodil v Lednici na Moravě jako syn Lichtenštejnského knížecího ředitele zámecké zahrady. To mu umožnilo se záhy seznamovat se zahradnickým oborem. Po absolvování Vyšší zahradnické školy v Lednici na Moravě se zabýval anglickými skleníkovými kulturami a urychlováním růstu ovoce. Poté pracoval v zahradnictví v Belgii a později v botanické zahradě v Paříži a u německých producentů osiv. Prošel také několika rakouskými lesními školkami a květinářskými podniky. Po praxi v evropských firmách začal s vlastním navrhováním zahrad. Nejplodnější období v jeho projektční činnosti nastalo po první světové válce. V této době si ve Vídni zřídil projekční kancelář. Zaměřoval se především na rodinné a vilové

zahrady. Nejhodnotnější projekty vytvořil ve spolupráci s architektem Hermannem Johnem Hagemannem.²⁷⁰ Nejméně jedna realizace vilové zahrady dle jeho projektu byla identifikována v Brně – zahrada u vily Gustava Hasse.

Obr. č. 45 Půdorysný návrh zahrady G. Hasse v Brně (A. Esch, 1930)

XXXVI., 1929, s. 219–224. Dále publikovala v periodících Krematorium, Žijeme, Byt a umění, Bytová kultura.

²⁶⁹ Osobní fond v rozsahu 2 kartónů z let 1925 – 1945 obsahuje vlastní rukopisy (poezie, divadelní hry, odborné práce o zahradách).

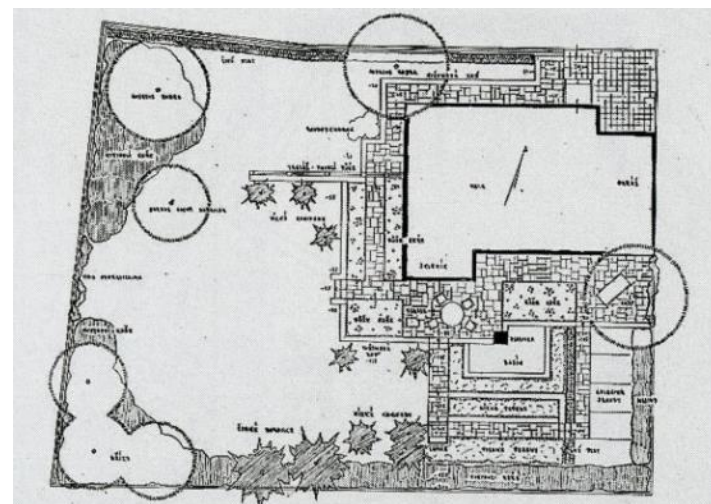
²⁷⁰ GRIMME, K. M. Gärten von Albert Esch, Michael Winkler Verlag, Wien u. Leipzig 1931.

4.1.9 Zmínka o některých projekčních a realizačních firmách v ČR

Na území tehdejšího ČSR působila celá řada firem, o jejichž tvorbě jsou zatím k dispozici jen nepatrné informace. Jejich projekční působnost v rámci ČSR je ovšem možné s vysokou pravděpodobností považovat za regionální v porovnání s hlavními projekčními ateliéry (ateliér Josefa Vaňka a Josefa Kumpána). Výjimečně u některých z nich byla zaznamenána působnost také mimo region sídla firmy. Mezi příklady takových podniků je možné uvést celou řadu školkařských firem, které měly v určitém období činnosti zřízeno také oddělení pro vyhotovování návrhů okrasných zahrad a velmi často také zahrady přímo realizovaly. Šlo např. o již zmiňované **oddělení pro zahradní architekturu firmy Jaroslav Veselý, velkozávod školkařský v Molitorově. Velkozávod zahradnický Waltr Praha–Chuchle, spol. s.r.o.**, který měl kromě oddělení pro zahradní architekturu se třemi stálými zahradními architekty zřízeno také oddělení školkařské, květinářské a perenařské. Oddělení pro zahradní architekturu se specializovalo na projektování a zakládání užitkových a okrasných zahrad, veřejných parků a hřbitovů, na údržbu zahrad a rozpočtování. Toto oddělení se podílelo ve 30. letech mimo jiné na návrzích a realizacích rodinných zahrad v zahradním městě Baba v Praze.

V Praze působila také zahradnická firma **E. a A. Brbacové, zahradní architekti** specializující se na projektování a zakládání zahrad. Mezi přednosti této firmy patřila práce s kamenem. Firma mimo jiné realizovala rozsáhlou 8 ha zahradu Františka Schnöblinga ve Strančicích u Prahy, kterou projektoval Otokar Fierlinger. V Praze ve 30. letech působila také firma **zahradního architekta I. O. Holuba** zaměřená na návrhy a realizace zahrad a parků. Kancelář pro zahradní architekturu měl v Praze zřízeno také **Václav Roháček**. V Radotíně u Prahy měl zahradnický velkozávod **Jaromír Soukup** a v Praze-Veleslavíně **Josef Strnad**.

Na Moravě ve Frýdku Místku měla sídlo firma **zahradního architekta Leopolda Joppa**, jejímž zaměstnancem byl **zahradní architekt H. Kotrbatý** z Brna, člen Royal Horticultural Society v Londýně. Firma např. projektovala a následně také realizovala zahradu u vlastní vily architekta Miloše Hořejše v Černošicích u Prahy.²⁷¹ V Moravské Ostravě působil **zahradní architekt František Škrobánek**. Odborný zahradnický závod s realizačním úsekem měl v Prostějově **Jan Mládek**. **Božena Valentová** měla zahradnický velkozávod s oddělením pro zřizování zahrad v Karlově Vsi u Bratislavy.

Obr. č. 46 Půdorysný návrh zahrady A. Uhlíře v Praze – zahradní město Baba (Walter Praha-Chuchle, s.r.o., spolupráce O. Fierlinger, 1930)

²⁷¹ Původní plánová dokumentace, včetně osazovacích plánů, rozpočtu a související korespondence mezi objednatelem a firmou Leopolda Joppa byla darována potomkyní architekta Hořejše archivu Národního technického muzea v Praze.

4.1.10 Shrnutí – prvorepubliková zahrada

Analýza skladebných prvků zahrad a interpretace tvorby prvorepublikových zahradních architektů poukazuje na poměrně zřetelný, a v pojetí rodinných zahrad převažující, směr charakteristický pojetím kompozice, která je typická:

- 1) Příkými (osovými) vazbami s půdorysem budovy, ze kterého byly přebírány rozsah a poměry jednotlivých zahradních ploch (kompozičních oddělení);
- 2) Poměrně náročnou prací se stávajícím terénem, který byl vyrovnáván do rovin nebo nakloněných rovin (vegetačních teras) a překonáván technickými prvky – schodiště, zárubní zdi nebo terénní modelací;
- 3) Převažující formální strukturou zahrady, která byla členěna do kompozičních oddělení charakteristických funkcí a použitými prvky;
- 4) Uplatňovanými skladebnými (strukturálními) prvky kompozice (technické, výtvarné, ostatní, vegetační).

Kompozice

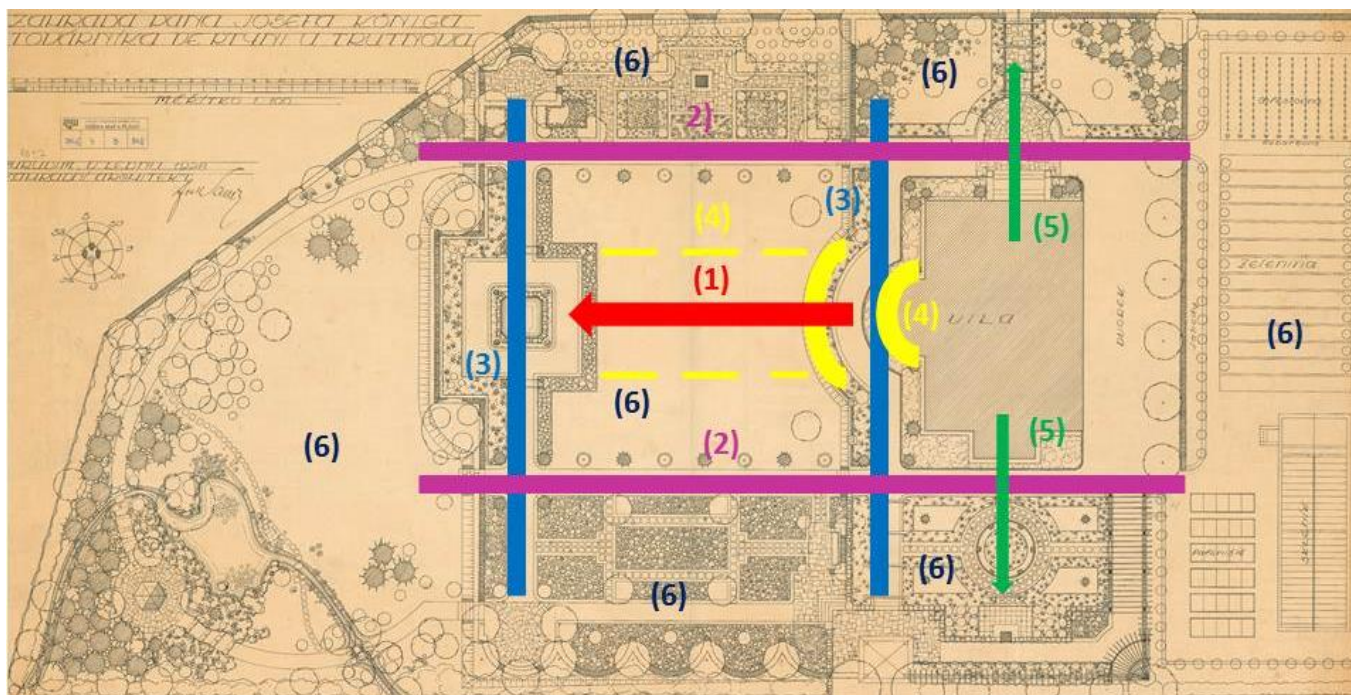
Ústředním motivem zahradní dispozice byla budova (vila, dům, venkovské stavení), od které se odvíjel zahradní program. V ideálních případech byla situována ve středu parcely určené pro založení zahrady. Přestože se mezi světovými válkami v architektuře o slovo hlásily směry ovlivněné dobovým purismem, v produkci bytové architektury převažovaly stavby modernistické, nezřídka vycházející z tradičního schématu historizujících a tedy více či méně symetrických budov členěných jednou, případně dvěma osami souměrnosti. Z tohoto schématu logicky řazených prostor interiéru budovy vycházelo také členění zahrady, ovlivněné kromě polohy vůči světovým stranám také provozem budovy (životem rodiny). V optimálním

případě byla zahrada komponována na jednu hlavní podélnou, kompoziční osu, která měla svůj počátek v centrální společenské místnosti domu, osa byla často podpořena architektonickým provedením vily (centrální rizalit, francouzské okno, terasa se schodištěm). Ukončena byla v protilehlé, symetrické stavbě (besídka, pavilon, pergola, formální bazén) formálně vysazenou kulisou dřevin uzavírající perspektivu zahrady, případně pokračovala mimo zahradu (nekonečná osa). Na obě strany od osy se rozkládala okrasná zahradní úprava, typická formální strukturou ploch. Podle kapacitních možností pozemku byla zahrada dále členěna jednou, případně několika příčnými osami vymežujícími převážně pravidelná schémata okrasných ploch (vstupní parter, rosarium, travnatý parter, aj.). Před severním průčelím vily bylo situováno převážně hospodářské zázemí s dvorem a vedlejšími vstupy do domu. Případně navazovaly užitkové části zahrady s typickou vybaveností (skleníky, pařeniště, zemědělské plochy, ovocný sad) a formálním rozčleněním ploch.

Skladebné prvky kompozice:

Terén

Převažující formální struktura ploch byly podřízeny také poměry terénu, který byl téměř vždy (pomineme-li krajinářsky založené zahrady nebo části zahrad) vyrovnáván do rovin označovaných jako terasy, na kterých byla založena vegetační a architektonická kompozice zahrady. Terén byl překonáván standardními způsoby (zdi, zídky, schodiště), velmi často byl proveden výškový přechod pomocí zatravněného svahu. Terén se mohl přizpůsobovat také provozním prvkům (mírně zahloubené cesty), zahradním stavbám (vyvýšené besídky), kompozičním oddělením (zahloubený parter) nebo některým vegetačním prvkům (vyvýšené květinové záhony, květinové záhony s plasticky pojatým terénem, alpina).

Legenda:

- (1) – hlavní podélná kompoziční osa s vazbou na osově stavby (formální bazén)
- (2) – postranní kompoziční osy odvozené z půdorysu vily
- (3) – příčné kompoziční osy
- (4) – ovlivnění hmotovými poměry a půdorysem vily
- (5) – vazby zahrady na provoz v domě
- (6) – jednotlivá kompoziční oddělení s typickou vybaveností (travnatý parter, vstupní parter, květinový parter, perenový parter, rosarium, volně řešená část, hospodářské zázemí)

Obr. č. 47 Analýza kompozičních poměrů prvorepublikové zahrady. Jako vzorový příklad byl použit půdorysný návrh zahrady J. Königa ve Rtyni v Podkrkonoší (J. Vaněk, 1928).

Technické prvky

V osově vazbě s budovou byly komponovány technické prvky dotvářené prvky vegetačními. Zahradní stavby prostor organizovaly (pergoly, loubí, treláže a cesty), dotvářely (formální bazény, okrasné studny, odpočívadla) nebo výrazně ovlivňovaly jeho celkovou prostorovou kompozici (zahradní besídky, besídka propojená s pergolami, pavilony, aj.). Zahradní stavby byly často komponovány jako protiváha k obytné budově, čímž uzavíraly perspektivu zahrady (pergoly, besídky, pavilony). Kromě výrazných

kompozičních vlastností měly neopomenutelný význam společenský (místa společného trávení volného času), bezpečnost (oplocení), provozní a hygienické (cesty, cesty kryté pergolami a loubím, ochrana proti dešti), či mikroklimatický (zastínění, vytvoření závětří). Zahradní stavby byly nezřídka výtvarně, někdy i nápadně provedeny řezbářskými motivy (detaily oken, povrchů), povrchovou úpravou (bílé nátěry, nátěry kombinované v několika barvách) nebo celkovým hmotovým provedením, které bylo ovlivněno půdorysem (trojúhelník, čtverce, kruh, mnohoúhelník) a zvoleným způsobem zastřešení. Nepřehlédnutelná byla

také pestrost materiálových kombinací. V menších rodinných zahradách se nápadně pojaté besídky stávaly ústředním prvkem kompozice.

Součástí kompozice zahrady byly kromě hospodářských staveb (skleníků, pařenišť) také stavby rekreačně sportovní (plavecké bazény, hřiště), které se uplatnily jako prvky ovlivňující celkovou kompozici prostoru, za předpokladu, že byly součástí samostatně vymezeného kompozičního oddělení – plavecké, rekreační bazény a tenisové kurty. Tyto stavby byly součástí plošně rozsáhlejších vilových zahrad. V četnějších případech mohl být na první pohled okrasný formální bazén příležitostně využíván jako nárazové osvěžení, či jako dětské koupaliště, takové bazény byly součástí formálních parterů. K příležitostnému využití, ke sportovním aktivitám, sloužily travnaté partery, označované také jako sportovní trávník. Formální bazény se stojatou, tekoucí nebo stříkající vodou byly v prvorepublikových zahradách nepostradatelnými výrazovými prostředky kompozice (zrcadlení), jejichž použití vycházelo z tradičních schémat historických, jejich naturalizované formy (neformální bazény) byly nezdědky ovlivněny doznívající érou obdivující kulturu dálného východu (také mnohé zahradní stavby nesly tyto znaky). Neopomenutelná je také jejich funkce mikroklimatická.

Výtvarné prvky

Poměrně bohaté zastoupení výtvarných prvků (plastiky, skulptury) v prvorepublikových zahradách mělo podpořit výtvarný zážitek z prostoru či reprezentativní vyznění celku. Uplatnění těchto prvků, často v poměrně hojné míře, naráželo na kapacitní možnosti realizovaných zahrad. Proto jejich použití – jehož hlavním smyslem bylo obohatit pestrost výrazových prostředků, ale na nepoměrně malé ploše – mohlo snadno vést k přeplněnosti prostoru (posuzováno očima současného diváka, nikoli v dobých reáliích vkusu). Tuto skutečnost podporoval také často jejich

sériový původ. Použití soch a plastik v prvorepublikové zahradě není možné ve většině případů posuzovat podle historického významu (socha – průvodce zahradním příběhem), jak to bylo typické pro uplynulé slohové epochy, nýbrž jako prostředek obohacující kompozici o další výrazový prostředek. Kromě soliterně použitých prvků byly velmi často uplatňovány jako součást jiných prvků – zahradních staveb.

Obr. č. 48 Formální bazén se zahradní plastikou na podstavci s chrličem v podobě tradičního maskaronu. Rohy bazénu jsou doplněny podstavci s mobilními výtvarně pojatými nádobami. Oplocení je zdobeno stylizovanými pilastry. Podél přímých cest jsou rozmístěny dřevěné, nápadně pojaté lavice. Zahrada manželů Grosmanových v Ostravě (autor neznámý, 1926)

Ostatní prvky

Zahradní nábytek býval součástí zahradních staveb nebo býval situován samostatně v zahradních partech podél cest, v pohledových osách nebo na důležitých uzlech a místech výhledů. Ve většině případů býval výtvarně pojatý.

Nádoby pro pěstování rostlin zdůrazňovaly terasy, vstupy, schodiště, případně byly součástí oplocení pozemku. Bývaly dřevěné, kamenné, keramické a výtvarné provedené.

Vegetační prvky

Dlouhodobými nositeli kompozičního záměru byly dřeviny, které se uplatnily ve všech známých formách. Netvarované dřeviny se uplatnily jako součást zahradních staveb (funkce doplňková – stavbu zvýraznily v prostoru – symetrické výsadby v pozadí uzavírající perspektivu), solitéry, obvodové výsadby zahrady (izolační pláště dřevin, v netvarovaných živých plotech a stěnách – vymezení zahrady, rozčlenění zahrady), aleje a stromořadí. Tvarované dřeviny pěstované v živých plotech vymezovaly zahradu vůči okolí, kryly místa, často zahradu členily (kompoziční oddělení) nebo rámovaly květinové záhony (obruby), tvořily pozadí zahradnímu nábytku nebo výtvarným prvkům. Uplatnily se také v alejích a stromořadích. Bodové tvarované dřeviny geometrických forem rytmizovaly plochy a obohacovaly květinové záhony. Pokryvné dřeviny se uplatnily v podrostech stromů (*Hedera*, *Vinca*) nebo na svazích. Zvláštní místo v zahradě zaujímaly popínavé dřeviny, které byly neodmyslitelnou součástí zahradních staveb (pergoly, besídky) a vlastní budovy (popínavé dřeviny na fasádách). Výrazovou pestrost zahrady zvyšovalo použití popínavých dřevin v podobě festonů, které propojovaly stromy v alejích nebo stromořadích. Samozřejmostí byly také tropické, subtropické nebo

mediteránní rostliny pěstované v nádobách a letněné v zahradě na terasách, v plochách parterů nebo v záhonech.

V zahradách se také výrazně uplatňovaly užitkové dřeviny (stromy a keře), jejichž pěstování nemuselo být striktně odděleno od okrasné části. Často se pěstovaly zákrsky ovocných dřevin (v dobové terminologii krsky). Rozmanitost zahradních ploch zvyšovalo použití speciálních tvarů ovocných dřevin – palmety, svislé i vodorovné kordony, aj., které často přebíraly funkci živých plotů a stěn. Ovocné dřeviny se pěstovaly také na fasádách stromů na speciálních konstrukcích.

Nositeli sezónních efektů byla mnohdy i velmi pestrá skladba květinových skupin pěstovaných na záhonech převážně rabatového typu. V zahradách své místo stále měly každoročně obnovované květinové záhony v provedení od monokulturních sestav, ve skupinách se střídáním několika druhů, až po nápadné kobercové (mozaikové) provedení.

Nebývalé rozšíření nazvalo používání vytrvalých květin – peren, které se uplatnily ve všech typech záhonů a společenstev (rabata, lemy, doprovod vodních ploch, alpina, aj.) a kompozičních provedeních (oboustranné, jednostranné, stupňovité, liniové, plošné, aj.).

Mezi květinové skupiny jsou řazeny také záhony růží, jejichž výrazná obliba přetrvávala i mezi světovými válkami. Růže našla uplatnění ve všech pěstovaných formách v nepřeberných množstvích variet a odrůd. V rosariích se jejich působení stupňovalo.

Nezřídka byly rostliny různých životních forem kombinovány do pestrých dlouhodobě působících sestav (jarní cibulnaté a hlíznaté rostliny, letničky, trvalky, letní cibuloviny, podzimní cibulnaté a hlíznaté rostliny, dvouletky, růže).

4.2 PRAKTICKÁ ČÁST

Kapitola je věnována prezentaci výsledků na základě realizace archivních a terénních průzkumů vilových zahrad.

Kritéria výběru mapovaných objektů

Před zahájením průzkumů (archivní a terénní), byla stanovena základní kritéria pro výběr a hodnocení archivních zdrojů a historických objektů. V archivních fondech byla pozornost soustředěna na různorodé formy historických materiálů zaměřených výhradně na objekty privátního charakteru (rodinné a vilové zahrady, či vilové čtvrtě) nebo na archiválie vztahující se komplexně k tvorbě konkrétních osobností zahradnického oboru. Studiu podléhaly zdroje veřejných státních institucí (muzea, archivy, knihovny) i materiály uchovávané fyzickými osobami (nejčastěji rodinná alba fotografií) v rámci České a Slovenské republiky. Analýza se soustředila na archiválie vzniklé přibližně v období od první čtvrtiny 20. století do konce 2. světové války s hlavním těžištěm tvorby ve 20. a 30. letech 20. století. Terénní průzkum se omezil na objekty rodinných a vilových zahrad, které byly zakládány nebo výrazně upravovány přibližně v době od první čtvrtiny 20. století do začátku 2. světové války s největší frekvencí mapovaných objektů z 20. a 30. let 20. století. Předpokladem pro jejich podrobný průzkum in situ, byla jejich lokalizace na území dnešní České a Slovenské republiky a alespoň částečné dochování historické kompozice do současnosti. Dochování původní kompozice v oblasti jednotlivých prvků (vegetačních a technických) bylo základním předpokladem nutným pro vzájemnou komparaci historické podoby zahrady doložené archiváliemi a současného stavu zahrady interpretovaného terénním průzkumem. Z dat archivního a terénního

průzkumu objektu bylo poté možné identifikovat míru zachování autentických prvků historické kompozice.

4.2.1 Archivní průzkum vilových zahrad meziválečného ČSR

4.2.1.1 Pracovní postup

S ohledem na předmět zájmu, zahrnovala metodika, zaměřená na studium všech disponibilních zdrojů informací o historické podobě zahrady několik specifických kroků. Očekávané interpretaci archivních zdrojů předcházely činnosti soustředěné na problematiku jejich lokalizace v bohatě rozvinutém systému státních institucí (muzea, archivy, knihovny), na jejich identifikaci (autor, investor, místo stavby) a interpretaci.

a) Lokalizace archivního materiálu

Určení místa uložení historických zdrojů bylo zaměřeno na archivní fondy archivů, muzeí, knihoven, případně na archivy jiných institucí a na soukromé archivy fyzických osob. Ze státních institucí byla pozornost upřena např. k archivům muzeí (sbírka map a plánů Národního zemědělského muzea Praha, archiv architektury a stavitelství Národního technického muzea Praha, dokumentační fond sbírky fotografií Uměleckoprůmyslového muzeum v Praze, Muzeum města Brna, sbírka fotografií Městského muzea Česká Třebová). Z bohatého systému státních archivů šlo o Moravský zemský archiv v Brně, Archiv města Brna a případně Státní okresní archivy aj. Dobové literární zdroje byly studovány v knihovnách – Moravská zemská knihovna v Brně,²⁷² knihovna Vysokého učení technického v Brně, knihovna Západočeského muzea v Plzni,

²⁷² MZK v Brně eviduje takřka kompletní ročníky jednotlivých zahradnických a architektonických periodik vycházejících v první polovině 20. století.

univerzitní knihovna Mendelovy univerzity v Brně, knihovna Národního památkového ústavu, aj. Z dalších státních institucí byly archiválie lokalizovány např. v Archivu Pražského hradu (Nová plánová sbírka Pražského hradu), v literárním archivu Památníku národního písemnictví, ve fotoarchivech Národního památkového ústav (jednotlivá územní odborná pracoviště a fotoarchiv generálního ředitelství v Praze), ve sbírkách map a plánů Národního památkového ústavu (jednotlivá územní odborná pracoviště a sbírka map a plánů generálního ředitelství v Praze), v Archivu vojenského geografického a hydrometeorologického ústavu v Dobrušce, Ústředním archivu zeměměřičtví a katastru nebo v archivu Akademie výtvarných umění v Praze. Z veřejných institucí Slovenské republiky byla data získána např. z archivu Krajského památkového úradu Nitra (Pamiatkový úradu SK), Štátného archívu v Bytči - pobočka Žilina nebo z Mestského múzea Želiezovce.

Mapování zahrad v převážně soukromém vlastnictví si vynutilo zahájit úzkou spolupráci se současnými majiteli objektů. Tím se v některých případech otevřela možnost čerpat informace také ze soukromých archivů fyzických osob. Samostatný zdrojový materiál mimořádné hodnoty k tisícům realizovaných zahrad na území někdejší ČSR, představuje soukromý archiv Josefa Vaňka v Chrudimi, který je zpravován jeho potomky.

b) Identifikace archivních dokumentů

Rozlišování podléhaly archivní materiály různorodé povahy. Hlavním identifikačním zdrojem se stala zahradní plánová dokumentace a s ní související textové materiály. Následovaly dobové fotografie (amatérské a profesionální), historické letecké měřické snímky a dobové literární zdroje (knihy, časopisy, odborná a populární periodika – česká i zahraniční). Informace o historii konkrétní zahrady, doplnily v některých případech i

kamerová svědectví přímých pamětníků a amatérské nebo profesionální dobové kamerové záznamy. Kromě zjišťování forem historických zdrojů využitelných k průzkumům zahrad, byla identifikace prováděna ve vztahu k autoru zahrady (zahradnímu architektu) a objednateli (majiteli projektované zahrady).

c) Klasifikace archivního materiálu

Hodnocení a třídění archivního materiálu bylo prováděno vzhledem k povaze zdrojového materiálu – textová a výkresová dokumentace, korespondence, ikonografie, fotografie a jeho charakteru – digitalizované zdroje, fyzické zdroje, včetně dostupnosti zdrojového materiálu (místo uložení) a míry jeho využitelnosti (kvalita a obsah zdrojového originálu) pro cílového badatele.

d) Interpretace archivního materiálu

Výklad historických zdrojů informací byl veden s cílem charakterizovat vývoj vilové zahradní architektury v meziválečném Československu s důrazem na funkční a kompoziční povahu navrhovaných zahrad. Podrobně byla pozornost věnována určujícím skladebným prvkům kompozice, včetně způsobů jejich použití a materiálového řešení. Zájem byl zvláště upřen na interpretaci individuální tvorby konkrétních zahradních architektů.

4.2.1.2 Dostupnost archivních pramenů

V českém archivnictví neexistuje příručka speciálně zaměřená na vyhledávání pramenů týkajících se historických zahrad. V pořádku archivních fondů se dodržuje, až na malé výjimky, provenienční princip. To znamená, že fondy a jejich písemnosti jsou v archivech ukládány podle

místa jejich vzniku. Na základě tohoto systému vznikla i síť státních archivů a systém jejich pořádání. Státní správa v českých zemích byla historicky trojinstanční, z tohoto důvodu vznikla i třístupňová síť státních archivů. České archivnictví se podle kompetence dělí na Národní archiv, který uchovává archiválie vzniklé z činnosti centrálních úřadů a institucí celostátního významu, státní oblastní archivy a dva zemské archivy, které archivují dokumenty vzniklé z činnosti krajských úřadů a institucí krajského významu. Archiválie vzniklé z činnosti okresních úřadů a dalších institucí okresního významu mají v kompetenci okresní archivy. Vedle této sítě stojí řada speciálních archivů zvláštního významu,²⁷³ např. Archiv Pražského hradu,²⁷⁴ Archiv Akademie věd, Archiv města Brna, archivy muzeí – Národního muzea, Národního zemědělského muzea,²⁷⁵ Národního technického muzea, Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze,²⁷⁶ atd. a celá síť regionálních městských muzeí, která mohou mít ve svých sbírkách důležité zdroje ke konkrétním, zejména významnějším vilám a zahradám ve svém regionu. Pro zahradní tvorbu je rovněž velmi důležitý Ústřední archiv zeměměřictví a katastru.

²⁷³ WAAGE, V. Historické prameny k zahradní architektuře a perspektivy jejich zpřístupnění, sborník z konference Trendy a tradice, MZLU, Zahradnická fakulta, Lednice, 2009.

²⁷⁴ V Archivu Pražského hradu (Nová plánová sbírka Pražského hradu) je například uložen soubor plánů, skic a náčrtů, jejichž autorem je zahradní architekt a urbanista Otokar Fierlinger.

²⁷⁵ NZM v Praze uchovává rozsáhlé pozůstalosti několika zahradních architektů (F. Thomayer, J. Kumpán, J. Miniberger, L. Šustáček). Pozůstalosti se postupně digitalizují. S výsledky digitalizací se může badatel seznámit na internetové adrese <http://www.starelesnimapy.cz/>. Řada archiválií ze sbírek NZM Praha je digitalizována v rámci projektu NAKI (2012 – 2017) – o. c. v pozn. 23. Náhledy digitalizovaných plánů jsou přístupné na internetových adresách <http://katalog.mendelu.cz/> a <http://kramerius4.mendelu.cz/>.

²⁷⁶ UMP v Praze spravuje, rozsáhlou sbírku fotografií J. Sudka, který se ve 30. letech 20. století soustředil také na fotografování vilových zahrad. J. Sudek fotografoval např. zahrady projektované O. Fierlingerem.

Za nejcennější sbírky dokumentů z českých archivů, vhodných pro získávání informací o zahradách meziválečného období a o jejich autorech, je možné považovat osobní pozůstalosti, rodinné archivy, sbírky map a plánů, sbírky leteckých snímků, sbírky fotografií a dobové publikace.

Napříč institucemi státní správy jsou v archivech vedeny **Sbírky map a plánů**, které obsahují mapy, plány a technickou dokumentaci. Většina sbírek je zaměřena převážně regionálně. Vedle sbírek map a plánů jsou v českých archivech všech úrovní další plány uložené ve fondech úřadů a to jako přílohy k úředním spisům. Okrajově je možné využít také archivy konkrétních velkostatků uchovávané v státních oblastních archivech a zemských archivech, kde jsou uloženy také firemní archivy konkrétních podniků, případně archivy významnějších rodin.

Nebývá také zcela výjimkou, že jsou historické materiály k zahradě stále drženy potomky původních majitelů. Tento materiál představuje cenný zdroj informací. Kromě vizualizace zahrady a osazovacích plánů může být často součástí také korespondence mezi architektem a investorem, ze které se dá vyčíst nejen cena výsadbového materiálu ale také např. honoráře zahradníků a architekta nebo původ rostlin.

Sbírky fotografií jsou uloženy v archivech, muzeích, pracovištích Národního památkového ústavu, ale i v knihovnách. V české archivní evidenci je evidováno celkem 157 fotografických sbírek a pozůstalostí fotografů. V českých archivech se obvykle jedná o regionální sbírky, ve kterých se objevují také fotografie historických zahrad. Podle místa lokace zahrady, je vhodné se zaměřit na pozůstalosti místních fotografických ateliérů.

Pozornost byla věnována také fotografiím z rodinných alb, která často zachycují rodinu na zahradě. Práce s touto formou dat je mnohdy realizovatelná pouze za předpokladu, že objekt zájmu stále vlastní

potomci původních majitelů. V případech, kdy došlo ke změně majetkových poměrů, představuje pátrání po původních majitelích, kteří sebou ve většině případů odnesli také dobové fotografie, detektivní práci. Největší **sbírku leteckých historických snímků** zpravuje Vojenský geografický a hydrometeorologický ústav ve východočeské Dobrušce (cca 800 000 originálů leteckých snímků a souvisejících archiválií). Všechny letecké snímky podléhaly až do změny politického režimu v roce 1989 různému stupni utajení a přístup k nim měl pouze úzký okruh státních institucí. V současnosti je většina snímků veřejně přístupná. Pro zájemce vyhotovuje ústav většinou z archivovaných negativů požadované odvozeniny. Po rozdělení republiky byl centrální vojenský archiv teritoriálně rozdělen na část českou a slovenskou. Snímky z území Slovenské republiky jsou v současné době uloženy v Topografickém ústavu Armády Slovenské republiky v Bánské Bystrici (<http://www.topu.mil.sk/>).²⁷⁷

Sbírky dobové literatury, periodika a reklamní materiál lze vyhledávat v bohatém systému knihoven České republiky. Nepostradatelným zdrojem informací, ze kterého je možné studovat používaný sortiment okrasných rostlin, jsou dobové firemní katalogy a ceníky zahradnických podniků. Početnou sbírku 778 digitalizací ceníků a katalogů od 409 různých školkařských podniků eviduje Ústavu biotechniky zeleně Zahradnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně.

4.2.1.3 Formy archivních materiálů a jejich analýza

Mezi informační zdroje, které je nutné analyzovat a následně objektivně interpretovat v procesu archivního průzkumu zahrady patří:

a) Zahradní plánová dokumentace

Její analýza spočívá v popsání významných objektů, vegetačních prvků, včetně případných změn. Zhodnocení by mělo obsahovat komentář, zda byl nebo mohl být plán nebo jeho část realizována, proto je důležité reálnost zahradního plánu ověřit dalšími historickými zdroji (fotografické snímky). I když se podaří získat původní plánovou dokumentaci, může její nízká vypovídající hodnota spočívat v tom, že historické plány zahrad mnohdy znázorňují skupiny stromů, plochy keřů a květinové záhony zpravidla jen v obrysech, jež jsou zobrazeny více či méně schematicky. Konkrétní druhové složení, počty a spony rostlin byly stanoveny často při realizaci, jež nebyla nebo nemusela být dokumentována. Často má plánová dokumentace pouze podobu cílových perspektiv a vizualizací bez detailů a osazovacích plánů.

b) Písemný materiál

Může mít různorodou formu (průběžná korespondence, faktury, objednávky, seznamy rostlin). Jde o interpretační materiál, který se dochoval velmi zřídka.

c) Dobová amatérská nebo profesionální fotografie

Představuje nenahraditelný interpretační materiál. Jednoznačnou předností fotografie, stejně jako leteckých snímků, je jejich věrohodnost v zachycení skutečně realizované podoby zahrady. Jejich prostřednictvím lze sestavit vývojovou analýzu znázorňující zahradu chronologicky od doby

²⁷⁷ Dostupné na: <http://muhb.cz/historie-leteckych-archivu/s-820503>.

jejího založení nebo při vzniku, až po plnou funkčnost, včetně pozdějších dosadeb či přestaveb.

Stejného významu jako profesionální fotografie nabývá amatérská fotografie. Její výhodou je, že mnohdy znázorňuje zahradu chronologicky od doby založení nebo při vzniku, až po plnou funkčnost, včetně případných úprav. Jejich podrobnou analýzou je možné zdokumentovat jednotlivé typy rostlin, od skupin dřevin po květinové záhony. Z fotodokumentace je možné velmi dobře podchytit jejich estetické působení (význam v kompozici, textura, struktura...). Samozřejmostí je poměrně snadná analýza stavebních objektů v zahradě (opěrné zídky, schodiště, cesty, dlažby...), včetně jejich materiálové skladby. Na mnohých snímcích byl zachycen také zahradní mobiliář. V případě interpretace zaměřené výhradně na použitý sortiment rostlin je nutné při interpretaci počítat s tím, že fotografie dokládají spíše jeho umístění v prostoru a použitou formu. Běžně se totiž stává, že lze poměrně spolehlivě určit použitý sortiment zachycený v popřední fotografii, zatímco zadní partie na snímku bývají neidentifikovatelné a to i při dostatečném zvětšení a při dobré kvalitě fotografie.

d) Historické letecké měřické snímky

Využity byly hlavně při lokalizaci zahrady v území a k základní interpretaci toho, zda byl objekt také realizován. Vzhledem k tomu, že letecké snímkování tehdejšího ČSR bylo zahájeno v roce 1935 a pokračovalo hlavně ve 40. letech 20. století, je většina objektů z 20. a 30. let zachycena brzy po založení, proto má jejich využití při dokladování historického stavu zahrady zcela zásadní význam. Letecké snímky z 50. let pak zachycují zahradu ve stavu, který můžeme označit vzhledem k vývoji za cílový vzhledem zahradní kompozice.

Poměrně dobrá fotografická kvalita těchto snímků umožňuje běžnou interpretaci zjistit např. počet stromů v travnatých porostech nebo přesné vedení zahradních komunikací. Při jejich interpretaci je nutné brát v potaz topografii terénu, stíny i roční dobu. Nejvhodnější je zaměřit se na letecké snímky z jarního nebo podzimního období (za sněhové pokrývky se obvykle nefotografovalo), aby se eliminovala přeryvnost jiných prvků. Prostřednictvím podrobné vývojové analýzy se dá poskládat nejenom vývoj cestní sítě a staveb, ale i taxonomický a hmotový vývoj stromového patra.²⁷⁸

e) Dobové literární prameny

Mezi ně jsou řazena knižní díla (často vydávána samotnými architekty), charakterizující tvorbu konkrétních osobností nebo byla koncipována jako rádci pro zakládání a údržbu zahrad.²⁷⁹ Mnohdy komplexněji pojednávají o dílčích uměleckých oborech a dobovém vkusu, který ovlivnil také rozvoj vilových zahrad. Zkušenosti a názory domácích architektů jsou v textech mnohdy konfrontovány s aktuální situací v okolní Evropě, zejména v Německu. Dále mezi ně patří dobová periodika – populární nebo odborná, česká²⁸⁰ i zahraniční,²⁸¹ zaměřená na různé zahradnické obory,

²⁷⁸ Letecké snímky České republiky z 50. let 20. století jsou aktuálně přístupné na internetové adrese <http://kontaminace.cenia.cz/>.

²⁷⁹ Např. TĚŠITEL, J. J. Naše rodinné zahrady. V Praze: Zemědělské nakladatelství A. Neubert, 1931. 2 sv. 384 s.

²⁸⁰ Listy zahradnické, Flora, Časopis českých zahradníků, Pražská zahradnická bursa, České zahradnické listy, Zahrada domácí a školní, Krása našeho domova, Československé zahradnické listy, aj.

²⁸¹ Gartnerschönheit, Gärtnerische Rundschau, Illustrierte Flora, La Tribune Horticulture, Lustgarten, Wiener Gärten – Börse, Wiener Gärten – Zeitung, aj.

kterých vycházela v první polovině 20. století celá řada.²⁸² V nich mnoho zahradníků a zahradních architektů publikovala své poznatky a vlastní projekty.

Důležitými zdroji informací o pěstovaném sortimentu okrasných rostlin jsou tehdejší specializované knihy²⁸³ a dobové firemní katalogy a ceníky zahradnických podniků.

f) Doprovodné zdroje informací

Zdroje doplňující mozaiku důležitých poznatků o historii zahrady. Např. svědectví pamětníků,²⁸⁴ někdy se mohou objevit i amatérské nebo profesionální kamerové záznamy. Jistým vodítkem k poznání dobového sortimentu nebo architektonických doplňků je provedení analýzy dochovaných zahrad od stejného architekta.

4.2.2 Terénní průzkum vilových zahrad meziválečného ČSR

4.2.2.1 Pracovní postup

Vlastnímu terénnímu mapování objektů, které bylo zaměřeno na analýzu aktuálního stavu všech skladebných prvků zahrad, předcházely postupy zaměřené na určování polohy objektu a na identifikaci současného

²⁸² Informace o soudobé zahradní architektuře se objevovaly i v architektonických časopisech (Stavby, Styl, Architekt, Architekt SIA, Stavitel, aj. nebo v časopisech umělecky orientovaných (Volné směry, Salon, Dům a umění, Naše doba, aj.)

²⁸³ Např. VANĚK, J. (1925), o. c. v pozn. č. 125, KUMPÁN, J. (1934), o. c. v pozn. č. 127, TĚŠITEL, J. J. (1931), o. c. v pozn. č. 279, KULIŠAN, A. J. (1916), o. c. v pozn. č. 138

²⁸⁴ Pátrání po pamětnících je vděčné a to i v případě, že zahradu pamatovali jako malé děti anebo až v poválečném období. Nejvhodnější je svědectví zachytit kamerovým nebo zvukovým záznamem.

majitele zahrady, včetně ověření toho, zda konkrétní objekt byl skutečně realizován nebo v průběhu následného vývoje zanikl.

a) Identifikace historických zahrad

U většiny zahradních plánů, které často tvořily hlavní interpretační materiál jsou uvedeny rok vytvoření návrhu, místo stavby, autor a stavebník. U takto rozlišených plánů bylo provedeno základní ověření toho, zda byl projekt skutečně realizován. K tomu byly využity historické letecké snímky, které díky své poměrně dobré kvalitě záznamu umožňují prostou interpretaci zjistit, zda byla zahrada v místě skutečně realizována. V případě, že byla historickým leteckým snímkem potvrzena existence projektované zahrady, následovalo zjištění současného stavu objektu dálkovým průzkumem realizovaným prostřednictvím veřejně přístupných mapových serverů. Zahrady, u kterých bylo poté zřejmé, že jsou v určité míře zachovány, byly zařazeny do užšího výběru objektů určených pro podrobné mapování in situ.

b) Lokalizace historických zahrad

Prostřednictvím dálkových průzkumů území byly určeny také polohy jednotlivých zahrad. V některých případech bylo ovšem nutné využít dalších způsobů určování přesné lokalizace. Pečlivější pozornost musela být věnována zahradám situovaným ve vysoce urbanizovaných polohách vilových čtvrtí a kolonií, kde byly tradičně projektovány zahrady malých plošných výměr. Při použití standardních metod dálkového průzkumu se menší objekty stávají neidentifikovatelné. V odůvodněných případech byla proto navázána užší spolupráce s tamními veřejnými institucemi, které by z hlediska svého zájmu mohly lokalizovat zahradu – katastrální úřady, obecní úřady, muzea, informační centra, aj. Případně bylo nutné dopátrat zahradu vizuálně přímo v konkrétní lokalitě s využitím doprovodných

interpretačních pomůcek – indikátorem historické zahrady ze sledovaného období může být např. dochované stromové patro složené z typických dřevin, typické zahradní stavby s příznačnými detaily nebo architektura vlastního domu odkazující na meziválečnou tvorbu.

Katastrální úřady konkrétních oblastí umožňují provádět tzv. **lustrace z pozemkových knih**. Tímto způsobem se dá zjistit, pokud byl identifikován majitel a katastrální území zahrady, kterou nemovitost tam tehdy vlastnil.²⁸⁵

c) Identifikace současného majitele zahrady

Studované objekty jsou převážně v soukromém vlastnictví, proto bylo nutné před vlastním terénním průzkum vyhledat současného majitele zahrady. Jakmile byla podle výše naznačené metodiky lokalizace objektu určena poloha zahrady v sídle (v konkrétním katastrálním území obce), bylo poté, prostřednictvím portálu Nahlížení do katastru nemovitostí, možné definovat přesné parcely, na nichž se předmět zájmu rozkládá. Pro identifikaci současného majitele zahrady bylo využito převážně záznamů v katastru vlastníků nemovitostí (Český úřad zeměměřický a katastrální) také prostřednictvím portálu Nahlížení do katastru nemovitostí, kde je ke každé parcele uveden vlastník s adresou trvalého bydliště. Následně byl vlastník, případně vlastníci nemovitosti osloveni formou písemné žádosti o umožnění vstupu do zahrady za účelem badatelského výzkumu.

d) Interpretace a klasifikace aktuálního stavu zahrad

Při terénním průzkumu byla pozornost zaměřena na celkovou čitelnost historické kompozice – vzájemné odlišení původní kompozice od pozdějších dosadeb a dostaveb, na určení míry zachování jednotlivých

prvků (technické, výtvarné, ostatní vegetační) kompozice, včetně jejich druhového a materiálového složení a způsobu jejich použití v zahradě. Pro základní hodnocení každé mapované zahrady bylo využito čtyřbodové stupnice:

1) Objekt plně zachován, popřípadě autenticky obnovený – této hodnoty dosáhly pouze zahrady nejhodnotnější z hlediska míry jejich autenticity všech skladebných prvků zahradní kompozice.

2) Objekt s čitelnou původní dispozicí – zahrady, které přes dílčí nedostatky vykazovaly vysokou míru zachování celkové kompozice.

3) Dochované pouze jednotlivé prvky (většinou vegetační a technické) objektu – ve většině případů byly zachovány segmenty někdejšího stromového patra a některé zahradní stavby (altány, opěrné konstrukce, oplocení, bazény, ocelové konstrukce, zbytky cest, aj.)

4) Objekt bez stop původní kompozice se zachovanou funkcí – zejména zahrady, u kterých nebylo možné prostřednictvím dálkového průzkumu přesně rozhodnout, že je zahradní dispozice původní. Při vlastním terénním průzkumu bylo možné posoudit, že obsahová náplň zahrady nenese žádné znaky historické kompozice.

Objekty, které v porovnání s ostatními vykazovaly výraznější míru zachování historické kompozice, byly následně podrobeny podrobnějšímu průzkumu – archivnímu i terénnímu. Toto hodnocení bylo zaměřeno na popis původní podoby zahrady prostřednictvím interpretace archivních materiálů a na popis současné podoby zahrady se zaměřením na všechny skladebné prvky zahradní kompozice. Případně byla pozornost věnována také původnímu a současnému majiteli objektu, současnému využívání objektu nebo zásahům, které v zahradě byly v minulosti realizovány.

²⁸⁵ Zpoplatněné správní řízení, které se provádí ve lhůtě do 30 dní. Tento způsob lokalizace bývá komplikován také přečíslováním ulic, ke kterému mohlo dojít v 2. pol. 20. stol.

4.2.2.2 Stav zachování vilových zahrad

Archivní průzkum historických zahrad byl ovlivněn povahou zkoumaného předmětu (privátní objekty), různorodostí zdrojového materiálu a jeho lokalizací v systému státních institucí. Úspěšnost terénního průzkumu byla podmíněna určením místa zahrady a následným navázáním spolupráce se současným majitelem (souhlas s realizací průzkumu). Spolupráce se současným majitelem se vzhledem k respektu soukromého vlastnictví ukázala jako zásadní a v mnoha případech předurčila směřování výzkumu. Skupina objektů identifikovaných archivním průzkumem tvořících potencionální množinu zahrad vhodných k terénnímu mapování (zahrady projektované a skutečně zrealizované) se metodickým procesem uvedeným v kapitole Pracovní postup ustálila na vzorku 70 zahrad (Tabulka č. 3). Ty tvoří průřezovou skupinu objektů, které se v reálném čase, za využití reálných prostředků a kapacitních možností podařilo terénně mapovat. Aby bylo možné objektivně interpretovat stav historických zahrad, který byl hodnocen na základě vzájemného porovnání historické podoby zahrady (archiválie) se stavem současným (terénní průzkum), byly vytvořeny kategorie objektů. Do nich byly řazeny zahrady podle míry zachování historické kompozice. Tím vznikly skupiny se zahradami výrazně hodnotnými až po skupiny objektů se zahradami bez stop historické kompozice. S ohledem na rozsah zkoumaného území (různé kraje ČR s přesahem na území SK), pestrost jednotlivých lokalit (typické vilové čtvrti, víkendová letoviska, městská zástavba, širší okruhy městských aglomerací, tovární vily) a různého autorského určení, lze shromážděné výsledky považovat za důležitý indikátor prezentující formu a stav této skupiny zahrad dokumentujících vývoj segmentu zahradního umění. S vysokou pravděpodobností lze očekávat obdobné výsledky také

v případě realizace komplexního průzkumu zahrad tohoto období v rámci celé České republiky, případně Slovenské republiky.²⁸⁶

Procesem archivního průzkumu byly analyzovány historické podklady ke značnému množství zahrad (ČR a SK). Jednotlivé objekty byly lokalizovány v různých krajích České republiky s převahou studovaných zahrad ve Středočeském kraji, dále v Královéhradeckém, Jihomoravském a Pardubickém kraji.²⁸⁷

Z hlediska autorského určení převažovaly zahrady projektované technickou kanceláří Josefa Vaňka (23 objektů). Následovaly zahrady navrhované Josefem Kumpánem (21 objektů), Otokarem Fierlingerem (11 objektů) a Josefem Minibergem (4 objekty). Zbývající zahrady byly navrhovány jednotlivými zahradními architekty (Alois J. Kulišan, Albert Esch, Otto Eisler, Leopold Jopp, Jan J. Kašpar, aj.). Ve čtyřech případech se nepodařilo přesvědčivě doložit autora návrhu zahrady.

Z provedeného průzkumu vzorku sedmdesáti vilových zahrad vyplývá, že jsou do současnosti nejčastěji zachovány pouze jednotlivé části jejich historické kompozice. Zachované dílčí vegetační (nejčastěji části stromového patra) nebo technické (zahradní stavby, konstrukce, schodiště) prvky byly identifikovány u 31 objektů z analyzovaného vzorku. U 15 hodnocených objektů byla identifikována čitelná historická kompozice zahrady. Tyto objekty se ve většině případů vyznačovaly

²⁸⁶ Např. podle údajů Českého statistického úřadu, sčítání 2001, bylo v letech 1920–1940 na území dnešní České republiky postaveno zhruba 320 000 budov (veřejné budovy, bytové domy, privátní objekty). Výrazné množství těchto budov má z hlediska památkové péče významný kulturní potenciál.

²⁸⁷ Mezi další oblasti, ve kterých byly studovány jednotlivé zahrady, patří kraje Jihočeský, Liberecký, Olomoucký, Vysočina a Moravskoslezský. Jedna zahrada byla terénně studována také v Nitranském kraji ve Slovenské republice.

Tabulka č. 3		Stav zachování zahrad							
pořadové číslo objektu	počet objektů ve skupině	Hodnocená zahrada	Autor návrhu zahrady	Lokalizace		1	2	3	4
				Katastrální území	Ulice	Objekt zachován nebo autenticky obnovený	Objekt s čitelnou původní dispozicí	Dochované pouze jednotlivé prvky objektu	Objekty bez stop původní kompozice se zachovalou funkcí
1	1	Zahrada inž. J. Čerycha, továrníka	Josef Kumpán	Česká Skalice	Křenová 477	x			
2	2	Zahrada pana JUDr. J. Čemého	Josef Kumpán	Kanín	Opolany 94	x			
3	3	Zahrada H. a E. Benešových	Otokar Fierlinger	Sezimovo Ústí	Dr. E. Beneše 221	x			
4	4	Zahrada pana inž. J. Svitáka	Alois Josef Kulišan	Stará Boleslav	Vestecká 411	x			
5	5	Zahrada manželů H. a A. Stiassni	x	Brno-Pisárky	Hroznová 14	x			
6	6	Zahrada Dr. Ing. F. Müllera	A. Loos, K. Lhota, C. Schneider	Praha-Střešovice	Nad hradním vodojemem 642	x			
7	7	Zahrada G. a F. Tugendhatových	Mies van der Rohe, Markéta Müllerová	Brno-Černá Pole	Černopolní 45	x			
8	1	Zahrada pana Nožičky	Josef Kumpán	Praha-Klánovice	Dobřenicá 180		x		
9	2	Zahrada JUDr. H. Bulína	Josef Kumpán	Brno-Pisárky	Květná 170		x		
10	3	Zahrada JUDr. J. Holubka	Josef Miniberger	Svodov (SK)	Svodov 147		x		
11	4	Zahrada PhMgr. F. Schnöblinga	Otokar Fierlinger	Strančice	Hrdinů 175		x		
12	5	Zahrada Alexandra Schücka	Otokar Fierlinger	Praha-Troja	Nad Kazankou 222		x		
13	6	Zahrada L. Strimpla	Otokar Fierlinger	Sezimovo Ústí	Dr. E. Beneše 202		x		
14	7	Zahrada Z. Fierlingera	Otokar Fierlinger	Sezimovo Ústí	Dr. E. Beneše 203		x		
15	8	Zahrada spisovatele F. Langra	Otokar Fierlinger	Praha-Podolí	Nad cementárou 331		x		
16	9	Zahrada vily Pollack a syn	Josef Vaněk	Česká Třebová	Skalka 930		x		
17	10	Zahrada továrníka J. Königa	Josef Vaněk	Rtyně v Podkrkonoší	Hornická 499		x		
18	11	Zahrada továrníka F. Morawtze	Josef Vaněk	Úpice	náměstí T. G. M. 13		x		
19	12	Zahrada továrníka L. Bartoně	Josef Vaněk	Česká Skalice	E. Beneše 312		x		
20	13	Zahrada továrníka G. Jaroška	x	Dalečín	Dalečín 35		x		
21	14	Zahrada manželů Schaueroých	Otokar Fierlinger	Jevany	Lesní 146		x		
22	15	Zahrada pana Schrefla	Josef Vaněk	Česká Třebová	Kubelkova 427		x		

Pozn. Objekt nese označení objednatele zahrady převzaté z historické dokumentace. Hodnocené zahrady byly projektovány a realizovány v období let 1918-1938 s nejvyšší frekvencí objektů z 20. a 30. let 20. stol. Terénní průzkum zahrad byl realizován v letech 2013 - 2015.

Stav zachování zahrad									
pořadové číslo objektu	počet objektů ve skupině	Hodnocená zahrada	Autor návrhu zahrady	Lokalizace		1	2	3	4
				Katastrální území	Ulice	Objekt zachován nebo autenticky obnovený	Objekt s čitelnou původní dispozicí	Dochované pouze jednotlivé prvky objektu	Objekty bez stop původní kompozice se zachovalou funkcí
23	1	Zahrada pana Douška	Josef Kumpán	Brno-Královo Pole	Riegrova 1040			x	
24	2	Zahrada pana Rolečka	Josef Kumpán	Dobřichovice	Pražská 158			x	
25	3	Zahrada pana Skřivana	Josef Kumpán	Praha-Vinohrady	U zvonáky 2147			x	
26	4	Zahrada stylové vily	Otokar Fierlinger	Praha-Troja	Nad Kazankou 223			x	
27	5	Zahrada A. Uhlíře	Otokar Fierlinger	Praha-Modřany	Na Babě 13			x	
28	6	Zahrada C. Boudy	Otokar Fierlinger	Praha-Modřany	Na ostrohu 46			x	
29	7	Zahrada A. Sutnara	Otokar Fierlinger	Praha-Modřany	Průhledová 2			x	
30	8	Zahrada poslance J. Knejzlíka (I.)	Josef Vaněk	Přerov	Tylova 249			x	
31	9	Zahrada poslance J. Knejzlíka (II.)	Josef Vaněk	Přerov	U Pošty 266			x	
32	10	Zahrada továrníka O. Včeláka	Josef Vaněk	Libčany	Libčany 60			x	
33	11	Zahrada MUDr. F. Messanyho	Josef Vaněk	Pardubice	Bulharská 119			x	
34	12	Zahrada továrníka F. Fejfara	Josef Vaněk	Studenec u Horek	Studenec 23			x	
35	13	Zahrada továrníka J. Fejfara	Josef Vaněk	Studenec u Horek	Studenec 293			x	
36	14	Zahrada továrníka J. Mládka,	Josef Vaněk	Studenec u Horek	Studenec 9			x	
37	15	Zahrada továrníka J. Horáčka	Josef Vaněk	Roztoky u Jilemnice	Roztoky u Jilemnice 235			x	
38	16	Zahrada velkostatkáře J. Oberlanda	Josef Vaněk	Černíky u Č. Brodu	Černíky 3			x	
39	17	Zahrada továrníka V. Porkrta, ml.	Josef Vaněk	Skuhrov nad Bělou	Skuhrov nad Bělou 58			x	
40	18	Zahrada továrníka Dr. F. Wiesnera	Josef Vaněk	Chrudim	Masarykovo náměstí 55			x	
41	19	Rosarium paní Jiráskové	Josef Vaněk	Bílé Poličany	Bílé Poličany 1			x	
42	20	Zahrada p. Skaláka	Josef Kumpán	Černouček	Černouček 33			x	
43	21	Zahrada průmyslníka J. Řehounka	Josef Vaněk	Časy u Sezemic	Časy 11			x	

Pozn. Objekt nese označení objednatele zahrady převzaté z historické dokumentace. Hodnocené zahrady byly projektovány a realizovány v období let 1918-1938 s nejvyšší frekvencí objektů z 20. a 30. let 20. stol. Terénní průzkum zahrad byl realizován v letech 2013 - 2015.

Stav zachování zahrad									
pořadové číslo objektu	počet objektů ve skupině	Hodnocená zahrada	Autor návrhu zahrady	Lokalizace		1	2	3	4
				Katastrální území	Ulice	Objekt zachován nebo autenticky obnovený	Objekt s čitelnou původní dispozicí	Dochované pouze jednotlivé prvky objektu	Objekty bez stop původní kompozice se zachovalou funkcí
44	22	Zahrada ředitele banky V. Junka	Josef Vaněk	Humburky	Humburky 1			x	
45	23	Zahrada ředitele banky G. Haase	Albert Esch	Brno	Lipová 43			x	
46	24	Zahrada architekta O. Eislera	Otto Eisler	Brno	Neumannova 554			x	
47	25	Zahrada manželů Grosmanových	x	Ostrava	28. října			x	
48	26	Zahrada architekta M. Hořejše	Leopold Jopp	Černošice	Karlštejská 274			x	
49	27	Zahrada manželů Štěpničkových	Jan J. Kašpar	Dobřichovice	Lesní 129			x	
50	28	Zahrada JUDr. F. Svojsíka	x	Dobřichovice	K Tenisu 544			x	
51	29	Zahrada velkostatkáře Peterse	Josef Miniberger	Cvrčovice	Cvrčovice 131			x	
52	30	Rodinná zahrada	Josef Kumpán	Roudnice nad Labem	Alej 17. listopadu 985			x	
53	31	Zahrada JUDr. Pexindra	Josef Kumpán	Vícov-Přeštice	Vícov 214			x	
54	1	Zahrada pana Jindřicha Maliny	Josef Vaněk	Hořice	Janáková 1426				x
55	2	Zahrada pana ing. K	Josef Kumpán	Praha-Podolí	Pod Kladiánkou 286				x
56	3	Úřednické zahrady při cukrovaru	Josef Kumpán	Praha-Čakovice	K přejezdu 823, 184, 872, 184				x
57	4	Zahrada pana Rejmana	Josef Kumpán	Dobřichovice	Jiráskova 1003				x
58	5	Zahrada pivovarské vily	Josef Miniberger	Praha-Košíře	Vrchlického 1				x
59	6	Zahrada u vily Bianca	Josef Miniberger	Praha-Bubeneč	Na seníku 49				x
60	7	Zahrada paní B. Smrkovské	Josef Vaněk	Dobřichovice	Anglická 322				x
61	8	Zahrada továrníka F. Löw-Beera	Josef Vaněk	Brněnec	Chrastavec 14				x

Pozn. Objekt nese označení objednatele zahrady převzaté z historické dokumentace. Hodnocené zahrady byly projektovány a realizovány v období let 1918-1938 s nejvyšší frekvencí objektů z 20. a 30. let 20. stol. Terénní průzkum zahrad byl realizován v letech 2013 - 2015.

Stav zachování zahrad									
pořadové číslo objektu	počet objektů ve skupině	Hodnocená zahrada	Autor návrhu zahrady	Lokalizace		1	2	3	4
				Katastrální území	Ulice	Objekt zachován nebo autenticky obnovený	Objekt s čitelnou původní dispozicí	Dochované pouze jednotlivé prvky objektu	Objekty bez stop původní kompozice se zachovalou funkcí
62	9	Zahrada pana V. R. Doška	Josef Kumpán	Černošice	V boroví 198				x
63	10	Zahrada p. JUDr. Meisnera	Josef Kumpán	Praha-Střešovice	Slunná 3				x
64	11	Zahrada p. Bohdana Poňku	Josef Kumpán	Černošice	Střední 368				x
65	12	zahrada p. Štolovského	Josef Kumpán	Praha-Vinohrady	Benešovská 1922/2				x
66	13	Zahrada p. Šimonka	Josef Kumpán	Lobeč	Lobeč 1				x
67	14	Zahrada u vily Českomoravských strojřen	Josef Kumpán	Roztoky	Tiché Údolí 192				x
68	15	Zahrada p. Josef Kabáta	Josef Kumpán	Žichlice	Žichlice 64				x
69	16	Zahrada Dr. Gutha	Josef Kumpán	Praha-Bubeneč	Na zátorce 673/26				x
70	17	Zahrada pana Bohdana Háka	Josef Vaněk	Hořice	Haklova 1176				x

Pozn. Objekt nese označení objednatele zahrady převzaté z historické dokumentace. Hodnocené zahrady byly projektovány a realizovány v období let 1918-1938 s nejvyšší frekvencí objektů z 20. a 30. let 20. stol. Terénní průzkum zahrad byl realizován v letech 2013 - 2015.

konkrétními nedostatky, které byly způsobeny zejména nedostatečnou odbornou péčí nebo byly způsobeny dílčími negativními úpravami ovlivňujícími historickou kompozici zahrady. V případě 17 analyzovaných objektů se terénním průzkumem potvrdilo, že jejich původní kompozice, doložená archivními zdroji, byla v průběhu vývoje upravena takovou měrou, že nebylo možné identifikovat žádné části historické kompozice. Zahrady s výrazně dochovanou historickou kompozicí, a tedy nejhodnotnější, nebo objekty, které prošly v nedávné historii památkovou obnovou, byly studovány v 7 případech z analyzovaného vzorku historických zahrad.²⁸⁸

a) Objekty zachované nebo autenticky obnovené

Mezi historickými zahradami, které vykazují nejvyšší hodnoty z hlediska zachování jejich historické kompozici, byly při hodnocení zařazeny mnohé, které byly v nedávné historii obnoveny. Mezi nimi jsou, mimo jiné, zahrady tvořící součást významných vilových staveb, které spravují různé státní instituce. Odborné i laické veřejnosti jsou známy zahrady u Müllerovy vily v Praze, vily manželů Benešových v Sezimově Ústí, vily Čerych v České Skalici a vily Tugendhat a Stiasni v Brně, které jsou prezentovány jako ukázkové exponáty tehdejší tvorby a života vyšších

²⁸⁸ Rozbor historické a současné kompozice řady analyzovaných zahrad byl již autorem publikován. Zahradám vil Hermann Pollack's Söhne v Parníku u České Třebové, Josefa Knejzlíka v Přerově, Josefa Königa ve Rtyni v Podkrkonoší, Jana Mládka, Jana Fejara a Františka Fejara ve Studenci u Jilemnice, Františka Morawtze v Úpici a Ladislava Bartoně v České Třebové v ZÁMEČNÍK, R. (2015), o. c. v pozn. č. 172; zahradě Ing. V. Svitáka ve Staré Boleslavi v ZÁMEČNÍK, R. (2015), o. c. v pozn. č. 114; zahradě Františka Schnöblinga ve Strančicích v ZÁMEČNÍK R. (2015), o. c. v pozn. č. 110; zahradě Josefa Holubka ve Svodově (SK) v ZÁMEČNÍK, R. (2014), o. c. v. pozn. č. 214; zahradám vil H. a E. Benešových, L. Strimpla a Z. Fierlingera v Sezimově Ústí, manželů Schauerových a Řivnáče v Jevanech, Alexandra Schücka v Praze–Tróji a Františka Langer a v Praze–Podolí v ZÁMEČNÍK, R. (2013), o. c. v pozn. č. 228; zahradě vily Stiasni v Brně v ZÁMEČNÍK, R. (2013), o. c. v pozn. č. 82; zahradě JUDr. Jiřího Černého v Kaníně v ZÁMEČNÍK, R. (2013), o. c. v pozn. č. 211.

společenských vrstev.²⁸⁹ Všechny objekty jsou chráněny jako kulturní (vila Čerych, vila Stiasni) a národní kulturní (vila Benešových, vila Müller, vila Tugendhat) památky.

To, že se mezi vilovými zahradami sledovaného období mohou objevit doposud, mezi odbornou veřejností, neznámá díla srovnatelných kulturně-historických hodnot, výše jmenovaných, dokládají dvě zahrady zařazené mezi objekty s vysokou mírou autenticity historické kompozice. První z nich je zahrada ležící v katastrálním území obce Kanín, kterou pro poslance národního shromáždění Jiřího Černého v roce 1927 projektoval zahradní architekt Josef Kumpán. Poslední ze sedmi hodnocených zahrad, které vykazovaly nejvyšší míru zachování historické kompozice z celkového vzorku sedmdesáti mapovaných objektů, je vilová zahrada ležící ve městě Stará Boleslav od Aloise Josefa Kulišana.

b) Objekty s čitelnou původní dispozicí

U zahrad zařazených, do této skupiny byla přes některé dílčí nedostatky identifikována poměrně jasně čitelná historická kompozice. Jednou z příčin toho, že byly některé z hodnocených zahrad zařazené právě sem a nikoli do skupiny předchozí, byly hlavně změny, které zasáhly historickou kompozici zahrady a případný návrat k původnímu stavu by byl velmi

²⁸⁹ Vila Tugendhat se zahradou byla veřejnosti zpřístupněna v roce 1994, kdy ji převzalo do správy Muzeum města Brna. Vilu se zahradou manželů Benešových spravuje Úřad vlády České republiky. Od roku 2009 je ve vyhrazených termínech přístupná veřejnosti. Müllerova vila, která je od roku 1995 spravována Muzeem hlavního města Prahy, byla se zahradou zpřístupněna veřejnosti v roce 2000 po čtyřleté rekonstrukci. Vilu Stiasni má od roku 2009 ve správě Národní památkový ústav, který areál zpřístupnil v roce 2015 po rozsáhlé obnově. Vilu Čerych získala v roce 2001 Nadace rozvoje občanské společnosti darem od bratří Čerychů, jimž byl dům s přílehlou zahradou vrácen v restituci. Vzhledem k poslání NROS a přání Ladislava a Jiřího Čerychových se vila stala osvětovým, vzdělávacím a kulturním centrem. Provozovatelem vzdělávacího střediska je občanské sdružení Centrum rozvoje Česká Skalice.

komplikovaný, ne-li vyloučený. Tento nedostatek se týká zahrad, které byly po celou dobu vývoje standardním způsobem užívány a udržovány. Zvýšený uživatelský zájem paradoxně způsobil nevratné změny v jejich původní kompozici realizací různých dodatečných dosadeb, dostaveb a záborů. Druhou příčinou, pro zařazení objektu do této skupiny, byl naopak v řadě případů, jejich velmi zanedbaný aktuální stav způsobený dlouhodobou nedostatečnou péčí projevující se výraznými destrukcemi na zahradních stavbách a technických prvcích, a na vegetační složce díla. U zahrad výrazně zanedbaných se ovšem dá, s vysokou pravděpodobností předpokládat, že by po zahájení řádné péče a po přistoupení k citlivé a postupné obnově, vykazoval jejich stav hodnoty srovnatelné s objekty nejhodnotnějšími.²⁹⁰

c) Objekty s dochovanými jednotlivými prvky historické kompozice

Největší část z analyzovaného vzorku 70 objektů zaujímaly zahrady, u nichž byla při podrobném terénním průzkumu identifikována pouze část historické kompozice. U 31 objektů byly nejčastěji zachovány prvky někdejší vegetační sklady zahrady, zejména části stromového, případně keřového patra a jednotlivé technické prvky v podobě zbytků cestní sítě, oplocení, konstrukcí teras, zídek, schodišť a drobné zahradní stavby (besídky, altány, pergoly, bazény, kašny, aj.).

d) Objekty bez stop původní kompozice se zachovalou funkcí

U některých zahrad nebylo možné po jejich identifikaci a lokalizaci, dálkovým průzkumem přesvědčivě prokázat, zda jejich současná úprava nese alespoň částečně znaky historické kompozice. U sedmnácti objektů

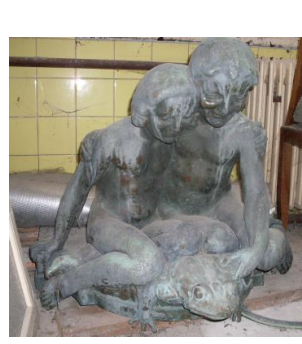

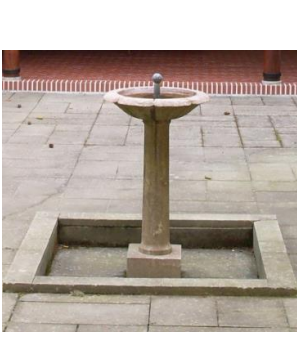
z analyzovaného vzorku se terénním průzkumem následně doložilo, že jejich historická úprava zcela zanikla, ale současně jsou stále využívány jako zahrada. Ve většině případů byl u těchto objektů zachován jejich původní rozsah a zahrada byla znovu založena. Ve třech případech došlo k částečnému zastavění a rozdělení zahrady na dva i více samostatných pozemků s novými domy.

²⁹⁰ Tyto zahrady byly ve většině případů ušetřeny znatelnějším zásahům a do jisté míry určitý nezájem o ně způsobil to, že zůstaly „zakonzervovány“ v jejich zakládané podobě do současnosti.

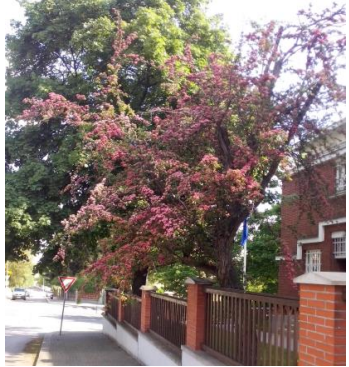

Vzorník č. 26	Ukázky zachovaných skladebných prvků kompozice: Skladebné prvky technické			Ostatní skladebné prvky
	Technické prvky účelové a provozní:			Zahradní nábytek:
popis	Schodiště lité z betonu, zahrada J. Mládká, Studenec u Jilemnice. (J. Vaněk):	Suché květinové zídky ve dvou terasách, zahrada G. Jaroška, Dalečín. (neznámý):	Zahradní vstup s oplocením, zděné pilíře, dřevěná, laťová výplň, ocelový oblouk pro pnoucí rostlinu, zahrada Čerych, Č. Skalice. (J. Kumpán):	Litinová, sériově vyráběná lavice se dřevěným sedákem a zádivou opěrkou, imitující větve stromů, zahrada L. Bartoně, Česká Skalice:
grafická ukázka provedení				
popis	Půlkruhové, osové schodiště na travnatém parteru, zahrada J. Čerycha, Česká Skalice. (J. Kumpán):	Dlažba s vegetační spárou s vysazenými suchomilnými rostlinami, zahrada J. Čerycha, Česká Skalice. (J. Kumpán):	Šlapáková cesta z pravidelně opracovaných kamenných desek, zahrada F. Langra, Praha-Podolí. (O. Fierlinger):	Replika dřevěné zahradní lavice podle návrhu J. Kumpána, zahrada J. Čerycha, Česká Skalice:
grafická ukázka provedení				

Vzorník č. 27	Ukázky zachovaných skladebných prvků kompozice: Skladebné prvky technické			
	Lehké zahradní stavby: Zahradní besídky		Trvalé zahradní stavby: pavilony	
popis	Dřevěná, uzavřená besídka s nástěnným bazénem (maskaronem), rodinná zahrada, Roudnice nad Labem. (J. Vaněk):	Otevřená vyhlídková besídka se zděnými pilíři a dřevěnými komponenty, zahrada J. Knejzlíka, Předmostí u Přerova (J. Vaněk):	Otevřená, dřevěná zahradní besídka (převlékárna), zahrada H. a E. Benešových, Sezimovo Ústí. (O. Fierlinger):	Otevřený zahradní pavilon vyzděný z pálených cihel, opatřený novodobou střechou, zahrada J. Fejfara, Studenec u Jilemnice. (J. Vaněk):
grafická ukázka provedení				
popis	Polouzavřená, dřevěná besídka, zahrada p. Skaláka, Černouček (okr. Litoměřice). (J. Kumpán):	Uzavřená, dřevěná besídka, zahrada p. Rolečka, Dobřichovice. (J. Kumpán):	Polootevřená dřevěná besídka, zahrada H. Bulína, Brno. (J. Kumpán):	Polouzavřený zahradní pavilon z pálených cihel, zahrada p. Skřivana, Praha-Vinohrady. (J. Kumpán):
grafická ukázka provedení				

Vzorník č. 28		Ukázky zachovaných skladebných prvků kompozice: Skladebné prvky technické		
		Trvalé zahradní stavby: okrasný bazén formální:		Okrasná nástěnná studna:
popis	Okrasný bazén obdélného půdorysu se zděným lemem z pálené cihly, zahrada H. a E. Benešových, Sezimovo Ústí. (O. Fierlinger):	Zděný bazén atypického půdorysu v zárubní zdi s přívodem vody chrličem, zahrada J. Mládky, Studenec u Jilemnice. (J. Vaněk):	Kruhový, betonový bazén s vodotryskem, růžovna paní Jiráskové, Bílé Poličany. (J. Vaněk):	Kamenná, nástěnná studna, zahrada F. Morawtze, Úpice. (J. Vaněk):
grafická ukázka provedení				
popis	Zděný bazén vymazávaný betonovou mazaninou využívaný také jako dětské koupaliště, zahrada F. Langra, Praha-Podolí. (O. Fierlinger):	Okrasný, betonový bazén historizujícího půdorysu využívaný jako koupaliště, stylová zahrada, Praha-Troja. (O. Fierlinger):	Historizující, betonový bazén, zahrada H. Bulína, Brno. (J. Kumpán):	Betonová nástěnná studna s dekorativním obkladem, zahrada J. Hoffmanna, Jaroměř. (J. Kumpán):
grafická ukázka provedení				

Vzorník č. 29		Ukázky zachovaných skladebných prvků kompozice: Skladebné prvky výtvarné				
		Zahradní socha (plastika, skulptura)				
		Solitérní:		Součástí jiného prvku:		
popis	Zahradní váza z pálené hlíny, zahrada H. a E. Benešových, Sezimovo Ústí. (O. Fierlinger):	Bohatě dekorovaný kameninový květináč na podstavci, zahrada V. Svitáka, Stará Boleslav. (A. J. Kulišan):	Kašna s chrličem - chlapec držící rybu, zahrada L. Bartoně, Česká Skalice. (J. Vaněk):	Kamenná květinová váza součástí vstupní brány, zahrada J. Čerych, Česká Skalice. (J. Kumpán):	Chrlič součástí nástěnné studny (měď) - děvčátko s chlapcem sedící na žábě. Zahrada F. Morawtze, Úpice. (J. Vaněk):	
grafická ukázka provedení						
popis	Lucerna v japonizujícím provedení (kamený podstavec, dřevěná lampa.), zahrada V. Porkrta, ml., Skuhrov nad Bělou. (J. Vaněk):	Figura ženy (beton), zahrada F. Fejfara, Studenec u Jilemnice. (J. Vaněk):	Kamenná květinová nádoba součástí vstupní brány, zahrada J. Čerych, Česká Skalice. (J. Kumpán):	Figura ženy stojící na podstavci, součást formálního bazénu, zahrada L. Bartoně, Česká Skalice. (J. Vaněk):	Jednoduchá fontána s formálním bazénem, zahrada H. a E. Benešových, Sezimovo Ústí. (O. Fierlinger):	
grafická ukázka provedení						

Vzorník č. 30	Ukázky zachovaných skladebných prvků kompozice: Skladebné prvky vegetační			
Charakteristické kompoziční oddělení zahrady:				
popis	Kombinovaný květinový parter s centrálním bazénem (vodní parter), zahrada J. Čerycha, Česká Skalice. (J. Kumpán):	Travnatý parter vymezený formální strukturou cest s asymetrickými výsadbami, zahrada A. a H. Stiassni, Brno. (Neznámý):	Kombinovaný parter s centrálním kruhovým bazénem, zahrada H. Löbla, Jablonec nad Nisou. (Neznámý):	Kuchyňská zahrádka uzavřená tvarovanými živými ploty, zahrada manželů Tugendhatových, Brno. (M. Müllerová):
grafická ukázka provedení				
popis	Travnatý parter, průčelí vily je zarámováno <i>Tilia cordata</i> , zahrada F. Schnöblinga, Strančice. (O. Fierlinger):	Parter osazený růžemi, rabatové záhony jsou vymezeny tvarovanou obrubou z Buxus, zahrada Benešových, S. Ústí. (O. Fierlinger):	Zahloubený travnatý parter s centrálním okrasným bazénem, zahrada H. Bulína, Brno. (J. Kumpán):	Alpinum, zahrada H. a E. Benešových, Sezimovo Ústí. (O. Fierlinger):
grafická ukázka provedení				

Vzorník č. 31	Ukázky zachovaných skladebných prvků kompozice: Skladebné prvky vegetační			
	Skladebné prvky kompozičních oddělení zahrady: Dřevinné skladebné prvky kompozice			
popis	Stromořadí (Prunus) uzavírající perspektivu růžovny od zbytku zahrady, zahrada J. Černý, Česká Skalice. (J. Kumpán):	Alej (<i>Tilia cordata</i> , <i>T. platyphyllos</i>) podél příjezdové komunikace tvarovaná hlavovým řezem, zahrada manželů Stiasni, Brno. (Neznámý):	Zbýlý segment někdejší aleje u ředitelské vily výzkumného ústavu Cukrovarnického, <i>Acer platanoides</i> 'Schwedlerii' tvarovaný hlavovým řezem, Praha-Střešovice. (J. Kumpán):	Plnokvětý, červeně kvetoucí hloh (<i>Crataegus laevigata</i> 'Paul's Scarlet'), velmi oblíbený u řady tehdejších zahradních architektů, vilové čtvrtě Praha-Bubeneč.
grafická ukázka provedení				
popis	Historická dřevinná kompozice - neformální skupiny dřevin, zahrada V. Svitáka, Stará Boleslav. (A. J. Kulišan):	Vstup do vily porostlý <i>Wisteria sinensis</i> , zahrada L. Strympla, Sezimovo Ústí. (O. Fierlinger):	Ocelové oblouky řazené vedle sebe pro popínavé růže, oblouky uzavírají postranní perspektivu parteru, zahrada L. Bartně, Č. Skalice. (Vaněk):	Tvarovaný živý plot (<i>Taxus baccata</i>) uzavírající parter, zahrada A. Schücka, Praha-Troja. (O. Fierlinger):
grafická ukázka provedení				

Vzorník č. 32	Ukázky zachovaných skladebných prvků kompozice: Skladebné prvky vegetační			
popis	Skladebné prvky kompozičních oddělení zahrady: Květinové skupiny			
<p>Obnovený růžový záhon vymezený tvarovanou obrubou (<i>Buxus sempervirens</i>), zahrada V. Svitáka, Stará Boleslav. (A. J. Kulišan):</p>		<p>Obnovené perenové rabato na parteru, zahrada H. Löbla, Jablonec nad Nisou, (Neznámý):</p>	<p>Podrostové společenstvo (<i>Bergenia cordifolia</i>, <i>Convallaria majalis</i>, <i>Hedera helix</i>), zahrada H. a E. Benešových, Sezimovo Ústí. (O. Fierlinger):</p>	<p>Stinný perenový záhon s převahou <i>Hosta</i>), zahrada H. a E. Benešových, Sezimovo Ústí. (O. Fierlinger):</p>
<p>grafická ukázka provedení</p>				
<p>popis</p>	<p>Obnovené rabatové záhony růží v rosariu, zahrada J. Černý, Česká Skalice. (J. Kumpán):</p>	<p>Obnovený perenový záhon, zahrada F. Müllera, Praha-Střešovice. (C. Schneider):</p>	<p>Obnovené trvalkové záhony na kamenných terasách, zahrada manželů Tugendhatových, Brno. (M. Müllerová):</p>	<p>Obnovený perenový záhon, zahrada manželů Stiasni, Brno:</p>
<p>grafická ukázka provedení</p>				

4.2.3. Metodické principy obnovy

Do spektra zájmů odborné i laické veřejnosti se dostávají objekty z 20. a 30. let 20. století dokumentující vývoj zahradní architektury, historii naší společnosti a kulturní identitu národa. Pouze důslednou analýzou historické zahrady může být zodpovězena otázka, zda je konkrétní historická zahrada společensky významná. Zahrady, u nichž se při identifikaci a inventarizaci objeví takové hodnoty, které jsou z hlediska dějin nebo umění celospolečensky významné, měly by být v souladu s národní legislativou prohlašovány za kulturní památky.²⁹¹

Metodické principy hledají také odpověď na otázku jak eventuálně přistoupit k obnově vilových zahrad, které nejsou chráněny v souladu s národní legislativou. Do této skupiny objektů patří desítky, možná stovky zahrad, které byly založeny v meziválečném ČSR, a u nichž je do dnešní doby možné identifikovat více či méně dochované autentické prvky jejich historické kompozice. Při posouzení jejich uměleckého, společenského a kulturního významu nevykazují hodnoty, které by mohly být celospolečensky významné. To ovšem nevylučuje možnost, aby jejich

²⁹¹ Za kulturní památky podle § 2 odstavce 1 zákona č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči prohlašuje ministerstvo kultury České republiky nemovité a movité věci, popřípadě jejich soubory, (a) které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické, (b) které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem.

Pamiatkový úrad vyhlasuje podľa § 15 odstavce 1 zákona č. 49/2002 Z. z o ochrane pamiatkového fondu za kultúrnu pamiatku hnutelnú vec alebo nehnuteľnú vec, ktorá má pamiatkovú hodnotu. Za kultúrnu pamiatku môže vyhlásiť aj súbor takých vecí. Podľa § 2 odstavce 2 zákona č. 49/2002 Z. z je pamiatková hodnota súhrn významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko-remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany.

vlastníci, správci nebo uživatelé, kteří mají zájem uvést dílo do stavu původního nebo jemu blízkému, postupovali v souladu s metodickými principy, které řeší tato DisP.

Může také nastat situace, kdy je žádoucí založit zcela novou architektonickou a vegetační kompozici zahrady vycházející z principů zahradně-architektonické tvorby meziválečného období na místě zaniklé historické zahrady nebo na místě, kde dříve žádná zahrada neexistovala. Dílo, které se při svém vzniku inspirováno znaky a charakteristikami historické zahrady je označováno evokací, krací či reminiscencí. Důvody volby založení nové zahrady tímto způsobem mohou být různé – význam či povaha objektu, který svým časovým a stylovým zařazením odpovídá sledované době, zánik objektu vlivem historických a společenských událostí, předpoklad pro znovuzřízení zahrady zajištěním dostatečného množství historických zdrojů, požadavek na harmonické, jednotné vyznění celku (domu se zahradou), aj. Také v tomto případě je možné postupovat dle uvedených metodických principů.

Výběr vzorových objektů:

Z analyzovaného vzorku 70 prvorepublikových zahrad byla vyčleněna množina 9 reprezentativních objektů, na nichž jsou interpretovány ukázky přístupů k obnovám celkové kompozice zahrady, případně jejich jednotlivých skladebných prvků. Mezi vybranými objekty jsou zahrady, jejichž obnova proběhla ve zvláštním režimu, který stanovuje zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči, protože jde o kulturní a národní kulturní památky. Při obnově těchto zahrad byl brán zřetel také na mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví. Benátskou chartu zaměřenou na památky obecně doplňuje pro oblast historických zahrad charta Florentská (podrobně viz kapitola Obnova historických zahrad). Většinu z těchto objektů (zahrady u vil Stiasni, Tugendhat, Čerych) byla

věnována pečlivá pozornost řady odborníků. Současně bylo využito značných finančních prostředků na jejich obnovu. Pro většinu ostatních objektů, které nejsou v správě státní institucí a nejsou kulturními památkami, jsou finanční prostředky tohoto rozsahu těžko dosažitelné. Výběr objektů byl obohacen o ukázky zahrad, které jsou ve vlastnictví soukromých subjektů a v nichž proběhla nebo probíhá více či méně následováníhodná obnova (zahrady u vil Sviták, Pollack). V reprezentativním vzorku objektů jsou zastoupeny také zahrady, u nichž zatím obnova neproběhla a jejich původní kompozice je v různém stupni rozpadu zachována do současnosti, případně byly jejich části kompozice adaptovány již v průběhu 2. pol. 20. stol. (zahrady u vil Schück, König, Peters). Tyto zahrady tvoří velmi významnou skupinu objektů, na kterých je možné dokumentovat velmi častý, aktuální stav prvorepublikových vilových zahrad někdejšího ČSR. Současně dokumentují ukázky přístupů k jejich historické kompozici v uplynulých desetiletích i v současnosti.

4.2.3.1 Metodické principy pro obnovu vilových zahrad meziválečného období²⁹²

Teoretická část:

Základem každé obnovy je důkladné poznání objektu, který je předmětem obnovy. Základem poznání objektu je důsledná analýza historického stavu (původního, stavu, ke kterému má obnova směřovat) a aktuálního stavu. Historická (původní) podoba objektu se interpretuje na základě archivního průzkumu, po němž vždy následuje průzkum terénní. Aktuální stav objektu je interpretován na základě terénního průzkumu objektu, kterému vždy předchází, nebo paralelně s ním probíhá, průzkum archivní.

²⁹² Podrobně byla této problematice věnována pozornost v ŠIMEK, P. – ZÁMEČNÍK, R. (2015), o. c. v pozn. č. 66

Speciálními metodami poznání objektu (nad rámec standardních archivních a terénních průzkumů) je zahradní archeologický výzkum, který může mít destruktivní i nedestruktivní formu.²⁹³ Poznatky o objektu zjištěné analýzou musí být interpretovány do podoby srozumitelných výsledků. Výsledky analýzy tvoří množinu dat, která výrazně ovlivňují zvolený způsob obnovy a udávají směr budoucímu průběhu obnovy. Výsledky analýzy objektu jsou použity pro zpracování projektu obnovy. Projekt obnovy je komplexní dokument, který má mnohdy multidisciplinárního charakter, jehož forma a náležitosti jsou částečně stanoveny národní legislativou. Projekt obnovy se zpracovává pro objekt jako celek, případně pouze pro vybrané skladebné části kompozice (technické, vegetační).

Na základě hloubkového poznání původní podoby, historického vývoje a současného stavu zahradně-architektonické tvorby meziválečného období, včetně zohlednění doposud realizovaných přístupů k obnově a za současného akceptování národní a mezinárodní legislativy a mezinárodních dokumentů, byl sestaven vzorový metodický postup obnovy vilových zahrad meziválečného období: (Schéma č. 4)

1) Předprojektová fáze obnovy

Je realizována před zahájením projekčních prací na předmětném objektu. Cílem je shromáždit všechny disponibilní informace o objektu.

²⁹³ GOJDA, M., JHLADKÝ, J. – JANÁL, J. – JANČO, M. MILO, P. – LISÁ, L. – PETŘÍK, J. – PROKEŠ, L. Archeologický průzkum památek zahradního umění. 1. vydání. Praha: NPÚ ve spolupráci s MCZK v Kroměříži, 2015. 99 s.

A) Archivní průzkum objektu

Je zaměřen na studium různorodých historických pramenů, které se vztahují k objektu obnovy, případně jiným obdobným objektům.²⁹⁴ Cílem je interpretovat historickou (původní) podobu objektu a jeho vývoj od založení do současnosti.

Postup realizace archivního průzkumu:²⁹⁵

Rozdělení archivních pramenů pro interpretaci objektu:

a) podle místa uložení

- archiválie uchovávané státními institucemi – archivy, muzea, knihovny, archivy státní správy a národních organizací)
- archiválie v držení soukromých vlastníků (fyzické osoby – potomci investorů a právnické osoby – firemní a podnikové archivy)

b) podle povahy archivního pramene

- plánová dokumentace
- písemné prameny (korespondence, správní rozhodnutí, aj.)
- ikonografická vyobrazení (kresby, fotografie, letecké snímky)

c) podle formy archivního pramene

- archiválie původní, dostupné fyzicky
- digitalizace a odvozeniny

²⁹⁴ Za předpokladu, že k předmětnému objektu existuje pouze nepatrné množství informací, je žádoucí hledat analogie.

²⁹⁵ Podrobně o dělení archivních pramenů např. na: <http://www.paleografie.org/UK/index.php?target=gallery301>

Interpretační zdroje:

a) Zahradní plánová dokumentace

Pokud existuje, jde o zásadní interpretační materiál, jehož reálnost historického provedení musí být nejdříve ověřena. Ověření se provádí na základě dalších interpretačních zdrojů, prostřednictvím terénního průzkumu nebo speciálními metodami poznání objektu (zahradní archeologie). Plánová dokumentace má různé formy – cílové perspektivy a vizualizace, půdorysné návrhy, osazovací plány, řezy, detaily zpracování, aj.

b) Písemné prameny

Poskytují informace, které ve většině případů nejsou součástí zahradní plánové dokumentace – povaha prováděných prací, soupisy, původ a ceny materiálu, honoráře pracovníků, aj. Mohou mít povahu průběžné korespondence mezi investorem a projektantem, může jít o listiny mající charakter správních rozhodnutí (stavební povolení a jiné písemnosti) nebo doklady týkající se ekonomické stránky stavby – faktury, objednávky a s tím související další komunikace, např. s realizačními firmami.

V případě přebírání vědeckých názvů rostlin je nutné provést porovnání se současným vědeckým názvoslovím taxonů. Základní rozlišení předpokládá dělení na prameny úředního (institucionálního) původu a na prameny osobní povahy, případně také na prameny literární.

e) Dobové literární zdroje

Pestrá skladba literárních pramenů, prostřednictvím nichž je možné studovat tvorbu meziválečného období obecně, včetně všech skladebných prvků kompozice, dobových technologických postupů a příbuzných oborů.

Rozdělení dobových literárních pramenů:

e1) Knižní díla

Díla charakterizující tvorbu konkrétních osobností, nebo které byly koncipovány jako rádcí pro zakládání a údržbu zahrad. K dispozici jsou díla psaná česky i cizojazyčná.

e2) Dobová periodika

Populárně naučné nebo odporné časopisy. Jde převážně o časopisy zaměřené výhradně na zahradnické obory, případně o časopisy bytové a architektonické, případně o časopisy zaměřené na soudobou kulturu a umění. K dispozici jsou české i zahraniční zdroje.

e3) Firemní katalogy a ceníky

Podávají podrobné informace o šíři a množství produkovaného sortimentu okrasných rostlin. Jejich studium je nezbytností zejména v případech, kdy se nedochovaly osazovací plány záhonů nebo seznamy pěstovaných rostlin. V případě přebírání vědeckých názvů rostlin je nutné provést porovnání se současným vědeckým názvoslovím taxonů.

c) Historická ikonografie

Různé formy dobových vyobrazení zkoumaného objektu nebo jeho částí.

Rozdělení ikonografických materiálů:

c1) Dobová fotografie

Dobová amatérská nebo profesionální fotografie zachycující skutečně realizovanou podobu objektu nebo jeho částí, včetně případných pozdějších úprav a změn v průběhu vývoje.

c2) Dobová výtvarná vyobrazení

Zejména historické malby nebo kresby, jejichž reálnost provedení je nutné předem ověřit prostřednictvím jiných interpretačních zdrojů.

d) Historické letecké snímky

Plošný záznam rozsahu objektu po jeho realizaci. Poskytují informace o skutečně realizované podobě zahrady. Zařazením chronologické řady leteckých snímků je možné studovat vývoj kompozice po současnost.

f) Kamerový záznam

Dobová profesionální filmová produkce, především staré dokumentární a zpravodajské záznamy, filmy pro pamětníky (významnější objekty) nebo amatérský kamerový záznam. Nejčastěji byly filmovány významnější rodinné události, při kterých byla nezdědka zachycena také zahrada v okolí vily.

g) Svědectví pamětníků

Ústně předávané informace o objektu přímými i nepřímými pamětníky. Svědectví je žádoucí zaznamenat trvalým způsobem.

B) Terénní průzkum objektu

Je zaměřen na studium aktuálního stavu objektu prostřednictvím řady oborových metod. Cílem je zjistit aktuální stav všech skladebných prvků kompozice, potvrdit, vyvrátit nebo doplnit výsledky archivního průzkumu. Podrobnost terénních průzkumů je determinovaná především jejich účelem a povahou zkoumaného objektu. Součástí bývá podrobný popis s navazujícími specializovanými rozbory (analýzami).

Postup realizace terénního průzkumu:

a) Pasport zahrady

Je ho vhodné realizovat zejména u významnějších, rozsáhlejších a vnitřně diferencovaných objektů. Cílem je zdokumentovat existenci všech skladebných prvků kompozice. Pasport je základní informační vrstvou podávající informace o stavu a rozsahu skladebných prvků, které jsou využity v následujících krocích.²⁹⁶

b) Dendrologický průzkum

Základní oborový nástroj zaměřený na poznání vybraných vlastností dřevin vyplývajících z jejich biologické podstaty a z posouzení jejich dendrologického potenciálu.²⁹⁷

c) Vyhodnocení dendrologického potenciálu

Dendrologický potenciál je celková schopnost existujících dřevinných vegetačních prvků konkrétního objektu zajistit stabilitu jeho kompozice. Pro vyhodnocení dendrologického potenciálu celého objektu se používají veličiny získané hodnocením jednotlivých dřevin i hodnoty získané vyhodnocením dendrologického potenciálu jednotlivých složených dřevinných vegetačních prvků.²⁹⁸

d) Speciální rozbor

Jejich rozsah a povaha jsou determinovány vlastnostmi zkoumaného objektu a rozsahem budoucí obnovy. Patří mezi ně např.:

²⁹⁶ Blíže viz ŠIMEK, P. – ZÁMEČNÍK, R. (2015), o. c. v pozn. č. 66

²⁹⁷ Metodický postup realizace dendrologického průzkumu je součástí PEJCHAL, M. – ŠIMEK, P. (2012), o. c. v pozn. č. 60

²⁹⁸ Ibidem

d1) Rozbor autenticity dřevin

Cílem je stanovení autenticity dřevin, zjištění, upřesnění či potvrzení údajů o kompozici a jejích proměnách během existence objektu a stanovení významu dřeviny pro kompozici zahrady. Při posuzování dřeviny se vychází ze dvou aspektů – původnosti (originálnosti) dřeviny v kompozici a historické vhodnosti dřeviny.²⁹⁹

d2) Rozbor vývoje kompozice

Chronologická analýza vývoje skladebných prvků kompozice v čase.

d3) Rozbor kompozičních vazeb mezi budovou a zahradou

Zásadní analýza studující propojení interiéru a exteriéru domu.

d4) Rozbor kompozičních vazeb širšího okolí

Analýza návaznosti budovy a zahradních staveb na dominanty ležící mimo zahradu, s čímž souvisí analýza kompozičních os (průhledů v zahradě a výhledů mimo ni).

d5) Rozbor urbanistických vazeb

Nabývá významu zejména u objektů, které jsou součástí zahradních měst, kolonií a vilových čtvrtí zakládaných v jednotném architektonickém a kompozičním celku.

C) Specializované metody poznání objektu

Průzkumy přesahují rámec zahradě-architektonického oboru, specializované zejména na stavební a výtvarně-umělecké skladebné prvky kompozice a na přírodní prostředí. Při jejich realizaci je nezbytná

²⁹⁹ Tématu byla pozornost věnována např. v ZÁMEČNÍK, R. – ŠIMEK, P. (2015), o. c. v pozn. č. 69

spolupráce se specializovanými obory. Podle povahy objektu a rozsahu obnovy mohou být vyhotoveny např. stavebně-historické průzkumy jednotlivých stavebních objektů (skleníky, zahradní pavilony, besídky, plavecké bazény, závlahy, vodovody), restaurátorské průzkumy vybraných skladebných prvků kompozice (sochařská a nástěnná výzdoba).³⁰⁰

U významných objektů a u objektů s nedostatečně doloženým vývojem kompozice je žádoucí realizovat plošný nebo lokálně omezený (bodový), destruktivní nebo nedestruktivní archeologický výzkumy.

V odůvodněných případech mohou být žádoucí také průzkumy přírodních podmínek – hydrologické, pedologické, mikroklimatické či geobiocenologické.

2) Projektová fáze obnovy

Podle rozsahu a zvolené formy se vlastní projekt obnovy skládá ze specifických typů projektové dokumentace, jejichž rozsah a povaha je z větší části dána národní legislativou. Projekt obnovy vychází z výsledků archivního a terénního průzkumu, případně z poznatků zjištěných specializovanými metodami.

Postup projektové přípravy:³⁰¹

a) Studie – koncepce obnovy

Dokumentace vypracovaná před zahájením prací na dokumentaci pro vydání územního rozhodnutí a před pořízením průzkumů. Zpracování studie je opodstatněné i pro jednodušší projekty, např. jako podklad pro schválení koncepce či principů řešení. Je tomu tak i v situacích, kdy záměr

³⁰⁰ V případě kulturních památek se postupuje v režimu stanoveném zákonem č. 20/1987 Sb.

³⁰¹ Blíže viz ŠIMEK, P. – ZÁMEČNÍK, R. (2015), o. c. v pozn. č. 66

investora nepodléhá územnímu či stavebnímu řízení a na zpracovanou studii obnovy navazuje přímo zpracování dokumentace pro provedení stavby. Studie je podkladem k prvním jednáním na stavebních úřadech.

b) Dokumentace k územnímu řízení

Dokumentace zpracovávaná po odsouhlasení záměru, který byl vymezen ve studii, popř. byl vybrán z navržených variant jako optimální. Dokumentace se přikládá k žádosti o vydání územního rozhodnutí, musí být zpracována autorizovaným projektantem. Požadavky na její obsah a rozsah stanovuje Vyhláška č. 503/2006 Sb. ze dne 10. listopadu 2006 o podrobnější úpravě územního řízení, veřejnoprávní smlouvy a územního opatření.³⁰²

c) Dokumentace pro vydání stavebního povolení

Dokumentace reaguje na všechny výsledky průzkumů a dokončených analýz. Dokumentace předkládaná k žádosti o vydání stavebního povolení musí být zpracována autorizovaným projektantem. Mezi typické postupy uplatňované při zpracování této dokumentace patří účast širšího okruhu specialistů. S touto skutečností mimo jiné souvisí i vnitřní členění projektové dokumentace podle stavebních objektů (SO). Vymezení stavebních objektů stavby není stanoveno žádným předpisem, ale uvádí se podle skupin objektů.³⁰³ V případě komplexního projektu obnovy postihující obnovu všech nebo většiny skladebných prvků kompozice bývá nejčastěji členěna na SO Příprava území, SO Komunikace, SO Vegetační úpravy, atd. Požadavky na obsah a rozsah dokumentace stanovuje

³⁰² Blíže viz § 159 Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰³ Stavební objekt je prostorově ucelená nebo technicky samostatná část stavby, která plní vymezenou účelovou funkci.

Vyhláška č. 499/2006 Sb ze dne 10. listopadu 2006, o dokumentaci staveb.³⁰⁴

d) Dokumentace pro provádění stavby

Dokumentace pro zhotovení stavby. Dokumentace je podkladem pro technicky správné, bezpečné, kvalitní a přesné provedení díla. Je základním podkladem při uzavírání smluv o provedení stavby mezi stavebníkem a dodavatelem. Požadavky na obsah a rozsah dokumentace stanovuje Vyhláška č. 499/2006 Sb. ze dne 10. listopadu 2006 o dokumentaci staveb. Projektová dokumentace pro provádění stavby se zpracovává samostatně pro jednotlivé stavební objekty, vychází z projektové dokumentace pro vydání stavebního povolení.

Výkresy se zpracovávají na základě dokumentace k žádosti o stavební povolení a zásadně ji upřesňují a doplňují. Dokumentace řeší jednotlivé oblasti obnovy, např. výkres odstraňovaných dřevin, péstebních opatření na ponechaných dřevinách, navrhované vegetační prvky (osazovací plány, technologické postupy), včetně jednotlivých stavebních objektů (cesty, zahradní stavby, závlahy, aj.).

3) Realizační fáze obnovy

Následuje po zpracování projektové dokumentace (dokumentace pro provádění stavby) a probíhá v souladu s ní. Rozsah a průběh obnovy je ovlivněn zejména výchozím stavem objektu. Ukázky výchozích variant aktuálního stavu objektů a přístupy k jejich obnově shrnuje [tabulka č. 4](#) pro technické prvky kompozice a [tabulka č. 5](#) pro vegetační prvky.

³⁰⁴ Obecně platí, že není-li projektant způsobilý některou část projektové dokumentace zpracovat sám, je povinen k jejímu zpracování přizvat osobu s oprávněním pro příslušný obor nebo specializaci, která odpovídá za jí zpracovaný návrh.

K předmětu obnovy je vždy nutné přistupovat individuálně s vysokou mírou obezřetnosti. To co může být v jedné zahradě prvkem určujícím pro kompozici je v jiné zahradě prvkem podružným. Přednost by měla mít citlivá konzervace dochovaného stavu nad hypotetickými (sporadicky doloženými) evokacemi. V řadě případů je možné využít analogických poznatků a to zejména v případě obnovy zahrad shodného autorského původu. Řadu prvků je možné při obnově, s ohledem na jejich význam, aktuální možnosti obnovy a následnou udržitelnost (péči) zjednodušit bez rizika negativního dopadu na kvalitu a vyznění díla, konec konců tak se to také děje v případě řady památek zahradního umění.

Kromě řady okolností a činitelů, které ovlivňují úspěšnou realizaci obnovy a její dokončení, je žádoucí při realizaci věnovat pozornost také operativním průzkumům dle konkrétních okolností. Průběh obnovy je nutné průběžně a soustavně dokumentovat.³⁰⁵

Procesu realizace obnovy je věnována pozornost podrobně v metodických analýzách ([Metodické analýzy č. 1 – 12](#)).

³⁰⁵ Procesu obnovy byla podrobně věnována pozornost, prostřednictvím rozboru referenčního příkladu – obnova zahrady vily Stiassni v Brně v ZÁMEČNÍK, R. – ŠIMEK, P. (2015), o. c. v pozn. č. 69

Tabulka č. 4

Specifika obnovy

Skladebné prvky kompozice technické, výtvarné a ostatní:

varianty	1	2	3	4		5	
výchozí situace	Zachovaný v dobrém technickém stavu:	Zachovaný v různém stupni poškození, technický stav dovoluje obnovení:	Zachovaný ale technický stav nedovoluje obnovení:	Zachovaný pouze segmenty někdejšího prvku:		Totální zánik, průzkum nepotvrdil existenci segmentů, přesto je zřejmé, že prvek existoval:	
				Existence archivních zdrojů:	Archivní zdroje nejsou k dispozici:	Existence archivních zdrojů - je možné provést obnovu (replika):	Archivní zdroje nejsou k dispozici - není možné provést obnovu:
způsob obnovy	KONZERVACE	KONZERVACE/ RESTAUROVÁNÍ	KOPIE	KOPIE	KOPIE/ ANALOGIE	KOPIE	ANALOGIE
	Základem pro zachování je kontinuální údržba, dochází ke konzervaci dochovaného stavu.	Obnova vychází z poznání aktuálního stavu a míry poškození, chybějící části jsou nahrazeny replikami vytvořenými podle částí zachovaných, vhodné je analyzovat archivní zdroje.	Obnova vychází z analýzy dochovaného stavu, před odstraněním neobnovitelných částí musí být stav zdokumentován včetně podrobného zaměření, při likvidaci je žádoucí realizovat operativní průzkumy.	Obnova čerpá z výsledků měření zachovaných segmentů, zahradní archeologie a z analýzy archivních zdrojů.	Obnova čerpá z výsledků měření zachovaných segmentů, zahradní archeologie a z analogických vývodů.	Obnova je realizována na základě analýzy a interpretace historických zdrojů.	Nově vytvářený prvek je inspirován nebo vytvořen podle obdobných prvků, v případě, že je znám architekt, projekt vychází z jeho dochovaných návrhů obdobných prvků.

Tabulka č. 5

Specifika obnovy

Skladebné prvky kompozice vegetační							
výchozí varianty	Obnovu lze uskutečnit				Obnovu nelze uskutečnit		
	Interpretace původního stavu je možná na základě historických pramenů:			Původní stav nelze věrohodně interpretovat:			
způsob obnovy	obnova důsledná	obnova částečná	obnova inspirovaná dobovým stavem	obnova využívající dobových analogií	vlivem podstatné změny mikroklimatických podmínek:		vlivem nahrazení trvalým prvkem:
průběh obnovy	Bylo možné dodržet všechny dobové reálie:	Nebylo možné doržet všechny dobové reálie:	Dodrženy pouze základní dobové reálie:	Prvek obnoven v souladu s obdobnými příklady z jiných objektů:	Historický prvek nahrazen novodobým bez vazby na dobové reálie:	Historický prvek nahrazen novodobým inspirovaným dobovými reáliemi:	
příklady	Při obnově příjezdové aleje byly dodrženy: historická poloha, sortiment, spon, pěstební tvar, způsob péče (hlavový řez).	Při obnově pereneta bylo nutné nepěstované druhy nahradit druhy podobnými.	Při obnově květinového parteru byl obnoven částečně historický rozsah záhonů bez původně pěstovaných druhů.	Zaniklé rosarium bylo obnoveno v souladu s plánovou dokumentací růžovny od stejného architekta.	Alpinum nahrazeno homogenním podrostovým společenstvem.	Na místě původního rosaria jsou vysazeny odlišné druhy (např. <i>Hydrangea</i>) v původním kompozičním rozvrhu růžovny.	Ovocný sad byl zastavěn budovou.

4) Fáze údržby

Následuje po realizační fázi a trvá periodicky dle jednotlivých operací a vlastností prvku po celou dobu existence objektu nebo prvku, který je předmětem údržby.

Péče (údržba) má zásadní význam pro dosažení a udržení plné funkčnosti obnoveného objektu, přičemž její nároky na odbornost jsou srovnatelné s navrhováním a realizací těchto obnov. Vyplývá to především z kombinace následujících faktorů (konzervační přístupy – metody péče o mobilní, technické a výtvarné prvky kompozice jsou s ohledem na zaměření DisP v tomto bodě pomíjeny):

- 1) Dlouhá doba mezi výsadbou a plnou funkcí části rostlinného prvku,
- 2) délka jejich existence mnohdy přesahuje lidský život,
- 3) velká proměnlivost rostlin během života,
- 4) zásah vyšší moci,
- 5) změna požadavků a možností společnosti ve vztahu k objektu zeleně,
- 6) nedostatky návrhu.³⁰⁶

Nahrazení dožívající generace vzrůstných a dlouhověkých dřevin generací novou se vždy děje v podmínkách, jež se více či méně liší od poměrů na počátku její existence. To vyplývá především z kombinace následujících skutečností:

- 1) Proměna rostlin během jejich života, především mnohdy podstatné zvětšení velikosti,
- 2) postupné dožívání často jednorázově vysazených rostlin,
- 3) změna stanoviště vyplývá jak z existence rostlin samotných (ovlivňují mikroklima a půdu), tak ze skutečností nezávislých na objektu zeleně

³⁰⁶ PEJCHAL, M. Kreativita v památkové péči – hrozba či nutnost?. In: Dny zahradní a krajinářské tvorby: Člověk jako tvůrce a uživatel prostoru. Luhučovice SZKT 26. – 28. 11. 2008.

(znečištění ovzduší, snížení hladiny podzemní vody, klimatické změny, dodatečný výskyt kalamitní choroby či škůdce...),

4) spojení rostlin se stanovištěm neumožňuje přemístění,

5) změna společenské situace a z ní vyplývajících požadavků a možností ve vztahu k zeleni.³⁰⁷

Pečovatel musí přijmout řadu rozhodnutí dopadajících na vzhledové a další vlastnosti objektu, aniž na ně dává původní návrh jednoznačnou odpověď. K těmto rozhodnutím patří např. počet sečí trávníku, cílová výška tvarovaných plotů a stěn, relevantní náhrada za dožívající světlomilný keř, který se v důsledku rozvoje stromového patra ocitl ve stínu.³⁰⁸

Praktická část:

Metodický postup obnovy vilových zahrad meziválečného období je dokumentován prostřednictvím referenčních ukázek procesů obnovy vybraných objektů ([Metodické analýzy č. 1 – 12](#))

³⁰⁷ Ibidem

³⁰⁸ Ibidem

Metodická analýza č. 1

Zahradní cesty a navazující zpevněné plochy

Zahrada u vily Stiassni v Brně (1929): Zvolený způsob obnovy: památkové restituice dle analyzovaného stavu ze 30. let 20. stol. Objekt je kulturní památkou.

1) Analýza historického stavu prostřednictvím leteckých snímků a zahradní plánové dokumentace. Details (povrchová úprava, obrubníky) byly studovány z historické fotografie:

Historický stav:

2) Analýza současného stavu prostřednictvím leteckých snímků a podrobné rekognoskace terénu, případně za využití zahradně archeologického výzkumu:

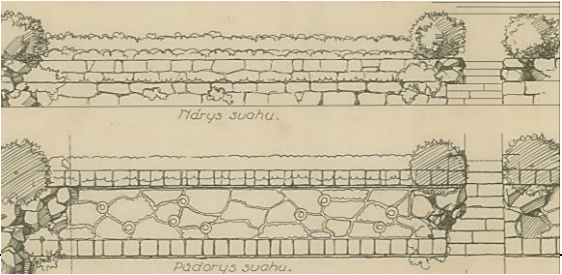

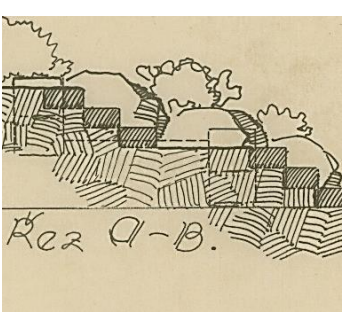
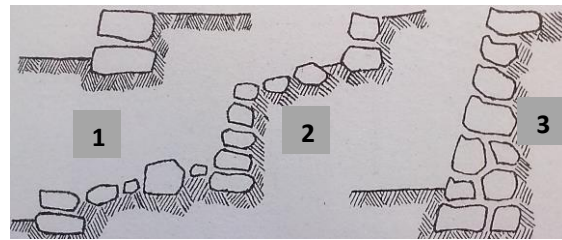

Stav před zahájením obnovy:

3) Projekční fáze a 4) Realizační fáze:

Metodická analýza č. 2		Zárubní zdi a zídky (suché květinové zídky)	
Zahrada u vily Tubendhat, Brno, návrh zahrady: M. Müllerová, L. M. van der Rohe, Brno (30. léta): Zvolený způsob obnovy: památkové restituce dle analyzovaného stavu ze 30. let 20. stol. Objekt je národní kulturní památkou a světovou památkou UNESCO.			
Analýza původního stavu suchých zídek (rozsah, způsob kladení, aj.):		Ilustrativní příklady analýzy dobové plánové dokumentace zídek ze 30. let. (J. Vaněk):	
Stav ve 30. letech 20. století:	Stav před první obnovou (70. léta):	Vzorové příčné řezy:	Nárys a půdorys svahu se suchými zídkami:
			
Stav před zahájením obnovy:	Stav po obnově (2014):		Ilustrativní ukázka analýzy dobové literatury (1932):
			1- květinová podezdívka, 2 - terasové stupně, 3 - zeď
			
Stav ve 30. letech 20. století:	Stav v 90. letech 20. století:	Stav po obnově (2014):	
			

Metodická analýza č. 3**Besídka s pergolami**

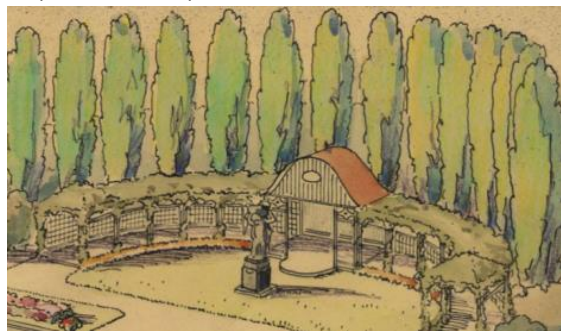
Původní návrh: J. Kumpán (1929), zahrada u vily Čerych, Česká Skalice. Zvolený způsob obnovy: konzervace dochovaných historických prvků, chybějící segmenty byly nahrazeny replikami. Při interpretaci historického stavu se vycházelo z důsledné analýzy archivních zdrojů (zahradní plánová dokumentace, dobová fotografie). Návrh obnovy: Ing. Eva Vízková (postupná obnova od roku 2000). Objekt je nemovitou kulturní památkou.

Návrh a realizace - historický stav

Stav před zahájením obnovy

Stav po obnově - aktuální stav

Perspektiva: J. Kumpán, 1929:

Stav v roce 2003:

Stav v roce 2015:

Stav po realizaci: 30. léta 20. stol. :

Stav v roce 2003:

Stav v roce 2015:

Stav v roce 1986:

Stav v roce 2015:

Metodická analýza č. 4**Zahradní pavilon a formální bazén**

Zahrada u vily V. Svitáka, Stará Boleslav, návrh zahrady: A. J. Kulišan (1927). Zvolený způsob obnovy: obnova původní funkce, konzervace dochovaného stavu, vytvoření repliky chybějících výtvarných částí, doplnění novodobých technologií (filtrace vody, hydrofobní povrchová úprava materiálů).

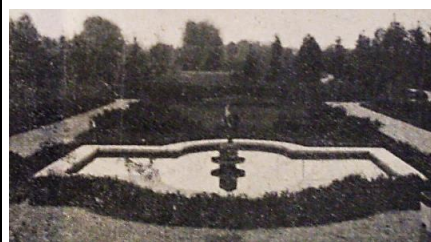
1) Besídka byla v 2. pol. 20. stol. adaptována na dílnu. Stav před zahájením obnovy:

3) Restaurování původních částí, vytvoření repliky nedochovaných částí, následná montáž na původním místě:

1) Analýza původního stavu formálního bazénu prostřednictvím dobové fotografie:

3b) Průběh obnovy - lokální vysprávka betonového bazénu:

2) Demolice nepůvodních částí a celková demontáž:

4) Obnova původní funkce - zahradní pavilon, doplnění novodobých prvků:

2) Analýza současného stavu bazénu před zahájením obnovy:

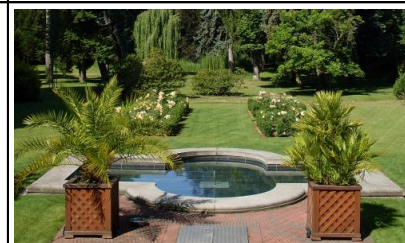
3c) Průběh obnovy - stav po doplnění obvodové, pískovcové desky, bazén byl vyplněn svařovanou krustou z mědi, do středu byl doplněn vodotrysk:

3a) Průběh obnovy - obnažení erodovaných částí, statické zajištění, rekonstrukce: ukázka rekonstrukce, pomocí bednění byla přibetonována erodovaná část, na kterou bude instalována obvodová deska:

Celkový stav po obnově (2014):

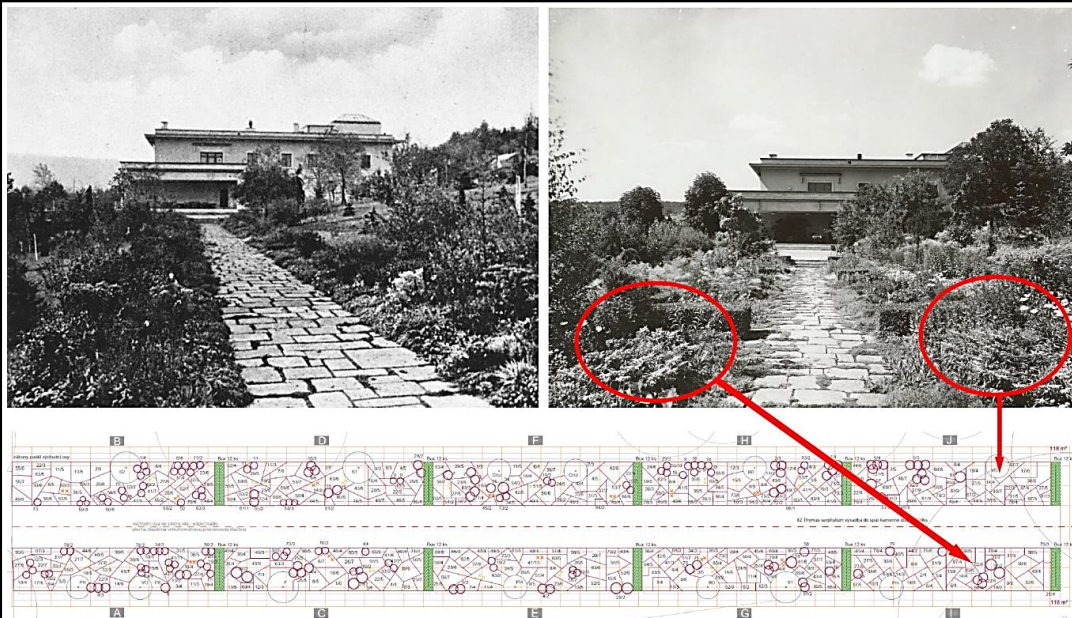

Metodická analýza č. 5

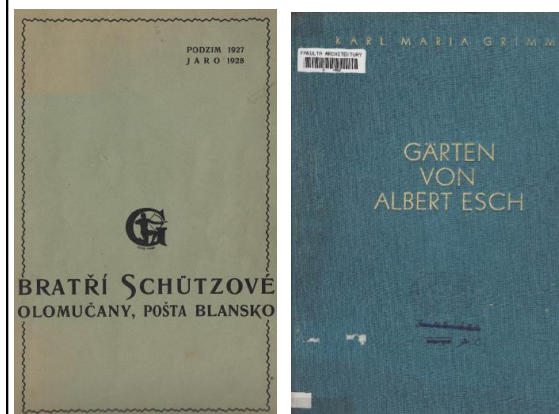
Perenové záhony

Zahrada u vily Stiassni v Brně (1929): Zvolený způsob obnovy: památkové restituce dle analyzovaného stavu ze 30. let 20. stol. Objekt je kulturní památkou.

1) Schématické znázornění určování taxonomické skladby květinových záhonů analýzou historické fotografie ze 30. let 20. století. Osazovací plán: doc. Ing. Tatiana Kuřková, CSc.

3) Analýza dobové produkce trvalek prostřednictvím dobové literatury a ceníků produkčních školek ze 30. let.: Druhy květin, které se nepodařilo určit z dobové fotografie, byly doplněny obvyklým dobovým sortimentem. Dobové, vědecké názvosloví rostlin bylo převedeno do současné nomenklatury.

2) Ověření polohy květinových skupin a jejich tvarosloví prostřednictvím dobové ikonografie a fotografie:

4) Terénní průzkum:

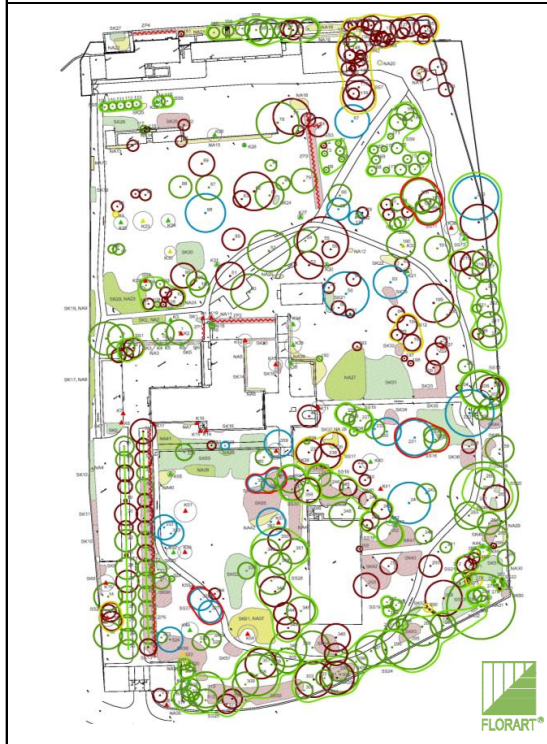

Metodická analýza č. 6

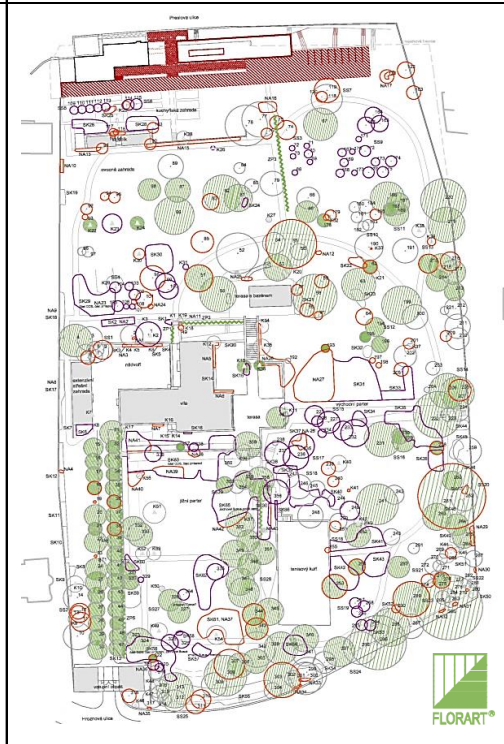
Dřevinné skladebné prvky

Zahrada u vily Stiassni v Brně (1929): Zvolený způsob obnovy: památkové restituce dle analyzovaného stavu ze 30. let 20. stol.

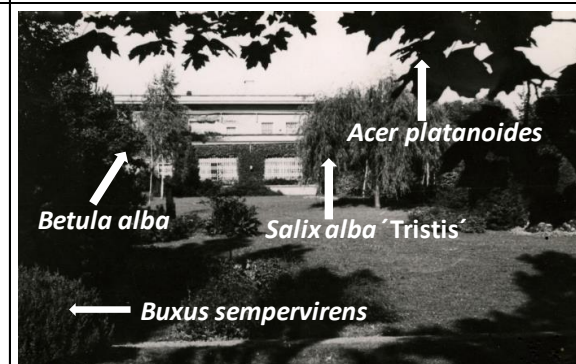
1) Dendrologický průzkum - základní nástroj k poznání aktuálního stavu dřevinné kompozice:

2) Rozbor autenticity dřevin porovnáním stavu z historické dokumentace a dendro-průzkumu:

3) Doplnkové metody: Ověření polohy a taxonomické skladby analýzou historické fotografie: (konec 30. let)

4a) Analýza vývoje kompozice: (1929)

4b) Analýza vývoje kompozice: (1948)

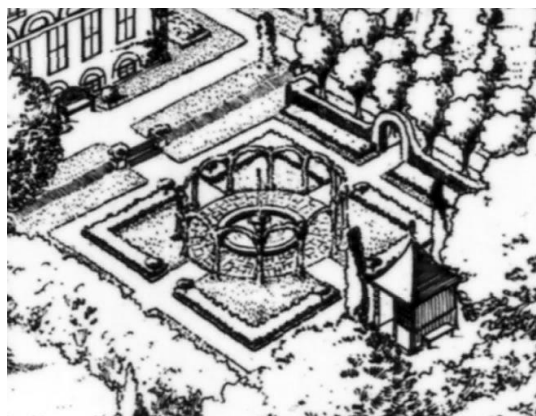
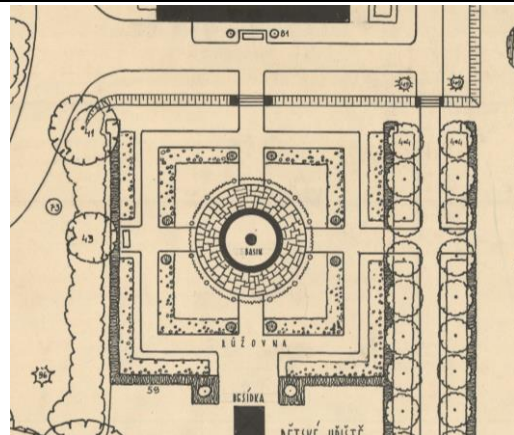
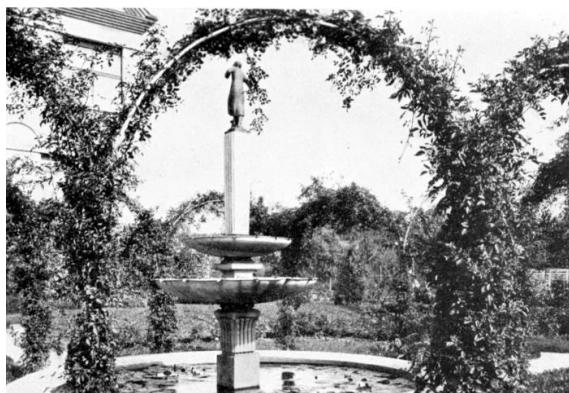

Před obnovou (2012)

Metodická analýza č. 7**Kompoziční oddělení - rosarium**

Původní návrh: J. Kumpán (1929), zahrada u vily Čerych, Česká Skalice. Zvolený způsob obnovy: památková restituce podle původního stavu, konzervace dochovaných historických prvků, chybějící segmenty byly nahrazeny replikami. Při interpretaci historického stavu se vycházelo z důsledné analýzy archivních zdrojů (zahradní plánová dokumentace, dobová fotografie). Návrh obnovy: Ing. Eva Vízková (postupná obnova od roku 2000). Objekt je kulturní památkou.

1) Analýza archivní plánové dokumentace:**Dobový perspektivní návrh růžovny (1927):****Půdorysný návrh růžovny (1927):****3) Terénní průzkum, nedestruktivní zahradní archeologie:****4) Projektová a realizační fáze obnovy:****2) Analýza historické fotografické dokumentace (30. léta 20. stol.):****Stav po obnově (2015):**

Metodická analýza č. 8**Obnova kompozičních vazeb - průhledy**

Původní návrh: J. Kumpán (1929), zahrada u vily Čerych, Česká Skalice. Zvolený způsob obnovy: památková restituce podle původního stavu analýzou dobové fotodokumentace a zahradních plánů. Návrh obnovy: Ing. Eva Vízková.

1) Analýza his. fotografie (hlavní kompoziční osa):

Stav ve 30. letech 20. století:

Stav v roce 1986:

2) Analýza stavu před zahájením obnovy (2000):

Stav v roce 2005 (postupné uvolňování osy):

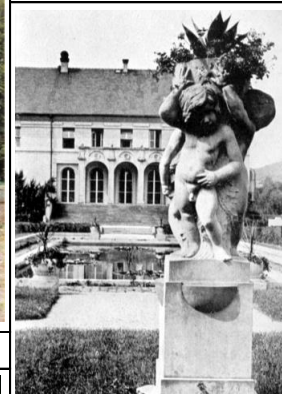

Stav po obnově hlavní kompoziční osy (2015):

Point de vue - pohledový bod optického zakončení osy:

Stav ve 30. letech 20. století:

Stav v roce 1997:

Stav po obnově (aktuální stav, 2015):

Metodická analýza č. 9

Kompoziční oddělení - kombinovaný květinový parter

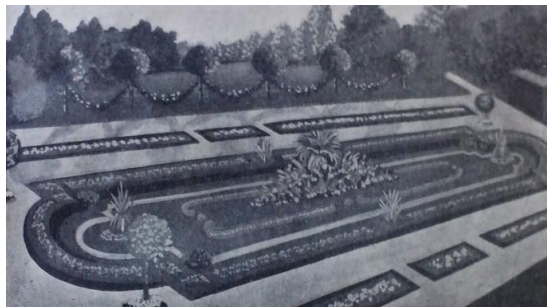
Zahrada u ředitelské vily Hermann Pollack a syn, Česká Třebová, návrh zahrady: J. Vaněk (1911). Zvolený způsob obnovy: volná kreaace. Návrh nebyl v plném rozsahu realizován. Následnou realizaci došlo k výraznému zjednodušení. Při obnově zahrady (2005) nebyl brán zřetel na původní tvarosloví květi nového parteru.

1) Analýza původního podoby parteru prostřednictvím zahradní plánové dokumentace

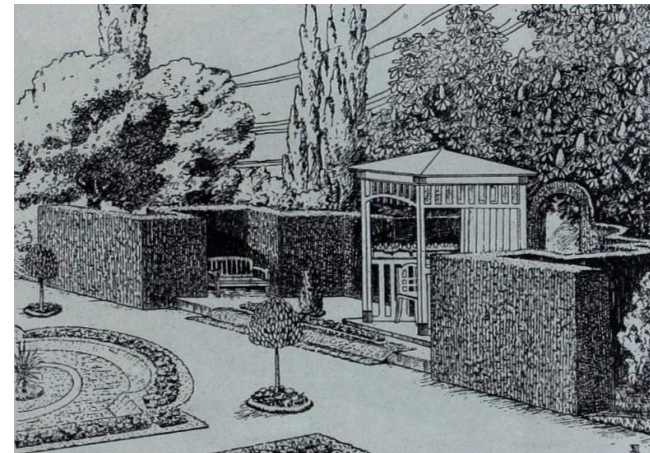
Půdorysný návrh parteru (nerealizováno):

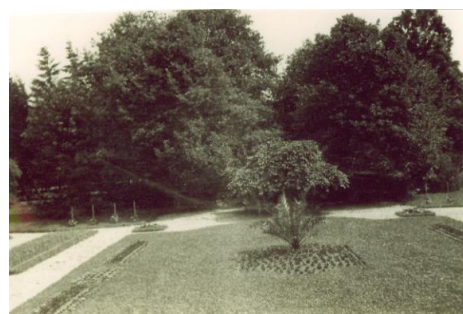
Perspektiva parteru (nerealizováno):

Perspektiva: ukončení parteru s besídkou (nerealizováno):

2) Analýza skutečně realizované podoby parteru prostřednictvím historické fotografie (30. léta):

Stav parteru po obnově (současný stav, 2014):

3) Analýza historického vývoje parteru prostřednictvím leteckých snímků (1937, 2000, 2009):

Metodická analýza č. 10**Kompoziční oddělení - kombinovaný květinový parter**

Zahrada u vily Alexandra Schücka, Praha-Troja, návrh zahrady: O. Fierlinger (30. léta). Zvolený způsob obnovy: nevhodná adaptace květinového parteru s formálním bazénem v průběhu 2. pol. 20. stol. Objekt je kulturní památkou.

Analýza vývoje historické kompozice prostřednictvím dobové fotografie - vzájemné srovnávání i identických partií zahrady (původní stav, 30. léta x současnost, 2013):

Jihozápadní, uliční průčelí vily s příjezdem a vyvýšeným záhonem:

Terasová úprava zahrady se schodištěm a vyhlídkovou pergolou:

Detail struktury parteru:

Kombinovaný květinový parter s formálním bazénem:

Jihovýchodní průčelí s prosklenou verandou a terasou, na terase plastika (Eva od Mary Duras):

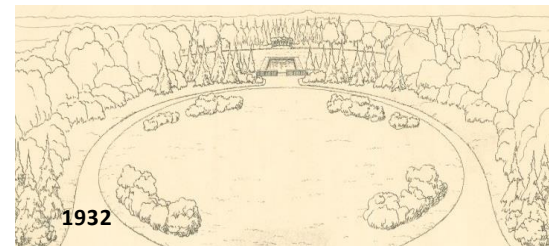
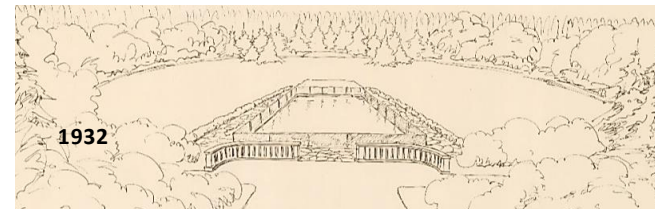
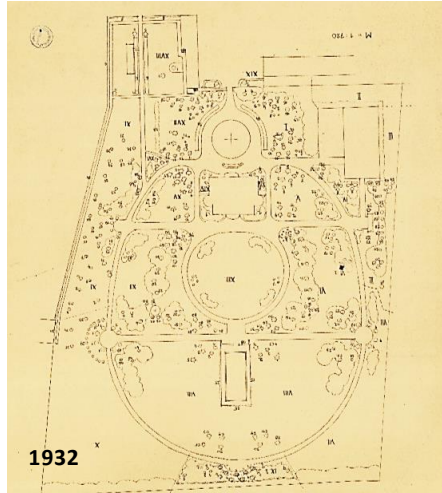
Metodická analýza č. 11

Celková kompozice

Zahrada u vily velkostatkáře Peterse, Cvrčovice, návrh zahrady: J. Miniberger (1932). Způsob obnovy: nevhodná adaptace v průběhu 2. pol. 20. století. Zásadní přetrasování cestní sítě, zrušení plaveckého bazénu, výsadby dřevin nerespektující atribut historické vhodnosti.

2) Analýza kompozice prostřednictvím porovnání historických perspektiv a fotografií současného stavu identických míst:

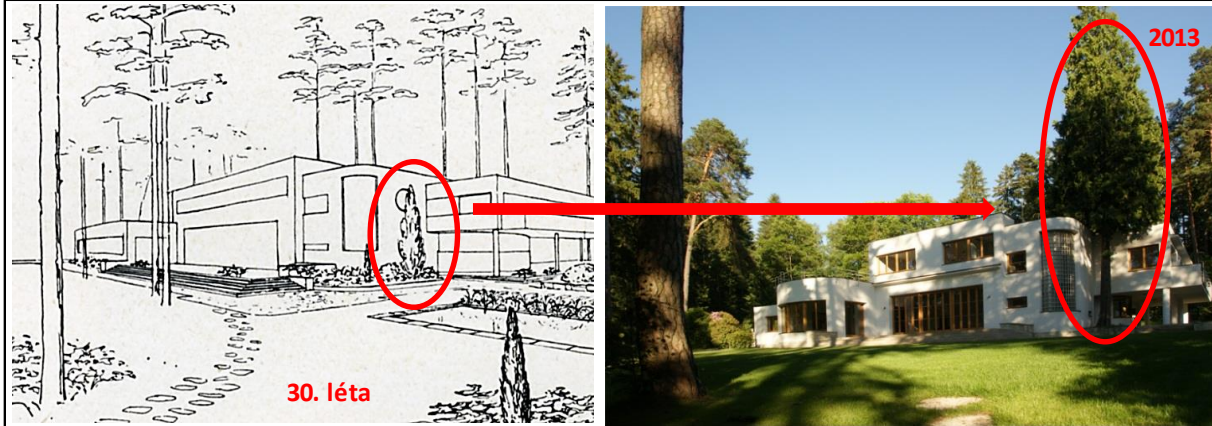
1) Analýza vývoje kompozice prostřednictvím plánové dokumentace a leteckých snímků:

Met. analýza č. 12 Tvarované a netvarované dřevinné kompoziční akcenty - obrazová hodnota x hodnota stáří

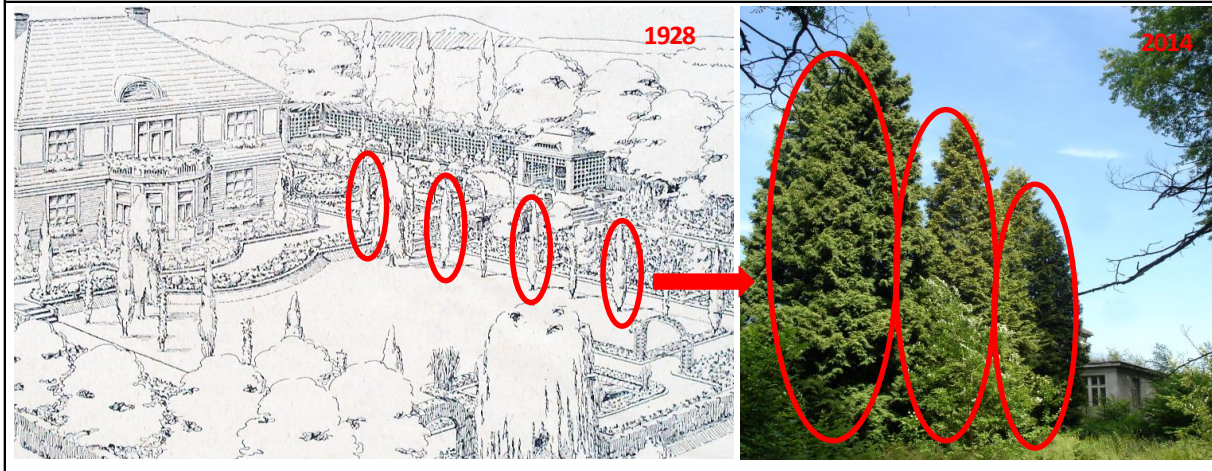
Zahrada u vily právníka Schauera, Jevany, návrh zahrady: O. Fierlinger (30. léta). Způsob obnovy: citlivá adaptace se zachováním určujících kompozičních prvků.

Analýza dřevinného kompozičního akcentu prostřednictvím historické perspektivy a současné fotografie:

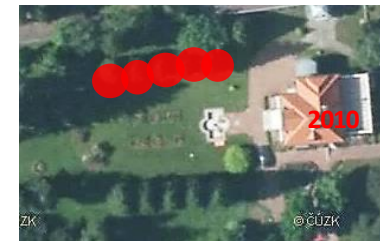
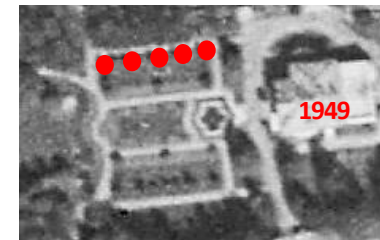
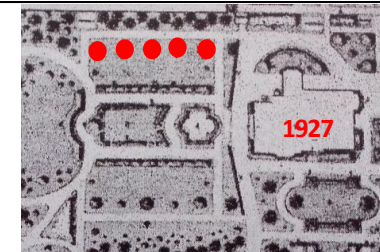

Zahrada u vily Josefa Königa, Rtně v Podkrkonoší, návrh zahrady: J. Vaněk (1928). Způsob obnovy: neproběhla, v areálu je zachována podstatná část technických i vegetačních prvků historické kompozice. Objekt chátrá.

Analýza dřevinných kompozičních akcentů rytmičujících travnatý parter (his. perspektiva a současná fotografie):

Zahrada V. Svitáka, Stará Boleslav, A. J. Kulišan, 1927. Analýza dřevinných kompozičních akcentů na parteru:

Poznámka k metodické analýze č. 12. – Doba, po kterou je dřevina schopná zastupovat princip *originální substance* je mnohdy kratší než délka její existence. To může být v rozporu se „skalními příznivci“ historické substance. Tato vlastnost odpovídá těm, kteří zdůrazňují *obrazovou hodnotu stromů*, tedy jejich schopnost poskytnout autorem zamýšlený obraz.³⁰⁹ Cílem obnovy má tedy být stav dřeviny (proporce) zaznamenaný na historické (cílové) perspektivě autora návrhu zahrady nebo je cílem obnovy podržet v kompozici jedince z původní výsadby i za cenu odlišného kompozičního působení (?). V případě, že jsou předmětem zájmu výhradně památky zahradního umění, vyplývá z výkladu Mezinárodní charty o historických zahradách (Florence 1982), že prvořadým cílem památkové péče o historické zahrady není zachovat konkrétní vegetační prvky, nýbrž v nich obsažený princip, představovaný neustále novými generacemi rostlin.³¹⁰

V obecné rovině významu dřevin v památkách zahradního umění nelze ale pochybovat, že originální (původní) rostliny jsou něco více než následující generace rostlin. Některé jejich hodnoty jsou – „paměťovým médiem“ s dokumentárním významem a materiálním a symbolickým propojením současnosti s minulostí – se s jejich zánikem ztratí zcela, nebo z větší části, jiné – majestátnost, důstojnost, aj. – na dlouhou dobu.³¹¹

³⁰⁹ PEJCHAL, M. (2008), o. c. v pozn. č. 306. Autor příspěvku vychází v tomto bodě z BRATNER, W., 2002: Lebendige Substanz – Bild und Original in der Gartendenkmalpflege [online]. kunsttexte.de, No. 2, p. 1–5. [cit. 2008-8-20]. <<http://www.kunsttexte.de/download/denk/bratner.PDF>>.

³¹⁰ Podrobně viz POLÁKOVÁ, J. (2007), o. c. v pozn. č. 67.

³¹¹ PEJCHAL, M. (2008), o. c. v pozn. č. 306

5 DISKUSE

Prvořadým předpokladem, který předchází charakteristice konkrétní zahradně-architektonické tvorby z historie vývoje zahradního umění, je její dokonalé poznání. V případě úvah směřujících k obnově konkrétního díla (historické zahrady), se tento požadavek stupňuje. Některé části disertační práce nebylo přesto možné rozpracovat do podrobnosti, kterou by si konkrétní téma zasloužovalo. Práce proto v některých oblastech otevírá prostor pro další zkoumání, v jiných odkazuje na výsledky již obhájených prací (DisP, DP, dílčí publikované výsledky) a v řadě okruhů posunuje hranici poznání kupředu.

5.1 Zahradní architektura meziválečného období

Za průkopnické dílo vzhledem k době svého vzniku a šíři záběru lze považovat DP Ludmily Žalákové,³¹² v níž se zaměřila na tvorbu čtveřice zahradních architektů (F. Thomayera, J. Vaňka, J. Kumpána a O. Fierlingera). Touto prací byl položen základ poznání jejich tvorby a života.³¹³ Na ni posléze navázali někteří další autoři. Byla to zejména Stanislava Ottomanská v DisP³¹⁴ zaměřené na použití dřevin na přelomu 19. a 20. století na území východních Čech. V práci pochopitelně věnovala nemalou pozornost právě produkci Vaňkova chrudimského velkozávodu a jeho zahradně-architektonickým souvislostem. Poznání o životě a díle Vaňkově, Kumpánově a Fierlingerově rozšířil autor ve své teoreticky zaměřené DP na téma Zahradně-architektonická tvorba meziválečného

³¹² ŽALÁKOVÁ, L. (1992), o. c. v pozn. č. 28

³¹³ OTTOMANSKÁ, S. (2011), o. c. v pozn. č. 25

³¹⁴ Ibidem

období.³¹⁵ DisP se částečně výsledky uvedených prací inspiruje (informace životopisné) a odkazuje na oblasti v nich zpracované, jimž se výslovně nevěnuje (produkce okrasných rostlin – např. práce S. Ottomanské).³¹⁶ Výsledky rozšiřuje zejména o oblast podrobných analýz tvorby zahradních architektů a analýz skladebných prvků kompozice. Výrazně rozšiřuje, mimo jiné, poznání tvorby Otokara Fierlingera, jehož nepoměrně méně bohaté dílo, co do počtu projektů, představuje důležitý směr tvorby, který byl značně vzdálen od tehdejší běžné („masové“) produkce prvorepublikových zahrad. Částečně se podařilo postihnout a představit tvorbu Josefa Minibergra, kterému doposud nebyla v odborných kruzích věnována žádná pozornost.³¹⁷

Za první odbornou akci cílící výslovně na prvorepublikovou zahradní architekturu lze považovat seminář nazvaný Zahrady a parky třicátých let (1995).³¹⁸ Jaroslav Petrů uvedl svůj příspěvek³¹⁹ do kontextu vývoje moderní architektury, zejména funkcionalismu s naznačením politicko-společenské situace. Obdobně jako autor DisP poukazuje na to, že *zpracování zahrad v období třicátých let v odborné literatuře vlastně neexistuje a přitom jde o pozoruhodná díla, která navazovala na předchozí*

³¹⁵ ZÁMEČNÍK, R. (2012), o. c. v pozn. č. 29

³¹⁶ Poměrně velká pozornost použití trvalek v zahradách meziválečného období je věnována v kandidátské DisP, věnující se rozboru využití trvalek v sadovnické tvorbě – BÍNOVÁ, L. (1982), o. c. v pozn. č. 27

³¹⁷ Jiným osobnostem, jako např. F. Thomayerovi, byla již poměrně podrobná pozornost věnována, viz DUFEK, V. (2009), o. c. v pozn. č. 248; STEINOVÁ, Š. (2008), o. c. v pozn. č. 248, proto je jeho přínosu pro rozvoj zahradní tvorby, zejména meziválečného období, v DisP vymezena okrajová pozornost.

³¹⁸ Zahrady a parky třicátých let (seminář 14. 6. 1995), o. c. v pozn. č. 46

³¹⁹ PETRŮ, J. Zahrady třicátých let v kontextu vývoje a smyslu soudobé architektury. In: Zahrady a parky třicátých let: 60 let parku Výzkumného ústavu rostlinné výroby Praha-Ruzyně (sborník ze semináře konaného 14. 6. 1995). Knihovna Výzkumného ústavu rostlinné výroby Praha 6 – Ruzyně.

*vývoj, charakterizovala svou dobu a nesla v sobě přínos pro další řešení.*³²⁰ V souvislosti s uvedením pojmu funkcionalismus do dobových reálií se nepřímou dopouští také charakteristiky (definice) pojmu funkcionalistická zahrada.³²¹

Petrů vidí zahradu třicátých let v kontextu funkcionalistické architektury a považuje za její hlavní znak rozdělení funkcí (okrasná, užitková). Toto tvrzení přebírá, a zasazuje do chronologického vývoje zahrad v Čechách na Moravě a ve Slezsku, Božena Pacáková-Hošťálková.³²² Vývoj obohacuje o termín *moderní zahrada*, se kterým mimo jiné běžně pracovali prvorepublikoví zahradní architekti.³²³

Autor DisP výslovně nepracuje s termínem funkcionalistická zahrada, spíše se mu vyhýbá na úkor širšího (obecnějšího) pojmu, jakým je meziválečná zahrada nebo zahrada prvorepubliková, přestože se občas, spíše jako poznámka pod čarou, tento termín vynoří.³²⁴ Autor není

³²⁰ Ibidem

³²¹ (...), řešil i zahradu, a to v jedné části od domu jako užitkovou, ovocnou a v druhé části od domu jako okrasnou s platany, buky a jehličnany, lemovanou při oplocení řadou bílých topolů; bylo to sice podle zásad funkcionalismu, ale nebylo to přitom nic nového pod sluncem. Takové rozdělení funkcí měla zahrada ve své historii již odedávna, ale nyní to bylo formulováno nově s poněkud rigidním dogmatismem (PETRŮ, J. 1995, o. c. v pozn. č. 319).

³²² PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, B. Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 1. vyd. Praha: Libri, 1999.

³²³ Moderní zahradu definuje jako *zahradu, která usiluje o jednotu architektury domu a jeho pokračování v zahradě. Ve smyslu moderních požadavků hygieny, rekreace a zdravého životního prostředí usiluje vytvořit ze zahrady prostor, v němž by prolнул život z interiéru domu do exteriéru přírody* (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, B., 1999, o. c. v pozn. č. 322).

³²⁴ Např. *Januščíkova zahrada ve Zlíně byla typickým příkladem funkcionalistického pojetí. Její kostru tvořily jehličiny – hlavně cypřišovitě (zerav, zeravinec), tis, smrk, borovice – doplněné zajímavými listnatými dřevinami – pestrolistý buk, jinan, liliovník, javor, katalpa. Sortiment byl doplněn ovocnými dřevinami a zajímavě kvetoucími listnatými keři (vilín, sazaník, slivoň, tamarýšek, pěnišník, kalina, aj.) Z jihu byla zahrada odcloněna pásem běžných listnatých dřevin, ze severu řadou topolů. Fasádu domu pokrýval trubač a přísavník* (VŠETEČKA, P. 3 vily architekta Zdeňka Plesníka. © Galerie Jaroslava Fragnera, Praha 2001 a Transat architekti, Brno 2001, s. 191)

nakloněn zavádění tohoto termínu. 1) jeví se být úzce zaměřen pouze na jeden ze stylových směrů uplatněných mezi světovými válkami. Přestože byl funkcionalismus ve třicátých letech neoddiskutovatelným faktem, paralelně vedle sebe existovalo několik architektonických směrů; 2) pochybnosti panují již v samotném výkladu pojmu ve vztahu k zahradě (vilové zahradě). Přestože je možné doložit řadu příkladů projektovaných a realizovaných zahrad u vil s typickými funkcionalistickými znaky, jejichž náplň byla funkčně vymezena, případně také s architektonicky komponovanou zelení, jak uvádí Pacáková-Hošťálková, bylo toto autorem DisP vnímáno spíše jako určitá nepružnost zavedených zahradně-architektonických schémat přizpůsobit se moderním, individualisticky řešeným vilám.³²⁵

Není také vhodné automaticky se uchylovat k termínu funkcionalistická zahrada podle toho, zda je či není součástí funkcionalistické stavby. Dopouštěli bychom se obdobné chyby jako historici udávající směr poválečné památkové péči, usilující o slohovou a stylovou jednotu stavby se zahradou, a to i za cenu ztráty autentických hodnot.³²⁶

Jako objektivnější se jeví termín *moderní zahrada*, v němž také prvorepublikoví tvůrci (zejména pak J. Kumpán) viděli spojení požadavků hygienických, rekreačních či sportovních, viděli v něm rozšíření půdorysu vily o další pokoje pod širým nebem spjaté jednotící (architektonickou) myšlenkou za současné aplikace pestrých výrazových prostředků. Kritické prvorepublikové zahradně-architektonické tvorby, respektive jeho hlavního směru prezentovaného tvorbou Vaňkovou, Kumpánovou či

³²⁵ Výjimku potvrzující pravidlo je možné hledat v díla O. Fierlingera. Z výsledků DisP práce naopak plyne – *jakmile se začala o slovo hlásit funkcionalistická architektura, měnilo se také jejich okolí. Dříve jasně vymezené funkce zahrady se začaly prolínat a zahrada se uvoloňovala z architektonického sevření s budovou a v použití vegetační složky kompozice se inspirovala neporušeností přírodních (volně rostlých) forem.*

³²⁶ Vývoj dějin zahradního umění českých zemí potvrzuje opak.

Minibergrovou, poukazují na jistou setrvačnost a vytýkají jim inspiraci „starými dobami“ zejména v uplatnění zažitých skladebných prvků kompozice. V plytkosti nazírání podstaty věcí by se to tak jevit mohlo. Prvorepublikovým tvůrcům ovšem nelze, při podrobnějším studiu vývoje vilové zahrady od 19. stol., upřít snahu transformovat historií ověřené přístupy a skladebné prvky kompozice, reflektovat požadavky tehdejší doby za současného – autor si troufá tvrdit – logického návratu k formalizmu.³²⁷

V citovaném sborníku z roku 1995 uvedl příspěvek Soudobé obytné zahrady 30. let také Jan Šteflíček, který obytnou zahradu zasadil do kontextu tehdejší masové a typologicky pestré bytové produkce.³²⁸ Věnoval pozornost základním tezím Josefa Kumpána, Zdeňka Wirtha³²⁹ a Otokara Fierlingera o pojetí moderní zahrady. Přestože vysloveně neuvádí pojem zahrada funkcionalistické vily, je jeho tezi³³⁰ nutné vnímat v tomto

³²⁷ Nutné je také připomenout, že tento vývoj, resp. snahy o obrodu zahradního umění (krasosadovnictví – pojem také používaný ve sledované době) probíhaly v kontextu vývoje evropského, přestože někteří tvůrci toto cíleně nepřipouštěli (zatajovali), a to zejména v souvislosti s neustálým přetřásáním národní otázky po vzniku ČSR (co je a co již národním stylem není a co je již vlastně stylem sousedního národa?). Toto vymezit bylo jistě poměrně komplikované, připustíme-li skutečnost předchozího úzkého kontinentálního vývoje v oblasti umění. Vymezování se jeví býti paradoxním i v souvislosti se znalostmi profesního vývoje architektů, který byl nezřídka odbýván v sousedních zemích. Inspirace tvorbou v okolních zemích je tak více než nasnadě. Konec konců dělo se to tak po celá staletí.

³²⁸ Za prvních 20. let mladé Československé republiky se postavilo více bytů, než za třicet let tzv. socialistické bytové výstavby.

³²⁹ WIRTH, Zdeňek. Malý dům a zahrada. 1. vyd. Hradec Králové, 1910; výkladu rodinné (vilové zahrady) očima Z. Wirtha se autor věnoval v ZÁMEČNÍK, R. (2012), o. c. v pozn. č. 29

³³⁰ *Požadavky na nepravdělné řešení zahrady, kontrastní k architektuře objektu, při omezeném prostoru na menších pozemcích, vyvolaly potřebu použití takového sortimentu dřevin, který by zabezpečil přirozeně nepravdělné až malebné formy, navozující dojem volné přírody při udržení měřítka úprav* (ŠTEFLÍČEK, J. Soudobé obytné zahrady 30. let. In: Zahrady a parky třicátých let: 60 let parku Výzkumného ústavu rostlinné výroby Praha-

užším zorném úhlu pohledu na tehdejší tvorbu, nikoli jako charakteristiku tehdejší tvorby obecně.

Autor DisP připouští, že nepředkládá definici pojmu jednoznačně vystihující funkční typ – prvorepubliková zahrada. Jisté zobecnění termínu se nabízí ve vztahu k převažující kompozici tehdy zakládaných zahrad – *meziválečná zahrada je převážně zahradou formální s funkčně vymezenou náplní (okrasná, užitková, případně další funkce)*. V souvislosti s bohatostí uplatňovaných výrazových prostředků (vegetační, technické, výtvarné) – *čerpá z tradičních prvků formální dispozice. Architektonická složka kompozice je bohatá a inspirovaná prvky předešlých období, které jsou transformovány a obohaceny individuálními přístupy jednotlivých architektů. Pestrá vegetační kompozice čerpá z introdukčních a šlechtitelských úspěchů 19. století a je výsledkem pěstitelských úspěchů počátku století 20. Použití rostlin vychází z obohacených, převážně tradičních schémat, která jsou výrazně pozměněna působením pestrého sortimentu nových odrůd okrasných rostlin. Pozornost se upírá na kompoziční detail – květinový záhon, na kterém se kromě zaužívaných růží a letniček výrazně prosadily netradiční vytrvalé květiny – pereny*.

Pochybnosti zavedení zobecňujících definic narážejí jednak na individuální přístupy architektů, kterým by měla být vždy věnována maximální pozornost a to zejména v případě přípravy obnovy konkrétního díla, tak také na stav dosavadního poznání prvorepublikové tvorby. Přestože se předkládaná DisP může jevit jako poměrně podrobná, což může být podporováno také přehledem autorských výstupů,³³¹ je nutné zdůraznit, že vzhledem k pestrosti tehdejší tvorby a také vzhledem k řadě desetiletí trvajících „cíleného“ zapomnění, je možné práci považovat za vstupní dílo

Ruzyně. Sborník ze semináře konaného 14. 6. 1995. Knihovna Výzkumného ústavu rostlinné výroby Praha 6 – Ruzyně.

³³¹ Podrobně v kapitole 8.2 Seznam autorských publikovaných prací.

otevírající současně svým obsahem prostor pro řešení nespočtu témat cílících na toto časově ohraničené a bohaté období.

V průběhu uplynulého období se dílčí, spíše jednotlivé, informace o prvorepublikové zahradní architektuře objevovaly v odborných³³² i v populárně naučných³³³ časopisech, a to zejména s ohledem na konkrétní uskutečněné obnovy kulturních památek z tohoto období, které jsou autorem DisP považovány za důležité výseky doplňující postupně mozaiku poznání. Ty z nich věnované procesu obnovy zahrad (např. zahrady u vil Müller, Tugendhat, Stiassni, Jurkovič) potvrzují objektivnost metodických principů obnovy zahrad uvedených v DisP.

Stav poznání tohoto segmentu vývoje zahradní tvorby se ale poměrně rychle mění. Nemalou měrou k tomu přispívá řešení, svým zaměřením průkopnického projektu *Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během 1. Československé republiky*,³³⁴ který postupně - v odborných ale i v laických kruzích - podněcuje svými průběžnými výstupy³³⁵ zájem o tento okruh tvorby.

Mnohem podrobnější pozornost byla v uplynulém období věnována lokalitám se zvýšenou koncentrací rodinného, či vilového bydlení v samostatně situovaných domech, a to zejména vzhledem k jejich urbanistickým a architektonickým konsekvencím, ale bez bližší pozornosti na jejich zahrady nebo dokonce tvůrce těchto zahrad.³³⁶ DisP částečně z výsledků těchto prací vychází, zasazuje je ovšem do toku informací

³³² Např. periodika Zprávy památkové péče, Prameny a studie

³³³ Např. periodika Inspirace, Zahrada-park-krajina

³³⁴ NAKI (2012 – 2017), o. c. v pozn. č. 23

³³⁵ Výsledky jsou průběžně uváděny na:

<https://is.mendelu.cz/auth/vv/projekty.pl?projekt=15335;podrobnosti=1;zobrazit=3;lang=CZ>

³³⁶ Např. KOUBOVÁ, L. (2015), o. c. v pozn. č. 56; JEBAVÝ, M. (2012), o. c. v pozn. č. 57; RIEDL, D. (2001), o. v pozn. č. 59, aj.

soustředících pozornost výhradně na vývoj vilové zahrady, jejich investory, tvůrce, na její místo na pomyslném společenském žebříčku důležitosti, včetně označení inspiračních (zahraničních) zdrojů.³³⁷

5.2 Skladebné prvky kompozice a jejich typologie

Základem interpretace zkoumané tvorby, respektive jednotlivých objektů zájmu je jejich analýza. Povaha zkoumaného předmětu předurčila za jeden z hlavních výstupů analýzy vytvoření grafických vzorníků skladebných prvků kompozice (technické, výtvarné, vegetační, ostatní). Logickou součástí vzorníků je jejich slovní označení, které se ovšem projevilo jako nedostatečné s ohledem na jejich variabilitu provedení nebo založení. V textové části je proto každý skladebný prvek slovně definován. Definice pojmů vychází jednak ze zaužívané terminologie stavební, inspiruje se terminologií v oblasti výtvarného umění a vychází z terminologie současné zahradně-architektonické tvorby.³³⁸

Skladebným prvkům kompozice je věnována pozornost v Metodice pasportizace památky zahradního umění,³³⁹ která využívá jako klasifikační

nástroj při zpracování databáze pasportů památek zahradního umění bohatý třídnicí strukturálních prvků a oddílů.³⁴⁰

S ohledem na předmět zájmu DisP (privátní zahrady), jeho plošný a hmotový rozsah, včetně převažujících skladebných (strukturálních) prvků kompozice, je známé členění na živé a umělé složky opomíjeno stejně jako kompoziční prvky zahrnující vodstvo, reliéfy či celou řadu, v památkách zahradního umění, obvyklých staveb. Soustředí se naopak na zaužívané členění (technické a vegetační prvky), které rozšiřuje o podskupiny vytvořené se snahou postihnout pestrost a specifika prvorepublikové tvorby. Poté se soustředí na výklad uvedených pojmů, který je nezřídka inspirován také dobovou terminologií používanou meziválečnými zahradními architekty (květnice, rabato, nástěnná studna).

Kapitola věnovaná samostatně vegetačním skladebným prvkům kompozice otevírá největší prostor pro otázky i další zkoumání. Z převažujícího kompozičního členění prvorepublikových zahrad vyplynulo rozdělení vegetačních prvků do dvou hlavních skupin – na vegetační prvky, spíše jejich soubory, vytvářející více či méně zřetelná kompoziční oddělení (růžovna, travnatý parter) a na jednotlivé skladebné prvky těchto kompozičních oddělení (záhony, skupiny dřevin). Typologie prvků si vyžádala zjednodušení v porovnání se zaužívanou teorií vegetačních prvků,³⁴¹ respektive tato teorie nebyla v plném rozsahu aplikována. K tomuto řešení bylo přistoupeno s ohledem na zaměření kapitoly, jejímž hlavním cílem bylo definování prvků zejména s ohledem na jejich

³³⁷ Jako ojedinělé se v tomto smyslu jeví dílo CZUMALO, V.– KOUKALOVÁ, Š., ed. (2013), o. c. v pozn. č. 4. Autoři se při rozboru individuální architektonické tvorby ve vilové lokalitě Dobřichovice věnují také zahradě jako svébytnému projevu tehdejší tvorby.

³³⁸ Zahradně-architektonická tvorba (I. a II.) – studijní předmět programu Zahradní a krajinářská architektura na ZF MENDELU.

³³⁹ OLŠAN, J. – ŠNEJD, D. – EHRICH, M. – KŘESADLOVÁ, L. – PAVLÁTOVÁ, M. Metodika pasportizace památky zahradního umění. Národní památkový ústav. 2015. Vytvořená v rámci projektu DF 12P01OVV044 – Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České Republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování (NAKI 2012 – 2015).

³⁴⁰ Vychází ze základního členění na složky živé a umělé, které se dále člení do kategorií a tříd. S ohledem na povahu zkoumaného objektu (památka zahradního umění ČR) věnuje třídnicí pozornost kategoriím strukturálních prvků od vodních (vodoteče, rybníky, prameny), reliéfu (výchozy, balvany), přes vegetační (skupiny dřevin, travníky), až po stavební, které jsou členěny do několika tříd (pozemní, hospodářské).

³⁴¹ PEJCHAL, M. - ŠIMEK, P. (2012), o. c. v pozn. č. 60

kompozici (skladbu, význam, působení), nikoli pro potřeby hodnocení kvalitativních parametrů, jak předpokládá teorie vegetačních prvků.³⁴²

Výběr skladebných prvků není možné považovat za vyčerpávající. Cílem kapitoly bylo vymezit, analyzovat a definovat prvky nejčastější, se kterými architekti běžně pracovali, a které tedy měly přímý vliv na kompozici prvorepublikových zahrad.³⁴³

V případě v DisP uplatněného členění technických prvků (účelové a provozní, trvalé, lehké...) byl tento způsob volen s ohledem na jednotnost výkladu s cíle zařadit konkrétní prvek (pergola) pouze do jedné kategorie. Při aplikování členění např. podle prof. J. Damce, narážel tento způsob na problematiku možnosti zařazení shodného prvku do více kategorií, což se s ohledem na zaměření DisP projevilo jako nadbytečné (např. pergolu je možné vnímat jako stavbu tvořící prostorové hranice, stavbu regulující světlo a stín a také jako stavbu k pobytu a odpočinku).

5.3 Tvorba prvorepublikových architektů

S analýzou skladebných prvků kompozice úzce souvisí tvorba prvorepublikových architektů, resp. snaha zobecnit a srovnat jejich přístupy.

Můžeme tvorbu zahradních architektů v oblasti rodinného bydlení považovat za jeden vývojový proud ovlivněný dobovými reáliemi a situací v okolních zemích; nebo jednotliví architekti prezentovali svůj vlastní styl vyvíjející se ze zkušeností a místních okolností?

³⁴² Prostor je otevřen pro podrobnější studium sortimentů i variant jejich použití, zvláště studiu květinových sortimentů a jejich použití.

³⁴³ Diskusi na téma terminologie prvků podporuje neustálenost oborové zahradě-architektonické terminologie.

Zaměříme-li se na tehdejší produkci rodinných zahrad analýzou nejproduktivnějších ateliérů J. Vaňka a J. Kumpána,³⁴⁴ můžeme bez nadsázky tvrdit, že byly hybateli, kteří udávali směr hlavnímu proudu.³⁴⁵

Jejich přístupy nebyly v hlavních rysech odlišné. Nuance je možné identifikovat ve skladebných prvcích kompozice. Výrazná zdobnost, okázalé uplatnění rozličných zahradních staveb i v příděch, kde bychom si je dnes, např. vzhledem k rozloze pozemku, uměli jen stěží představit, ustupovala v Kumpánově případě do pozadí. Kompoziční rámec (rozdělení funkcí, převažující skladebné prvky a jejich použití) zůstávaly shodné u obou architektů a byly ovlivněny vývojem v okolních zemích. V případě Vaňkově je možné hovořit o jistém šablonovitém ustrnutí (rozdělení zahrady s typickými prvky) na definovaných vzorech, které se opakovaly. Přestože lze také v Kumpánově díle určit jeho typický a opakující se rukopis, není možné mu upřít snahu vyvarovat se jednotvárnému řešení. Zvláštní pozornost by si zasluhovalo podrobnější srovnání jejich tvorby v oblasti použití sortimentu vegetačních prvků (preferovaný sortiment, vymezení obvyklých kompozičních akcentů, aj.). V případě Vaňkově položila důležitý základ Stanislava Ottomanská,³⁴⁶ v případě ostatních architektů podrobná analýza umožňující vzájemné srovnání chybí.

Mimo hlavní proud, posuzujeme-li prvorepublikovou tvorbu v tomto ohledu, stojí Otokar Fierlinger, jehož předmětem zájmu nebylo „hledání“ národního stylu. Byl to člověk pohybující se v internacionální rovině. Byla to osoba kladně přijímající nové popudy přicházející společně s měnícím se výrazem architektury v duchu funkcionalistických pravidel. Doslova

³⁴⁴ Tvorba J. Minibergra vyžaduje pro podrobnější definování další zkoumání.

³⁴⁵ Příloha č. 11 – Mapa realizovaných zahrad podle Kumpánova projektu k roku 1945.

³⁴⁶ OTTOMANSKÁ, S. (2011), o. c. v pozn. č. 25

s tímto směrem sympatizoval³⁴⁷ a snažil se proto také pro výraz zahrady vymezit nové zásady, které se nezřídka obracely ke krajinářskému umění americkému s prvky tradiční květinové zahrady anglické.³⁴⁸

5.4 Průzkum a hodnocení prvorepublikových zahrad

Základem poznání prvorepublikové tvorby v oblasti navrhování rodinných zahrad byl archivní průzkum, který byl ovlivněn aktuálními možnostmi studia v nejednotném, značně roztříštěném a komplikovaném systému evidence zahradní plánové dokumentace či osobních pozůstalostí. Z výsledků vyplynulo, že data o tvorbě je možno očekávat v různých typech veřejných institucí a ve všech úrovních archivů. Pro lokalizaci některých zdrojových dat analyzovaných v procesu obnovy, je možné stanovit pravidla (např. letecké historické snímky jsou uloženy v VGHMÚ v Dobrušce), pro jiné (plánová dokumentace, či dobová fotografie) nikoli. V tomto smyslu je možné potvrdit výsledky Vladimíra Waageho, který se v příspěvku zaměřil na historické prameny k zahradní architektuře³⁴⁹ a upozornil na nejednotnost jejich uložení a třídění v rámci systému státních archivů.

Základem poznání aktuálního stavu těchto děl je průzkum terénní. Průzkum vytipovaných objektů narážel na řadu specifíků, které proces nese. Pomineme-li problematiku identifikace objektů a jejich lokalizaci v sídle jde zejména o zvolený metodický proces hodnocení modelových objektů, jež může být více či méně ovlivněn subjektivním vnímáním konkrétního hodnotitele a tím být také, do jisté míry, zpochybněn.

³⁴⁷ Většina dnes známých realizací podle jeho projektu vznikla jako součást funkcionalistických staveb.

³⁴⁸ Blíže v ZÁMEČNÍK, R. (2015), o. c. v pozn. č. 110

³⁴⁹ WAAGE, V. Historické prameny k zahradní architektuře a perspektivy jejich zpřístupnění. Sborník z konference Trendy a tradice, MZKU v Brně, ZF Lednice, 2009.

Množina zahrad doložených archivními prameny se vlivem metodického procesu identifikace, lokalizace, případně komunikace se současným majitelem snížila na počet 70 mapovaných objektů. Všechny sedmdesát objektů bylo podrobena metodickému hodnocení prostřednictvím čtyřbodové stupnice zaměřené na míru zachování jejich historické kompozice. Tato stupnice je také aplikována v rámci řešení projektu NAKI zaměřeného na prvorepublikovou zahradně-architektonickou tvorbu, autor DisP ji přebírá.³⁵⁰ Zachovalost neboli původnost historické kompozice, je možné nahradit také termínem zaužívaným v památkové praxi – autenticita.

Tabulka č. 6 Stupnice pro základní hodnocení zahrad in situ

hodnocených objektů ve skupině celkem	7	15	31	17
číselná stupnice	1	2	3	4
slovní popis	Objekt zachován nebo autenticky obnovený	Objekt s čitelnou původní dispozicí	Dochované pouze jednotlivé prvky objektu	Objekty bez stop původní kompozice se zachovalou funkcí

Autenticitu vztaženou k historické kompozici lze posuzovat na úrovni jednotlivých skladebných prvků kompozice (vegetační složka – nejčastěji jsou posuzovány dřevinné vegetační prvky, stavební objekty, umělecká díla, aj.) nebo na úrovni autenticity celkové, která byla zvolena v případě hodnocení zachovalosti mapovaných prvorepublikových objektů ve snaze posuzovat takové prvky (technické, vegetační, popř. výtvarné) a hodnoty

³⁵⁰ NAKI (2012 – 2017), o. c. v pozn. č. 23 – v případě tohoto projektu byla aplikována také pátá skupina určená pro objekty, které zcela zanikly (zastavěny, rozparcelovány, aj.).

nezbytné pro proces stanovení optimálního metodického principu jejich obnovy.³⁵¹

Z výsledků terénních průzkumů plyne jedna z podstatných informací (z analyzovaného vzorku 70 objektů je zřejmé, že 31 z nich se dochovalo pouze v oblasti několika jednotlivých prvků jejich historické kompozice a v 17 objektech byla někdejší kompozice zcela převrstvena novodobými úpravami): tento segment zahradní tvorby je velmi ohrožen.

5.5 Aktuální stav prvorepublikových zahrad, jejich obnova a údržba

V současné době jsou vydávána metodická díla, jiná jsou aktuálně připravována k vydání (zejména projekty v rámci NAKI). Řada z nich se dotýká tématu DisP – obnovy historických zahrad v širším slova smyslu (památky zahradního umění). Všechny bez výjimky se shodují na tom, že *obnovu historické zahrady, nelze zahájit bez vypracování důkladné studie, vycházející z odborného průzkumu, eventuálně i zahradního archeologického výzkumu a ze zhodnocení všech shromážděných dokumentů, týkajících se dané zahrady a obdobných zahrad, aby byl po všech stránkách zajištěn vědecký charakter návrhu*. V tomto smyslu všechny shodně vychází z článku 15 Mezinárodní charty o historických zahradách (Florence, 1982), kterou citují. Článek 15. rozpracovávají dle konkrétního zaměření. Vycházejí také z Benátské charty. Metodické

³⁵¹ V případě posuzování památek zahradního umění, jejich potencionálních hodnot se kromě autenticity rozlišované na autenticitu koncepce, materiálové substance a prostorových parametrů, posuzuje také historická integrita (je míra celistvosti a nedotčenosti architektonického dědictví, jeho charakteristik a hodnot), či ojedinělost (vyjadřuje míru ojedinělosti posuzovaného prvku v rámci památek zahradního umění ČR). Hodnotové ukazatele se poté posuzují na stupnici 0 – nulové, 1 – nízká, 2 – snížená, 3 – vysoká (Podrobně viz OLŠAN, J. – EHRlich, M. – KŘESADLOVÁ, L. – PAVLÁTOVÁ, M. – ŠNEJD, D. 2015, o. c. v pozn. č. 8)

principy uvedené v DisP staví na uvedené zásadě a zaměřují se dále na specifika analyzovaných zdrojů a na problematiku jejich interpretace ve vztahu ke zkoumanému období. Přestože Florentská charta dává základní, můžeme říci metodický, návod, jak postupovat v případě záměrů realizovaných v historických zahradách,³⁵² jeví se býti v řadě oblastí zájmu nedostatečná. Je vztažena zejména k zahradě jako celku. Velký prostor pro diskusi se otevírá především ve stanovení zásad pro práci s vegetačními prvky a jejich aplikací v památkové praxi.

Při obnově by mělo být cílem definovat a vymezit určující skladebné prvky kompozice, jejichž významnější změna nebo zánik by mohly mít neblahý dopad na prezentaci tehdejších kvalit objektu. Pro vymezení významných či méně významných skladebných prvků kompozice je velmi obtížné stanovit pravidla a přesný metodický postup jejich obnovy.

Principy pro obnovu vilových zahrad meziválečného období je třeba vnímat, a případně aplikovat, v přímé vazbě s kapitolou Typologie skladebných prvků kompozice – metodické principy naznačují ideální postup obnovy včetně různorodých interpretačních variant jejich historického a současného stavu; typologie skladebných prvků prezentuje pestrost dobového řešení; ukázky grafických analýz metodických postupů naznačují výchozí varianty obnovy a jejich možný průběh.

³⁵² Při jisté míře nadsazení můžeme do této skupiny zahrad zařadit také ty prvorepublikové.

6 ZÁVĚR

Období mezi světovými válkami je sice poměrně krátké, přesto charakteristické řadou dobových poměrů, činností a událostí, které měly přímý vliv také na zahradně-architektonickou tvorbu. Dějiny vzniku a vývoje vilové zahradní architektury je nutné hledat před mnoha staletími v jiné části Evropy. Pro poznání této tvorby na našem území je zásadní³⁵³ vývoj zahradnických oborů, příbuzných oborů a společnosti od 19. století. Za určitý mezník je možné považovat zrušení poddanství roku 1848 a s tím související postupný zánik řady panství, ukončení vrchnostenské správy, konstituování nové administrativní správy a vznik velkostatků. S tím šel ruku v ruce výrazný vývoj společenských tříd, které již z větší části nepatřily mezi aristokracii. Dostatečně silný a úspěšný třetí stav obyvatelstva (měšťanstvo), konkurující tradiční šlechtě v řadě oblastí, v některých oborech ji dokonce předešel (lehký průmysl), a preferoval obdobný způsob života. Ten se projevoval hlavně způsobem bydlení a trávením „volného“ času. V dosahu městských aglomerací vznikaly rezidenční čtvrti, které byly ve svých počátcích míněny pouze jako místa krátkodobého pobytu – přelidněná a průmyslem zasažená města se stávala stále více nesnesitelnými, ale současně byla nepostradatelnými pro společenský život. Rozvojem tohoto způsobu bydlení došlo k postupnému vyvinutí formy samostatně stojících domů se zahradami organizovaných často v typických lokalitách. Tento trend vyvrcholil právě v meziválečném období. Typ bydlení označovaný jak vilový byl ovšem výrazně vzdálen od historického významu slova. Označení takového domu jako vila a zahrady kolem něj jako vilová zahrada, bylo však v meziválečném období zcela běžné a přetrvávalo do současnosti. Proto je

³⁵³ Nejstarší doložené projevy této tvorby od 16. století jsou pro potřeby této disertační práce pomíjeny.

také zaměření disertační práce na objekty vilové zahradní architektury nutno vnímat v tomto přeneseném a rozšířeném významu.

V průběhu 19. století vrcholily ve šlechtických zahradách projevy anglické krajinářské školy. Také v počátcích vývoje (od 2. pol. 20. století) vilové zahradní architektury je tento přístup zaznamenán. Postupný návrat formalismu do šlechtických zahrad kolem poloviny 19. století, inspirovaný převážně italskými vzory, se projevil také u vilových zahrad, kde byl i s ohledem na prostorové možnosti a následovaný vývoj ve vyspělé Evropě dále rozvíjen až do podoby zahrad výrazně architektonicky komponovaných.

Pestrá vegetační skladba kompozice prvorepublikové zahrady čerpala z introdukcí a šlechtitelských úspěchů zahájených již na počátku 19. století. Ty byly na počátku století 20. podpořeny zejména pěstitelskými úspěchy řady českých, posléze československých (1918), a zahraničních školkařských podniků. Kompozice byla ovlivněna také bohatostí užívaných zahradních staveb a doplňků čerpajících jednak z osvědčených forem historických za současné implementace prvků ovlivněných dobovým modernismem a nastupujícím purismem.

Zahradní architekturu meziválečného období je proto možné označit za přechodovou, projevující se mísením kompozičních přístupů i použitých forem (skladebných kompozičních prvků). Její přechodová charakteristika má dvě roviny. První vychází z vývoje bezprostředně navázaného na vývoj společnosti a zahradního umění jako celku a druhá z přebírání kompozičních forem, jejich obohacování, mísení a seskupování do podoby „ideální“ vilové zahrady. Ve 20. a 30. letech tak vedle sebe vznikaly zahrady krajinářské, zahrady smíšené využívající kombinací tradičních forem formální a neformální kompozice a zahrady ryze formální, v dobovém označení architektonické, které převažovaly a byly inspirovány vývojem v okolních zemích.

Základem obnovy vilové zahrady meziválečného období je její poznání, stejně jako kteréhokoli jiného segmentu vývoje zahradního umění. Poznání je naplňováno prostřednictvím analýzy historického stavu a stavu současného. Při interpretaci výsledků analýzy je nutné odhalit dobové zvláštnosti, či specifické kompoziční přístupy tvůrce, které se mohou i výrazně lišit od soudobé produkce. Detail zpracování ovlivňuje celkový výsledek.

Vilové zahrady patří obecně k velmi ohroženému segmentu zahradního umění, což plyne zejména z jeho funkce – zahrada určená rodinnému bydlení. Toto s sebou nese řadu ataků majících přímý vliv na jejich historickou kompozici. Kromě neustálé snahy nás všech o modernizaci svého okolí i za cenu postupné náhrady řady prvků, jsou to také okolnosti související s postupující urbanizací území i za cenu další parcelace založených zahrad. V případě změny jejich funkce na areály veřejných institucí a firem, což je také velmi časté, dochází ke změně rozložení poměrů prvků kompozice. Většinou se to děje za cenu ztráty typických kompozičních oddělení ve prospěch parkovacích ploch, přístaveb budov, nových vjezdů a oplocení. Nemalou měrou k jejich „devastaci“ přispívá také skutečnost přetržení soustavné péče o ně, která byla po jejich založení zásadní, ale bohužel po změně majetkových poměrů na konci 40. a v průběhu 50. let ustala nebo byla nedostatečně naplňována. To s sebou přineslo zejména narušení jejich hmotové substance. Kromě defektů na stavbách, pokud se zachovaly, byla postižena zejména jejich dřevinná kompozice, ze které se v častých případech stala kulisa jednoho věkového stádia na okraji fyziologické životnosti se všemi negativními důsledky pro jejich současnou údržbu a obnovu. Bylinné patro vymizelo zcela, případně se objevují fragmenty dlouhověkových trvalek. V neposlední řadě je nutné také připomenout jisté „přehlížení“ tohoto segmentu kulturního dědictví v uplynulých desetiletích, což pramenilo z jejich

převažujícího původu – stavby prezentující životní styl středních a vyšších společenských vrstev.

Uchování původních, historických forem, a schopnost jejich transformace do dnešního způsobu života vypovídá o vyspělosti současné společnosti a o její kulturnosti.

7 SOUHRN A SUMMARY

Disertační práce (DisP) je široce zaměřena na problematiku vilové zahradní architektury meziválečného období v Československu (ČSR) a na její obnovu.

V úvodních kapitolách je věnována pozornost definici obecných pojmů vztahujících se k předmětu práce a rozboru současného stavu poznání tématu. Následují kapitoly, které se soustředí na obecné přístupy k obnově historických zahrad v národním a mezinárodním kontextu a stručný historický úvod zaměřený na vývoj vilového bydlení v Evropě.

Následující kapitola shrnuje obecné uplatňované metodické přístupy, kterými je DisP prostoupena a definuje pracovní postup řešení v čase (2012 – 2016) rozdělením do tří dílčích etap (analýza, interpretace, evaluace).

S ohledem na postup řešení a definované cíle (analyzovat, interpretovat a definovat), je výsledkový oddíl rozdělen na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část shrnuje výsledky z řady okruhů pojednávajících komplexně o vývoji vilové zahrady a vilových lokalit s naznačením inspiračního vývoje v Evropě. Podstatná pasáž výsledkové části interpretuje zjištění prostřednictvím podrobné analýzy skladebných prvků kompozice (technické, mobilní, výtvarné, vegetační), včetně jejich použití. Definice skladebných prvků jsou doprovázeny četnými grafickými vzorníky. Zvláště se zaměřuje na rozbor tvorby určujících prvorepublikových zahradních architektů.

V praktické části jsou shromážděny výsledky získané na základě realizace archivního a terénního průzkumu předmětu zájmu. Kromě definice jednotlivých pracovních postupů jsou kvantifikovány formy a dostupnost archivních pramenů s naznačením problematiky jejich analýzy a interpretace. Interpretován je také aktuální stav prvorepublikových zahrad

prostřednictvím kategorizace vycházející ze zhodnocení zachovalosti jejich původní kompozice in situ.

Závěrečná část výsledkového oddílu generalizuje zjištění archivního a terénního průzkumu do podoby vzorového metodického principu obnovy vilové zahrady meziválečného ČSR.

Následují kapitoly zobecňující výsledky formou diskuse a závěrečného shrnutí, včetně seznamu pramenů a literatury. Samostatný oddíl je věnována grafickým přílohám.

Klíčová slova: vilová zahrada, meziválečné období 20. stol., kompozice, specifika, obnova

Summary

The dissertation is broadly focused on the issue of residential Landscape architecture of the interwar period in Czechoslovakia and its restoration.

The introductory chapters attention is paid to the definition of general concepts related to the subject of work and analysis of the current state of the topic. Followed by chapters that focus on common approaches connected to the restoration of historic gardens in the national and international context and brief historical focused on specialized to the development of a villa housing in Europe.

Subsequent section summarizes general application of methodological approaches, which is DisT pervaded, and defines workflow solutions over time (2012 – 2016) by dividing them split into three sub-stages (analysis, interpretation, evaluation).

With regard to the process solutions and defined objectives (to analyze, interpret and define) is the result section divided into a theoretical and a practical parts.

The theoretical part sums up the results of the issue which deals with the development of residential gardens and villa sites with and indication of inspiratory developments in Europe. A significant part of the results interprets the findings through a detailed analysis of the structural elements of composition (technical, mobile, art, vegetation) and their use. Definitions of structural elements are accompanied by numerous graphic sample charts. Part of the work specially focuses on the analysis determining the creation of pre-war landscape architects.

In the practical part of the dissertation the collected results are obtained from the implementation of archival and field research. In addition to the definition of workflow are quantified forms and availability of archival sources with and indication of the problems of their analysis and interpretation. Interpreted is also the current condition of pre-war gardens through categorization based on the evaluation of the preservation of their original compositions in situ.

The final part of the results generalizes the findings of archival and field research into a model methodological principle of recovery interwar gardens in Czechoslovakia.

The following chapters generalize the results in the form of discussion and a final summary, including a list of sources and literature. A separate section is reserved for graphic attachments

Keywords: villa garden, interwar period of 20th century, composition, specifics, restoration

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

8.1 Literární prameny

BATĚK, Leopold. *Zakládání a vysazování zahrad okrasných: popis prací, spojených se zakládáním okrasné zahrady: praktický návod, jak užití různých dřevin a rostlin k tvoření krásných zahradních scenerií: výběr a pěstění nejvděčnějších vytrvalých i letních květin zahradních a růží.* Praha: Československé Zahradnické Listy, [1922]. 88 s. Knihovna Československých zahradnických listů; 1922, č. 1.

BÍNOVÁ, Ludmila. *Rozbor využití travlek v sadovnické tvorbě se zaměřením na veřejnou zeleň.* Lednice, 1982. 135 s. Kandidátská disertační práce (CSc.). Vysoká škola zemědělská v Brně, Agronomická fakulta. 1982.

ČZUMALO, Vladimír – KOUKALOVÁ Šárka, ed. *Letní rezidence Pražanů: Dobřichovice a vilová architektura 19. a 20. století.* Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, 2013. 445 s. ISBN 978-80-86516-75-2.

ČERNÁ, Denisa. *Management obnovy zahrad funkcionalistických vil.* Lednice, 2015, 100 s. Diplomová práce (Ing.). Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Ústav biotechniky zeleně. 2015.

ČERNÁ, Iveta – ČERNOUŠKOVÁ Dagmar – AMBROZ Vladimír. *Mies v Brně: vila Tugendhat.* Brno: Muzeum města Brna, 2012, 287 s. ISBN 978-80-86549-22-4.

ČERNÁ, Marie. *Dějiny výtvarného umění.* 1. vyd. Praha: Idea servis, 1996, 193 s., [7] s. map. ISBN 80-85970-12-0.

Československé zahradnické listy, roč. XXII., rok 1925, č. 29, s. 229.

České zahradnické listy, roč. IX., rok 1912, č. 22, s. 261.

DAMEC, Jiří. Osnova přednášky studijního předmětu ZF MENDELU Zahradně architektonická tvorba I. (27. 10. 2010).

DUFEK, Vladimír. *Odkaz zahradního architekta Františka Thomayera.* Praha: Národní zemědělské muzeum, edice Prameny a studie, 2009, 154 s. ISBN 978-80-86874-14-2.

FIERLINGER, Otokar – ŘÍHA, Jiří, Karel. *Město a upravovací plán.* 1. vyd. Spolek československých inženýrů. Praha 1932. 140 s.

FIERLINGER, Otokar. *Soudobé snahy v úpravě zahrad.* Styl, roč. 13 (18), rok 1933 – 1934, s. 143 – 158.

FIERLINGER, Otokar. *Krajinářská architektura v Americe.* Volné směry, roč. 27, rok 1929/30, s. 234–236

FIERLINGER, Otokar. *Zahrada a obydlí: Základní zásady zahradní komposice.* V Praze: Jan Laichter, 1938, 55, [IV] s.

FIERLINGER, Otokar. *Řešení rekreačních otázek v kulturní cizině.* Architekt SIA, roč. 32, rok 1933, s. 144–145

FIERLINGER, Otokar. *Příklady budování městských rekreačních ploch.* Architekt SIA, roč. 35, rok 1936, s. 142–144.

FINGEROVÁ Radmila. *Z minulosti vyrůstá budoucnost: Josef Vaněk.* Inspirace. 2012, č. 1, s. 4–7.

FINGEROVÁ, Radmila. *Z minulosti vyrůstá budoucnost: Josef Kumpán.* Inspirace. 2011, č. 4, s. 4–7.

FOERSTER, Karl. *Vom Blütengarten der Zukunft. Verlag der Gartenschönheit.* Berlin 1922, 128 s.

FOERSTER, Karl. *Winterharte Blütenstauden und Sträucher der Neuzeit: Ein Handbuch für Gärtner und Gartenfreunde.* Leipzig: Vrlag von J. J. Weber, 1924, 345 s.

FOUS, Ondřej. *Hodnota trvalek a jejich tržní ceny.* Inspirace, rok 2013, č. 4, s. 16–17.

FULÍN, Martin. *Květiny zahradní v zimě venku vytrvalé: (pereny či ostálky): návod ku pěstění a použití jich v zahrádkách, zahradách i sadech: rukověť*

pro každého milovníka zahradnictví a přátele květin. V Praze: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1925, 292 s.

GOJDA, Martin – HLADKÝ, Jan – JANÁL, Jiří – JANČO, Milan – MILO, Peter – LISÁ, Lenka – PETŘÍK, Jan – PROKEŠ, Lubomír. *Archeologický průzkum památek zahradního umění.* 1. vydání. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, 99 stran. ISBN 978-80-7480-030-6.

GRIMME, Karl, Maria. *Gärten von Albert Esch.* Michael Winkler Verlag. Wien u. Leipzig 1931.

HNĚVKOVSKÝ, Jaroslav – KYNČL, Jan – KUMPÁN, Josef. *Domácí zahradnictví.* V Praze: Administrace Domácího učení, [1926]. 191 s. Domácí učení. [Řada I]; sv. 4.

HOLÝ, P. J. *Neprávem zapomenutý rodák.* Domažlický deník. Anopress. 30. 6. 2000, s. 16.

HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí.* 1. vyd. Praha: Via Facti, 2002, 223 s.

HOWARD, Ebenezer. *Garden Cities of Tomorrow.* London: 1898.

HOWARD, Ebenezer. *Zahradní města budoucnosti.* 1. vyd. Přeložil O. Fierlinger, R. Svoboda. Praha 1924. 122s.

JEBAVÝ, Matouš. *Zahradní města: Teorie zahradního města, příklady založení zahradních měst na počátku 20. století, vliv na současné zakládání vilových čtvrtí.* In: Luhačovice 2012. Sborník z konference SZKT.

JEKYLL, Gertrude – WEAVER, Lawrence. *Gardens for small country houses.* London: Country Life, 1927, s. 260.

KAŠPAR, Jan, Josef. *Malé ukázky zahradního umění německého školství.* Československé zahradnické listy, roč. XXII., rok 1925, č. 3, s. 1–3

KAŠPAR, Jan, Josef. *Růže, chlouba našich domácích a vilových zahrad, Naše zahrádka,* roč. XV., rok 1926, č. 7, s. 98.

KAŠPAR, Jan, Josef. *Uplatňování slohu geometrického a negeometrického při větších sadovnických základech.* Československé zahradnické listy, roč. XXII., rok 1925, č. 30, s. 236.

KAVKA, Bohumil. *Zakládání alpin v domácích zahradách: Stručný popis, volba, vysazování, pěstování a rozmnožování alpinek...* Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1931, 132 s.

KLENZOVÁ, Tereza. *Pěstování růží v období první republiky.* Lednice, 2013, 71 s. Diplomová práce (Ing.). Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Ústav biotechniky zeleně. 2013.

KOLÁŘ, Michal – Vladimír DRHA. *Edvard Beneš v Sezimově Ústí: vila, zahrada, domov.* Vyd. 1. Praha: Prostor, 2004, 349 s. ISBN 80-7260-117-2.

KOŠÁKOVÁ, Zdenka. *Architektura stromu.* Naše doba, roč. XXXIII., rok 1926, č. 4, s. 221–227.

KOŠÁKOVÁ, Zdenka. *Jehličiny v zahradě.* Naše doba, roč. XXXVI., rok 1929, s. 219–224.

KOŠÁKOVÁ, Zdenka. *Plastika v zahradě.* Naše doba, roč. XXXIV., rok 1926, s. 535–539.

KOŠÁKOVÁ, Zdenka. *Problém zahradního města.* Naše doba, roč. XXXIII., rok 1926, č. 10, s. 599–604.

KOŠÁKOVÁ, Zdenka. *Rozčlenění zahrady.* Naše doba, roč. XXXV., rok 1928, s. 422–425.

KOŠÁKOVÁ, Zdenka. *Úvaha o zahradě.* Naše doba, roč. XXXIII., 1925, č. 1, s. 29–33.

KOUBOVÁ, Lucie. *Letovisko Božkov. Příspěvek ke studiu proměn příměstské krajiny v době industrializace.* Diplomová práce (Mgr.). Praha, 2015. 94 s. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Katedra sociální a kulturní ekologie. 2015.

KREJČÍŘÍK, Přemysl. *Stavebně-historický průzkum – historický vývoj památky zahradního umění a jeho interpretace.* In KREJČÍŘÍK, Přemysl.

Krajinářská architektura a proměny historických prostorů. 1. vyd. Lednice: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2004, s. 11–17.

KREJČÍŘÍK, Přemysl. *Obnova parků a zahrad v České republice. In Historické parky a ich obnova na území Maďarska a Slovenska.* 1. vyd. Polárikovo: HU-SKPARK, 2013, s. 32–38

KŘEPELKOVÁ, Michaela. *Meziválečná bytová výstavba v Brně a její zahradně-architektonické souvislosti.* Lednice, 2009/2010. 256 s.

Disertační práce (Ph. D.). Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Ústav zahradní a krajinářské architektury. 2011.

KSANDR, Karel – GIRSA Václav – URLICH, Petr. *Müllerova vila: [Adolf Loos & Karel Lhota].* Vyd. 1. Praha: Argo, 2000, 419 s. ISBN 80-7203-315-8.

KUBEŠA, Petr. *Stručný životopis a přehled díla zahradního architekta Františka Thomayera.* Prameny a studie, 42, 2009, s. 15–33. ISSN 0862-8483

KULIŠAN, Alois Josef. *Domácí zahrady a zahrádky: úplné pouč. o zaklád. a říz. zahrad pro užitek i ozdobu jak na venkově, tak i ve městech se zvláštním zřetelem k zahradám vilovým, domovním, na dvoře, stráni i údolí, rolnickým, úřednickým, školním, botanickým a jiným: Prakt. podrob. rádce...* Praha: A. Neubert, 1916. 628 s.

KULIŠAN, Alois Josef. *Jak byla rozšířena velká vilová zahrada, Naše zahrádka,* roč. XX., rok 1931, č. 4, s. 51–59.

KULIŠAN, Alois Josef. *Květinové skupiny: návod k zakládání, osazování a ošetřování květinových skupin, jak kobercových a kvetoucích, tak i listnatých, s četnými návrhy a snímky provedených prací, hodících se k jejich osazování.* V Praze: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, [1915]. 54 s.

KULIŠAN, Alois, Josef. *Růže, její pěstování, ošetřování, množení, užitečnost a význam hospodářský.* Praha: A. Neubert, 1914. 119, 1 s.

KUMPÁN, Josef. *František Thomayer osmdesátníkem.* Československá zahradnická jednota, roč. XVIII., rok 1936, č. 10, s. 2–3.

KUMPÁN, Josef. *Novodobé zahrady.* Nákladem Vydavatelství Národohospodářských publikací V. J. Procházky. 1934, 95 s.

KUMPÁN, Josef. *Zahradní besídky a jejich rostlinná výzdoba.* Praha: [nákl.vl., 1938]. 55 s.

KUMPÁN, Josef. *Novodobá zahrada: hlavní zásady při zakládání nebo přeměňování zahrad domácích.* Praha: Československé zahradnické listy, 1920, 46 s.

KUMPÁN, Josef. *Sadová úprava vesnice: zahrady na venkově: nepostradatelná příručka pro obecní úřady, okrašlovací spolky a majitele zahrad na venkově: obsahuje mimo jiné seznamy a popisy rostlin, jež se hodí k vysazování na náves a do venkovských zahrad.* Praha: J. Kumpán, [1939]. 52 s.

KUŤKOVÁ, Tatiana. *Soudobé trendy v použití květin v zahradní a krajinářské architektuře.* 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2013. 90 s. Folia Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis, č. 1. ISBN 978-80-7375-708-3.

LANGÉ, Willy. *Gartenbilder: mit Vorbildern aus der Natur.* Leipzig: J. J. Weber, 1922, 12, 366 s.

LANGÉ, Willy. *Gartengestaltung der Neuzeit:* 4. Auflage. Leipzig: J. J. Weber, 1919, 462 s.

LEHMANNOVÁ, Martina – VÁCLAVÍK, Robert – VŠETEČKA, Petr. *Zahrada vlastní vily Dušana Jurkoviče v Brně-Žabovřeskách.* Zprávy památkové péče, roč. 73, rok 2013, č. 4, s. 289–295. ISSN 1210-5538.

LESSER, Katrin. *Privatgärten: Gartendenkmale in Berlin.* 2. Aktualisierte Aufl. Michael Imhof Verlag, Petersberg: 2009. 236 s. ISBN 978-3-937251-87-5.

LEŽOVIČOVÁ, Květa – KÁBRT, Tomáš – KUDRNÁČ, Michael. *Vila Čerych: Neobyčejný příběh vily Čerych: Odcházení a návraty.* 1. vyd. Česká Skalice: Centrum rozvoje Česká Skalice, 2012, s. 155. ISBN 978-80-254-9495-0.

MACEK, Petr. *Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum.* 2., dopl. vyd. Praha: Jalna, 2001, 56 s. ISBN 80-86234-22-3.

MACHÁČEK, Ferdinand. *Za Leopoldem Baťkem.* Československé zahradnické listy, roč. XXV., rok 1928, č. 15, s. 1.

MACHOVEC, Jiří – JAKÁBOVÁ, Anna. *Sadovnické kvetinarstvo.* Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre vo Vydavateľstve SPU, 2006, 27 s.

MAREČEK, Jiří. *Tvorba a ochrana krajiny: krajinářství a sadovnictví.* 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, 270 s.

MATOUŠEK, Václav. *Vzorné letovisko Hradištko. Vznik a prvé desetiletí meziválečného letoviska na soutoku Vltavy a Sázavy.* Historická geografie, roč. 41, rok 2015, č. 1, s. 47–81.

MATOUŠEK, Václav – KOUKALOVÁ, Šárka – ŠÁŠINKOVÁ, Marcela. *Letní a celoročně obývané vily a villegiatury v okolí Prahy na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století.* Příspěvek k proměnám krajiny Čech v procesu modernizace české společnosti. Historická geografie, roč. 40, rok 2014, č. 1, s. 19–40.

MIČOLA, Petr. *Průhledy do historie II.* Inspirace. 2014, č. 2, s. 8–10;

MIČOLA, Petr. *Průhledy do historie IV.* Inspirace. 2014, 4, s. 12–15

MIČOLA, Petr. *Z minulosti vyrůstá budoucnost:* Otokar Fierlinger. Inspirace. 2012, č. 2, s. 4–7.

MIKEŠ, Jan J. *Těšitel šedesátníkem.* Československá zahradnická jednota, roč. XIX., rok 1936, č. 22, s. 263–264.

MINIBERGER, Josef. *Sloh geometrický a volný.* Československé zahradnické listy, rok 1925, roč. XXII., č. 4, s. 257–258.

MINIBERGER, Josef. *Zřízení parku v Sudově na Slovensku.* Naše Zahrádka, rok 1932, roč. XXI., č. 7., s. 97–98.

MINIBERGER, Josef. *Zřízení parku v Sudově na Slovensku.* Naše zahrádka. 1932, roč. XXI., č. 10, s. 145–147.

MINIBERGER, Josef. *O přesazování vzrostlých stromů.* Československé zahradnické listy, rok 1929, roč. XXVI., č. 14, s. 105–106

MINIBERGER, Josef. *Ukončování pohledů v zahradách.* Naše zahrádka, rok 1926, roč. XV., č. 1, s. 3–4.

MINIBERGER, Josef. *Některá upozornění pro zakládání zahrad.* Naše zahrádka, č. 1, roč. XVIII., rok 1929, s. 4–5.

MINIBERGER, Josef. *Proměny a doplňky vzrostlých sadů.* Československé zahradnické listy, rok 1925, roč. XXII., č. 3, s. 370–373

MINIBERGER, Josef. *Cena vzrostlého stromu v zahradě a úkol vyřešení plánu zahrady.* Naše zahrádka, rok 1929, roč. XVIII., č. 6, s. 81–83.

MUTHESIUS, Herman. *Das englische Haus: Entwicklung, Bedingungen Anlage, Aufbau, Einrichtung und Innenraum: in 3 Bänden.* Berlin: Ernst Wasmuth, 1904. 219 s.

MUTHESIUS, Herman. *Landhaus und Garten: Beispiele kleinerer Landhäusern ebst Grundrissen, Innenräumen und Gärten...* München: F. Bruckmann A.-G., 1919, 240 s.

MUTHESIUS, Hermann. *Die Schöne Wohnung: Beispiele neuer deutscher Innenräume.* München: F. Bruckmann, 1922, 15,237 s.

Naše zahrádka, roč. XV., rok 1926, č. 7, s. 99.

Naše zahrádka, roč. XIX., rok 1930, č. 10.

Naše zahrádka, roč. XX., rok 1931, č. 11.

NOVÁK Zdeněk. *Quo vadis, památková péče v zahradách?* In: Informační a odborně metodický bulletin. Brno: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1991. ISBN 80-850 32-04-X.

NOVÁK, Zdeněk. *Slohová období a sortiment rostlin.* Acta Pruhoniana, 54, r. 1988, s. 105–115. ISSN 0374-5651.

NOVÁK, Zdeněk. *Udržitelnost kompozice zahradního díla v průběhu času.* In Tvoříme ve spolupráci s přírodou, ve vyváženosti a harmonii. Dny zahradní a krajinářské tvorby: 2.–4. Prosince 2015: [sborník přednášek ze semináře konaného v Luhačovicích]. 1. vyd. Praha: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, 2015, 83 s. ISBN 978-80-86950-17-4.

NOVÁK, Zdeněk. *Nová hvězda na poli vilových zahrad.* Zahrada park krajina, roč. XXI, rok 2011, č. 3, s. 30–34. ISSN 1211-1678.

NOVAK, Zdeněk. *Dřeviny na veřejných městských prostranstvích.* Praha: Nakladatelství Jalna, 2001. Odborné a metodické publikace: sv. 22. Vydavatel: Státní ústav památkové péče v Praze. ISBN 80-86234-21-5.

OLŠAN Jiří. *Zahradní a krajinářská tvorba ve vztahu k památkové péči.* In: sborník z konfrontace o oborových přístupech. Luhačovice 2000, s. 9 – 11.

OLŠAN, Jiří. *Údržba památek zahradního umění.* In: Historické zahrady, parky a sady. České Budějovice: Agentura BONUS, 2001, s. 6–12. ISBN 80-902690-4-4.

OLŠAN, Jiří – EHRLICH, Marek – KŘESADLOVÁ, Lenka – PAVLÁTOVÁ, Marie – ŠNEJD, Daniel. *Metodika identifikace hodnot památek zahradního umění.* Národní památkový ústav, 2015.

OLŠAN, Jiří – ŠNEJD, Daniel – EHRLICH, Marek – KŘESADLOVÁ, Lenka – PAVLÁTOVÁ, Marie. *Metodika pasportizace památky zahradního umění.* Národní památkový ústav. 2015.

OTTOMANSKÁ, Stanislava. *Použití dřevin ve vybrané etapě vývoje zahradního umění: (přelom 19. – 20. století na území východních Čech).* Lednice, 2011. 165 s. Disertační práce (Ph.D.). Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Ústav biotechniky zeleně. 2011.

PACÁKOVÁ, Božena. *Reakce zahradní tvorby na secesi, kubismus a funkcionalismus.* In: Historická zeleň regionu středních Čech. Mělník:

VOŠZA Mělník. Sborník přednášek konaných 31. 3. – 1. 4. 2010. 2010, s. 114–121. ISBN 978-80-254-8251-3.

PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, Božena. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 1999.

PALLADIO, Andrea. *Čtyři knihy o architektuře: v nichž se po krátkém pojednání o pěti rádech a o těch pokynech, které jsou při stavění nejnужnější, pojednává o soukromých domech, o cestách, o mostech, o náměstích, o xystech a o chrámech*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958. 467 s. Architektura; sv. 14.

PAVELCOVÁ, Renata. *Vila Gustava Jaroška*. Brno, 2011. 165 s. Bakalářská práce (bc.). Masarykova univerzita, Filosofická fakulta, Seminář dějin umění. 2011.

PEJCHAL, Miloš – ŠIMEK, Pavel. *Metodika hodnocení dřevin pro potřeby památkové péče*. Koncept pro připomínkování odbornou veřejností. Projekt DF11P01OVV019 - Metody a nástroje krajinářské architektury pro rozvoj území. (řešitel Zahradnická fakulta MENDELU). Lednice. 2012

PEJCHAL, Miloš. *Sortiment dřevin v památkách zahradní architektury*. In: *Městské historické parky*, Olomouc: Památkový ústav v Olomouci, 1995b, s. 65–70.

PEJCHAL, Miloš. *Obnova vegetačních prvků v památkách zahradní a krajinné architektury*. *Životné prostredie*, 2005. č. 3, s. 153–155.

PEJCHAL, Miloš. *Specifika rostlinných prvků v péči o památky zahradního umění*. In: *Trendy a tradice*. Lednice: MZLU Zahradnická fakulta, 2008, s. 77–84.

PEJCHAL, Miloš. *Staré stromy v zahradní a krajinářské architektuře – radost i starost*. In: *Strom pro život – život pro strom V*. Praha: SZKT, 2007, s. 7–12.

PEJCHAL, Miloš. *Specifika rostlinných prvků v péči o památky zahradního umění*. In: *Trendy a tradice*. Lednice: MZLU Zahradnická fakulta, 2008, s. 77–84.

PEJCHAL, Miloš. *Kreativita v památkové péči – hrozba či nutnost?*. In: *Dny zahradní a krajinářské tvorby: Člověk jako tvůrce a uživatel prostoru*. Luhučovice SZKT 26. – 28. 11. 2008.

PEJCHAL, Miloš. *Růže v zahradní a krajinářské tvorně*. Studijní materiály pro předmět Použití rostlin. MZLU V Brně, Ústav biotechniky zeleně v Lednici, 2004.

PELČÁK, Petr – WAHLA, Ivan. *Ernst Wiesner: 1890-1971*. Brno: Obecní dům, 2005, 178 s. ISBN 80-239-5613-2.

PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha: Sefer, 1993, 430 s. ISBN 80-900895-4-2.

PHILLIPS, R. *Das moderne englische Haus*. Stuttgart: Julius Hoffmann 1927. 192 s.

PETRŮ, Jaroslav. *Zahrada třicátých let v kontextu vývoje a smyslu soudobé architektury*. In: *Zahrady a parky třicátých let: 60 let parku Výzkumného ústavu rostlinné výroby Praha-Ruzyně (sborník ze semináře konaného 14. 6. 1995)*. Knihovna Výzkumného ústavu rostlinné výroby Praha 6 – Ruzyně.

POLÁKOVÁ, Jana. *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*. 1. vyd. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2007. 235 s. ISBN 978-80-87104-14-9.

Projekt NAKI *Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během 1. Československé republiky (kód DF13P01OVV003)*, financovaný z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity z prostředků ministerstva kultury ČR.

RIEDL, Dušan. *Zahradní město.* In Praha 2001 - historické zahrady, parky a sady: seminář "Pražské zahrady a parky" pořádaný v říjnu 2001.

Hrdějovice: Agentura Bonus, 2001, 75 s. ISBN 80-902690-4-4.

Salon, rok 1933, roč. XIII., č. 3.

SEDLÁK, Jan. *Slavné vily Jihomoravského kraje.* 1. vyd. v českém jazyce.

Praha: Foibos, 2007. 197 s. ISBN 978-80-87073-02-5.

SKALSKÝ, Radoslav. *Život a dílo významnej osobnosti českého trvalkárstva - Markéta Müllerová.* Lednice, 2011, 69 s. Diplomová práce (Ing.). Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Ústav biotechniky zeleně. 2011.

SCOTT, Mackay, Hugh, Baillie. *Dům a zahrada.* Praha: J. Laichter, 1910. 251 s.

SLÍVOVÁ, Klára. *Teorie zahradního města a její vliv na vývoj systému sídelní zeleně měst v ČR s návrhem zahradní čtvrti obce Jesenice.*

Diplomová práce (Ing.). Praha, 2011. XXs. Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta agrobiologie, potravin a přírodních zdrojů, Katedra zahradní a krajinářské architektury. 2011.

STARÝ, Oldřich. *Dr. Otokar Fierlinger † 8. IX. 1941.* Architektura: Spojené časopisy stavba, stavitel, styl, roč. III., rok 1941, s. 209.

STEINOVÁ, Šárka. *Dívčí zahradnická škola v Krči.* Prameny a studie 52, 2014, s. 163–185. ISSN 0862-8483.

STEINOVÁ, Šárka. *František Thomayer - život a dílo zahradního architekta.* Praha: Národní zemědělské muzeum, [2008], 103 s. ISBN 978-80-86874-09-8.

STEINOVÁ, Šárka. *Josef Kumpán – zahradní architekt (úvodní studie).* Prameny a studie, 2012, č. 51, s. 56–89. ISSN 0862-8483.

STEJSKALOVÁ, Jana. *Zahrada v období historismu, eklekticismu a secese.* In Historické zahrady, parky a sady. České Budějovice: Agentura BONUS, 2001, s. 34–37. ISBN 80-902690-4-4.

ŠÁROVEC, František. *Mladý padesátník. K Jubileu arch. Josefa Kumpána.* Pražská zahradnická bursa, roč. XVIII., rok 1936, č. 1, s. 6.

ŠENBERGER, Tomáš – ŠLAPETA, Vladimír – URLICH, Petr. *Osiedle Baba: Plany i modele.* 1. vyd. Wrocław: Muzeum Architektury we Wrocławiu. 2002. 204 s. ISBN 83-89262-00-2.

ŠIMEK, Pavel. *Dendrologický potenciál vybraných historických parků v České republice.* Životné prostredie. 2005. sv. 39, č. 3, s. 156–159. ISSN 0044-4863

ŠIMEK, Pavel. *Projektování a realizace.* In Praha 2001 - historické zahrady, parky a sady: seminář "Pražské zahrady a parky" pořádaný v říjnu 2001. Hrdějovice: Agentura Bonus, 2001, 75 s. ISBN 80-902690-4-4.

ŠIMEK, Pavel. *Koncept osnovy přednášek studijního předmětu Zakládání a údržba zeleně II.* Studijní materiály. MZLU ZF, Lednice 2007.

ŠKROBÁNEK, František. *Vilové zahrady.* Československé zahradnické listy, roč. XXII, rok. 1925, č. 4, s. 315.

ŠLAPETA, Vladimír – GORYCZKOVÁ Naděžda. *Slavné vily Zlínského kraje.* 1. vyd. v jazyce českém. Praha: Foibos, 2008. 222 s. ISBN 978-80-87073-08-7.

ŠNAJDÁRKOVÁ, Romana – KUŤKOVÁ, Tatiana. *Použití růží (Rosa sp.) v zahradní a krajinářské architektuře v období 1. Československé republiky.* Prameny a studie, roč. 54, rok 2014, s. 7–41. ISSN 0862-8483.

ŠTEFLÍČEK, Jiří. *Soudobé obytné zahrady 30. let.* In Zahrady a parky třicátých let: 60 let parku Výzkumného ústavu rostlinné výroby Praha-Ruzyně (sborník ze semináře konaného 14. 6. 1995). Knihovna Výzkumného ústavu rostlinné výroby Praha 6 – Ruzyně.

ŠPECINGER, Otakar. *Velké životy: Josef Vaněk.* Zahradnictvo. 1986.

TAROUCA, Silva – SCHNEIDER, Camilo. *Unsere Freiland-Stauden. Anzucht, Pflege und Verwendung aller bekannten in Mitteleuropa im freien*

Kulturfähigen ausdauernden Krautigen Gewächse. Hölder-Pichler-Tempsky, a.g. Wien, 1922. 417 s.

TĚŠITEL, Jan, Josef. *Naše rodinné zahrady*. V Praze: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1931. 2 sv. 384 s.

TĚŠITEL, Jan, Josef. *Pěstování květin v zahradách a zahrádkách*. 2., přeprac. a značně rozmnožené vyd. V Praze: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1930, 196 s

TĚŠITEL, Jan, Josef. *Pěstování květin v zahradách a zahrádkách*. Praha, 1923

TĚŠITEL, Jan, Josef. *Živé ploty: plůtky a lemovky okrasné, užitkové a ochranné*. Vydání I. V Praze: Ferdinand Macháček, 1946, 55 s.

THOMAYER, František. *Český národní ornament ve službách sadovnictví*. Česká Flora, roč. IV., rok 1896, č. 8, s. 158–160.

THOMAYER, František. *Květinové skupiny z rostlin s listem ornamentálním*. Česká Flora, roč. II., č. 3, rok 1894, s. 55.

THOMAYER, František. *Jarní květinové skupiny*. Flora, roč. III., rok 1885, č. 1, s. 184–186.

TOMAN, Prokop. *Nový slovník československých výtvarných umělců*. 4. nezm. vyd. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 1993, 94 s. ISBN 80-900648-4-1.

T – ý. *50. let arch. Jos. Vaňka*. Pražská zahradnická bursa, roč. XVIII., rok 1936, č. 7, s. 50–52.

URLICH, Petr. *Slavné vily Královéhradeckého kraje*. 1. vyd. v jazyce českém. Praha: Foibos, 2007, 180 s. ISBN 978-80-87073-07-0.

VANĚK, Josef. *Větší zahrada*. Zahrada, roč. XX., rok 1925, č. 5, s. 73

VANĚK, Josef. *Větší zahrada*. Zahrada, roč. XXII., rok 1928, č. 17, s. 264–267.

VANĚK, Josef. *Domácí zahrada*. Zahrada, roč. XXIII., rok 1929, č. 15, s. 230–232.

VANĚK, Josef. *České zahrady*. Album plánů moderních zahrad. I. díl. Chrudim 1920.

VANĚK, Josef. *České zahrady*. Album plánů moderních zahrad. II. díl. Chrudim, 1925.

VANĚK, Josef. *Domácí zahrada*. Zahrada, roč. XXIV., č. 11, rok 1930, s. 165–168.

VANĚK, Josef. *Moderní zahrada*. Zahrada, roč. XX., rok 1925, č. 1, s. 4–6.

VANĚK, Josef. *Nejkrásnější ozdobou zahrady jsou pereny: květiny zahradní vytrvalé, jich pěstění a upotřebení*. Chrudim: Zahradnická bursa, 1925, s. 362.

VANĚK, Josef. *Alpinum v zahradě*. Chrudim: Zahrada, 1941, 12 sloupců.

VANĚK, Josef. *Domácí zahrada*. Zahrada, roč. XXIII., rok 1928, č. 3, s. 56–58.

VANĚK, Josef. *Domácí zahrada*. Zahrada, roč. XXIII., rok 1928, č. 6, s. 87–90.

VANĚK, Josef. *Domácí zahrada*. Zahrada, roč. XXIII., rok 1929, č. 17, s. 261–263.

VANĚK, Josef. *Domácí zahrada*. Zahrada, roč. XXIII., rok 1929, č. 17, s. 55–57.

VANĚK, Josef. *Domácí zahrada*. Zahrada, roč. XXII., rok 1928, č. 8, s. 121–123.

VANĚK, Josef. *Ošetřování a řez zákrskových stromů ovocných*. Chrudim, 1943.

VANĚK, Josef. *František Thomayer – sedmdesátníkem*. Zahrada, roč. XX., rok 1926, č. 12, s. 177.

VANĚK, Josef. *Sadovnictví XX století*. Zahrada domácí a školní, roč. VIII., rok 1913, č. 1, s. 9–12.

VŠETEČKA, Petr. *3 vily architekta Zdeňka Plesníka*. © Galerie Jaroslava Fragnera, Praha 2001 a Transat architekti, Brno 2001, s. 191

WAAGE, Vladimír. *Historické prameny k zahradní architektuře a perspektivy jejich zpřístupnění.* Sborník z konference Trendy a tradice, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Lednice, 2009. ISBN 978-80-7375-322-1.

WAGNER, Bohdan. *Sadovnická a krajinářská tvorba: určeno pro posl. agronomické fak. zahradnický obor.* 1. vyd. Praha: SPN, 1965, 119 s.

WIRTH, Zdeňek. *Malý dům a zahrada.* 1. vyd. Hradec Králové, 1910

WELS, Rudolf. *Zahradová města.* Praha, 1911.

WOCKE, Erich. *Die Kulturpraxis der Alpenpflanzen und ihre Anwendung im Steingarten und Alpinum.* 3. vollst. neubearb. Aufl. Berlin: Paul Parey, 1940, 367 s.

WOCKE, Erich. *Der Steingarten: seine Anpflanzung und Pflege.* Berlin: Parley, 1926, 130 s.

Zahrada - park - krajina: odborný časopis oboru sadovnictví a krajinářství. Praha: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, občanské sdružení, č. 5, rok 2002.

Zahrady a parky třicátých let: 60 let parku Výzkumného ústavu rostlinné výroby Praha-Ruzyně. Seminář 14. 6. 1995. Knihovna Výzkumného ústavu rostlinné výroby Praha 6 – Ruzyně.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Zahradně architektonická tvorba v meziválečném období.* Lednice, 2012. 159 s. Diplomová práce (Ing.). Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Ústav biotechniky zeleně. 2012.

ŽABKA, J. *Květné podezdívky terasové.* Československé zahradnické listy, roč. XXIX., rok 1932, č. 40, s. 313–315.

ŽALÁKOVÁ, Ludmila. *Zhodnocení díla významných českých sadovníků v první polovině tohoto století.* Lednice, 1992. 115 s. Diplomová práce (Ing.). Vysoká škola zemědělská v Brně, Zahradnická fakulta, Katedra biotechniky krajinné zeleně. 1992.

8.2 Seznam publikovaných autorských prací

Recenzované a lektorované výstupy:

ŠIMEK, Pavel – ZÁMEČNÍK, Roman. *Památková obnova vilových zahrad založených v meziválečném období.* 1. vyd. Praha: Vydal Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem moderní architektury v Brně jako 66. Svazek; edice Odborné a metodické publikace, 2015. 87 s. ISBN 978-80-7480-038-2.

ZÁMEČNÍK, Roman – ŠIMEK, Pavel. *Principy obnovy památky zahradního umění na modelovém příkladu zahrady Stiassni v Brně.* Zprávy památkové péče, roč. 75, rok 2015, č. 2, s. 135–149. ISSN 1210-5538.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Americká krajinářská tvorba ve středních Čechách: letní sídlo Františka Schnöblinga ve Strančicích.* Studia a zprávy, roč. 5, rok 2015, s. 53–64. ISBN 1805-3874

ZÁMEČNÍK, Roman. *The Zizka's Gardens: The center of the urban park system of Hradec Králové.* In Sborník příspěvků z mezinárodní konference krajinářské architektury a zahradního umění: Proměny městské krajiny 2015. Zahradnická fakulta Mendelovy univerzity v Brně. Lednice: 16. 9. – 18. 9. 2015.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Zahradní stavby a doplňky v díle zahradního architekta Josefa Kumpána (1885–1961).* Prameny a studie, roč. 55, rok 2015, s. 211–244. ISSN 0862-8483.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Vilové zahrady projektované technickou kanceláří pro zakládání zahrad Josefa Vaňka v Chrudimi.* Prameny a studie, roč. 57. ISSN 0862-8483.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Postupy a specifika obnovy vilové zahrady meziválečného období.* In Trendy v zahradnictví a zahradní a krajinářské

architektuře. 1. vyd. Zahradnická fakulta: Mendelova univerzita v Brně, 2015, s. 33. ISBN 978-80-7509-365-3.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Dílčí poznatky o tvorbě zahradního architekta Josefa Minibergra - park Svodov.* Prameny a studie, roč. 54, rok 2015, s. 42–66. ISSN 0862-8483.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Květinový detail v zahradách první republiky.* Prameny a studie, roč. 52, rok 2014, s. 131–162. ISSN 0862-8483.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Závěrečná zpráva o řešení grantového projektu IGA Zahradnické fakulty v Lednici. Projekt: Mapování a vyhodnocování archivního materiálu a dokumentace současného stavu vilových zahrad z období první republiky (č. 11/2014/591).* Lednice 2014. (nepublikováno)

ZÁMEČNÍK, Roman. *Villa Gardens Architecture between the World wars Czechoslovakia.* Acta Horticulturae et Regioecturae, roč. 16, rok 2013. č. 2, s. 53–57. ISSN 1335-2563.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Zahradní architekti první republiky.* Zprávy památkové péče, roč. 73, rok 2013, č. 4, s. 309–316. ISSN 1210-5538.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Otokar Fierlinger (1888–1942) Inspirační zdroje a východiska pro tvorbu.* Prameny a studie, roč. 51, rok 2013, s. 4–55. ISSN 0862-8483.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Specifika vilové zahrady meziválečného období.* In Zborník príspevkov zo študentskej vedeckej konferencie Nitra - 23. apríl 2013. 1. vyd. Nitra: Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva SPU v Nitre, 2013, s. 260–267. ISBN 978-80-552-1039-1.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Zahrada vily Stiassni – příklad prvorepublikového zahradního umění.* Zprávy památkové péče, roč. 73, rok 2013, č. 4, s. 317–323. ISSN 1210-5538.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Zahradní umění v Československu (1918–1939): Odkaz zahradního architekta Otokara Fierlingera.* In KAŠŠÁK, P. – VOJTÍŠKOVÁ, J. – PEŇÁZOVÁ, E. Konference studentů doktorských

programů Zahradnické fakulty. 1. vyd. Brno: Mendelova Univerzita v Brně, 2013, s. 113–118. ISBN 978-80-7375-896-7.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Zahrada pana poslance JUDr. J. Černého v Kaníně.* Zprávy památkové péče, roč. 72, rok 2012, č. 6, s. 461–462. ISSN 1210-5538.

Populárně naučné články:

ZÁMEČNÍK, Roman – ŠIMEK, Pavel. *Specifika obnovy historické zahrady vily Stiassni.* Zahrada, park, krajina. 2015. č. 2, s. 12–17. ISSN 1211-1678.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Vilové zahrady meziválečné Československa – historie a současnost I.* Zahrada park krajina, č. 3, 2015, s. 12–17. ISSN 1211-1678.

ZÁMEČNÍK, Roman. *S brněnskou architekturou a zahradami meziválečného ČSR se seznamují Indové.* Mendel green: časopis Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně. 2015. sv. 7, č. 1, s. 29–31.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Historie zahrady vily Stiassni.* Zahrada, park, krajina. 2014. č. 4, s. 38–43. ISSN 1211-1678.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Slavné vily Visegrádské čtyřky a Slovinska v Bruselu.* Mendel green: časopis Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně. 2013. sv. 3, s. 20–21.

ZÁMEČNÍK, Roman. *70. let od úmrtí Antonína Frömla vrchního zahradníka rodiny Stiassni.* Zprávy památkové péče. Roč. 73, rok 2013, č. 4, s. 358–359. ISSN 1210-5538.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Proběhl 4. ročník odborného semináře na téma vilové zahrady jejich historie a současnost.* Zprávy památkové péče, roč. 75, 2015, č. 5, s. 498–499. ISSN 1210-5538.

Osvětová a popularizační činnost:

ZÁMEČNÍK, Roman. *Odborný seminář: Vilové zahrady, jejich historie a současnost.* 9. 7. 2015. Brno: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, Metodické centrum moderní architektury v Brně (CZ).

ZÁMEČNÍK, Roman. *Czech Landscape Architecture 1918 - 38, The garden of Villa Stiassni, Villa gardens in Brno.* Doplnění tří panelů do výstavního projektu Brno - The City of Bauhaus Spirit.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Zahradní umění 1. poloviny 20. století.* Vyžádaná přednáška. Masarykova univerzita - univerzita třetího věku. Kurz Kulturní dědictví a památková péče na jižní Moravě. Brno, 17. 10. 2014.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Postupy a specifika obnovy vilové zahrady: Obnova zahrady vily Stiassni, Brno.* Tištěný poster. Konference Dny zahradní a krajinářské tvorby. Luhačovice, 2. - 4. 12. 2015.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Vilové zahrady meziválečného období - mapování současného stavu.* Tištěný poster. Konference Dny zahradní a krajinářské tvorby. Luhačovice, 3. - 5. 12. 2014.

ZÁMEČNÍK, Roman. *Zahradní architektura v ČSR - meziválečné období (1918 - 1938).* Tištěný poster. Konference Dny zahradní a krajinářské tvorby. Luhačovice, 27. - 29. 11. 2013.

8.3 Zdroje archivních pramenů

Archiv architektury a stavitelství, NTM Praha, Fond Otokar Fierlinger

Archiv muzea města Brna

Archiv NZM Praha, OF František Thomayer

Archiv NZM Praha, OF Josef Kumpán

Archiv NZM Praha, OF Josef Miniberger

Archiv Památníku národního písemnictví, Praha, fond František Langer

Archiv Pražského hradu, Nová plánová sbírka Pražského hradu

Archiv Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu,

Dobruška

Archiv Ústavu biotechniky zeleně ZF MENDELU, OF Josef Vaněk, OF Josef Kumpán, OF Josef Miniberger, OF Ladislav Šustáček, OF František Thomayer

Fotoarchiv NPÚ, GŘ, Praha

Fotoarchiv NPÚ, ÚOP v Brně

Fotoarchiv NPÚ, ÚOP v Ostravě

Fotoarchiv NPÚ, ÚOP v Josefově

Krajský pamiatkový úradu Nitra (Pamiatkový úradu SK)

Mestské múzeum a pamätná izba Franza Schuberta, Želiezovce

Muzeum východních Čech, sbírky archivní a knihovní povahy, fotografický materiál

Osobní archiv rodiny Fischerovi, Brno

Osobní archiv Evy Vízkové, Praha

Osobní archiv fotografií manželů Škrkoňových, Česká Třebová

Osobní archiv fotografií Vladimíra Weisse, Rtyně v Podkrkonoší

Osobní archiv Josefa Vaňka, Chrudim

Osobní archiv manželů Neumannových, Dobřichovice

Osobní archiv manželů Sochorových, Stará Boleslav

Osobní archiv Marie Strakové, Brno

Osobní archiv rodiny Martin, Kalifornie (USA)

Osobní archiv Roman Zámečníka

Sbírka fotografie UPM v Praze, sbírka fotografií Josefa Sudka, dokumentační fond

Sbírka map a plánů NPÚ, ÚOP v Brně

Sbírka městského muzea Česká Třebová, podsbírká historická, třída fotografie

Státní okresní archiv Hradec Králové, sbírka fotografií
Státní okresní archiv Praha – východ se sídlem v Přemýšlení, sbírka
plánové (stavební) dokumentace
Topografický ústav Armády Slovenské republiky v Bánské Bystrici
Ústřední archiv zeměměřictví a katastru

8.4 Internetové zdroje

BEČKOVÁ, Kateřina – HORÁK, Petr. *Dějiny konzervace: Dějiny muzejní konzervace a restaurování* [online]. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě [cit. 2016-02-06]. Dostupné z: http://www.slu.cz/fpf/cz/@@search?advanced_search=False&sort_on=&SearchableText=d%C4%9Bjiny+konzervace&portal_type%3Alist=File&created.query%3Arecord%3Alist%3Adate=1970-01-02&created.range%3Arecord=min

BRATNER, W. *Lebendige Substanz – Bild und Original in der Gartendenkmalpflege* [online]. kunsttexte.de, No. 2, p. 1–5. [cit. 2008-8-20]. <<http://www.kunsttexte.de/download/denk/bratner.PDF>>.

Filatelie KLIM Brno [online]. [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: http://filatelie-klim.com/cz/detail/kral-vinohrady-cb-pohl-vilova-ctvrt-pros_po1115.

KASÍK, Stanislav – PALÁT, Pavel. Kašna, fontána, pramen, vřídlo, vřídlo...studna. Heraldická Terminologická Konvence [online]. 2009 [cit. 2015-10-15]. Dostupné z: <http://www.heraldika-terminologie.cz/mapa-kasna-fontana-pramen-zridlo-vridlo-studna-113>

Paleografie.org [online]. © PJcomp s.r.o., 2012 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <http://www.paleografie.org/UK/index.php?target=gallery301>

Pražský funkcionalismus - tradice a současné ozvěny, Museo de la Ciudad: Fotogalerie. Galerie Jaroslava Fragnera [online]. Praha, 2012 [cit. 2016-01-22]. Dostupné z: <http://www.gjf.cz/zahranicni-vystavy/prazsky-funkcionalismus-tradice-a-soucasne-ozveny-museo-de-la-ciudad/>.

SCS. ABC. CZ: Slovník cizích slov [online]. [cit. 2015-10-15]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/>

Směrnice děkana č. 1/2014 o podmínkách a průběhu studia na doktorských studijních programech na ZF MENDELU. Vítejte na stránkách Zahradnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně: Úřední deska [online]. Lednice: ZF MENDELU, 2014 [cit. 2016-01-05]. Dostupné z: <http://zf.mendelu.cz/24888-uredni-deska#predpisy>

STRUHA, Petr. Historie archivu leteckých snímků. In: Magistrát města Hradce Králové [online]. Hradec Králové [cit. 2013-01-23]. Dostupné z: <http://muhb.cz/historie-leteckych-archivu/s-820503>

Studijní a zkušební řád pro studium v bakalářských, magisterských a doktorských studijních programech Mendelovy univerzity v Brně. Vítejte na Mendelově univerzitě v Brně: Vnitřní předpisy univerzity [online]. Brno: MENDELU, 2013 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://mendelu.cz/24997-vnitri-predpisy-univerzity>

Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. [online]. Parlament České republiky: poslanecká sněmovna. [cit. 2014-02-18]. Dostupný z [www](http://psp.cz/docs/laws/listina.html):

Vlastníci památek: Obecné informace. [online]. Národní památkový ústav. [cit. 2016-01-14]. Dostupný z [www](http://psp.cz/docs/laws/listina.html): <http://psp.cz/docs/laws/listina.html>www.npu.cz/pro-vlastniky/obecne-informace/.

Zahradní města až po současné satelity: Teorie architektury. [online]. Město zahradní. [cit. 2015-10-15]. Dostupné z [www](http://architektura.klenot.cz/teorie-architektury/143-29-zahradni-mesta-az-po-soucasne-satelity): <http://architektura.klenot.cz/teorie-architektury/143-29-zahradni-mesta-az-po-soucasne-satelity>

9 SEZNAM A POPIS GRAFICKÝCH VYOBRAZENÍ A TABULEK

Seznam obrázků a jejich bližší specifikace

Obr. č. 1 Vila Medici ve Fiesole (Italie, 2015). Fotograf: R. Zámečník. Zdroj: osobní archiv autora.

Obr. č. 2 Vilová kolonie Královské Vinohrady (Praha, konec 19. století). Zdroj: Král. Vinohrady, čb. pohl., vilová čtvrť, prošlá 1900. *Filatelie KLIM Brno* [online]. [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: http://filatelie-klim.com/cz/detail/kral-vinohrady-cb-pohl-vilova-ctvrt-pros_po1115.

Obr. č. 3 Zahradní město Baba v Praze (30. léta 20. století). Zdroj: Pražský funkcionalismus - tradice a současné ozvěny, Museo de la Ciudad: Fotogalerie. *Galerie Jaroslava Fragnera* [online]. Praha, 2012 [cit. 2016-01-22]. Dostupné z: <http://www.gjf.cz/zahranicni-vystavy/prazsky-funcionalismus-tradice-a-soucasne-ozveny-museo-de-la-ciudad/>.

Obr. č. 4 Vila u moře v Anglii (20. léta 20. století). Zdroj: převzato z knihy PHILLIPS. R. *Das moderne englische Haus*. Stuttgart: Julius Hoffmann 1927. 192 s.

Obr. č. 5 Vilová kolonie s krajinářsky založenými zahradami (Brno-Pisárky, 1919). Historická pohlednice. Zdroj: osobní archiv autora.

Obr. č. 6 Návrh zahrady v přechodném (smíšeném) stylu (F. Thomayer, konec 19. století). Zdroj: Archiv NZM Praha, OF František Thomayer, inv. č. 92/V/Z 73.

Obr. č. 7 Návrh zahrady formálním způsobem (20. léta 20. století). Zahrada u vily manželů Grossmannových v Ostravě. Zdroj: osobní archiv autora.

Obr. č. 8 Perspektivní návrh zahrady A. Neumana v Jihlavě (J. Vaněk, 1930). Zdroj: osobní archiv J. Vaňka, Chrudim, inv. č. 1349/V/Z 671.

Obr. č. 9 Půdorysný návrh zahrady E. Kuha v Plzni (J. Vaněk, 1927). Zdroj: VANĚK, J. *Domácí zahrada*. Zahrada, roč. XXIV., rok 1930, č. 7, s. 100–101.

Obr. č. 10 Řez (A-B) dispozicí zahrady pí. Slukové v Opočně (J. Vaněk, 30. léta). Zdroj: osobní archiv Josefa Vaňka, Chrudim, inv. č. 1401/V/Z 645.

Obr. č. 11 Fotografie parteru v zahradě p. Podzimka v Týništi nad Orlicí (J. Vaněk, 20. léta). Zdroj: převzato z VANĚK, J. *České zahrady*. Album plánů moderních zahrad. II. díl Chrudim, 1925.

Obr. č. 12 Půdorysný návrh travnatého parteru zahrady B. Smrkovské v Dobřichovicích (J. Vaněk, 1928). Zdroj: VANĚK, J. *Domácí zahrady*. Zahrada, roč. XXIII., rok 1929, č. 15, s. 230–232.

Obr. č. 13 Půdorysný návrh růžovny zahrady J. Königa ve Rtyni v Podkrkonoší (J. Vaněk, 1928). Zdroj: osobní archiv J. Vaňka, Chrudim, inv. č. 2945/V/Z 898.

Obr. č. 14 Půdorysný návrh pereneta zahrady J. Königa ve Rtyni v Podkrkonoší (J. Vaněk, 1928). Zdroj: osobní archiv J. Vaňka, Chrudim, inv. č. 2945/V/Z 898.

Obr. č. 15 Půdorysný návrh kombinovaného parteru zahrady A. Meixnera v Kladně (J. Vaněk, 1928). Zdroj: VANĚK, J. *Domácí zahrada*. Zahrada, roč. XXIII., rok 1928, č. 6, s. 87–90.

Obr. č. 16 Půdorysný návrh volně řešené části zahrady J. Jaurise v Roztokách u Prahy (J. Vaněk, 1928). Zdroj: VANĚK, J. *Domácí zahrada*. Zahrada, roč. XXIII., rok 1929, č. 17, s. 261–263.

Obr. č. 17 Půdorysný návrh japonské zahrádky J. Vrby v Domažlicích (J. Vaněk, 1928). Zdroj: VANĚK, J. *Domácí zahrada*. Zahrada, roč. XXIV., rok 1929, č. 4, s. 55–57.

Obr. č. 18 Půdorysný návrh hospodářské části zahrady J. Knejzlíka v Předmostí u Přerova (J. Vaněk, 1928). Zdroj: VANĚK, J. *Domácí zahrada*. Zahrada, roč. XXIV., rok 1930, č. 11, s. 165–168.

Obr. č. 19 Výřez z perspektivy zahrady A. Neumanna v Jihlavě (J. Vaněk, 1930). Zdroj: osobní archiv Josefa Vaňka, Chrudim, inv. č. 1349/V/Z 671.

Obr. č. 20 Perspektivní návrh zahrady p. Páry ve Velvarech (J. Kumpán, 1927). Zdroj: archiv NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 431/V/Z279.

Obr. č. 21 Půdorysný návrh zahrady Dr. Köchera v Náchodě (J. Kumpán, 1936). Zdroj: archiv NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 1886/V/Z1284.

Obr. č. 22 Řez (C-D) zahradní dispozicí zahrady p. Schönhofera v Praze-Podolí (J. Kumpán, 1930). Zdroj: archiv NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 1667/V/Z 1132.

Obr. č. 23 Půdorysný návrh vstupního parteru zahrady p. Kosiny v Praze-Břevnově (J. Kumpán, 20. léta). Zdroj: převzato z KUMPÁN, J. *Novodobé zahrady*. Nákladem Vydavatelství Národohospodářských publikací V. J. Procházky. 1934, 95 s.

Obr. č. 24 Půdorysný návrh kombinovaného květinového parteru Dr. J. Černého v Kaníně (J. Kumpán, 1927). Zdroj: archiv NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 742/V/Z494.

Obr. č. 25 Půdorysný návrh rosaria zahrady p. P. A. Urbana v Novém Bydžově (J. Kumpán, 1923). Zdroj: archiv NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 785/V/Z 516.

Obr. č. 26 Půdorysný návrh travnatého parteru zahrady Ing. J. Čerycha v České Skalici (J. Kumpán, 1927). Zdroj: archiv NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 1494/V/Z 1006.

Obr. č. 27 Půdorysný návrh hospodářské části zahrady M. Svobody v Lomnici nad Popelkou (J. Kumpán, 1920). Zdroj: archiv NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 1880/V/Z1278.

Obr. č. 28 Půdorysný návrh volně řešené části zahrady p. Žižky v Klánovicích (J. Kumpán, 1926). Zdroj: archiv NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 1581/V/Z 1073.

Obr. č. 29 Perspektivní návrh zahrady p. Skřivana v Praze-Vinohradech (J. Kumpán, 1925). Zdroj: archiv NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 1664/V/Z 1014.

Obr. č. 30 Perspektivní návrh zahrady Dr. J. Holubka ve Svodově na Slovensku (J. Miniberger, 1932). Zdroj: archiv NZM Praha, OF Josef Miniberger, inv. č. 886/V/Z.

Obr. č. 31 Půdorysný návrh zahrady prof. V. Hory v Řevnicích (J. Miniberger, 1925). Zdroj: archiv NZM Praha, OF Josef Miniberger, inv. č. 2156/V/Z 1418.

Obr. č. 32 Perspektivní návrh na výrazné přetvoření zahrady J. Veselého v Molitorově (J. Miniberger, konec 20. let). Zdroj: archiv NZM Praha, OF Josef Miniberger, inv. č. 887/V/Z.

Obr. č. 33 Půdorysný návrh krajinařské části zahrady Dr. J. Holubka ve Svodově na Slovensku (J. Miniberger, 1932). Zdroj: archiv NZM Praha, OF Josef Miniberger, inv. č. 812/V/Z.

Obr. č. 34 Půdorysný návrh zahrady Dr. J. Holubka ve Svodově na Slovensku založený sloučením stylů (J. Miniberger, 1932). Zdroj: archiv NZM Praha, OF Josef Miniberger, inv. č. 812/V/Z.

Obr. č. 35 Perspektivní návrh ředitelské vily pivovaru v Praze-Košířích (J. Miniberger, 1920). Zdroj: archiv NZM Praha, OF Josef Miniberger, inv. č. 891/V/Z.

Obr. č. 36 Perspektivní návrh zahrady Dr. A. Schauera v Jevanech (O. Fierlinger, 30. léta). Zdroj: převzato z FIERLINGER, O. *Zahrada a obydlí: Základní zásady zahradní komposice*. V Praze: Jan Laichter, 1938, 55, [IV] s.

Obr. č. 37 Půdorysný návrh zahrady Dr. Schauera v Jevanech (O. Fierlinger, 30. léta). FIERLINGER, O. *Krajinařská architektura v Americe*. Volné směry, roč. 27, rok 1929/30, s. 234–236.

Obr. č. 38 Fotografie obytné části zahrady Dr. Schauera v Jevanech (O. Fierlinger, 30. léta). Fotograf: J. Sudek. Zdroj: sbírka fotografií J. Sudka. Dokumentační fond. Sběrka fotografie UPM v Praze, sig. GF 52881.

Obr. č. 39 Půdorysný návrh zahrady F. Schnöblinga ve Strančicích (O. Fierlinger, 1931). Zdroj: převzato z FIERLINGER, O. *Krajinářská architektura v Americe*. Volné směry, roč. 27, 1929/30, s. 234–236.

Obr. č. 40 Návrh zahrady vily Julia Řivnáče v Jevanech (O. Fierlinger, 1931). Zdroj: převzato z FIERLINGER, O. *Soudobé snahy v úpravě zahrad*. Styl, roč. 13 (18), rok 1933 – 1934, s. 143–158.

Obr. č. 41 Půdorysný návrh části zahrady Dr. A. Schauera v Jevanech (O. Fierlinger, 30. léta). Zdroj: převzato z FIERLINGER, O. *Zahrada a obydlí: Základní zásady zahradní komposice*. V Praze: Jan Laichter, 1938, 55, [IV] s.

Obr. č. 42 Půdorysný návrh zahrady F. Kučery v Roztokách u Prahy (F. Thomayer, konec 19. stol.). Zdroj: archiv NZM Praha. OF František Thomayer, inv. č. 597/V/Z 422.

Obr. č. 43 Půdorysný návrh zahrady J. Tomana v Borohrádku (L. Batěk, konec 1911). Zdroj: převzato z České zahradnické listy, roč. IX., rok 1912, č. 22, s. 261.

Obr. č. 44 Půdorysný návrh zahrady V. Svitáka ve Staré Boleslavi (A. J. Kulišan, 1927). Zdroj: převzato z KULIŠAN, A. J. Jak byla rozšířena velká vilová zahrada, Naše zahrádka, roč. XX., rok 1931, č. 4, s. 51–59.

Obr. č. 45 Půdorysný návrh zahrady G. Hasse v Brně (A. Esch, 1930). Zdroj: převzato z: GRIMME, K. M. *Gärten von Albert Esch*. Michael Winkler Verlag. Wien u. Leipzig 1931.

Obr. č. 46 Půdorysný návrh zahrady A. Uhlíře v Praze – zahradní město Baba (Walter Praha-Chuchle, s.r.o., spolupráce O. Fierlinger, 1930). Zdroj: převzato z ŠENBERGER, T. – ŠLAPETA, V. – URLICH, P. *Osiedle Baba: Plany*

i modele. 1. vyd. Wrocław: Muzeum Architektury we Wrocławiu. 2002. 204 s. ISBN 83-89262-00-2.

Obr. č. 47 Analýza kompozičních poměrů prvorepublikové zahrady. Jako vzorový příklad byl použit půdorysný návrh zahrady J. Königa ve Rtyni v Podkrkonoší (J. Vaněk, 1928). Zdroj: osobní archiv J. Vaňka, Chrudim, inv. č. 2945/V/Z 898.

Obr. č. 48 Formální bazén se zahradní plastikou na podstavci s chrličem v podobě tradičního maskaronu. Rohy bazénu jsou doplněny podstavci s mobilními výtvarně pojatými nádobami. Oplocení je zdobeno stylizovanými pilastry. Podél přímých cest jsou rozmístěny dřevěné, nápadně pojaté lavice. Zahrada manželů Grosmannových v Ostravě (autor neznámý, 1926). Zdroj: fotoarchiv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Ostravě.

Seznam grafických vzorníků

Vzorník č. 1 – 1) Technické prvky účelové a provozní

Vzorník č. 2 – 1) Technické prvky účelové a provozní

Vzorník č. 3 – 2) Lehké zahradní stavby

Vzorník č. 4 – 2) Lehké zahradní stavby

Vzorník č. 5 – 3) Trvalé zahradní stavby

Vzorník č. 6 – 3) Trvalé zahradní stavby

Vzorník č. 7 – 4) Samostatné zahradní stavby rekreační a sportovní

Vzorník č. 8 – 4) Samostatné zahradní stavby hospodářské

Vzorník č. 9 – B) Skladebné prvky výtvarné

Vzorník č. 10 – C) Ostatní skladebné prvky – zahradní nábytek

Vzorník č. 11 – a1) Květinový formální parter – kombinovaný

Vzorník č. 12 – a1) Květinový formální parter – rozárium

Vzorník č. 13 – a1) Květinový formální parter – perenetum

Vzorník č. 14 – a2) Travnatý parter
Vzorník č. 15 – b) Část zahrady řešená volným způsobem
Vzorník č. 16 – c) Alpinum (skalní partie, skalka) – d) Japonská zahrádka
Vzorník č. 17 – a1) Skupina dřevin netvarovaná
Vzorník č. 18 – a2) Skupina dřevin tvarovaná
Vzorník č. 19 – a3) Stromořadí a aleje
Vzorník č. 20 – a4) Speciální tvary ovocných dřevin
Vzorník č. 21 – B) Květinové skupiny – rozdělení
Vzorník č. 22 – B) Květinové skupiny – B1) Každoročně obnovované záhony
Vzorník č. 23 – a) Trvalkové (perenové) záhony rabatového typu
Vzorník č. 24 – b) Růžové (*Rosa sp.*) záhony
Vzorník č. 25 – c) Smíšené záhony
Vzorník č. 26 – Ukázky zachovaných skladebných prvků kompozice – technické
Vzorník č. 27 – Ukázky zachovaných skladebných prvků kompozice – technické
Vzorník č. 28 – Ukázky zachovaných skladebných prvků kompozice – technické
Vzorník č. 29 – Ukázky zachovaných skladebných prvků kompozice – výtvarné
Vzorník č. 30 – Ukázky zachovaných skladebných prvků kompozice - vegetační
Vzorník č. 31 – Ukázky zachovaných skladebných prvků kompozice – vegetační
Vzorník č. 32 – Ukázky zachovaných skladebných prvků kompozice – vegetační

Seznam schémat:

Schéma č. 1 Skladebné prvky kompozice
Schéma č. 2 Skladebné prvky technické – typologie a materiálové řešení
Schéma č. 3 Skladebné prvky vegetační – použití a sortiment
Schéma č. 4 – Metodické principy pro obnovu vilových zahrad meziválečného období

Seznam metodických analýz:

Metodická analýza č. 1 – Zahradní cesty a navazující zpevněné plochy
Metodická analýza č. 2 – Zárubní zdi a zídky (suché květinové zídky)
Metodická analýza č. 3 – Besídka s pergolami
Metodická analýza č. 4 – Zahradní pavilon a formální bazén
Metodická analýza č. 5 – Perenové záhony
Metodická analýza č. 6 – Dřevinné skladebné prvky
Metodická analýza č. 7 – Kompoziční oddělení - rosarium
Metodická analýza č. 8 – Obnova kompozičních vazeb - průhledy
Metodická analýza č. 9 – Kompoziční oddělení - kombinovaný květinový parter
Metodická analýza č. 10 – Kompoziční oddělení - kombinovaný květinový parter
Metodická analýza č. 11 – Celková kompozice
Metodická analýza č. 12 – Tvarované a netvarované dřevinné kompoziční akcenty – obrazová hodnota x hodnota stáří

Seznam tabulek:

- Tabulka č. 1** – Komparace zahradně-architektonických přístupů
Tabulka č. 2 – Komparace zahradně-architektonických přístupů – ukázky řešení zahrad jednotlivými architekty
Tabulka č. 3 – Stav zachování zahrad (na 4. stranách)
Tabulka č. 4 – Specifika obnovy – skladebné prvky kompozice technické, výtvarné a ostatní
Tabulka č. 5 – Specifika obnovy – skladebné prvky kompozice vegetační
Tabulka č. 6 – Stupnice pro základní hodnocení zahrad in situ

Seznam zkratk:

- NPÚ** – Národní památkový ústav
NPÚ, GŘ – Národní památkový ústav, generální ředitelství
NPÚ, ÚOP – Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště
ČSR – Československá republika
DisP – disertační práce
DP – diplomová práce
ICCROM – International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (Mezinárodní centrum pro studium zachování a obnovy kulturního vlastnictví)
ICOMOS – International Council on Monuments and Sites (Mezinárodní rady památek a sídel)
IGA – Interní grantová agentura
MZA - Moravský zemský archiv
MZK – Moravská zemská knihovna
NTM – Národní technické muzeum
OF – osobní fond

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Mezinárodní odborná organizace Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu)

UPM – Uměleckoprůmyslové muzeum

ZF MENDELU – Zahradnická fakulta Mendelovy univerzity v Brně

PŘÍLOHA – seznam příloh

Příloha č. 1 – Dobová technologie zakládání povrchu tenisových hřišť

Příloha č. 2 – Reklamní letáky zaměřené na výrobu a prodej zahradních doplňků

Příloha č. 3 – Ukázky návrhů perenových rabat od různých autorů

Příloha č. 4 – Životopis J. Vaňka a dobové zhodnocení jeho odborné činnosti otištěné k životnímu jubileu

Příloha č. 5 – Grafický vzorník řešení přechodové zóny mezi cestou, trávníkem nebo rabatovým záhonem

Příloha č. 6 – Životopis J. Kumpána a dobové zhodnocení jeho odborné činnosti otištěné k životnímu jubileu

Příloha č. 7 – Nekrolog Otokara Fierlingera

Příloha č. 8 – Životopis F. Thomayera dobové zhodnocení jeho odborné činnosti otištěné k životnímu jubileu (70. let)

Příloha č. 9 – Životopis F. Thomayera dobové zhodnocení jeho odborné činnosti otištěné k životnímu jubileu (80. let)

Příloha č. 10 – Ukázky reklamních letáků zahradnických firem specializovaných na zahradní architekturu

Příloha č. 11 – Mapa realizovaných zahrad podle Kumpánova projektu

S ohledem na rozsah diertační práce je doplňující příloha na přiloženém CD nosiči, který tvoří součást této práce.

Bibliografická identifikace

Titul, jméno a příjmení autora: Ing. Roman Zámečník

Název disertační práce v českém jazyce:

Postupy a specifika obnovy vilové zahrady meziválečného období

Název disertační práce v anglickém jazyce:

Methods and particularities of garden restoration in interwar period

Klíčová slova: vilová zahrada, meziválečné období 20. stol., kompozice, specifika, obnova

Keywords: villa garden, interwar period of 20th century, composition, specifics, restoration

Studijní program: Zahradní a krajinářská architektura

Studijní obor: Zahradní a krajinářská architektura

Typ studia: doktorský

Forma studia: prezenční

Standardní délka studia: 4 roky

Začátek studia: 1. 9. 2012

Ukončení studia: 31. 8. 2016

Školitel doktoranda: doc. Ing. Pavel Šimek, Ph. D.

Rok vytvoření: 2016

Rok obhajoby: 2016

Počet stran: 200